

Underrättelse om barn-sjukdomar och deras bote-medel : tilförene styckewis utgifne uti de små allmanachorna, nu samlade, tilökte och förbättrade / af Nils Rosén von Rosenstein.

Contributors

Rosén von Rosenstein, Nils, 1706-1773

Publication/Creation

Stockholm : På Kongl. Wet. Acad. kostnad, tryckte hos direct. Lars Salvius, 1764.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/f6wry9tn>

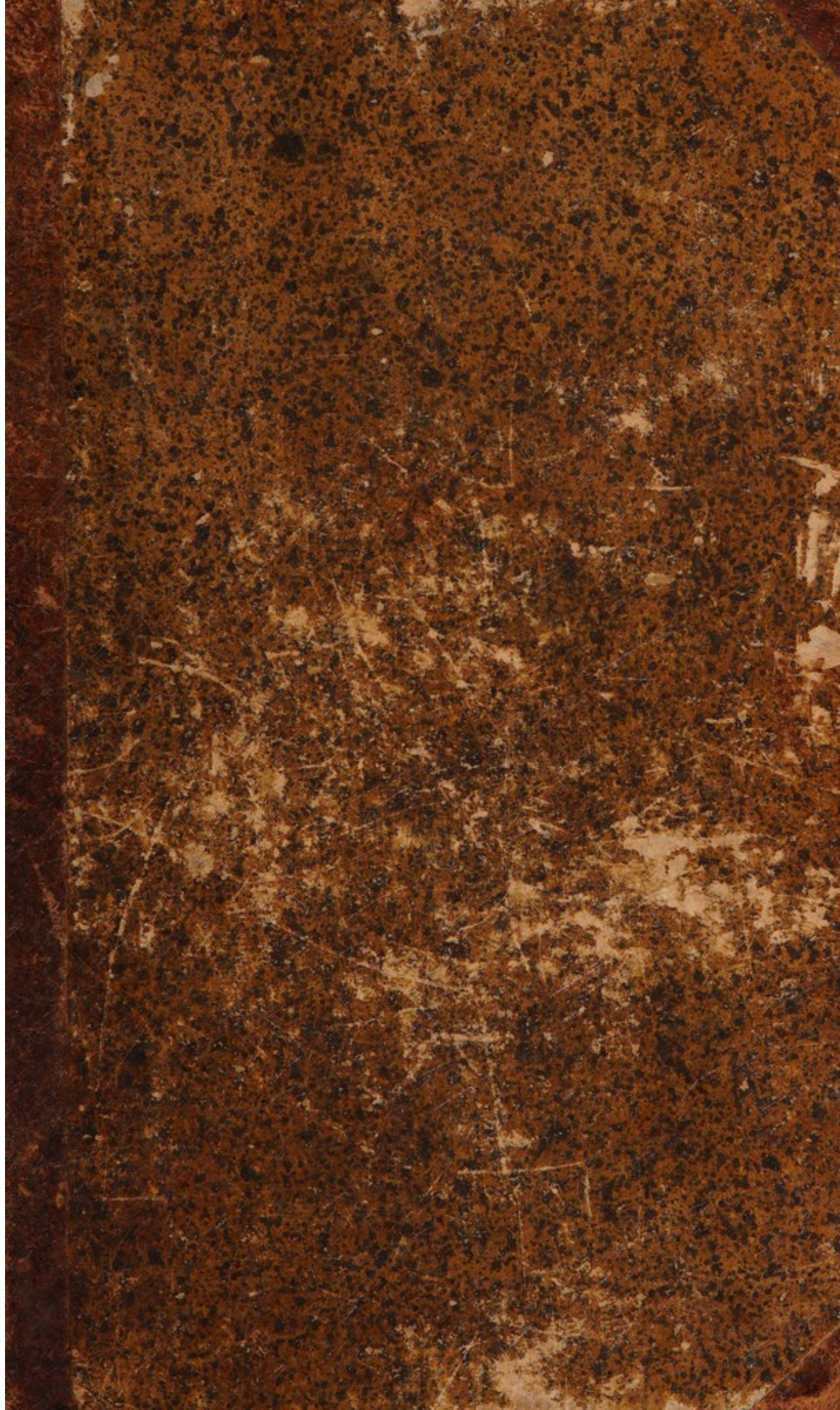
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

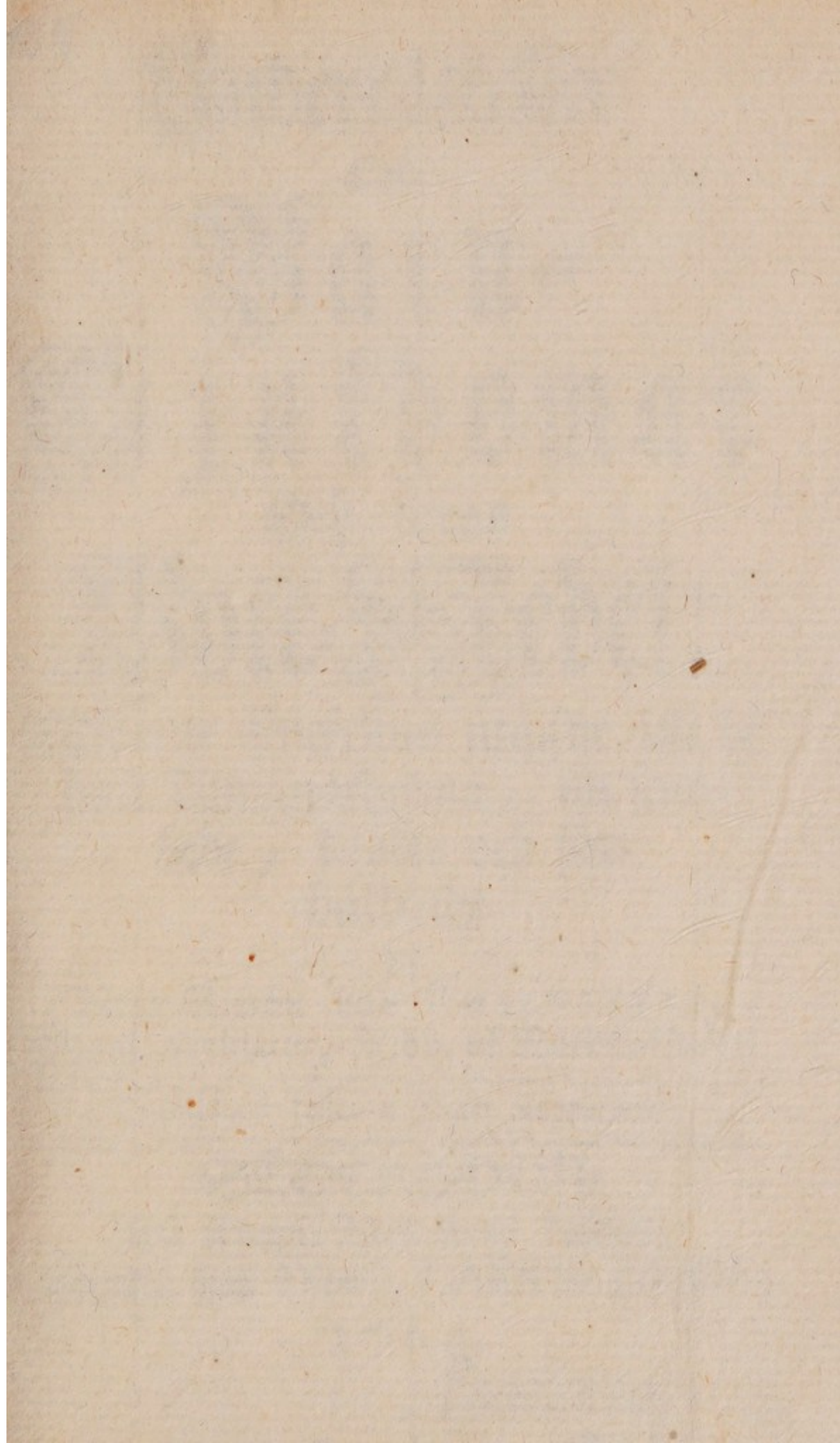

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

847

Supp 57,530A

Änderrättelser

Om

Barn =

Sjukdomar

Och deras

Böte-Ssedel.

Tilförene styckewis utgifne uti de
små Almanachorna, nu sam-
lade, tilöfte och för-
bättrade

Af

NILS ROSÉN VON ROSENSTEIN,
Kongl. Archiater, Ridd. af Nordst.-Orden.

Exemplaret kostar 6 Daler Kopparmynt.

STOCKHOLM,

På Kongl. Vet. Acad. kostnad,
Tryckte hos Direct. LARS SALVIUS,

1764.

Letwikkelsen
1780.

Företal.

Swad jag hittills skrifwit om Bar-
na-Sjukdomar, och Kongl. We-
tenskaps = Academien styckewis
lätit trycka uti Almanachorna, har sam-
ma Kongl. Wetenskaps = Academie nu
lätit komma ut i et Band, och ment
Sig därmed göra Allmänheten någon
tjänst, hålft til en del af de förra årens Al-
manachor numera ej war någon tilgång.

Hade Kongl. Wetenskaps = Acade-
mien ej pålagt mig detta lilla Arbetet,
så hade jag wäl ej dristat mig til at åta-
ga mig et så granslaga ämne; men den
lydnad jag är Kongl. Wetenskaps = Aca-
demien skyldig, och den wälwilja hwar-
med detta lilla Försök af det Allmänna
blifwit emottagit, har upmuntrat mig,
och gör, at jag wägar på samma sätt
fortfara med de än återstående Barna-
Sjukdomarna, önskande af alt hjärta,
at härmed kunna wara mitt kära Fäder-
nes-Land til nytta, och at Kongl. We-
tenskaps = Academien således må
winna Sitt ändamål!

I.

Underrättelse

Om

Amnor.

Sm et barn skal må wäl, bör det hafwa både god och tillräckelig föda. Dess bästa mat är ostridigt Modrens mjölk: därför ser man ock, at barn må wäl, som di sin Moders mjölk, fastän den ej håller de prof, som böra anställas med ennas mjölk, innan den kan gillas; dir et annat barn samma mjölk, så det strax illa. Fördenskul äro de orar, som kunna gifwa di, skyldige med egen mjölk föda sina barn. Mo- winner härigenom mycket. Hon får instone lättare barnsång, och dess barn ennes sinnelag och böjelser. Därföre
A se

se wi, at Lejon=Ungar, som ditt en Ro
eller Get, hafwa blifwit lifasom tåmda;
men däremot hundar, som ditt en War-
ginna, hafwa blifwit rofdjur.

Men skulle så hända, at Modren
har ingen mjölk, för små eller såra wår-
tor, eller är sjuklig och klen, hafwer lung-
sot, sten= eller någon annan sjukdom, som
med mjölken kan fortplantas på barnet,
eller hafwer et sinne, som för lätt är
rördt til glädje eller sorg, eller hon är i
sådana omständigheter, at hon ej kan
undgå trånga förargelser; då bör hon ej
sielf gifwa di, utan skaffa sit barn en
god Amma.

Denna bör wara af et stilla, saftmo-
digt, fromt, gladt och dygdigt sinne. Hon
bör wara imellan 20 och 30 år, hafwa
kommit något före Modren i barnsång,
och förr skött barn. Hon bör hafwa jämn
hälsa, och ej någon sjukdom at påbrås,
som kan fortplantas på barnet. I syn-
nerhet bör ganska wäl efterseas, at hon ej
må hafwa någon oren sjuka, ej heller ut-
slag, råformar, hårda förtlar eller dylikt,
som wisar, at des wätskor äro skämde.

Bättre är, at hon är något fet än
mager; men bäst, om des kropps conti-

tution kommer i det närmaste öfwerens med Modrens. Hon bör kunna gifwa di på bägge bröstet, och hafwa lagom stora wårtor. Dessa böra ock wara reteliga, så at de hårdna, när man med et finger sakta far af och an på dem, ty annars gifwa de ej mjölk ifrån sig.

Hon bör hafwa tilräckelig mjölk, och den god. Deß godhet pröfwas:

1:o. Af färgen, som bör wara hwit-blå.

2:o Af luten, ty den bör ej hafwa någon.

3:o Af smaken, som bör wara aldeles söt, och ingalunda salt eller bäs, ej eller likna den smak, som rå-mjölk hafwer, då den begynner at förändra sig och blifwa rätt mjölk.

4:o Af deß stadga, ty tunn är alltid bättre än tjock, därföre bör den lätt rinna af nagelen, när en droppe där af blifwit drupen där på, och man låter nagelen luta: ja, om man då hastigt skakar på handen, bör intet tecken til hwit strimma sitta qwar på nagelen.

5:o Med känslan, därföre bör icke det minsta swidande kännas, när en droppe af mjölken drypes i ögat.

6:o Med löpe, ty ystas mjölken därmed, och man finner at den gifwer mycken ost, så duger den ej.

7:o

7:o Genom det man flera timar låter den stå uti et glas. Gifwer den då mycken grädda, så är den ej god. Detta märkes ock, om mjölken väges, ty ju mer grädda den hafwer, ju lättare är hon.

8:o Af åldern, ty ju äldre mjölken är, desto tjockare och otjänligare är den. Fördensful när walet är imellan 2 Åmmor, af hwilka den ena är 30 år, med en månads äldre mjölk än modrens, och den andra allenast 20 år, med 6 eller 7 månaders mjölk, bör, om allt annars är lika, den förra wäljas före den senare.

Det är icke nog, at man wäljer sig en Amma, som har nu nämnde egenskaper. Om barnet skal må wäl, bör hon ock föra en god diæt. Fördensful lämnar man henne, om möjligt är, en rumlig kammar, som är dagfri och lagom ljus. Denne bör hållas i jämn och måttelig värma, flitigt sopas samt hållas ren och snygg, på det däruti ej må wara elak lukt, och Amman med barnet ej få skabb. Hon må ej i oträngda mål gå ut i köld, och när det sker, böra des bröst wara wäl täkte. Blifwa de någon gång fallå, så bör hon ej gifwa barnet di, förr
än

än de åter blifwit warma, emedan barnet annars får snufwa och hosta. Min mening är dock ingalunda, at en Amma bör ständigt wara i barn-kammaren. Twårt om, hon bör åga frihet at gå ut i andra rum, när hon wil, och göra en hop små sysslor. Jag hafwer ögonstänligen sedt, at en god Ammas mjölk, genom et sådant innestående, blifwit skämd, men efter 14 dagar igen god, sedan hon fick frihet, at gå omkring i huset, röra sig och något arbeta.

Hon bör få tillräckelig mat, och den på wisa timar. Swagdricka bör hon också, när och så mycket hon will, men detta bör hwarken wara surt, färskt, när- runnit eller nattståndit. Vin, brännvin, öl eller coffee bör, hon ej få. Thé må hon dricka med mjölk, men sällan. Kärlet, uti hwilket hon har sit dricka, bör hwar dag renas, och hållt wara af sten. Somlige bruka at lägga Syrup uti Ammans dricka, men däraf hafwer jag sedt, at barn fått stark diarrhée. Uti mat behöfwer man ej göra mycket wal. Den mat Amman är måst wan wid och hållt åter, är i almänhet den tjenligaste. Dock bör hon ej äta något surt, ej heller det som är löf på. Salt mat må hon ibland njuta.

ta. Men åter hon ärter, rofwor och fäl,
 så blifwer barnet gärna plågadt af wäder..

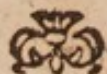
Amman bör hwar dag hafwa öpning,
 och genast säga til, om hon är förstoppad,
 hwilket strax hjelpes med en stol-pill, som
 man tillagar af 2 quintin honing och ett
 halft quintin salt. Denna doppar hon i
 Bomolja och applicerar på sig. Purgeran-
 de medel wågar man aldrig gifwa em
 Amma: ty äro des bröst ej stinna när dee
 intagas, och hon en liten stund därefter
 nödgas gifwa barnet di, så göra de me-
 rendels ingen werkan hos henne, utän
 barnet purgerar och sätter gärna lifwett
 til. Kåkar Amman ut för diarrhée, så
 gifwer man henne et halft quintin Rha-
 barber, och efter 8 timar, om det behöf-
 wes, en liten Théé-sked af Electuarico
 Diascordii, men imedlertid nödgas man
 föda barnet med annan spis.

En Amma, som gifwer wäl di, får
 ej gärna under den tiden sin råkning.
 Men skulle den inställa sig, så är den
 merendels med ref. Jag hafwer tydeligen
 sedt, at barnet, som då ditt henne, haf-
 wer de dagarna mådt illa. Fördenskul är
 såkrast, at Amman de dygnen låter ett
 qwönfolk di ut sina bröst, och at barnet
 imed-

imedlertid födes med klar wafsla, hwilken tilredes af mjölk, som ystes med ägg, sådan nämligen, som fås, när man tillagar äggost. Men denna eller hwad annat et barn äter, bör wara wäl täkt, at Inse-
cter eller dylikt ej må komma däruti.

Älskog bör hon ej drifwa, ty barnet lider därwid, mjölken skämmes och blifwer salt. Fördenksul bör ej heller en gift Amma hafwa sådant tilfälle, at omgås med sin Man. Märker man hos henne en sådan längtan, så är hon ej längre tjänlig til at wara Amma. Det samma gäller ock, i fall hon är rädd.

Rörelse är cumgängelig för en Amma, om hon annars skal må wäl, och om i hennes kropp skal kunna tilredas god mjölk, som ej är tjock, eller för lätt surnar. Fördenksul bör man nödwändigt hwar dag tilhålla Amman, at taga sig någon rörelse, eller sätta henne i någon syssla, til exempel, låta henne mala hvette på Stål-Qwarn, mangla eller dylikt, som kan bringa henne i en liten däfwenhet. Tiden til rörelsen, bör ej wara strax på maten, utan en stund förr än hon skal äta.

Om barnet är mycket oroligt, så at Amman ej får tilträckeligen sofwa, blifwer hon het, hon sinar, och des midl blifwer gulaktig och elak. Fördenskul bör man då lämna henne en wak-hustru til hielp, på det hon må få sofwa sina 7 eller 8 timar om dygnet.

Sitt sinne bör hon weta at styra. Förargar hon sig och gifwer barnet di, så mår det strax illa, får hjärtsprång, eller någon annan swår sjukdom, och sätter ofta lifwet til. Doct. Albinus talar om et barn, som war redan års gammalt, och didde sin Moder, under det hon war förifrad. Påfölgden war den, at barnet genast fick en blodstörtning genom ögon, öron, näsa, munn, ändetarmen &c. och dog strax. Det ligger fördenskul magt på, at alla, som äro i huset, men i synnerhet wak-hustrur, ej gifwa Amman skålig orsak til förargelse, och at man hindrar at hon gifwer barnet di, förr än sinnet gått öfwer, och hon låtit något qwinfoli förut wäl di ut sina bröst, samt intagit uti watten et Pulwer, som tilredes af 8 eller 10 gran renad Saltbitter och 30 gran Citron-Morseller. Jag sade, at hon bör låta någon annan wäl di ut sina bröst, ty at låta mjölka ur bröstet, som annars är

är brukligt, det förslår ej, och skadar des-
utan hennes bröst.

Blifwer Alnman skrämd och barnet
dir henne, så lider det likaledes; förden-
skul bör hon afwenwål då låta di ut sina
bröst, och därpå taga in 30 af de så kal-
lade Prinsens gula droppar, innan hon
gifwer barnet di. Alt förskräckelsen bör in-
nan des wara öfwer, följer af sig sjelft.

Är Alnman annars orolig och ångs-
lig, så begynner barnet strax at tråna.
Man bjuder til, at utleta orsaken til des
ångslan: kan den ej häfwas, så bör Alm-
man ömsas.

Sjuknar Alnman, så bör barnet ej
di henne, förr än hon är frisk igen. I-
medlertid dir det en annan, eller födes
det på sätt, som förr sagt är.

Rödgas man för en eller annan af
öfwannämde omständigheter, at ömsa Alm-
ma, så är därwid alsingen fara, allenast
den nya, som wäljes, hafwer de egenska-
per, som jag anfördt, och hafwer något
yngre mjölk än den förra, dock bör den
ej gerna wara under 6 weckor, emedan
barnet annars lätteligen råfar uti en swår
Diarrhée.

En Ammas plikt är, at gifwa barnet di, så ofta det är hungrigt eller törstigt, men ingalunda hwar gång det gnäller eller skriker, ty däraf kommer, at dess lilla mage blir öfverlastad, maten förwandlas ej, utan följer sin naturliga ändring, blifwer sur och skarp, samt förorsakar i magen upkastning, och i tarmarna ref. Af denna upkastning, mena Ammor och Mödrar, at barnen må wäl. Ja, de må på samma sätt wäl, som en fullwärt, den där äter och dricker så mycket och så ofta om dagen, at han flere gånger om dagen måste kräkas. En Amma gör fördenskul wäl, om hon wänjer sitt barn wid at di på wiså timar, och det allenast efter nödtorsten.

Strax Amman ätit, bör hon ej gifwa barnet di. Den mjölken barnet då får, surnar för hastigt, och gifwer ref. Likaledes bör hon ej om morgonen gifwa barnet di, innan hon sjelf förtärt något. Dess mjölk är annars något skarp.

Hon bör låta barnet så ofta di ur det ena bröstet, som det andra, emedan det annars blifwer snedt. Detta är också orsaken, hwarföre hon ej altid bör håra barnet på en och samma arm.

Det

Det är ganska nödigt, at hon lär sig wäl at rätt linda. I synnerhet bör hon ofta sig för at linda det hårdt, således öfwer bröstet och magen. Hon bör ingalunda förgåta, at när hon den ena gången lindat det åt höger, bör hon nästa gång linda det åt vänster; annars blifwer barnet snedt. Om barnet skrifer, så snart det blifwit lindadt, bör det genast lindas up igen. Det torde flämmas af en fäll, stickas af en nål, eller torde det under lindningen dragit armen uti oskick. Så ofta et barn wått eller orenat sig, bör det ock uplindas; annars blifwer det hudlöst. När et barn lindas, bör dören ej öppnas, på det fall luft ej må slippa in.

Barnets myskor bör hon ofta ömsa, och aldrig låta det hafwa någon, som är trång. Deß hufwud flämmas annars, och får ej wåra. Öfwer Fontanellen plåga Ammorna altid binda en klådes-lapp, på det han må hållas nog warm. Bättre är, at hafwa den fastsydd wid myskan, eller at hon på det stället är mer stoppad. Det samma bör i aft tagas wid den Fontanellen, som är bakför hjäßen, emedan äfwen den hos somlige barn plågar någon tid wara öppen.

En sömnig Amma bör aldrig sitta med barnet wid eld-korgen. Bedröfweliga exempel wara oss därför. Hon bör ock i eld-korgen ej hafwa kol, som ossa. Barn hafwa därigenom satt lifwet til. Den minsta plåga de få där af, är hufwudvärk och upkastning, som hos barnet öfwerwinnes, om man lägger på deß panna linne-flutar, doppade i ljun Rosen-Ättika. Det onda Amman får af oss, går genast öfwer, om hon går i et mindre warmt rum, och lägger en jordtorfwa på pannan.

När et barn lindas om gwallen, eller nattetid, bör ljuset altid ställas wid fötterna. Barnet ser altid ditåt, där ljuset står, därför blifwer det skel-ögd, om ljuset ställes på sidan, och öfversynt, om det ställes bakom hufwudet. Hafwer barnet, medan det än är spädt, fått den owanan, at skela med ögonen, så kan det botas, om man i flera månader håller det ögat förbundet, med hwilket det ej skelar. Det nödgas dymedelst wänja sig wid at föra det skelande ögat rätt.

Et barn hörer i begynnelsen ganska litet. Därföre bör man ej tala sakta i deß rum, utan småningom wänja det wid buller. Likaledes bör en Amma ofta fara
af

och an i munnen på barnet med sitt finger, i synnerhet öfver tande-föttet. Det kommer barnet väl til påß, när det skal få tänder.

Hon bör aldrig hålla et spädt barn raft, så framt deß hufwud icke af lindan hafwer stöd. Likaledes bör et barn altid ligga litet högre med hufwudet, än med den öfriga kroppen, annars blifwer det benåget til slag. Det bör icke altid eller länge ligga på samma sida, utan wändas så snart det begynner låta i somnen eller wafna.

Waggan bör ej stå nära wid spisen eller kachelugnen, ej eller nära wid muren, där någon skorstens pipa går up i rum som eldas. Det wänjes därigenom wid sådan värma, at det får snuswa, så ofta det framuti kammaren bäres til fönstret. Waggan bör ock så ställas, at stark dag ej faller barnet i ögonen. En fullwärt märker snart, at deß ögon förswagas, om han wid et bord sitter och arbetar midt emot fönstret.

Bil man at barnet skal wara fritt för skabb, så är ej nog, at rummet hålles rent, utan Amman bör öfwen sjelf wara snygg,

snygg, hålla barnets linne, blöjor, mantlar och lindor wäl rena, och ömsa dem flitigt.

Kunna barn undgå at skrifa, så är det wäl. Mycket skrifande kan hafwa elaka påföljder. Blodet qwarhålles under skrifandet uti hjärnan. Det slipper wäl in genom lung-puls-ådran, men ej ut. Att jag ej må nämna, det barnet däråf får torka i halsen, blifwer hett, och kan lätt få bräck. Hela konsten, at tysta et barn, består däruti, at man 1. tager bort orsaken til skrifandet, eller 2. at man med någon ting så rörer dess sinne, at det lika som glömmet, eller ej aftar uppå orsaken til skrifet.

Skrifer det af sjukdom, hwilket märkes, om dock-sakerna hänga, eller excrementerna äro gröna, eller watnet fårgar blöjan när den blifwit torr; eller af någon utwärtas orsak, såsom hudlöshet, böld eller dylikt, så bör Amman strax gifwa det Föräldrarna tillkänna, som då bjuda til at skaffa bot.

Är barnet hungrigt eller törstigt, så bör det så di.

Har det ditt för mycket, så får det ingen ro, förr än det kastat up.

Har det länge legat på en sida och däraf blifwit ömt, så wändes det.

Är det illa eller för hårdt lindat, eller barnet under sömnen dragit någon lem i ossick, eller det orenat eller wått sig, så stillas det, när det uplindas, kommer för eld-forgen, blifwer warmt om fötterna och får rent. Hård lindning drifwer blodet up til hufwudet. Därföre ser et barn, som är wid godt hull, alltid wackrare ut när det är uplindadt.

Hörer det någon wid waggan, hwars röst det ej är wandt wid, så skrifer det oc. Detta rättas, eller bör den tiga, som står wid waggan.

Har man försummat dess wanliga anse- och sofwe-tid, så bör det nästa gång rättas. Blotta saknaden af det, som barnet är wandt wid, gör, at det då skrifer.

Man gör sig underrättad, om Almannan hafwer sin räkning. Om barnet de dagarna dir henne, så är det gärna orogt. Rätta orsaken är, at qwinfolken då äro
ro

ro mer sensibla och snarare rörde än annars.

Finner man ej igen rätta orsaken, eller den i hast ej kan häfwas, så nyttjar man det andra sättet. Man wisar fördenstul barnet något, som det är oöwandt wid, eller som har någon färg, glans eller utseende. Man håller det wid fönstret, för spegelen, skallrar för det, ringer på en liten klocka, slår på något som ljuder, sjunger för det, wyppjar det; men aldrig strax efter det dilt: bär det ut i et annat rum: låter någon taga det, som det gärna plågar wara hos: wisar det dåckor, om det är en flicka, en häst om det är en goße, och så vidare, samt minnes wäl, hwad som plågar tysta det. Man ser sig wäl före, at Almma ej får stjåla uti barnet Philonium, Theriak eller dylikt, ty de barn, som ofta få sådana medel, blifwa dumma, fåniga, få convulsioner och dö.

Äf alt detta ses tydeligen, huru mycket et barn genom en Almma kan komma at lida: Huru warfam man bör wara wid des wäliande, och huru waksamt öga föräldrar bör ha siwa öfwer des upförande. Äf hennes kropps constitution kommer barnets hälsa eller sjuklighet, och på hennes

nes födsel ankommer det, om barnet blifwer ofärdigt eller ej. Den som i et så angeläget mål ej liter på lyckan, han nyttjar de medel Gud gifvit honom, til at wäl förse sit barn.

2.

Om Förstoppelse.

Et nyfödt Barn bör de första 24 timmarna ej di, utan suga på en nåtelduffs-lapp, i hwilken man har litet Manna-Mos; ty de första 2 eller 3 dygnen bör det hafwa 3 eller 4 gånger öppning om dygnet, på det Becket fullligen må gå bårt. Sedermera är det nog, om det hafwer et par öppningar om dygnet. Ju mer barnet dir, des starkare döra deße öppningar wara.

När et barn på 24 timmar ej haft öppning, då är det förstoppadt, och bör trax hjälpas, hwilket säkrast sker med den nämnde Manna-Mos, som på Apoheken fallas Electuarium de Manna, och bör tilredas efter den Wirtenbergiska Pharmacopœa. Man hämtar därpå et par lod,
 B och

och gifwer barnet en The-sked full i sänder, hwar tredje timma, til dess man an bullrandet i magen märker, at det får öppning. Är barnet redan et halft år gammalt, så må man gifwa 2 The-skedar sänder. Skulle naturen ändock wara trög, så manar man den med en Stolpill, som antingen göres af talg och doppas i olja, eller af et Rubin, som man tagit stenarna utur, och sedan doppat i olja. Barnen som äro hårdt lindade öfwer lifwet, få emdast öppning när de äro uplöste.

En tunn kött-soppa rinner nästan heel och hållen in i blodet; men mjölk, icke så, därför gifwer mjölken mycket excrementer. Barnen äro desutom swaga, och hafwa swagare mat-måltnings krafter. Förodenskul blir mycket qwar i tarmarna andet de äta, och gör afföringen hos dem proportion ymnigare, än hos fullvärt folk.

Har Amman gammal mjölk, så är barnet merendels plågadt af förstoppelse. Hos somliga hjälper naturen, om Amman äter litet stekt strömming om mornarna; hon dricker då mer och får tunnare mjölk. Wil det ej hjälpa, så nödgas man ömsa Amma, och taga en som har yngre mjölk, dock ej under 6 weckor.

Är barnet redan afsvandt, och benägenheten til förstoppelse continuerar, så gifwer man det alla mornar en bröd-soppa, med litet söt grädda uti, låter det sedan springa en liten stund, och strax därefter, på en wiß stund, manar naturen til öppning. Om detta sker flera mornar å rad, på samma tid, så kommer naturen ändteligen i ordning med denna nödiga afföringen. At ständigt taga sin tilflykt til Medicamenter, gör det onda än värre.

3. Om Ände-Tarmens Atfallande.

När barn hafwa Diarrhée, hånder ofta, at ände-tarmen går ut, hwilket sedan blifwer en wana, om det ej genast botas. Jag hafwer ej funnit bättre medel däremot, än at badda den med en fin swamp, den man doppat uti warmt win. Fint sot, eller stött och siftad flarn plågar och hjelpa, när den påströs, och tarmen sedan warsamt införes. Likaledes är godt at röka tarmen med Mastiche.

Är denna olägenhet enwis, så hjel-
 pes den wisast, om barnet, när det skal
 til stols, sättes på en potta, den man satt
 på en hög pall, så at barnets fötter ej
 råcka til golfwet: ty då går tarmen ej ut.
 Desutom må Föräldrar ej oro sig här-
 öfwer, ty då barnets år och krafter tilta-
 ga, försvinner denna swagheten af sig
 sielf.

4.

Om Hudlösheit.

Hudlösheit botas strax, om de hud-
 lösa ställen pudras med Farina
 Lycopodii.

Är den redan wida gången, så smör-
 jer man de hudlösa ställen med följande
 salfwa:

℞ Unguent. Pomad. cerati - - halft uns.
 Flores Zinci. - - - et quintin.
 Farinæ Lycopod. - - - et quintin.
 wäl blandade.

5.

Om Wäderbråd.

Det wi kalle wäderbråd hos barn, är lätt hulpit, om man allencst applicerar et stycke Flanell eller Bomull, som flitigt rökes med Mastiche, eller badas stället flitigt med dukar, som doppas i litet warmt Franskt win och kalf-watn: eller appliceras Emplastrum Diasulphuris Rulandi.

6.

Om Gnuswa.

Gnuswa hindrar barn från sömn, och gör, at de med möda kunna di. De som hållas för warmt, eller hwilkas wagga står när in til kifelugnen, eller ligga i drag, äro denna plåga underkastade. Den lindras, om näsan smörjes med Majrams smör, eller om man blåser litet socker i näsan. Men ingen ting hafwer jag sedt göra så god tjenst, som ägg-olja, flitigt smord på näsan.

7.

Om Ref.

När barn blifwa orolige, skrifa ofta, men hastigt och håstigt, draga sig tilhopa, sparka mycket, så ej särdeles sömne i sömnen, di ibland ifrigt, ibland taga bröstet ofta, men släppa det strax igen; då äro de plågade af ref. Excrementerna äro då antingen redan gröna, eller blifwa de, eller blifwer blöjan grön, så snart den blifwer torr. De lukta ock sura, och om något wäder stiger upp, så hafwer dett sur luft. Räcker detta länge, så få excrementerna ändteligen et utseende som ågggeröra.

Häremot bör skaffas tidig bot, emedan ref annars gemenligen stanna uti convulsioner eller hjärtsprång. Märkeligt är, at om et barn, som hafwer ref, ej wil di, och hålles af en annan raft framför Alnan, så tager det bröstet utan swårighet, och därefter til deß det är förnögd. När et barn hafwer ref, är det antingen förstoppadt eller ej. I förra fallet bör man genast skaffa det öppning med Manna-Moset, som förr är sagdt, eller, om därmed går något långsamt, med

med et Lavement, som tilredes af 6 skedblad mjölk, 4 skedblad olja och litet socker, som väl blandas och appliceras. Hafwer det nog öfning, så kan man strax lindra barnets plåga, om man lägger öfwer des mage en lagom varm kaka, tilredd af litet Bom-Olja, mjöl och en ägge-gula, och gräddad uti en Pankaks-Panna. Eller smälter man litet af Scherzeri Balsam uti en sked, och smörjer den på skinn, som lägges omkring navelen. Men detta skaffar allenast lindring några timmar. At gifwa små barn in absorberande pulver, gifwer öfwenledes någon lisa, men man har så swårt före at weta, när man gifwit nog. Fördenskul söker jag altid at bota denna pinsamma barne-sjukan med et Pulver, som Modren eller Amman bör taga in, til en god knifs-udd i sänder, 4 eller 5 gånger om dagen, uti litet watten. Pulvret tilredes af Magnesiæ Albæ 2 lod, hwartil lägges det gula af insyltadt och torkadt Pomerants-Skal, Sem. Fœniculi dulce. och hwitt socker, 2 quintin af hwardera. Detta alt blandas och stötes til Pulver. Som detta ej är widrigt eller på något sätt söker; ty kan och en Amma bruka det, så länge och så ofta barnet är plågadt af ref. Jag wet en Amma, som för 4 år sedan, nödgades

bruka det 8 månader i rad, morgon och
afton, ty så ofta hon lämnade det et par
dagar, wardt barnet strax sjukt och fick
ref. Bägge lefwa än och må wäl.

Sjelfwa barnet gifwer jag tidt och
ofta litet Hjort-Horns Gelée, utan syra
tilredt, samt en Thé sked i sänder hwar
eller hwar half tima, eller ock när det är
waket, af följande barn-mjölk.

R. Aqua Fol. Tiliæ - - - 2 Unce.
Cerafor.

Oleum Amygdal, rec. & Frig.

e p^r. aa - - - - - 1 Unce.

Salis Tartari - - - - - 1 Scrup.

Ovi rec. vitell. - - - - - 3 Drachm.

Mucilag. G. arabici - - - 1 Drachm.

M. D. S. Barn-Mjölks.

Alman måste nu lefwa wid fött och
tunna fött-soppor, med några däruti wi-
spade äggegulor, och ej smaka något syr-
ligt eller surt. Hon bör ock hafwa nå-
gon, som hjälper henne at sköta barnet,
på det hon med oro och wakande ej må
skåmma sin mjölk. Hon behöfwer ock nu
så wäl som annars, at taga sig någon
slags rörelse, så at hon hwarje gång kom-
mer i lindrig dafwenhet, ty med ständigt
stil-

stillasittande har jag sedt den bästa Almme-Mjölf blifwa skänd inom 14 dagar, och med god rörelse på åfwen så lång tid igen förbättrad. Skulle deka råd ej we- la hjelpa, då måste Almma ömsas, och en annan antagas, hwars mjölf är fri för skärpa, och något yngre än den förras.

Hos Almogens barn förekommer Res ganska ofta, i synnerhet om Som- maren, då mödrarnas bästa mat är sur mjölf. De sätta ock til en stor del därt- genom lifwet til, ty på Reswen följer hjärtsprång eller convulsion, och därpå slag.

Hade Mödrarne ej ständig rörelse, och ut-arbete på åker och ång, hwilket hos dem til en stor del minskar Syran; så skulle få af deras barn kunna blifwa wid lifwet.

De kunna hjelpas, om modren gif- wer dem flera gånger om dagen en knifs- udd Oster-Skals pulver i watten, til deß deras excrementer mist deras gröna färg och sura luft, och modren sjelf hafwer til hands en kanne-bouteille fälle-watten, uti hwilket hon smält et lod winstens-salt, och tager där af en matsked i sänder, några gånger om dagen, när barnet plågas af

Ref. Men detta bör ske, så snart barnet sjuknar, ty dröjer hon, som gemenligen sker, til dess barnet får hjärtsprång, så blifwer utgången owis.

8.

Om Ondt för Tänder.

Så snart et Barn, som är öfwer 4 månader gammalt, mår illa, skölle wi strax på tänderna, fast det ofta hafwer en annan sjukdom. Denne låte wi imedlertid rota sig, taga öfwerhanden och lifwet af barnet. Fördenskul böre wi ej bota på en höft, utan se wäl efter, om det werkeligen är af tänder, som barnet nu har ondt.

Detta finne wi lätt af följande tecken:

- 1:0 Om barnet tråget far med fingrar, eller hwad det får uti, åt munnen, eller biter hårdt på wårtorna af bröstet, som är tecken til at tanden wil fram, och med sin lindriga tryckning gör, at tandföttet kliar.
- 2:0 Om det dråglar, eller swäljer ned spotten, i hwilket senare fall det gärna får

får någon fräknig eller Diarrhée, då
ock tänderna med mer lätthet komma
fram.

3:o Om tand-köttet är ömt, swullet, eller
redan werfeligen inflammerat. Detta
kan man dels se, dels sluta, om Am-
man märker, at barnet är hett i mun-
nen, och om det likasom ömmar, när
det skal di.

4:o Om mandlarna swälla, eller ögonen,
eller kindbenen, samt blifwa röda.

Insinna dessa tekenen sig, så hafwer
barnet ondt för tänder, och i den ordning
som nu sagt är, går det til. När en tand
wil fram i sänder, då går det wäl: men
komma många på en gång, i synnerhet
bägge ögon-tänderna; då slå sig hårtil Fe-
ber, sömnlösa, ryckningar i ansigtet, spritt-
ningar, hjärtsprång, och om det går illa,
Lethargie, och med den, döden. Hafwer barnet
warit fullgångit, är födt af frisk Far och
Mor, hwilken senare, under det hon gått
med barnet, ej legat starkt under passio-
ner, warit af nögd och gladt sinne, ej
åtit otjänlig mat, och barnet sedan fått
di god mjölk; så komma alltid tänderna
både tidigt och wäl fram. Ju mer som
felar af nu nämde omständigheter, desto
swår

svårare har Barnet wid at få tänder, desto snarare sätter det ock lifwet til.

Om tanden skal fram, måste hon bryta sig igenom tand-köttet. Är tanden ej hård, så förmår hon ej trycka sig igenom. Är tand-köttet mycket tjockt, så wil det längre tid til, innan den hinner igenom. Flera trådar skola då slitas sönder. Detta gör aggning och wärk. Båge förorsaka hetta i munnen, wätskornas starkare tillopp, swullnad, inflammation, sömnlösa, med mera. Häraf följer, at barn kunna få lätt tänder, om man kan laga, at tänderna äro hårda, och tand-köttet tunt och insensibelt, eller lika som Callöst. Det första sker genom en Moder eller Amma, som hafwer god mjölk. Det andra genom det, at Amman, så snart barnet är 3 månader gammalt, så ofta hon kan, far af och an med sitt finger öfwer tand-köttet. Denna lilla gnidningen, om den sker trågit, gör tand-köttet på slutet så tunt, och om jag må säga, lika som skört, at tänderna så godt som utan känsl komma fram. Det är icke blott af theorie, utan af mångfaldig förfarenhet som jag talar. Samma nytta hafwer en warg-tand, eller något annat hårdt, som man kunde låta det bita på.

Den

Den enda olågenheten är dårwid, at når barnet lefer dårmed, så kan det lätt skada sig i ansigtet och i synnerhet i ögonen. Försummas detta, eller sker sållan, och barnet werfeligen får ondt för tänder, med de plågor som redan äro nämde, då måste man dels göra ta. d. föttet mjukt och eftergiffwande, dels ock laga, at barnet, det minsta som möjligt är, känner den wärk, som tanden med sitt påtryckande förorsakar. Det första winnes, om tand-föttet, dår det är ömt och swullit, ganska flitigt smörjes med warm Honing, eller Viol-Syrup, Altée-Syrup, eller god Bom-Olja, kallpråbad Mandel-Olja, osaltad mærg, färskt smör, färsk Hare- eller Kalf-we-Hjärna, eller dylikt, ty det är det bästa, som måst mjukas, och längst sitter på tand-föttet.

Har man wandt barnet wid at låta handtera sig i munnen, så kunde man på det inflammerade stället hålla et steft Tikon, eller en fin swamp, den man doppat uti litet warmt morot-spa, eller uti mjölk, som man kokat med Tikon, Altée-Rot och litet Saffran. Detta lindrar o- gement, men bör ömsas flitigt. Somlige koka en hel Altée-Rot i honing, och låta barnen bita på den, hwilket ock är godt,

godt: men är tand-köttet inflammeradt,,
så bita de ej på någon ting.

Det andra århålles, om man gifwer:
barnet så mycket af Syrupus e Meconio,,
tilredd efter Londonska Pharmacopeen,,
som kan gifwa det liten ro. Gifwer man
här af litet i sänder, och så länge, til dess
man märker at barnet blifwer tranqult,,
så wet man sedan, huru stor dosis man
får gifwa, hwar gång barnet igen begyn-
ner för wärk skul qwida. Det ena bar-
net tål mer, det andra mindre, således
kan dosis ej utsättas. Man förser sig ej,,
om man hwar half tima gifwer en halff
Scrupel, och stannar, så snart man ser,,
at barnet får lisa och ro. Hafwer därtill
behöfts et quintin, så wet man, enär
barnet efter 5 à 6 timars förlopp åter be-
gyrner jämlra sig och skrifa, at det för-
åfwen så lång tid igen kan stillas med ett
quintin. Imedlertid fortsar man lifafullt
med de förre nämde utwärtas mjukande
medlen. Härwid är dock en ting nödig
at i aft taga, nämligen: at man bör i-
bland gifwa barnet Manna-Moset i den
dosi, at det håller lifwet wäl öppet, ty
den enda olågenheten som nu nämde Sy-
rup hafwer, är den, at lifwet då blifwer
trögt, och wi wete af erfarenhet, at löst
lif gör nu barnens plåga mindre. **Will**

Wil alt detta mot förmodan intet
 hjälpa, fast jag än aldrig sedt det slå felt,
 utan barnet jämrar sig, skrifer ständigt
 och är sömnlöst, samt begynner få ryck-
 ningar i ansigtet och sprittningar, samt
 andra förebod til hjärtsprång, då är ej
 annat råd öfrigit, än at gifwa barnet
 större dosis af Syrupus e Meconio, eller
 ock en eller annan droppa af Laudanum
 liquidum i samma Syrup (wål wetandes,
 om sjukdomen än är i sin början) hwari-
 genom convulsioner af wårk ofta förekom-
 mas. Men wil äfwen det ej hjälpa, och
 tandföttet är redan swullit, så låter man
 genast öppna det. Hwarwid är alsingen
 fara, allenast man lagar, at ingen tråd
 sitter qwar öfwer tanden; ty i den handel-
 sen blifwer plågan håstigare, til des äf-
 wen den är affkuren. När tandföttet är
 öppadt, baddas det flitigt med en swamp,
 som doppas uti warmt win, med Säck-
 Candi uti.

Det händer, at en eller annan tråd
 blifwer qwar öfwer tanden när man måst
 låta öppna tandföttet: så händer äfwen
 det samma ofta nog hos dem, på hwilka
 tanden af sig sjelf kommit fram. Man
 menar tanden är framme, och barnet är
 lika sukt. När man då ser wål efter,
 fin-

finner man en eller annan tråd sitta qwar-
öfwer tanden. Skäres den då af, så är
barnet genast friskt, som annars, i fall
man ej wäl sedt i munnen, kunnat sätta
lifwet til.

Så nyttig en lindrig Diarrhée är
wid detta tilfället, så skadelig är den också,
om den blifwer för stark. Sömnlös-
mattar: kommer för stark afföring därtill,
så utmårglas barnet, och kan äfwen där-
af få convulsioner och dö. Af underrät-
telsen om Diarrhée kan lätt ses, om den
är för stark. Där finnas äfwen tilräck-
liga medel däremot föreslagne.

Af detta, som nu sagt är, ser man lätt:
1:o Hvilka barn tidigt och utan swårigh-
het få tänder.

2:o Hvilka igen sent få tänder och med
plåga.

3:o Huru en Fader, som ådragit sig någon
sjukdom, en Moder, som under det hem-
gått med barnet, haft mycken sorg, el-
ler legat under passioner, eller fört o-
tjenlig Diet, eller en Amma, som ej
hafwer sund och god mjölk, kan wara
skuld til, at des barn får utstå myckern
plåga, när det skal få tänder, ja, ofta
måste sätta lifwet til.

- 4:o Huru nödigt det är, at genast wänja et barn wid at låta handtera sig i munnen.
- 5:o Huru angelåget det är, at wäl känna och urskilja barne-sjukdomar, och at en sådan funskap icke faller på en Barnemorcka eller Wak-Hustru.
- 6:o Alt mjukande medel äro endast tjenlige, när tand-föttet är ömt och inflammeradt.
- 7:o Alt Hare-hjerna, eller blod ur kammen på en swart Tupp, har ingen förmån för de andra mjukande medlen, ej heller polerad Crystall för warg-tänder, icke heller deka för något annat hårdt.
- 8:o När man bör låta skära up tand-föttet.
- 9:o Alt kråkning eller lindrig Diarrhée då ej böra stillas.
- 10:o Alt om et barn, som redan har 20 tänder, sjuknar, wi då ej få skylla på ondt för tänder, ty öfwer 20 tänder får det ei förr än på 7:de året.

9. Om Tårsten.

När barn få blådror uti munnen, på hwilka snart blifwa rustwor, då hafwa de en sjukdom, som wi kalla Tårsten.

C

Den

Den hafwer mycken olågenhet med sig, ja ofta lifsfara. Ty utom det, at Barren då gärna för wärk skull skrika natt och dag, kunna de ej di, och således lida både af hunger och törst, men om de di, blifwa gärna wårtorne på Almmans bröst hudlöse och säre. Går Tårssen ned till swalget, så hafwa de swårighet wid att swälga: går den ned i magen, så hafwa de mycken kråfning och hickning; kommer den ner i tarmarna, så slipper ej mjölkfasten in til blodet, utan går bort med Diarrhée, och om detta warar något, måste barnet dö af brist på föda.

Tårssen är gemenligen hwit til färgen, och genomskinande, eller gulaktig. Ju närmare den kommer in til swart färg, ju farligare är den, ty så många swarta fläckar man ser, så många är ock brand uti. Ju tätare och ju djupare blemmorna äro, ju wärre är ock sjukdomen. Den som går bort, men kommer strax i större myckenhet igen, är lifaledes mycket farlig.

Den är ock olika i anseende til stället, på hwilket den wisar sig. 1). Den som begyner först synas på läpparna, tandköttet, tungan, innan på kindbenen, gommen, tunge-spenen och mandlarna, är lättast

taft at öfvervinna. 2). Går den ned åt
svalget, strupen, magen och tarmarna, då
är den rätt svår. 3). Går den tillika åt
luft-röret ner i lungorna, så är den swår-
rare. 4). Begynner den först i magen el-
ler tarmarna och stiger strupen uppföre,
samt wisar sig i svalget lifasom en fläsk-
hinna, då är den farligast.

När skorporna sutit länge och änd-
teligen falla af, få barnen gerna stark
spottning, hwilken är blodblandad. När
de falla af i tarmarna, blifwa desse myc-
ket iensibele. Barnen få ock i det fallet
ofta blodblandad Diarrhée eller Rödsof.

Deßa species skiljas lätt ifrån hwar-
andra. In den första kan man se: Den
andra, dels se, dels sluta däraf, at barnet
får hickningar och upkastning i synnerhet
då det dir, eller Diarrhée, då mjölken syn-
nes bland excrementerna. Den tredje plå-
gar barnet, om det då blifwer hest, ho-
star mycket, och ljudet låter som ginge det
igenom et metall-rör. Den fjerde sluter
man wara å fårde, om barnet redan fle-
ra dagar haft swår Feber med mycken e-
vacuation, och nu hafwer stor oro, hicka,
illröd tunga, och får ej behålla hwad
det dir.

De barn äro i synnerhet underkasta-
de Tårstken, på hwilka munnen ej hålles
wål ren; de som di gammal tjock mjölk
eller som hafwer någon skärpa. Likale-
des de, som somna wid bröstet, då det
ofta händer, at de somna in, medan de
än hafwa litet mjölk qwar i munnen,
som då surnar och blifwer skarp. Afwen-
ledes de, som under Febrar haft mycken
Diarrhée. Men i synnerhet wil Tårstken
gårna wisa sig, när barn skola få tänder.

Tårstken uti munnen är den måst gång-
bara. Den förekommes ock gemenligen,
om Amman dageligen ser barnet i munnen
och håller den wål ren. Det bästa man
kan bruka därtill, är wål twättade Salvia-
Blad, som kokas i watn, eller i watn
och litet hwitt Franskt Win, silas sedan
och utblandas med litet warfri honing.
Häruti doppas en linne-flut, som hon
wefwar om sit finger, och far därmed
varsamt af och an i munnen, i synner-
het, hwaräst hon ser någon hwit fläck.

Men hafwer detta blifwit försummat,
och barnet werkeligen hafwer Tårstken, då
låter man i. Amman taga 4 eller 5 gån-
ger om dagen af det förr recommendera-
de Pulvret för Ammor, samt förmår hen-
ne

ne at dricka något mer, än hon annars
är wan. 2). Låter man tilreda en Saft af
Rob. Diamor. Dianuc. och Rosenhoning,
et halst quintin af hwardera, därtill låter
man dropa så många droppar af Spiritu Vi-
trioli, som behöfves til at gifwa saften en
liten syrlig smak. Med denna penslar man
barnet 5 à 6 gånger om dagen på de fläckar,
där Tårskén synes, och en liten stund efter
hwar pensling, förr än det dir, låter man
Almman, på sätt som förr är sagt, rena
munnen med Salviae Decocten. Jag är wiß på,
at Tårskén, på halftannat dygn skal gå öf-
wer, om detta brukas riktigt, och som jag
nu sagt.

Märker man af barnets håftiga och ha-
stiga skrikande, at det wid Tårskén hafwer
mycken wärk, så låter man Almman, en el-
ler eller annan gång om dygnet, taga in li-
tet af Syrupus e Meconio Londin. Åro brö-
sten tomme, när man wil gifwa henne in,
så får barnet strax ro, så snart det dir, men
då bör hon allenast taga 2 quintin: men å-
ro de då stinne, så må hon taga 3 eller 4
quintin. Wil man ej gifwa Almman något
af nu nämnde Syrup, så kan man med all
trygghet gifwa barnet 1 eller 2 gånger om dy-
gnet, en dropa eller två, alt som dess ålder är,
af Dr. Jones Panacée. Den berömmvärda Do-
ctor Riverius, gaf sin egen Son med önskad
C 3
wer-

werkan, et helt gran Laudanum. Den 1re de Angelsmannen Boyles medel emot Tår-
 sken, är äfwen försökt och godt. Det tilre-
 des af Saften, som präbas ur Sempervi-
 vum majus, hwaraf några lod blandas med
 äfwen så mycket Honing. Sedan detta
 kokat up, lägges därtill så mycket Allun, att
 saften däraf får en litet sträf smak. Med
 denne penslas Tårskan hwar timme. Hön-
 se-träck, smält uti hvitt Franskt Win och si-
 lad, är ock et godt medel, om barnet där-
 med tråget penslas.

Märker man, at barnet, sedan ruf-
 worna fallit af, är hudlöst i munnen, så
 penslas det slitigt med Qwitten sleim, hwil-
 ket kan antingen brukas allena, eller blan-
 das med äfwen så mycket af Syrupus Sem-
 pervivi majoris.

Står Tårskan inwärtas, eller går ner åt ma-
 Magen och tarmarna, så präbas man saften ur
 stekta roswor, blandar den med litet Rosen-Ho-
 ning, och giswer barnet däraf en Thé-sked i
 sänder, så ofta man kan: eller blandas morot-
 spa med litet Rosenhoning och brukar på samma
 sätt, eller kokar man et lod bultadt Linfrö, med
 et qwarter watten, til des detta blifwer nå-
 stan så tjockt som en Syrup. Man silar och
 utblandar det med 4 lod Rosen-Honing, och
 brukar sammaledes. Imedlertid bör Am-
 man nyttja samma pulver, som nyss är nämnt,
 och

och dricka flitigt, så at deß mjölk blifwer
tunn. Begynna fjäll eller rufwor at gå bort
med stolgången, då är tid at gifwa barnet
det som med lindrighet afförer, men tillika
styrker tarmarna. Det tjenligaste medel är
då Rhabarber-Syrup, antingen allena, eller
blandad med några gran ren Rhabarber.
Man gör såkrast, om man tager mycket li-
tet i sänder hwar tredje tima, til deß man
ser, at Rhabarbern gjordt sin werkan, ty se-
dan rufworna fallit af, äro tarmarna, som
jag redan sagt, mycket sensible, så at en li-
ten Dosis då gör större werkan än annars.
Märker man nu hos Barn det minsta tecken
til Röd-Sot, så gifwer man dem flitigt at
dricka af Emulsio Arabica, eller af en Sop-
pa, som man låter koka af Hersgrön med
watn och mjölk.

10.

Om Convulsioner och Hjärtsprång.

Barn hafwa mycket sensibla eller lätt rö-
da nerver. Deße äro ock, i propor-
tion mot deras kropp, mycket större hos et
barn, än hos en fullväxt. Och som barn
haf-

hafwa mycken wåtska uti sig, så hållas ner-
verne mer blöta; de täckas ock med ganska
tunna hinnor, och hafwa således starkare
känsl. Häraf kommer det, at barn så lätt
äro underkastade ryckningar. När en eller
annan lem ryckes på dem, säje wi, at de
hafwa convulsioner; men ryckes hela krop-
pen, och de tillika äro blå i ansigtet, så säje
wi at de hafwa hjärtsprång. Denna sjuk-
domen är således nära slägt med Fallande-
Sot, och kallas därföre af Medicis, Epile-
psia Infantilis, men af Hippocrates, E-
clampsia.

Sjukdomen ser swår ut. Den är icke
eller alltid så lätt at bota, som at förekom-
ma. Fördenskul är det angeläget at kunna
se förut, när man hafwer orsak at befara
den. Man hafwer anledning at frukta för
hjärtsprång, när man märker, at et barn
ofta ler i sömnen, men i synnerhet när det
är waknet. Dessa teken hafwa allena icke
mycket at betyda. Men hafwer barnet til-
lika ej tillräckelig öpning, eller Feber, eller
Rett, eller swårighet wid at låta sit watten,
eller håller på at få tänder, eller man wet at
Ummen altererat sig, eller det brukat något
utwårtes medel för utslag, eller man wet at
det har maskar; då må man lita på, at det
snart kan få hjärtsprång.

Begynner det sedermera at spela med ögonen, och wrida dem, antingen åt näsan, eller upåt pannan, samt blånar i ansigtet; då är sjukdomen för handen. Kroppen ryckes antingen hel och hällen, eller den ena lemman efter den andra, käftarna bitas ihop, och munnen är full af slem. Efter en käftare eller längre stund, stannar allt detta, och barnet faller i en djup sömn, wäknar åndteligen, och synes må någorlunda wäl. Håfwes imedlertid ej orsaken, så kommer gärna en dylik paroxysme igen wid samma tid, dagen därpå, och likaså tredje dagen. Därpå hörer sjukdomen up någon tid, men kan komma igen, så snart samma eller dylik orsak aggar deß nerver. Den slutas ej alltid så wäl, utan ganska ofta med döden. En Paroxysmus af Hjärtsprång består af 2:ne delar. Den första är Krockningarna, och den andra är deras påföljd, nämligen en djup sömn med särlande uti bröstet. Det är under denna, som de dö, och emedan de då ligga, såsom en hwilken är rörd af Slag, sågas sådana Barn dö af Slag, hwilket också i sanning är. Därföre se wi uti Beckobladet, at så många Barn angifwas, såsom döde af Slag, fast rätta orsaken varit Hjärtsprång.

Orsakerna til hjärtsprång äro flera.

Skal det botas, så bör man weta hwilken nu är skuld därtill. En det är icke hjärtsprång i almänhet som skal botas, utan hjärtsprång hos et wist barn, förorsakadt af en wiss orsak. Jag wil fördenskul upräkna orsakerna. wisa huru de skola utrönas, samt säga huru hwar och en skal håfwas.

1). Om et nyfödt barn de första dygnen ej hafwer 3 eller 4 öpningar om dygnet, och Becket således ej tilräckeligen afföres, stannar det qwar uti kroppen, blifwer skarpt, aggar tarmarna, och dymedelst förorsakar hjärtsprång. Af det som sagt är, ser man, när denna orsaken hafwer rum, samt at den lätt håfwas med et clyttir, som tilredes af 6 skedblad ljum mjölk, 4 skedblad olja och litet stött säcker, och än lättare förekommes med Manna-Moset, enligt det som redan är sagt pagina 17.

Det händer ock, at barn, som äro äldre, blifwa mycket förstoppade, då excrementerna dels hårdna, dels blifwa skarpa, och i bägge fallen med deras tryckande och aggande upreta hjärtsprång. Man hörer då af den, som sköter barnet, om det på et eller flera dygn ej haft öpning, samt känner utan på dess mage, om den är stinn, eller om på den märkas några små hårdheter, och i den händelsen låter man

man genast sätta det et dylikt clyttir, och giswer det in, antingen af Manna-Moset, eller blandar man litet Rhabarber-Syrup med äfwen så mycket kallpråbad Mandel-Olja, eller med god Bom-Olja och litet Säck-er, samt giswer barnet där-af en eller två Thé-skedar i sänder, hwar tredje tima, til dess man af bullrandet i underlifwet, märker at det får öfning. Rhabarbern styrker tarmarna, och giswer dem förmåga at uttrycka excrementerna. Säck-er i Syrupen gör dessa lösa, och oljan gör tarmarna glatta. Därföre påstå en del Medici, at Barn, som äro benägne til Förstoppelse, blifwa hulpne, om man en tid bårtät, giswer dem hwar morgon litet Bom-Olja. Jag nyttjar den gärna, til at därmed i hast skaffa lindring; men dess långsamma bruk kan ej annat än skämja magen.

2). Barn få och hjärtsprång af Ref. Denna orsaken är den som måst förekommer. Barn få Ref, om mjölken som de di, ej är god; om de di för mycket, eller om deras mage och tarmar äro för flena. At et flent barn utan Ammans skuld kan få Ref, har jag tydeligen sedt, då två-
ne barn didde en och samma Amma. In-
tetdera fick mer mjölk än det behöfde, men
det

det starkare barnet mådde wäl. Det fle-
na hade beständigt Ref och gröna excre-
menter, mådde merendels illa, fast det fick
egen Amma: både hon och barnet måste
fördenskul ofta bruka Medicamenter, hwil-
ka ock gjorde at det blef wid lifwet, men
fick dock ej jämn hälsa, förr än det små-
ningom hunnit få mer styrka.

Huru man skal weta, om et barn
hafwer Ref, wises uti Underr. om Ref.

När hjärtsprång kommer af denna
orsak, då bör likaledes under sjelfwa pa-
roxysmen sättas et clystir, och om möje-
ligt är, håller man uti barnet några
Thée-skedar kallpråbad färsk Mandel-Öl-
ja. Men så snart paroxysmen är öfwer,
bör Amman några dagar i rad taga in
4 eller 5 knifs-uddar af det i pagina
23. föreskrefna Amm-Pulfret. Barnet
gifwer man en liten knifs-udd i sän-
der, uti Thée med mjölk, eller uti Fen-
fols-Batten, af följande Barne-Pulfwer:
Tag af hwit Magnesia et quintin, Anis
tvänne Scrupler, Saffran en half Scru-
pel, och Säckar 2 quintin. Detta riswes
ganska wäl och blandas, så är det
färdigt. Se widare Underrätt. om Ref.

Med dessa medel fortsara både Am-
ma

na och Barn, til desß man ser, at barnets exciementer åter fått god färg. I medlertid, och på det barnet ej må få samma sjuka igen, ser man til, at Amman förer sådan Diæt, som för Ammor redan är föreskrefwen.

3). Om en Amma häftigt altererat sig, och gifwer barnet strax därpå di, så får det gärna hjärtsprång. Ingen sinnes rörelse hafwer på barn så swår och bedröfwelig werkan, som Ammans förargelse. Denna passion wet hon ock bättre at dölja än andra. Att ögonen glänsa, at hon än blefnar och än rodnar i ansigtet, och hafwer et häftigt förståldt mål, gifwer en skäligh anledning til mistänka, hwilken mycket öfres, om man finner, at Barnet, som nyß förut war friskt, blifwer gult i ansigtet, eller strax det dir, får en hastig upkastning och därpå genast begynner at qwida, får ingen ro, utan då och då sprittningar, hwilka ändteligen brista ut i hjärtsprång. En om det annars ditt för mycket, så lättas det af upkastning. Men wissast är det, om man kan få sanningen ur det öfriga folket i huset. Flera barn skulle sätta lifwet til af Ammans förargelser, än som sker, om icke strax därpå fölgde en helt contraire affect, nämligen fruf-

fruktan för at blifwa rögd, och sedan bårt-drifwen. Denna stillar mycket af de rörelser, som den förra åstadkommit.

I Underrätt. om Ammor, är redan påmint, huru man bör bära sig åt med en Amma, som antingen förargat sig, eller blifwit skrämd, på det barnet därpå ej må taga någon skada. Men hafwer barnet af denna orsak redan fått hjärtsprång, så sätter man det strax et clystir, och håller uti det några skedar färsk kallpråbad Mandel-Olja. När paroxysmen är öfwer, tillser man at Barnet hafwer jämn och god öpning, hwilket på oftanämnde sätt kan befordras. Amman i gen, brukar de medel, som wid detta tillfället i nybnämnde Stycke äro förslagne. Skulle Barnet likafult, natten därpå, ej hafwa ro, utan då och då små sprittningar, så bör man gifwa det litet af Syrupus de Meconio Londin. på sätt som sagt är pag. 30, och om andra dagen åter sätta det et clystir, 2 timmar före den tiden, på hwilken det dagen förut hade hjärtsprång.

Barn få äfwen Hjärtsprång, när de di en Amma, då hon hafwer sin råfning. Medicorum Skrifter äro fulle med sadana Rön. Orsaken lärer wara antingen

gen den, at Amman hafwer denna affd-
ringen med mycken plåga och Ref, eller
at Qwinfolken wid detta tilfålle åro lät-
tare rårde ån annars. Swilketdera år
Fulden, så år nödwändig, at Barnet ej
ner dir en sådan Amma, och at deß å-
komma sjukdom stillas med et clystir,
samt når det gjordt sin werkan, med litet
af nyßnämnde Syrupus e Meconio.

4). När barn hafwa ondt för tån-
der, och ej tillika något löst lif, kunna
de ock få hjärtsprång, fast ruckningarna
tå då merendels uti ansigtet. Huru man
skal weta om hjärtsprånget kommer af den-
na orsaken, låres uti Underrättelsen om
Ondt för Tänder pag. 26. Där finner
man ock, huru detta onda skal både före-
kommas och botas: ty under paroxysmen
an man ej bruka annat ån et clystir, och
iwartes litet Mandel-Olia. Men skriker
Barnet ståndigt, får Sprittningar under
ömmen, eller får aldeles intet sofwa, och
sjukdomen år i sin början, samt utan sär-
eles feber; då må man dristigt gifwa
Barnet en droppa Laudanum liquidum ut-
i hwad man hafwer til hands, under så-
rt hopp, at hjärtsprång dy medelst före-
kommes, hålst om dosis med warsamhet,
id någon Medici öfwerwaro, repeteras
en

en eller annan gång, om nöden det fördrar, då plågan wil återkomma.

5). När hjärtsprång kommit af inflagen skabb, är lätt at finna. Hafwer barnett utslag, och man låtit det komma i köld, eller smort det, och således til större eller mindre del fördrifwit skabben, så är nog wißt, at det där af blifwit sjukt. Under sjelfwa paroxysmen är här intet annat at göra, än at applicera et clytt; men när Paroxysmen är öfwer, ligger det magt på, at dageligen gifwa Bimman in en god knifvudd Swafwel-Blomma uti warm mjölk, hwar morgon och afton: eller hwar annan eller hwar tredje timma, en matstef af följande Campher-Mixtur:

R. Camphoræ Drachmam $\frac{1}{2}$

Sacchari alb.

Mucilag. G. Arabici aa Drachmam.

Tritis in Mortario vitreo adde.

Aquæ Flor. Ulmaræ Uncias 6.

Syrup. e Baccis Norlandicis q. s.

M. D.

Samt at, om möjligt är, få uti barnet en eller annan gång om dagen, et eller tu gran Moschus, som wäl blifwit rifwit med tico gran Säckar. Kommer Skabben ut igen, så är barnet den gången räddadt. Hur Skabben vidare skal botas, läres här långt

långre fram, uti et särskildt Stycke, hwar-
äst åfwen wisas, huru den kan före-
kommas. Se Underrättelse om Skabb.

6). När barn få Råppor, Måßling eller
Skarlafans Feber, då händer det ibland,
at de strax, förr än utslaget sker, få hjärt-
språng. Det bästa är, at därmed sällan
är någon fara, och gifwer tilkänna, at
Råpporna ic. blifwa goda. Således bru-
kas häremot intet annat, än det som för-
jelfwa huswud-sjukdomen är tjenligt, hwil-
ket på annat ställe skal wisas. Nog är,
at man wet, det barnet ej haft Råppor ic.
at de nu gå på orten, at smittan genom
någon kunnat komma i huset, och at bar-
net redan i 3 dygn haft Feber, med så-
dana tecken, som båda en af dessa
Itslags-Febrar, kunnandes man altid gif-
wa sig tilfreds, när man wet at hjärt-
språnget bådär godt.

7). När barn få hjärtsprång af Ma-
far, då är det merendels ganska håstigt,
och kommer ofta igen. En lycka är, at
sådana barn, som endast lefwa wid Brö-
tet, ej kunna få detta slaget, ty förr än
arn begynna tillika at äta, hafwer jag
ldrig märkt hos dem teken til maffar.
Detta slaget är nästan det swåraste at
änna igen, ty jag hafwer ofta sedt fro-
D
dr

diga och starka barn få masskar ifrån sig, således hafwer man ondt wid at döma något af ansigtet. Men märker man at barnet ofta kliar sig i näsan, hafwer sprittningar i sömnen, och låter i sömnen lika som det wille swälja; hafwer det elak och sur anda, är mannen full af watten när det om mårnarna waknar, byter det ofta om färg i ansigtet; hafwer än leda, än stark lust til mat, och så stark, at det will likasom swimma, däråst det ej strax får den; är magen hård och likasom swäller emot den wanliga mat-tiden, får det ondt af Säckar eller annat sött, är det den ena stunden friskt, och ögnablicket därpå sjukt, och flagar då öfwer magen eller öfwer ref kring nawselen, får Feber eller upkastning, som merendels hastigt går öfwer, men kommer en annan gång utan märkelig orsak lika oförmodeligen igen; då är det nog sannolikt at det hafwer masskar. Kommer härtil, at masskar förr wisat sig, så är icke mer twiswel därom. Jag hafwer sedt åtskilliga barn som af denna orsak fådt hjärtsprång, och alltid under paroxysmen funnit nawselen stå ut på dem.

Så håstigt detta hjärtsprånget är, så lätt är sjelfwa paroxysmen häfwen, om man allenast genast sätter dem et clystir
aff

af ljun mjölk, hwartil lägges litet salt, så framt Barnet är förstoppadt, men annars intet. Häruti får hwarcken läggas Olja, Honing eller Säckar, ty maskarna sken deß medel, och gifwa sig längre up i tarmarna. Härigenom öfwerwinnes wäl hjärtsprånget den gången, men man kan ej göra sig säker, at det icke kommer igen, til deß man aldeles hunnit at döda eller utdrifwa maskarna: ty så snart de begynna igen at krälla, eller bita, eller suga, så gör detta aggandet, at åter en paroxysme kommer. Det är utom deß icke rådeligt, at längre uppskjuta med en tilförlitelig mask-cur, ty ju längre man dröjer, ju mer öka de sig, och ju mer wära de. Jag utförer detta widlyftigare i et annat Stycke, och wil nu allenast nämna, at små Barn böra dageligen äta Honing, och färsta Morötter när de kunna fås. Större Barn, böra dricka något mineralwatten, men i synnerhet Bitter-Watten, och fast detta smakar ganska widrigt, kunna de dock låckas til at dricka det, om man i hwart glas lägger något, som de gärna wilja hafwa: til ex. Cumin-Säckar, som sjunker på botten, och lofwar at de skola få äta det, så snart de druckit ur glaset och komma på botten. De små hwi-
ta maskarna, som uppehålla sig nederst i

tarmarna, öfwerwinna's lättast med clystirer af ljumt mineral-watten, hwartil, i fall det ej skulle gifwa öfning, lägges litet salt. Maskar härtdrifwas ej gärna på en gång. En sådan Cur bör ofta repeteras.

8). Jag har ock sedt Barn, som fått Hjärtsprång under Paroxysmer af Fråsan, och som Hjärtsprånget återkommit hwar gång Fråsan återkommit, men blifwit ute, så snart Fråsan blifwit botad, förden- skul anser jag detta slag såsom härrörande af Fråsan. Et Lavement hafwer genast lindrat sjelfwa anstöten, men wid sådana tilfällen hafwer jag genast, och så snart Barnet efter Fråse-Paroxysmen något kommit sig före, gifwit det med all warsamhet et lindrigt fråse-medel, enligt det sätt, som läres uti Underrättelsen om Rik-Hos- sta wid slutet: och så snart det gjordt sin wärkan, har jag gifwit det den namnkun- niga Chinchina-Barken.

9). Man hafwer äfwen exempel på Barn, som haft Sten-Plåga, och under den fått Hjärtsprång. Hos oss är det, Gudi lof, sällsynt, at Barn hafwa Sten, och när så händer, är det swårt at utrö- na, hålft de icke ännu kunna beskriwa- deras nöd. Man sluter det, enär man mär-

märker at Barnet skrifer, så ofta det skal låta sit watten, när detta går under ständigt qwidande hopetals bort, och stannar ofta twårt af. Wet man at Föräldrarna dragas med Gieft, Podagre eller Sten, så blifwer gifningen mera wis. Men känner man något hårdt taga emot, som tillika låter röra sig, när man sticker et finger in uti ände-tarmen, och förer den fram åt Blåsan, så är man wisare; men wisast, om den kan kännas med en Catheter.

Under Paroxysmen bör ådren öppnas, flere Clystirer sättas, som första gången tilredas af några skedar ljum mjölk, äfwen så mycket Olja och litet Säckar; men sedermera endast af Olja. Twänne Blåsor, som man til hälften fyllt med buladt Lin-Grö, litet Saffran och Mjölck, som kokas tilhopa, böra läggas på det stället som lider, en ofwan och en nedan: dessa ömsas, så ofta de börja falla. Ljumma Karbad äro ock tjänlige. Inwärtas gifwer man det en lindrande mjölck, som tilredes af Thé, lagadt på Kattost-Blommor, Mandel-Olja, Äggegula och litet Syrupus e Meconio Londin. Til et halft qwarter af Thé, tager man 2 lod kallpråbad Mandel-Olja, en half Äggegula och et halft lod af Syrupen. Sedan det-

ta är blifwit wäl omsqwalpat i en glas-
flaska, låter man Barnet dricka däraf li-
tet i sänder, til deß man ser at det får
lindring.

IO). Jag har redan nämndt, huru il-
la det är, at Ammor och dylika sådt namn
på Theriak, Diascordium, Philonium och
dylika medel, som innehålla opium, eme-
dan de så lätt kunna misbrukas, i synner-
het hos Barn, hwilka så litet tåla däraf,
förr än de kunna sätta lifwet til, eller ätt-
minstone få convulsioner. Medici hafwa
därpå upteknat många bedröfweliga exem-
pel. Swårast är at få weta, om Barnet
sådt sådant uti sig: ty den det gifwit, tiger
nog. Äf det öfriga Folket i huset, måste
man utleta sanningen. Fast opii werkan i
almänhet på wår kropp är at hetta, göra
Pulsens snäll, andedrägten hastig och beswår-
lig, drifwa swett, hwilken ofta luktar som
opium, stoppa lifwet och wattenets afgang,
göra ansigtet stort och rödt, drifwa blodet
åt hufvudet, göra det tungt, widga pupill-
len, och förorsaka antingen en besynnerlig
sinnes ro, utan sömn, eller mycken benägen-
het til sömn, eller werkelig sömn med dröm-
mar; är man dock ej i stånd, at däraf med
full wißhet sluta något. För man uti rättas
sanningen, så måste man strax bjuda til att
hålla uti Barnet ljumt Watten med Smör
el

ler olja uti, samt warsamt föra fingern eller en i olja doppad fjäder uti halsen, så at det kommer til at fasta up. Går det ej an, så sättes et clystir med salt uti, fötterna riswas med en Borsta, Senaps-Deg lägges på dem, til deß skinnen rodnar, hufvudet badas med warm Attika, och stark Attika hålles med en Swamp under näsan. Kan åfwen ådern öpnas, så är det wäl, men än bättre, om Blod-Iglar appliceras på halsen eller tinningarna. Jag nämner ej syrliga inwärtas medel, hwilka annars bäst råttad den skada, som en för stark dosis af opium gör, emedan man ej gärna gifwer dem åt små Barn, så framt de medel jag föreslagit, ej hjälpa. Likaså bjuder man til at hjälpa större Barn, då de kommit af oförstånd eller oförsigtighet at äta någon giftig rot, t. ex. Bolmrot, eller giftiga Bär, t. ex. af Belladonna eller dyligt, på hwilka gärna följa convulsioner. Att dricka god Vin-Attika, är för deßa ganska nyttigt.

Jag wil ej nämna det slags Hjärtsprång som kommer af Venerisk skärpa. Det fordrar större Cur, än här kan utföras. Jette heller det, som kommer af brist på föda, då Amman döler, at hon ej hafwer at gifwa di. Det är lätt uptäckt, och botadt med en annan Amma, som gifwer nog mjölk.

Hit höra äfwen de Convulsioner och Hjärtsprång, som komma af för stark afförning, ware sig genom upkastning eller *Diarrhée*. Orsaken faller en i ögonen, och öfwerwinnes, då dessa afförningar stämmas. Se Underr. om Upkastning och *Diarrhée*. Medici berätta ock, at Barn fått Hjärtsprång, när de nedswälgt litet Blod, som kommit at rinna, när de blifwit flipte för Tunghåstan. Detta botas antingen med et lindrigt fräk-medel, eller med Rhabarber-Syrup, och et Clystir.

Vi märke i almänhet:

1). At det andra, tredje, fjerde och sjunde slaget äro de som måst förekomma.

2). At ådern bör öppnas, så framt Barnet är frodigt och något öfwer året, wäl wetandes, om det ej är af annan sjukdom utmärkladt. Blod-Igglar göra dock här mera gagn.

3). At man bör hålla något i munnen på dem, emedan Tungan annars kan skadas.

4). At Clystirer äro det bästa och nyttigaste medel man kan bruka under Paroxysmen. Swad man annars gifwer dem in, det rinne gemenligen strax ut igen

gen igenom munnen. Under det häftigaste af Paroxysmen kunna de ej swälja. Ljunt Bad är i almänhet nyttigt. Det stillar convulsionerna, så at de imedlertid kunna taga in det som bör brukas.

5). Alt fukta en warm duk med litet warmt Renskt Vin, och slå om dem under Paroxysmen, hafwer jag ofta sedt göra en oförlifnelig Werkan.

6). Alt Hjärtsprång därmed ej förekommas, at Barnet bär på sig Jern-Ört (Radix Verbenæ). Jag wet många som burit den, men lifasullt rätt ofta fått Hjärtsprång.

Jag hafwer glömt at nämna, de Föräldrar til tröst, hvars Barn flera resor få Hjärtsprång, hwilka således frukta, at däraf ändteligen blifwer en Fallande-Sot; at Sjukdomen gemenligen försvinner med åren, och så snart Barnen få någon mer styrka: ty som denna och åren tiltaga, så minskas ock sensibiliteten i nerverna, hwilken, som sagt är, gör at Barn äro så lätt angrepne af Hjärtsprång. Imedlertid böra Föräldrarna noga antefna alt, hwad som händer Barnet före, under och efter hwar anstöt, samt om den kutas med upkastning eller löst lif, lifale-

des om någon ting i Barnets lefnadsfatt,
mat, dricka, skötsel &c. märkes, som gör
anstöterna hårdare eller lindrigare, at de
komma tätare eller blifwa längre ute.
När sådant berättas för en Läkare, som
anlites om at bota Barnet, så får han
därigenom mycket ljus, och winner snarare
sit ändamål. Finnes ej tilgång til nå-
gon Läkare, så låra Föräldrarna af såda-
na anmärkningar, hwad de böra afte-
Barnet före, samt hwad annars står till
at göra. Säs. til ex. om de märka at an-
stöterna komma igen hwar fjortonde dag,
och hwar gång slutas med löst lif eller med up-
kastning, är lätt at se, det man en 10 eller
11 dagar efter sista anstöten, bör giff-
wa Barnet i förra fallet et lindrigt laxer-
medel, 2 eller 3 dagar i rad, men i sena-
re fallet bör et kräf-medel nyttjas på sam-
ma sätt. Finner man af anmärkningarna,
at Barnet får anstöt af Hjärtspårng
hwar fjerde wecka, så får man däraf an-
ledning, at utforska, om Almma wid doe
tilfällen hafwer sin räkning, och i den händ-
delsen ömsar man då genast Almma, ty en
sådan rår ej för, at hon då lätt röres,
och af et intet, til Barnets skada, förargas.
Finner man igen af anmärkningarna, at
Barnet en eller annan dag före hwar an-
stöt, får mycken elak ande, så ser
man

man, at det antingen hafwer massar
eller elaf mage, följakteligen inrättas Cu-
ren och lefnadsfättet därefter.

II.

Om Diarrhée hos Barn.

Tunn och trågnare Stolgång, än
man är wan wid, kallas Diarrhée.
Tarmarnas frällande är det, som egente-
ligen befordrar warlig öpning. Tarmarna
hallas glatta genom den naturliga Slem,
som deras små förtlar sila ifrån Blodet.
Excrementerna hindras at torfa och hård-
na, medelst den ångan, som dunströren i
mat-strupeu, magen och tarmarna gifwa
ifrån sig. Denna drager sig åter til Blo-
det genom Sug-Rören (vasa lymphatica
eller bibula). Hårtil bidrager äfwen spot-
ten, som nedswälges, Gallan och den
wätska som silas ifrån Blodet uti Kro-
sen (Pancreas), hwilken ständigt rinner in
uti den största af små-tarmarna, utspäder
Gallan och gör den tunn.

Gallan upmuntrar i synnerhet tar-
marnas frällande. Därföre har man ondt
ef-

efter öpnings i Gulsot; äfwen när Gall-
Blåsan är genomstucken: liksåledes när
Gallan genom syrlig mats och dricks
missbruf blifwit förswagad, til ex. i Coli-
que af syra, (Colique de Poitou vegetale)..

Allt det som gör, at mer förråd är
i tarmarna, eller at nu nämnde wätskor
flyta ymnigare til dem, eller hindra Sug-
rören at draga dem åt sig, och gör tar-
marnas krällande snällare; det kan förör-
saka Diarrhée.

Förråd blifwer där, om man åter
och dricker mycket. Förmår magen och
tarmarna ej wäl förwandla det som njut-
tes, så blifwa därpå Cruaiteter och skär-
pa, hwilken med sitt aggande dels ökar
tarmarnas krällande, dels gör, at wät-
skorna flyta starkare til, lika som ögonen
rinna när et sand-korn kommer uti dem.
Detta sker ock, om Gallan är skarp eller
til ex. wid förargelse, prägas i större myc-
kenhet in uti tarmarna. Liksåledes om
sjelfwa Blodet hyser någon skärpa, då
äfwen det, som silas ifrån blodet i ma-
gen och tarmarna, är skarpt, och med sit
pricklande gör tilloppet starkare och kräl-
landet snällare. Därföre går alltid bul-
ler af wäder före Diarrhée, som wisar at
tarmarnas krällande ökas. Det samma
kan

kan färskt dricka göra. Därföre tilreda
 omplige laxer-piller af Jäst. Afwen om-
 byte af watten, hålft hos dem, som
 druka det til dagelig drick. Likaledes om
 man äter mycket meloner, Harrpuser,
 Hallon och annan frukt, eller suger Tall-
 Safwa. Håmmas den omärkeliga ut-
 dunstningen, så tager den ofta sin utväg
 ut tarmarna, och öker där således wät-
 forna. Därföre hjälpas de til öpning,
 om hafwa hårdt lif, när de stiga tidigt
 op om mornarna, så at utdunstningen
 något minskas. Samma, fast håstigare
 verkan, följer på grofwa Purger-Medel.
 Eller om något sår är i tarmarna, i nå-
 gon af Inålsworma, eller utan på krop-
 pen, hwilkas wahr kan slippa in uti tar-
 marna, eller draga sig in uti Blodet, och
 med det ditsöras, hwilket ibland sker med
 den sjukas förmån, men merendels skäm-
 ner Blodet, smälter det, så at det ej kan
 warhållas i kroppen, utan förtåres dels
 med stark nattswett, dels med en obote-
 lig Diarrhée. Människan utsläcfnar då
 ändteligen, när wätforna äro åtgångna,
 ifasom en lampa, när oljan är all. Wät-
 forna i tarmarna ökas ock, om mynnin-
 garna af dunst-rören och förtlarnas öp-
 ningar äro släta och altför estergifswande,
 eller frätte. Afwenledes om Sug-Rören
 ej

ej draga åt sig, som de böra, hwilket ej sker, när de äro för släpa, eller deras mynningar af slem, Torst-Ruswor, Kopp-Ruswor, eller fiäll efter Måfling, tiltäppas, eller om någon förstoppelse är uti lefren eller uti förtlarna i Tarmkåret. De tillslutas ock af skärpa i tarmarna, ty som den med sitt aggande ökar tilloppett genom dunst-rören, så gör den, at Sug-Rören ihopsnörpas.

Urin går mycket litet i Diarrhée, och är rödare än annars. Därföre bådare det god ändring, när den begynner gånymnigare och flarnar. Det visar, at wät-skorna ej mer flyta så starkt åt tarmarna, utan fringdelas jämnare, så at Urin kan blifwa utspädd. Häraf förstår man, hwarföre de obstrueras wid Mineral-Brunnar, hos hwilka wattenet går för hastigt bårt.

För samma orsak, bådare en god dåfwenhet eller swett, at Diarrhéen snart uphörer. Fördensful äro de benågne till Förstoppelse, som hafwa stark rörelse, swettas mycket eller låta ofta sitt watten. Därföre halp Doct. Riverius sig sjelf med Bad för Diarrhée.

Upkastning plågar ofta båda god ändring i Diarrhée. Dels minskar den
ma-

naterien til Diarrhéen, dels wänder den armarnas frällande upåt, dels kan den kafa löst något, som flibbat sig wid någon del af tarmarna, och där aggat.

Diarrhée i Lungsot, wisar at man i har långt igen. Om den ej snart lindrar i andra in- och utwärtas Sår, så kyndar den på döden. Det samma bör ågas om Diarrhée i wattrusot. Därföre waga ej purger medel i den slags wattrusot, som kommer af skänd mage och tarmar, eller ock af hämmad utdunstning. De förswaga än mer mage och tarmar, och skämma matens förwandling. De hämma ock utdunstningen, och i samma proportion sätta de kroppen i stånd at genom Sug-Rören på skinet draga fuktigheten åt sig ur luften. I Hufwud-Blessurer, i Barnsångar, och hos dem som äro hafwande, duger den ej. Icke heller begynnelsen af hetsiga Febrar, så framt mage och tarmar ej äro fulla af Cruditeter.

Så länge en Diarrhée är utan Febrer, ej tager bårt matlusten och krafterna, reswen ej äro swåra, och man känner sig lättad efter hwar öpning; bör den i stämmas. En hop samlingar i mage och tarmar, eller från andra ställen i kropp

kroppen, som ej sluppit ut där de bordt, få ofta på detta sättet komma sin väg, och förekommas därmed sjukdomar, som de annars hade förorsakadt. I synnerhet bör man ej förhastna sig, at stämma Diarrhée hos dem, som plåga besväras af värk i hela eller halfwa hufvudet (migraine) af Hals-Flusar, Flusar på ögon eller öron, eller som hafwa watten imellan skinn och hull, emedan Diarrhée är dem ofta til förmån. Likaledes bör den ej stämmas, som Barn hafwa, när de få tänder.

Så snart den går för långt, bör den stillas, emedan tarmarna annars blifwa för mycket upblotta och slaka, mista sin kraft, at som sig bör, förwandla det wi äte och dricke. De goda wätskorna, som förut äro i kroppen, och fordras til nämnde förwandling, gå sin väg, hwaraf händes, at blodet ej upspådes med ny, god mjölk-saft (chylus), blifwer således skarp, duger ej til kroppens föda, hwilken törstensful faller ihop och astringerar, krafterna förswinna, fötter och ben swulla, och ändteligen gör Trän-Sjuka eller Battus. Got slut på alt.

Den går för långt, när därtill slår sig Feber, matleda, starka Ref, matt-

natthet tiltager efter hwar öpning, det som går bårt begynner få onaturlig färg och lukt, ingen lindring kännes i de främper man hade förut, och för hwilka Diarrhée förmodades gagna. Wet man dockutan, at den sjuka haft god mage, men ej öfwerlastat den, och som andra Barn, haft god rörelse; så bör man i tid stilla den, helst däraf lätteligen kan blifwa en wane (*Diarrhea habitualis*). Synnerhet bör manakta sig för lång Diarrhée i Julii och Augusti månader, när dagarne äro heta och gwallarne falla, emedan den då lätt förvandlar sig til Rödsof.

Alf det som öfwanföre är sagt, ser man, at af Diarrhées gifwas många slag. Jag wil allenast beskriwa dem, som Barn äro i synnerhet underkastade.

1. Slaget.

Ju yngre wi äre, des lättare hafwa wi öpning och sömn. Ju äldre, ju hårdare lif och ju mindre sömn. Därför bör man ej strax anse för Diarrhée, om et spädt Barn, som dir wäl, har 3 eller 4 öpningar om dygnet.

Spåda Barn få sällan Diarrhée. Öfver det, så är det Modrens eller Ammans

mans skuld, som antingen sköter sitt Barn illa, eller hafwer otjänlig eller elakt mjölk. Det skötes illa, om alt det widdes skötsel ej i akt tages, som jag gifwit wid handen uti Underrättelsen om Amman, och i synnerhet, om det får blifwa kallt om fötter och maga; om wåta kläderna hängas i rummet at torka; om hon gifwit Barnet di strax hon ätit, eller om morgonen innan hon sjelf något förtärt; om hon gifwer det för ofta Bröstat, och hwar gång det gnäller: om hon, innan det har tänder, gifwer Barnet hård mat; om hon sjelf äter för ofta salt, eller mycken Frukth, Gurkor, Bär, surt Dricke, eller om hon sjelf har ret och förtiger det. Om man byter om Amman och fått en, som har för ung mjölk. Hurudan en Ammas mjölk bör wara, kan ses uti nu nämnde Underrättelse.

Föräldrar råtte häruti, hwad som rättas bör, då Diarrheen gemenligen upphörer. Men skulle den ändock fortsara, så tager Amman sitigt in Amme-Pulver (Se Underrättelsen om Ref pag. 23.) och Barnets mage smörjes med Muskot-Balsam: eller breder man ut på skinn en blandning af 2 quintin Theriak, 1 quintin Muskot-Balsam och 6 droppar Rumi

Rummin-Olja, som lägges öfver magen. Et eller annat clystir kan ock sättas, om det behöfves, af ljun mjölk med litet hvit Stärkelse uti. Är Diarrheen en påföljd af Ref, så nyttjas de medel, som för Ref föreskrifvas.

2. Slaget.

Om et Barn äter eller dricker för mycket, så at maten ej väl kan förvandlas, så blifwer sjelfwa myckenheten med in tyngd en aggande orsak, som kan förorsaka Diarrhee.

Är det som blifwit förtårt, både för mycket och otjänligt, så undergår det både i mage och tarmar samma ändring, om om det annars legat i åfwen så varmt och fuktigt kåril. Jag wil säga, et antager någon skärpa, hwilken retar Diarrhee. Se Afhandlingen om Hosta, i synnerhet Mag-Hosta, samt om Upkastning 4:de slaget, hwaråst tecknen til ruditer finnas upteknade, samt af hvad art de kunna wara.

Det är detta slaget som måst förekommer, och hwilket ingalunda bör i förord stämmas, emedan det afförer sjelfwa orsaken, hwilken, om den med stoppande

E 2

me

medel qwarhålles, kan förorsaka swåra sjukdomar. Men stannar den ej af sig sjelf, Reswen tiltaga och wädren mycket bullra, och den sjuka mattas mycket, då bör den hjälpas med medicamenter. Som därwid gemenligen är matleda och wämjelse, så är ock et lindrigt kräk-medel dett tjänligaste, hwilket ock strax borde brukas.

Märkes ingen wämjelse, utan blott Res och buller af wäder, så bör Rhabarber nyttjas, och kan man därtill wäljantingen Rhabarber i pulver, eller Rhabarber-Elixir utan Socker, eller Rhabarber-Théet (Se Underrättelsen om Upkastning); det förre efter Barnets år, til 12 å 12 gran; det senare til en mindre eller större barn-sked, och det sista til et pau Thée Koppa. Ibland är en dosis tilräckelig, ibland igen behöfves, at den repeteras 2 eller 3 mornar i rad, hållt hordem, som länge fördt slät diæt.

Wet man af de i Underrättelsen om Upkastning anförda tecken, hwad slags skärpa cruditeterna hafwa, så bör man med Rhabarbern förena de däremot anförda Botemedel, eller bruka dem sån skildt: til ex., om de äro sura, brukas tilliff Barn-Pulfret eller Osterskals-Pulfret, eller smälter man uti Rhabarber-Elixiret eller Thé

Théet litet winstens-salt. Åro de ruttna, så låter man den sjuka tillika dricka litet Limonade eller Mandel-Mjölk re. Deras dryck bör då wara tunn Soppa af Hers- eller Ris-Gryn, och kan man med litet sot mandel göra därmed en mandel-mjolk. År barnet redan swagt, så yster man mjolk med litet win, och låter det dricka waslan: eller, om nu är tjänligt at stilla Diarrheen, öses wasla på stekt hwetebröd, och en bit Canel, samt fransilas när den swalnat. Åro cruditeterna sura, så tjänar swag kött-soppa bäst.

Wil Diarrheen än ej stanna, då är nödigt at stilla den, som ofta sker, om man lägger öfwer magen mygnämnde blandning af Theriak, Muskot-Ballam och Kunmin-Olja, samt därutan på en warm Serviette och Trä-Talrik, samt låter Barnet äta torkade Blåbär. Förmögne kunna hämta från Apotheket, Emplastrum Stomachale Lond. och lägga det öfwer magen. Förslår detta ej, så gör man et pulver af til ex. 10 gran röd Bolus och 5 gran gul Gummi Tragacanthæ, som intages efter hwar öpning uti en dryck som tilredes af 2 quintin Gummi Arabicum, eller ock af Rörbärs-Råda, hwilka smältas uti et halft stop tunn Soppa af Hers- eller Ris-Gryn; eller smälter man
 E 3 til

til ex. et halft lod war, och öser därtill under ständigt omrörande så mycket Ssterskals-Pulver, som waret kan taga emot, och nyttjar det på samma sätt. Om aftonen kan man gifwa det i mjölk, eller enkelt Canel-Watten, några gran Theriak, (Se Underrättelsen om Kofta), eller gifwer man det piller, som kunna göras af Rhabarber-Extract 6 gran, de Antispasmodiska pillerna et gran, och Canel-Sirup så mycket som behöfwes, hwaraff tilredes 4 piller. Många hafwa blifwitt hulpna, om de låtit koka uti litet mjölk eller annat quintin fint sönderfjurrigt war, och druckit detta warmt. Andra hafwa med nytta druckit en Soppa, som kokas med watten af en Kyckling, uti hwilken man lagt litet war. Andra igen hafwa öfwerwunnit denna plåga, då de ätit 2 eller 3 äplen med war uti, dem de steckt på glöd, så at waret dragit sig in i äplet. Wid alt detta bör dock fräsk medel eller Rhabarber hafwa gått förut.

När den ändteligen stannat, bjuder man til med mått i mat och dryck, samt med Mag-Elixirer, at gifwa mage och tarmar sin styrka igen.

Skulle Barnet, när Diarrhéen således är stillad, så huswud-wärk eller någon
am

annan plåga, så gifwer det tilkänna, at den i förtid blifwit ständ, och at något än är qwar i tarmarna, som hade bordt afföras. Fördenskul måste man åter gifwa Barnet Rhabarber igen, på etdera af nyssnämnde sätt.

Hit hörer äfwen den håstiga Diarrhée som man ofta får under Bruns-Curer, då man qwällen förut åtit mycket Smultron. Den stillas lätt med litet Canel-Brännewin.

3. Slaget.

När mynningarne af Dunst- och Sug-Rör, eller öpningarna på tarm-förtlarna äro så slaka, at wätskorna lifasom rinna ut genom dem i tarmarna, och ej emottagas af Sug-Rören, får man en swår Diarrhée, som snart kan utmårsla.

Den skiljes ifrån andra slag därigenom, at wid den är ingen wärk, inga Ref; i Excrementerne är intet wahr, eller annat owanligt. De tecken, som gifwa tilkänna cruditeter, finnas ej eller. De som ansättas här af, äro flena, bleka och kraft-lösa.

Som afgången gemenligen är ymnig, och fort uttömer snart sagt all wätska i

kroppen, bör den ju förr desto hållre stoppas, hwilket winnes, om man 1:o endast gifwer dem torr mat, inga wattu-soppor, smörgås och dylikt, som öfer slappheten. Deras drick bör wara watten, uti hwilket man låtit upsiuda en stång Canel eller Pomerants-Skal, som fränsilas och swalas. 2:o Låter man dem dageligen taga i litet Canel-Watten, 2 eller 3 gånger om dagen, en Théé sked Stål-Win, eller någon annan Tinctur med Järn uti, eller den så kallade Æthiops martialis. Herr Haen berömmar mycket pulvret aff en Ort, som kallas *Lyfimachia vulgaris flore purpureo*.

Den är ock ofta en påföljd af andra Diarrhéer, hwilka, som gemenligen sker hos fattigt Folk, blifwit försummade och fått råcka för länge.

Den följer äfwen på Sorg, på Skrämsel och på Jalousie. Sant är, att Barns sorg råcker ej länge, utan glömmas snart bort, om icke en elak Mor eller Lärare dageligen underhåller den. På Skrämsel följer den ibland. Jalousie har ofta rum hos Barn, som märker at det ej blifwer så firadt som dess Syskon. Så länge orsaken warar, står denna Diarrhée ej til at hjelpa. Andras den, så behöfves

ves sällan något annat, om icke de medel, som nu äro nämnde.

4. Slaget.

När Barn få wara sent ute och leka om Sommaren eller Hösten, då dagarna äro heta och qvällarna kalla, få de antingen Snufwa och Hosta, eller låta de trågnare sitt watten, eller få de Diarrhée, hwilken merendels är med Ref. Dunst-Rören öppnas mycket af hettan om dagarna, och om qvällarna tillslutas de af Kjölden: fördenskul drifwes det, som fulle dunsta ut af kroppen, tillbaka, tager då sin utwäg åt tarmarna, och förorsakar nu nämnde Diarrhée. Lägga de sig på marken, när de sprungit sig heta och wettiga, så följer den mycket wisare. Barn hafwa fint och sensibelt skinn, därför hafwa så wäl de, som andra klena, strax känningar af skinnad uti värma och köld. Groft Folk, hwars skinn genom mycket arbete och groft Linne blifwer som Läder, hafwer sällan känning därpå.

Äf oswannämnde omständigheter kännes detta slaget lätt ifrån de andra. Orsakerne äro ock redan nämnde. Curen är ej eller swår: men man bör, innan den anställes, weta af de i Underrättelsen om

Hofta angifne tecken, om Barnet hafwen
 cruditeter i mage och tarmar, i hwilken
 händelse, de förut med fråk-medel eller
 Rhabarber genast böra afföras, Barnet
 sedan läggas i en warm säng, dricka
 warmt Théé af Glåder-Blommor, och
 hafwa på magen 3 eller 4 ark Sug-Pa-
 per, som man blött uti Brännewin, eller
 hållre uti Campher-Spiritus, den man i
 hast låtit warma i en djup tallrik öfwer
 et Fyrfat, samt sedan inwiklat i stunt
 Linne. Så snart Barnet kommit i daf-
 wenhet och swett, är Diarrhéen merendels
 öfwer. Men skulle Reswen och Diarrhé-
 en än continuera, så är bäst, at låta dett
 än en gång bruka Rhabarber, och mott
 aftonen litet Theriak blandad med et gram
 Campher, som intages i nybnämnde Théé..

5. Slaget.

Än et annat slag af Diarrhée plågar
 ibland Barn, som få äta mycket fet mat,
 Glåst, feta Pannekakor och ofta Smör-
 gås, hwaraf härskna cruditeter samlas,
 hwilka med sin skärpa förorsaka en plåg-
 sam Diarrhée med Res, hwilken Medici
 behagat kalla Diarrhæa biliosa, emedan
 den äfwen kommer af mycket skarp galla,
 som antingen drifwes ned i tarmarna i
 orwaulig myckenhet under stark förargelse,

el-

eller i heta och torra Somrar blifwer skarp,
och mot Hösten, då utdunstningen minskas,
åstadkommer swåra Febrar, eller Diarrhée,
genom hwilken de ofta förekommas, och u-
tan hwaras afförande de ej gärna botas.

Oswannämnde omständigheter, samt
at Excrementerna se gul-gröna ut, skilja
ått detta slaget från de andra, hwilket, e-
nuru det är swårt, dock ofta förekommer
och botar Mag-Bärk, Wämjelse, Qwalm,
Upkastning, Colique, Frågor och Gall-
Febrar

Fördensful bör denna afgangen ej i för-
tid stämmas, utan de hårsta cruditeterna
eller skarpa gallan så utspådas och lindras,
at Diarrhéen ej må blifwa för wåldsam.
Hwilket winnes, om man låter Barnet dricka
litet i sänder, men ganska tråget, ljumt
Watten, eller Ohlostwafwa ystad med Ci-
tron-Saft, Berberis-Saft, Attika, surt
Bröd eller Rjupon-Soppa; wäl silad Rårn-
Mjöl, Mandel-Mjöl, den så kallade E-
mulio Arabica, Thé af Rattost, Soppa
af Hers-Gryn eller dylikt. Dess imellan
bör man underhjelpa afgangen en eller an-
nan gång med några Tafar ofta nämnde
Thé af Rhabarber, eller med en drick,
som tilredes af 2 lod Tamarinder, hwilka
sjudas up med et halft quarter watten, som
från-

frånslås. Vil den därmed ej gifwa sig, så bör den stillas med 6 à 8 gran bränd Rhaabarber, som gifwes efter hwar öpning, eller med en drick, som tilredes af et quintess Succus Cathechu, hwilket smältes uti et halft quarter watten; eller med Soppa, uti hwilken man kokat Grod-Blad (Folia Plantaginis), och i fall Reswen ej uphöra, med några gran Theriak emot natten.

Man bör aldrig förgåta, at efteråt skaffa Mage och Tarmar sin styrka igen med liten och god mat, Mag-Elixirer, Ståhl-Kula eller Ståhl-Win.

6. Slaget.

När man af oförstånd gifwer Barm för starka purger-medel, kunna de få fäseliga Res, Wår i Lifwet, Convulsioner och sielswa Döden. De räddas, om man får uti dem en stor myckenhet fet Soppa, warm Mjöl och Olja, Grädda eller osaltadt Smör. Stoppande medel får man ej bruka, förr än purger-medlet är utur kroppen, emedan det annars qwarhålls, och kan fräta tarmarna och inflamma dem. Fördenskul sprutar man äfwen in Clystirer af dylika medel, måst i affigt, at lifasom fodra Tarmarna, göra dem glatta, och utspäda samt äfwen således förswaga purger-medel.

medlet. Begynner afgangen at minskas, så får man gifwa litet i sänder af linderande medel, alt som Barnets ålder är til: til exempel, en eller annan droppe af Laud. Liquid. Syd uti litet mjölk. När man för snar härmied, så qwarhålles gifet, hwilket då kan döda, hwarpå, utom ändra, äfwen exempel finnas uti Edinburgska Handlingarna Tom IV. N:o 6, emwaräst berättas, at en af oförstånd tagit 6 gran af Tartarus Emeticus, och i örtid med 20 droppar Laud. Liqu. Syd. tillade den däruppå följande wäldsamma upkastningen och purgationen, och satte därigenom lifwet til. Lättare lopp det af för Professor Cellarius, hwilken, at hjälpa in döfhet, fick purger-piller, och tog på en gång in dem han bordt nyttja flera dagar; När han märkte sitt fel, blef han rådd at dricka en myckenhet Soppa, hwilket skedde med den nytta, at werkan blef måttelig, och hörslan återkom.

7. Slaget.

Den slags Diarrhée, som kommer af indrifwen Skabb eller annat utslag, stillas med de medel, som äro anförde uti Underrättelsen om Zosta, §. 7.

8. Sla

8. Slaget.

Den Diarrhée, som insinner sig i Keppor, finnes afhandlad i Underrättelsen om Keppor.

9. Slaget.

Den åter, som förefaller i Måhling, nämnes uti Underrättelsen om denna Sjukdom.

10. Slaget.

Den som kommer efter Tårsten, där rufworne fallit af, och ofta är litet blodad blandad, omtalas uti Afhandlingen om Tårst. Följande medel äro då likaledes tjenlige, och kunna hämtas ifrån Apoteket:

℞ Spermat. Ceti
Mucilag. G. Arab. aa 2 quintin.
Mixtis adde
Aquæ cinnam. s. v. $\frac{1}{2}$ Skålpund.
M. agitando.

Dosis en matsked i sänder hwar tima.
Eller

℞ Butyr. ceræ Bat. $\frac{1}{2}$ quintin.
Mucilag. G. Arab. 1 quintin.
M. terendo & adde
Aquæ cinnamom c. v.
Syrup. Diacod. aa 1 quintin.
Dec. hord. perlat. 2 Skålp.
M. D.

Do--

Dosis en mat-sked, i förstone hwar tima,
men sedan efter hwarje öpning

II. Slaget.

När maten går osmält bort, och liksom rinner igenom tarmarna, så torten njutes, hafwer Barnet en slags Diarrhée som kallas Lienteria. Den skiljes sitt från andra slag, dels af det som nyssades, dels ock däraf, at därwid är alsingen wärk. Dessutan är den gemenligen påfölgd af någon förutgången långsam ordinaire Diarrhée, Röd-Sot, Mag-Tårsk eller annan långsam Sjukdom, som gjort mage och tarmar för slaka och nästan latta, samt förwagat de wättskor, som forras til matens förwandling. Denna Sjukdomen är så mycket ofwentyrligare, om kroppen får alsingen föda, och måste ördenskul snart tråna bort.

Sura upstigningar äro i denna Sjukdomen et godt tecken, ty de wisa, at maten får behållas, och begynner at förwandlas.

När ålderstegne råka ut för denna Sjukdomen, kunna de ej länge hårda ut.

Förmögnares Barn kunna hjälpas, om de

1:o Bindas til samma Diæt, som jag för-
reskrifwit dem, som hafwa Engelska
Sjukan.

2:o. Bära ständigt öfwer magen det Lon-
donska Mag-Plåstret (Empl. Stomachi.
Pharm. Londin.)

3:o Morgon och afton låta smörja rygg-
raden ända utföre med litet Muskot-
Balsam, hwilken hwar gång wäl in-
gnides med en warm hand.

4:o. Taga hwar dag, en stund före mid-
dags-måltiden, som Barnets ålder är
til, 20, 30, eller 40 droppar af det Lon-
donska Ståhl-Winet uti litet kallt Car-
nel-Watten, samt

5:o. Taga hwar morgon och afton 3 styck-
ken af följande piller:

R. Extr. Cort. Cascarill.

Æthiop. martial. Paris. aa 2 quintim.

Syrup. cinnamom. q. s.

M. f. pilul. pond. gr. ij. fol. lunæ
obd. D:-.

Spa-Watten ur Pouhonner-Källan
är liksåledes et godt medel emot denna
Sjukdom.

Fattiga Barn hålla så mycket möj-
ligt är, den diæt, som sagt är, och bru-
ka det Londonska Ståhl-Winet, morgon,
mid

niddag och afton. För deras skul kan det
ilredas med hwitt Franskt Win, så at pri-
et blifwer lindrigare, och intagas i watn,
om man siudit up med en liten stång Ca-
tel. Forestus halp en sin anhörig med et
tött Mustott, som blandades med Aggegula,
och bakades på en het Tegelsten.

En Fru drogs mot 8 dygn med denna
Sjukdomen, då hon war hafwande, och
wid påß halfgången. Et halft quintin af
den så kallade Faba Pechurei halp henne,
sedan åtskilligt förut såfångt blifwit brukadt.

12. Slager.

Et annat slag af Diarrhée äro Barn
genteligen underkastade, som Medici be-
lagat falla Fluxus Coeliacus, wid hwilken
de ej eller få nytta af det de njuta, emedan
det går sin wäg, antingen til någon del för-
vandladt, så at det ser ut som en grå eller
gulaktig Wålling (Chymus), eller både i
mage och tarmar wäl förvandladt; men går
fort tillika med Excrementerna, så at hwi-
a mjölken (Chylus) kan ses. Den förra
allas därför Diarrhæa chymosa, och den
enare Diarrhæa chylosa. I den förra gör
nagen sin tjänst, men ej tarmarna. I den
enare hafwa hwarfen mage eller tarmar
genteligen någon skuld; men mjölk-saften
slip-

slipper ej in til Blodet. Sjukdomen är lätt igenkänd; men orsakerna ej så lätt hafna. Öfverwinnas de ej, så är Träm Sjuka och Döden en nödwändig påföljd.

Som Gallan är det förnämsta meddellet, hwarigenom mjölk-saften af mat och drick beredes, och den i Diarrhæa chymosa ej tilverkas, så är nog säkert, at Gallan i denna Sjukan antingen tryter eller är för swag. Tryter den, så är antingen förstoppelse i Lefren, så at ingen Galla slipper ifrån Blodet, eller slipper den ej genom Gall-Gångarna ned uti tarmarna, och i den händelsen har Barnet tillfö Gul-Sot. För swag blifwer den, om Syra tagit öfverhand i des maga. I alla dessa fallen äro de uti Underrättelsen om Ängelska Sjukan, §. 16, N:o 3, föreslagne Piller, det tjenligaste Läkemedel, hwilkets werkan, när Syra märkes, kan underhjelpas med dropparna mot Syra, som på samma ställe, N:o 1. beskrifwas. Den senare eller Diarrhæa chylosa kan antingen härröra af mycken slem, som öfverdrager och tiltäpper mynnigarna af mjölk ådrorna (*vasa lactea*) och Sug-Röret (*vasa bibula*), eller af förstoppelse och hårdnad uti fjörtlarna i Tarmkäret (*Glandulæ conglobatæ mesenterii*); ty til dem

mär

måste en stor del af mjölk-saften gå från tarmarna, och kunna de så mycket lättare hårdna, som mjölk-saften uti dem måste utgjutas. Eller säjes den kunna hårröra af ärr uti tarmarna, då uti dem blifwit, efter förutgången swår Röd-Sot, en hop är, som ändteligen blifwit låfte.

Mycken slemm röjer sig lätt, ty en del där af följer gerna med Stol-Gången, åtminstone då något laxer-medel inages. Som slaf-hulte Barn, hwilka tilfika hafwa Syra och förswagad Galla, mycken slemm, så öfwerwinnes den och wifast med tråget bruk af de nyss nämnde Pillerna och dropparna mot Syra. Kommer härtil den diæt, som uti Underättelsen om Ängelska Sjukan, är föreskrifwen, så är nog säkert, at denna sjukdom öfwerwinnes. Skulle den draga något på tiden, hwilket är öfwentrygt, så bör man en eller annan gång gifwa Barnet et lindrigt kråke-medel, (se Underättelsen om Måfling, §. 16.) sedan slemmen då snarare skafas lös: och är ingen mjölk mer synes bland Excrementerna, bör man, i hopp at vidare öfkomma slemm, skaffa mage och tarmar styrka, medelst något Mag-Elixir, chinchinas eller Stål-Kulans bruk (se Ängelska Sjukan §. 16. N:o 4.

Åro Rörtlarna i Tarmfåret förstop-
 pade eller hårdnade, så är magen tillifö-
 hård och stor. Denna orsaken är swårare
 re at häfwa, och fordrar längre tid. He-
 la Buken bör träget gnidas med en
 warm hand eller Ylle-Klut; Barnet rull-
 las i en liten wagn så ofta det är möj-
 ligt, och upmuntras i Sällskap med an-
 dra Barn at leka och springa, helst un-
 der bar Himmel, då årstiden det tillåter.
 Deß drick bör wara swagt mjöd eller
 wafsla, som ystes med Äggehvita; men
 Mjölken tages af en Ko som nyss buritt
 och går på gröna gräset om wären i en
 hage, hwaråst hon har tilgång til rinnan-
 de watten och skugga af träd. Sådant
 mjölk är sjelfwa gräs-saften, och har en
 ogement lösande kraft, samt är gärna så-
 tunn, at den utan föregången ystning
 kunde drickas. Skulle tekn til Syra mår-
 kas, så nyttjas tillika pillerna, som redan
 äro nämnde, af Offa Helmontiana, hwil-
 ka både dämpa och förekomma Syra, lös-
 sa segheter, och således åfwen här tjäna.
 Men i hopp at häfwa denna Förstoppe-
 se och hårdhet i Tarmfåret, lärer intee-
 wisbare och kraftigare medel gifwas, än
 de af Herr Doct. Störck upgifne Pilulæ
 Cicuta eller Conio, af hwilka 1, 2, 3,
 eller flera gran intagas om dygnet, och
 drick

orickes hwar gång där ofwanpå antingen
wagt Mjöd eller Mjöld-Wasla. Man be-
gyrner alltid med minsta dosis, och öfer
den småningom, som Barnets ålder är til.

Skulle den någonsin kunna komma
af årr i Tarmarna, som en del påstå sig
hafwa sedt, så wore den aldeles obotelig.
Det synes ej wara möjligt, at någon
kan med lifwet gå igenom en Röd-Sot,
uti hwilken tarmarna blifwit så sára.

13. Slaget.

Det händer ibland, at Barn få Diar-
rée, wid hwilken wahr går bort. Det
ta sker ofta, om swår Röd-Sot gått för-
ut, eller någon inflammation i Tarmarna,
Tarmkäret, Lefren, Krösen, Magen eller
Bröstit, hwilken ej blifwit löst och förde-
lad, utan gått til bulning. At Böld är
inwärtas, får man weta, om någon så-
dan sjukdom gått förut, och Barnet alt
sedan ej mådt wäl, utan haft någon het-
ta och Feber efter middags-måltiderna, el-
ler om qwällarna, hetta i händerna, röd
fläck på kindbenen, torra läppar, torr och
klibbig tunga, slät mat-lust, föga sömn,
nattswett med förtärda fraster och hull.
Det samma sker inwärtas, som wi se ske
utwärtas, när någon lemm eller del på

Kroppens nta inflammeras, hettar, rödnar,
 swullnar och wårker. Blifwer inflamma-
 tionen ej fördelad, så går den til bulning,
 på Bölden går eller skaffas hål, och wa-
 ret rinner ut. Kommer det ej hål på Böld-
 den, som ibland försummas, ibland af ö-
 ma Föräldrar ej tillåtes, så blifwer wah-
 ret skarpt och tunt, fräter om sig, dragert
 sig efterhand genom Sug-Rören in uti
 ådrorna, blandas med blodet, förorsakar
 små och oordenteliga rykningar, och en
 tårande Feber. Blodet blifwer imedlertid
 skänd, och mister sin limaktiga födande
 natur, likasom hwitan i et ägg då det rut-
 nar: Kropp och krafter förtäras, wätskor-
 na minskas, och gå sin wäg med natt-
 swett, och ändteligen genom tarmarna med
 obotelig Diarrhée, den Medici kalla colli-
 quativa, emedan all Blodet är likasom
 bortsmält, hwilken fördensful är en på-
 följd af den jag nu beskriwer, och kallas
 Diarrhœa purulenta. Det händer ibland, men
 hos en bland tusende, at då wahret i en
 Böld genom Sug-Rören kommer in uti
 ådrorna, blandar det sig ej med Blodet,
 utan blott följer honom i dess omlopp,
 antingen til njurarna eller til tarmarna,
 och går sin wäg, i förra fallet med Urin
 och i det senare med Excrementerna. Så-
 ledes berättas i Misc. Nat. Cur. Dec. II..
 A..

II. at en Böld uti höften, som den
 sljande dagen skulle öppnas, natten förut
 öfswann, då wahret gick sin wäg med
 ågra Stolgångar. I samma Werk, Dec.
 II An. III. obs. 2. p. 6. anföres en som
 hade en stor swullnad i armen, hwilken
 gick bort med wahraftig Stolgång. Se
 swen An. V. & VI. obs. 281, pag. 635.

Men ganska få äro så lycklige. Icke
 ler weta wi än något medel, som kan
 reda Bloden ifrån at blandas med wah-
 ret. I Inflammations-Febrar blifwer Blo-
 den sådan, at den ei blandar sig med
 et watten wi dricka, utan det går sin
 wäg med Urinen lika klart; så framt wi
 blanda det med något säpaktigt, såsom
 Socker, Winbärs-Mos eller dylikt.

Inwärtas sår, från hwilka wahret ei
 ar fritt utlopp, kunna wi ej hela; knapt
 og när det har utlopp.

Är såret i tarmarna eller uti Tarm-
 äret, och öppnar sig i tarmarna, så kan
 man göra sig något litet hopp, så framt
 et ej frätt hål på tarmen, och en del af
 wahret kommer in i Blodet. För de
 många fjörtlar skul, som äro i tarmarna,
 lifwa dessa ofta frästaftiga. Man har
 ett exempel på, at sår i magen blifwit läk-
 ta.

ta. Men äro de uti Lefren eller uti Lungen, så lära de näppeligen stå at hela, så framt man ej kan weta, at de sitta i ntan på dessa inålswor, och den delen af Lungen grodt fast wid Bröst-Hinnan, eller den delen af Lefren wurit fast widd Tarmsäcken, hwilket under inflammations-tiden gärna sker; ty om öppning då göres utanpå, får wahret där utlopp, och sårem kunna hållas rena och läkas; hwarpå man har några exempel. Annars bjude wi oss til, at derivera wahret utåt med något frätande medel (Causticum), med Fontanelle, eller med Hank (Setaceum), som wi applicere utan på det stället där wi wete at Bölden eller Såret är; men sådant bör ske strax, och innan wahret hunnit blifwa skarpt, frätt djupt och wid om sig, eller begynt draga sig in i Blodet och skjämt det. Några lyckliga Curer böra upmuntra oss, at widare tillita dessa medel.

Alf det som redan är sagt, följer, at en Diarrhée med wahr ej bör stämmas. Går det bort, hålst hwitaktigt och enfärgadt, så kunna wi något hoppas. Allt hwad wi kunna göra, är, at binda en sådan Sjuk till strång diæt, afhålla honom från all hård salt och fjött-mat, samt från allt det som bettar, och låta honom endast lefwa wid

Wär

Bär-Mjöl, sådan som jag förr nämnt,
 Wasla däraf, Kjärne-Mjöl, Grön-Sop-
 or, Grön-Gröt, gröna Batn-Soppor
 med Spinat, Kjörsvel, Endiven med myc-
 en Syra uti, som fränsilas, Seltzer-
 Batn med Mjöl, Ptisane af Schweitzer-
 Krydder med Mjöl uti och litet waxfri
 Honung. Är den med Stes, så nödgas
 vi mot nätterna gifwa det som lindrar,
 til exempel: Confectio Japonica Edinb. el-
 ler dylikt. Är den för wäldsam och trä-
 gen, äre wi twungne at gripa til det som
 stoppar, såsom bränd Rhabarber, Succus
 Catechu, Æthiops martialis, Cascarill Ex-
 tract eller annat sådant. Nöden har in-
 gen lag, fast wi med sådana medel gif-
 wa wahret tilfälle at draga sig in uti blo-
 et. Balsamiska medel, såsom Peruvianisk
 Balsam, Myrrha, Styrax och dylikt, har
 jag aldrig sedt göra något gagn. De
 detta märkeligen, öka inflammationen på
 anterna af såret, hwaraf wahret öfes
 och såret blifwer större. Af Chinchina
 med Rosen-Honing kan man wänta nå-
 gon hjälp, då den gifwes på aldeles Fe-
 ber-fria timmar. Et Barn fick efter en
 långsam Rik-Hosta en swår Diarrhée med
 wahr, och bléf hulpet, då jag en rund
 tid lät det dricka en Ptisane af Törn-Ro-
 sor, Mjöl-Wasla och litet Honung.

Med ofwannämnde diæt uppehölds Lifwett i 7 år på en Officer, som hade et sår i Lefren, så at han merendels kunde göra sin tjänst; men han fick ändteligen Wattu-Sot (Anasarca), och fast watnet af-dress 3 gånger, kom den dock igen, och blef hans sista. Denna öppnades efter döden, och fanns uti Lefren et stort sår, som hade öppning inuti Gall-Blåsan, genom hwilken wahret sluppit ner i tarmarna. En medelåldrig förnäm Herre, hafwer jag ock besökt, som efter föregången inflammation i Lefren (Hepatitis) fick dylikt sjuka, men genom samma diæt, hånglade med uti 8 år, och dog ändteligen, utmattad af en tårande Feber. Hos honom war Diarrhéen ibland så wäldsam, at jag då nödgades stilla den, hwilket intet annat medel förmådde, än stekta Ek-Ållon, som stöttes til pulver och intogos i watten. En annan Herre om 27 års ålder, sökte jag, mot slutet af des lefnad, fast förgäfwes, at rädda, hwilken hade sår i tarmarna, och en ganska pinsam och långsam Diarrhée. Som han haft en stark hålsa, så hade han ock miswärdat den på alt sätt, men i synnerhet en gång oförwäget exponerat sig i fjöld, och från den tiden begynte hans excrementer blifwa lösa, röd-bruna och blodblandade, dock utan

in Ref. I tanka at hjälpa sig, drack
an på någons inrådande, Mjölck-Was-
stusad med Allun, hwarpå fölgde wärk
och knipningar i tarmarna, en hårdhet i
ögra sidan och 10 à 12 dagns obstru-
ction, den han med åtskilliga laxer-medel
örmådde håfwa, men drogs måst et helt
år med beswärlig benågenhet til Förstop-
pelse, til dess en Skomakare tilböd sig at
hjälpa honom. Denna tog up ur Sjön
samlade Björke-Klabbar, helt sura; dessa
lade han i en upeldad Bak-Ugn sluttande,
så at han uti et fjäril kunde samla det
mjölck-hwita watnet, som hettan dref ut.
Däraf drack den Sjuka först en gång u-
tan werkan, sedan 8 dagar därefter, och
innan den tiden fick han en ganska stor
låga af buller i Magen och wäder, samt
en Diarrhée med så håstiga Ref, at han
titit ofta sönder tungan på sig, hwarefter
och flera årr syntes. Med öpningarna
fick ibland watten, ibland mångfärgadt
sahr, ibland likasom Rjörtlar och Blod
ort. På slutet af dess lefnad, hade han
en liten tårande Feber, Fötter och Ben
vullnade, men på den öfriga delen af
kroppen, war, som man säger, endast
finn och ben qwar. Af alt det som bru-
ades, war ingen ting som lindrade hans
lågor mer, än Electuarium Diascordii el-
ker

ler Confectio Japonica Edinb. och det all-
lenast för 8 eller 10 timmar. Men när
han om nätterna hade stundom 70 till
80 öpningar, nödgades jag låta honom
tugga och nedswälja en hop ärter, brändes
på samma sätt, som man bränner Coffé,
hvilka hade den werkan, at han alltid
war fri för Ref och öpningar wid på 23
dygn.

14. Slaget.

Den slags Diarrhée, som kommer witt
slutet af Lunge- och Battu-Sot, eller när
wahr ur något in- eller utwärtas sår dra-
git sig in uti Bloden, och lifasom smält
honom, är nyss nämnd och kallas Diarr-
rhæa colliquativa. Mot den är ingen
hjålp. Det enda wi kunna göra, är at
draga litet ut en sådan lifstid med appli-
cerade små clystirer af hwit Stärkelse och
Mjölk, hwartil drypes litet Brännewin,
eller 10, 15 til 20 droppar af Laudanum
Liquidum. Eller kan et dylikt tilredas af
et halft qwarter Mjölk och et halft quin-
tin Theriak; eller af Ralk-Battu, Confee-
tio Japonica och Locatelli Balsam, som
förut löses i en Äggegula. Med et halft
quintin af Fava Pechurei, som ibland
togs, har jag sedt en sådan Diarrhée linn-
dras et par weckor hos en som dog af
Lunge

lung-Sot; men jag måste och årkänna,
 t den ofta slagit felt.

12.

Om Koppor.

När Kopporna först kommit til Sweri-
 ge, wet man ej wißt, men det wet
 man, at de år 622 eller 640 först kommit
 från Araberne til Ægypten, och til Spanien
 år 714. Uti England woro de redan år
 1270 eller 1280 en almant känd Sjukdom.
 från Europa hafwa Kopporna blifwit för-
 a til America: från Dannemark til Grön-
 land. När de först kommit til et Land, haf-
 va de varit fäseligen dödande. När de
 gått där någon tid, hafwa de blifwit lindri-
 are. De döda dock alltid flera människor,
 in Pesten.

Sedan Kopporna kommit til Europa,
 hafwa de gått där ständigt, än på en, än
 på en annan ort. I stora Städer, dit myc-
 et Folk kommer ifrån åtskilliga orter, gå
 de ganska ofta. Likaledes där Universiteter
 äro, emedan mycken ungdom där samkas
 från flera orter, och är nog, om allenast en
 kommer ifrån någon ort, där Kopporna
 gå.

gå. Smittan kan följa honom sielf, eller deß Saker.

År 1755 i Februarii Månad, hadd ingen Kopporna i Upsala. En Studerande kom dit ifrån Örebro, där Kopporna gingo. Således kom Smittan ifrån Örebro til Upsala. En annan Studerande blef där af smittad och dog. Dennes Bröder kom ifrån Stockholm til Upsala, och besörja om Begrafningen: Han förde Kopporna med sig til Stockholm.

År 1718 kom et Holländskt Skepp til Caput Bonæ Spei, som hade om Bord tre Barn, hwilka nyligen haft Kopporna. De som wid ankomsten twåttade det Linnne Barnen brukat under Sjukdomen, hwilket legat förwarat i en Kista, finga strax Kopporna; hwarefter Sjukdomen bredde sig vidare up åt Landet, och stannade ej förr, än Hottentotterne fastade up en Wall och besatte den med Bagt, som hindrade at ingen Människa kunde komma längre up åt Landet. Därmed sattes et mål för Kopporna, utom hwilke de ej kunde komma.

Således äro Koppor en smittosam Sjukdom, men angripa allenast dem som förr ej haft dem, och uti hwilka wäst

sått för finnes någon disposition at taga e-
 mot denna Smittan. Här af följer, at
 Kopp-Giftet ej födes uti luften, icke eller
 ortplantas med luften, samt at en Stad
 unde fredas ifrån Koppor, om emot dem
 görs samma mått, som emot Pesten. Ja,
 helt Rike skulle beständigt kunna frias i-
 från Koppor, om alla, som ej haft Kopp-
 orna, på en tid blefwo ympade: deras klä-
 der, som de under Sjukdomen brukat, blef-
 wo nedgrafne i Jorden, och man sedan
 på samma sätt, som med Pesten, sökte at
 förekomma, at Kopp-Smittan ej mer kom-
 mer in.

Här af följer ock, at när Kopporna kom-
 mit til en Stad, och gå i et eller annat hus,
 at ej är nödvändigt, at de skola där breda
 sig vidare ut. Om man allenast tager såda-
 na til de Sjukas skötsel, som förr haft Kopp-
 orna, dessas kläder efteråt nedgrafwas,
 och de Sjukas Hus på någon tid ej haf-
 va någon communication med andra, så
 stanna ock Kopporna, til dess Kopp-
 smittan med någon annan, som kommer
 från en smittad ort, å nyo ditsföres.

Kopporna fortplantas

1:o Om en, som förr ej haft dem, kom-
 mer til en, som werkeligen haftwer Koppor-
 na,

na, och då rörer den Sjuka, eller net
 swälger Smittan, eller drager den åt sin
 genom Sug. Rören. Jag hafwer någr
 gånger sedt, at de som fött Barn ut
 Koppor, och sutit bredwid deras Sam
 flera dygn å rad, fått uti ansigtet et d
 likt utslag, som Koppor, men utan Feb
 icke eller hafwer det lämnat ärr efter sig.
 En dylik rätt märkwardig Historia dö
 om, kan läsas i Engelska Vetenskap
 Handlingarna N:o 373, och en annan N:o 390.

2:o Om man handterar den Sjuka
 kläder. Huru länge Kopp-Smittan kan
 hänga wid kläder, och wara activ
 wet man ej. Men det wet man, at he
 i en tåt slutet Ust, kan bewaras öfwo
 Wintern, och nästa Wåhr wara tjänli
 til ympning. Det synes fördensful wan
 möjligt, at en, som ej förr haft Koppo
 kan få dem, om han råkar at handter
 något Linne, som någon brukat i Kopp
 porna, och sedan kommit at ligga affida
 under andra kläder.

3:o Om ådern öppnas med sammi
 Lancette, som blifwit nyliigen brukad fr
 en som haft Kopporna. År 1741 öppn
 des ådern på Herr v. G. Kanterna
 Såret efter åderlåtningen bulnade och
 sårnade, hwarefter han fick Kopporna

Bid Kopp: Ympningen går det åfwen
i til.

4:o Genom fjöppande, som länge wa-
it brukeligt i Sachsen, uti Öster- och
Båster- Götthland och uti Hertigdömet
Vallis. På de förra ställen, föres Bar-
et til en som har goda Koppor, och be-
ärer at få köpa 5 eller 7. Penningarna,
om de blifwit ense om, läggas, den ena
ter den andra, på en mogen söndergån-
en Koppa, så at Wahr fastnar wid
em. Dessa Penningar läggas sedan på
benen på Barnet, och bindas fast, då
ågon del af Wahret drager sig in ge-
om Sug-Rören, hwaraf det sedan får
Koppor. På det senare stället, stickes
ied en nål et hål uti skinnet, hwaruti
dan lägges litet Wahr, hwilket gör, at
Barnet får Koppor. Bägge dessa sättten,
ro wärfeligen en slags ympning.

5:o Genom ympning på Chinesernas
itt. Dessa sticka up i näsan en Bomulls-
app, som de förut doppat i en mogen
Koppa, och laga således, at man får
Kopporna.

6:o Genom ympning på Circassiska
ittet; hwilket blifwit mycket förbättrat af
Engelsmännerna, och brukas nu med stor
amgång, så af dem, som af några andra

Nationer, hwarom kan läsas Herr Condamins wackra Tankar om Kopp=Upp-
ning, som genom en hög Herres Försorg
år 1754 kom ut på Swenska, och fin-
nas hos Herr Direct. Lars Salvius.

När någon får Kopporna, äro de
swåra at igenkänna i första begynnelsen
Man blir förwifad därom:

1:o Om man hörer, at Kopporna
äro nu en Farsot i Orten.

2:o Om man wet, at den Sjuka
förr ej haft dem, men nyligen varit
samman Rum med någon, som dem nu
hafwer eller nyss haft, eller kommit när
in til den, som nyss kommit ifrån en som
ligger i Koppor, eller kommit at handtee-
ra kläder, eller fått sådana kläder på sig
uti hwilka Smittan kunnat komma.

3:o Om de tekenen insinna sig, som
gå för alla Utlags=Febrar. Jag menar
Matthet utan tydelig orsak, Rysning och
därpå följande Hetta, Wårk öfwer Läm-
derna, tyngd öfwer Bröfket och benägen-
het at sucka. Kommer härtil

4:o, At ansigtet ser upblåst ut: tyngd
öfwer ögonen, och at tårar wilja rinna
i synnerhet ur det wänstra, men ej så he-
ta, som i Måpling: wårk eller omhert-
wid hjärt-gropen när man litet trycker
där

irpå, benågenhet at sofwä på owanlig
d, sprittningar under sömnen, och myc-
n upkastning; då wet man säkert, at
et är Koppor man får dragas med.

Febern fortsar alt stadigt, men ej
ed lika håstighet, til deß Kopporna sko-
begynna slå ut. Inemot de skola slå
, så somliga Barn Hjärtsprång, hwil-
t, i fall Barnet ej tillika hafwer ondt
r tänder, gemenligen bädar goda Kop-
or. Deßa dygnen kalla Medici det för-
a Stadium, hwilket räcker något öfwer
e timar, eller inpå fjerde dygnet.

Inemot eller på fjerde dygnet, be-
nner Febern något minskas, och strax
irpå begynna ock Kopporna at slå ut.
e se ut som små röda prickar eller
appnåls-hufwud. Först wisa de sig i
sigtet på öfra läppen och på sidan om
isan. Sedan på den öfriga delen af
sigtet. Däreft på Bröftet, så på ar-
ar och händer, och ändteligen på Lår,
en och Fötter. På Magen slå de sål-
t ut, emedan skinnets är där gånstka segt,
e eller gärna under fötterna, emedan
t-sulan är tjock på dem som mycket gått,
st barfotade. Nämnede utslag ö-
r sig småningom, blifwer högre och bre-
re. Spitsen därå blifwer hwit, men
G 2 ba-

basis är röd. Sjelfwa skinnets som är i mellan Ropporna, blifwer ock rödt. Ropporna ser upblåst ut, ansigtet begynner swälla, men i synnerhet ögnelåcken, så at de med möda kunna öppnas. Alt som utslaget ökas och höjes, så minskas Febern och upkastningen. När alt är utslagit, uphöjer både den och upkastningen. Dessa dygnen kalla Medici det andra Stadium som räcker i 2 dygn.

Det tredje Stadium begynnes, när alla Ropporna äro ute i ansigtet, och slutet när de begynna at torka. I detta Stadium, som gemenligen går in på 8:de eller 9:de dygnet, begynna Ropporna emogna och gulna. Således fyllas de med währ, blifwa högre och bredare. Deras bates äro alt röda och wärka. Skinnets mellan Ropporna håller sig alt rödt, swullnaden i ansigtet tiltager, så at ögnelåcken ej kunna öppnas. Man såges då fööre vara blind, men när swullnaden lägger sig, som sker på det ellofte dygnet, kunna de igen öppnas, och man ser likt som förr. När swullnaden lägger sig i ansigtet, kommer den i händer och fingrar, samt ändteligen i fötterna. I detta Stadium får man åter igen Feber, så fram Ropporna ej äro des lindrigare, och denna Feber kallas Suppurations-Feber.

Det fjerde Stadium begynnes på det
fjerde dygnet, eller ifrån den tiden Kopp-
orna begynna torfa, och råcker til des-
se fallit af. Kopporna torfa nu i sam-
ma ordning som de kommit ut. Under
enna tiden hånder ofta, at en del af
sahret ej dunstat bort, utan drager sig
enom Sug-Rören in i Blodet, och för-
sakar åter en Feber, hwilken Medici plä-
a kalla Febris secunda variolarum, fast
en verkeligen är den tredje. Som den
land tager wid, när den förra knapt är
utad, så är ej underligt, at de blandas
och confunderas. Ibland äro Kopporna
lindriga, at hwarken den andra eller
 tredje Febern märkes. Rätta Koppor slu-
s aldrig inom 8 dygn.

Så går det til, när Kopporna äro
oda och ordenteliga: men när de äro af
af art, slå de ut inom 72 timmar, ej
terhand, utan hastigt och i stor mye-
nhet, så at de äfwen komma ut i näsan
och tåppa den, samt i halsen och förorsa-
stor swårighet at swälja. De komma
ut i den ordning som sagt är, utan
ett så snart på et annat ställe som i an-
gtet. De äro små i ansigtet, men flyta
och ofta tilhopa, dels emedan de äro för-
ånga, dels ock, om de på åtskilliga stäl-
len

len stå för tätt wid hwarandra, och således kommit ut klas-tals. De wilja ej gullna och mogna, fyllas icke ej med wahr, fördenskul wilja de ej höja och spitsa sig, utan få grop. Opnar man en eller annan på 12:te dygnet, så rinner årlifa som et watten ut. De få owan 'Bav' grön, violett eller swart. Skinet ser på 8:de eller 9:de dygnet ut som et Pergament. Kopporna äro ock af elak art, om de äro förenade med någon swår blodstörtning, eller med Fläck-Febers fläckar eller med Håll och Styng. Febern, som borde stanna, när Utslaget kommer, continuerar. Den andra eller Suppurations Febern, kommer ej småningom, utan lifer som på en gång med mycken häftighet. De Sjuka begynna genast i andra Stadiet at spotta. Spotten blifwer mer och mer seg, så at den ändteligen ej flyter utan kan quäfwa.

När Kopporna begynna at grastera på någon ort, är det swårt at se förut om de bli swåra eller lindriga. Gemenligen plåga de wara lindrigast wid början och slutet af någon Far-Sot. Men detta håller ej alltid stref, ty de som gingo Stockholm 1751 om Hösten, och continuerade til 1752 mot Sommaren, woro först lindriga men sedan swåra. Går någon

nman elaf Far = Sot tillika, så blifwa
 Ropporna swåra. När de gått länge på
 ågon ort, blifwa de gärna lindriga. Ju
 längre de gingo på Ön Minorca år 1746,
 i lindrigare blefwo de, så at mindre folk
 gingo på norra sidan af Den, där de sist
 oro, än på den södra, där de begynte.
 Men när de en lång tid ej grasserat på
 ågon ort, blifwa de swåra. När de kom-
 o på nybnämnde Ö 1742, hade de ej
 ett där sedan 1725, och woro ganska
 odande.

Om en enskild person får goda eller
 onda Roppor, sluter man, dels af det
 som redan är sagt, dels ock af följande
 omständigheter:

Den som är lagom fet, hafwer mild
 blod, mjukt och hwitt Skinn, listig Hy
 ansigtet, blid och glad uppsyn, klara men
 brinnande ögon, hafwer anledning at
 oppas goda Roppor. Den som är ma-
 r, hafwer skarpt skinn eller tjockt, hårdt
 h brunt, svart hår och mörka eller in-
 llna ögon, hård och fjärf röst, får ela-
 Roppor.

Får man Ropporna, när Kroppen är
 rut wäl præparerad, och mage och tar-
 ar nyß förut blifwit wäl renade, så får
 an dem lindriga, och twårt om.

Om man får Kopporna i början af en lindrig Far-Sot, så är det troligt, att de blifwa goda. Men dröjer det en 6 ä 7 weckor, innan man sjuknar, så löper man fara wid at få dem, som äro af en last art.

Är Far-Soten swår i början, och man ej sjuknar förr än den warat någon tid, så har man at förmoda dräglige Koppor.

Den som är stark kött-ätare, njuter antingen mycket födande, eller ock för swack och slätt spis, gjordt debaucher i mat och drick, nattwak, eller haft för stark rörelse eller är utmårglad af någon annan föregående sjukdom, får elaka Koppor.

Om en hastwande Qwinna får Koppor, löper antingen Fostret eller hon sjelf eller bägge, fara at sätta lifwet til. Liket så är det, om en får dem uti Barns Sängen.

Fäst et Barn hast mycket Utslag får det därföre ej litet Koppor, utantwärt om, liksåledes få de mycket Koppor som nyss förut fått Friesel.

Om et Barn förut hafwer Altan och får Kopporna, så afstannar gemenligert Altan.

Der

Den som har löst hull, får lindriga Koppor än den som har hårdt. Det är en orsak, hvarföre Angelsmänner, som bada mycket i kall watern, få swåra Koppor, och Negrerna än swårare, sedan de defu om bruka, at ofta smörja med Balsam, Råda och dylikt som ibbar.

Ungt Folk få altid lindrigare Koppor än gammalt, och ju yngre, ju lindrigare äro de gemenligen. Man hafwer och exempel, at Barn, som än didde, fått en swåra och dödt, men felet kan då of- bestå dels hos Amman, dels i skötseln. Om Amman ätit mycket kött, om hon är ond af sig, eller får: får hon då sin råf- ing, sätter hon sig i drag at lindra Bar- et, lindrar det sällan, fast det wått sig, och med omwärmd Blöja, samt ligger på golfwet och tager Barnet bredwid- g, så måste et sådant Barn dö. Får Barnet då tillika ondt för tänder, så står et ej at rädda. Får det Koppor på läp- arna, i munnen eller i svalget, så kan et ej di. Bästa åldren för Koppor är et 4:de til det 14:de året, därefter från et 16:de til det 25:te.

Feta Barn hafwer jag sedt rätt så- fta så lindriga Koppor, som magra.

Om någon slickar på en Koppa och den kännes salt, såges Barnet dö, annars ej.

Om händer och fötter lifasom darren i första Stadio, när de widröras, plågas Kopporna blifwa swära.

De som lefwat wäl, och nyß förrän de få Koppor genom blöfurer eller annars mist mycket Blod, få dem gemenligen goda.

Mycket löst lif, i det samma Kopporna skola slå ut, hwilket än råcker några dygn under påstående utslag, bådant ej godt.

Om Kopporna flia strax de slagits ut, blifwa de ej goda.

Ur wårken i länderna och upkastningen lindrig, luften ur munnen ej swär, näsan ej täpt och halsen ren, så blifwa Kopporna goda, och twärt om.

Blodstörtning genom Bröftet och Stolgången, äro farliga tecken: men kommer den med watten, så räddas ej en i bland 1000:de.

Koppor med Gläck-Febers utslag, döda 3 ibland 4.

Äf sammanflytande Koppor dö 1 i bland 4 eller 5.

Små

Små Koppor i ansigtet, platta med
rop uti och svart prick, med mörkröd el-
r blek balis, som ej wärka i 3:dje Sta-
o, ej äro runda, ej kännas hårda, u-
in blöta, och se lifasom skrynfliga ut
ler tomma; båda ej god utgång.

Om den Sjuka träget kastar sit wat-
n, men mycket litet i sänder, är det ej
ål. Ser watnet då blekt ut, så före-
å yra och convulsioner, så framt den
Sjuka ej nyß hast Spanskfluge-Plåster
å sig.

Diarrhée i de 3 första Stadiis, du-
er ej, men är ofta til hjelp i det 4:de
radio. Men om det som går bärt ser ut
om Går, är blodblandat eller svart, bu-
en utspännes och swäller med någon
värk, så är redan Kalibrand i tarmarna.

Om Suppurations-Febern ej kommer
nåningom utan hastigt, med hård Puls,
hufwud-Wärk, röda Ögon, Sömlösa
och mycken oro, så är det illa. Märker
man då Puls-Aldrorna på halsen och tin-
ingarna bulsa hårdt och tätt, så kommer
dra. Om sistnämnde Puls-Aldror såle-
es bulsa, men Pulsen wid Handlofwen
e flen, så följer gärna döden.

Om

Om ansigtet ej swäller, utan allenast
ögne-låcken och läpparna, så är det en
godt tecken.

Lägger swullnaden i ansigtet sig ha-
stigt, och ej strax kommer i händerna
spottningen stannar, skinet imellan Kopp-
porna och desas baks blefnar, den Sjun-
ka blifwer andfädd, des mål ändras, han
får en besynnerlig heshet och märkes wa-
ra glömsk, då dör han rätt snart.

Om det som drickes, kommer tilba-

Tecken til goda Koppor.

Som man får Kopporna i begynnelsen eller slutet
af någon Kopp-Farsot.

När en lindrig art går.

När Kopporna nyss grasserat på den orten man nu är.

Om Våren och Hösten.

När Kroppen är väl præparerad, och mage sam-
tarmarna väl renade

När man annars är frisk, sinnet i lugn och kroppen
på int. t sätt öfverlast d.

När ingen annan swår sjukdom grasserar.

När man är lagom fet, hafwer lent hwitaktigt skinn,
liflig hy i ansigtet, mild och glad uppsyn, klara men-
ej brinnande ögon.

När

genom näsan, så äro många Koppor
swalget. Detta är orsaken, hwarföre
barn så nödigt dricka, när de hafwa
Koppor, och i så måtto i synnerhet af-
ventyrligt, som de ej kunna taga in, och
än i Koppor bör dricka mycket eller dö.

När stark kyla slår til, då det tredje
tadium påstår, wil spottningen gärna
anna.

I swåra Koppor räddas många, ge-
om det de få stora bölder, allenast man
tid får igen och öppnar dem.

Tecken til onda Koppor.

När Kopp- Farsoten redan bredt sig widt om-
kring

är en elak art går.

är de ej gått på lång tid.

stark Sommarhetta eller Winter-Kjöld.

är Kroppen ej är præparerad, och mage samt tar-
mar ej renade.

är Kroppen huser elaka wättskor, man hafwer Frie-
sel, Skabb, Bölder, Maskar, är utmårglad af
någon föregående sjukdom, sorg, nattwak, hufvud-
bråk, eller öfwerlastad med het dryck eller otjänlig
mat.

är någon annan Farsot, såsom Gläsk-Feber, Frie-
sel, Håll och Styng och Bröst-Feber till ka går.

å man är mager, hafwer skarpt skinn, tjockt, hårdt
eller brunt, tung upsyn, infallna mörka ögon, rödi
hvitöga, svart hår, hård och tjärf röst.

Tecken til goda Koppor.

- När man ej är spädt Barn, utan öfwer 4 år.
 När man är född i en Släkt, som plågar hafwa lindriga Koppor.
 När et Fruentimmer är ledigt.
 När det i 3 dygn mått wäl.
 När man är imellan d t 4:de och 14:de året.
 När man hafwer lagom Blod, eller genom näse-blod eller annars, mist det man hade för mycket.
 När man ej särdeles älskat Rött-Mat.
 Och i första begynnelsen brukar tjänliga medel, bliuwer wäl skött och dricker nog.
 Ligger i stort, lagom warmt och dragfritt rum.
 I första Stadio hafwer dragelig både hetta, hufwudvärk och törst.
 Och i nämnde Stadio antingen aldeles slipper, eller får lindrig upplästning, ej känner wärk i underlifwen icke eller för mycket löst lif, i det samma Kopporna skola slå ut.
 När den Sjukan litet eller intet yrar, sofwer lagom och hafwer dragelig oro.
 Får små ryckningar eller ock Hjärtsprång, något förr än Kopporna slå ut.
 Måttelig näse-blod.
 När Kopporna ej slå ut, förr än efter 72 timar eller 3 dygn, och då efterhanden, först i ansigtet, sedan på bröstet, armarna, händerna, benen och fötterna få til antalet, i synnerhet i ansigtet, så at de stå wäl från hwarandra.

Tecken til onda Koppor.

er man ej hunnit til 4 år.

h år född i en Släkt, af hwilken de måsta hast
wara Koppor.

er et Truentimmer år hafwandes, eller ligger i
Barnsäng.

er det i wanlig tid mår illa.

er man år på det 14:de, 15:de eller 16:de året.

er man hafwer för mycken Blod, eller hafwer an-
ingen för rik eller för fattig Blod.

er man mycket ätit Rött.

h försummar at strax skaffa sig god hjälp och sköt-
el, samt dricker litet: ty i Koppor måste man ge-
nast dricka mycket eller dö.

ger i et litet trångt rum, hwaräst är drag samt
ör hett eller för kallt.

första Stadio hafwer mycket stark hetta och törst,
tark w tt, samt swår Hufvud och Ryggvärk,
och märker en slags darrning i händer och fötter
när de widröras.

wer håftrig upkastning, värk i underlifwet, och
mycket löst lif när Kopporna skola slå ut.

n stark ora som länge påstår, för mycken sömn el-
er sömnlösa, mycken oro, så at man ej kan ligga
illa, utan måste fasta sig.

wer swår luft ur munnen.

ter för mycken blod, genom bröstet, med Stol-
ungen, men i synnerhet med watnet.

Kopporna slå ut inom 72 timmar, hastigt, u-
n ordning, i stor myckenhet, i synnerhet i ansigtet,
at de kunna flyta tilhopa; och när de klla strax
slagit ut.

Klia

Tecken til goda Koppor.

När näsan samt halsen äro fria, och så Koppor utå
på näsan.

Om Febern går bårt, när de slagit ut.

At de höja och spitsa sig, äro runda och stora, hafsm
wanlig fåra, hvidt spits, röd grund, och rödt-skinn
imellan hwar Koppa.

Ingen eller liten Feber i 3:dje Stadio, god sömn
lätt andedrägt.

Om i 3:dje Stadio Kopporna gulna, mogna, stå fä
na, kännas hårda och märka så at kroppen känn
dm.

Och nu ingen spottning, eller om den kommer,
tunn, lätt, och håller jämt uti.

Goda swullnad i ansigtet, eller jämn öfver hela ans
tet, så at ögne-läcken ej kunna öppnas.

När swullnaden i ansigtet lägger sig på ellofte dygn
kommer i armar, händer och fingrar, och ändtve
gen i ben och fötter.

Lindrigt väder i 3:dje och 4:de Stadio.

Om de lätt torfa och i den ordning de komma utå.

Då man hafwer någon öpning, och i sammanslyttam
eller annars swära Koppor, löst lif i det 4:de Sa
dio, och lindring efter hwar öpning.

Tecken til onda Koppor.

är många, både utanpå och inuti näsan och halsen, således nödgas at andas genom munnen, och hafver ondt wid at swälja.

mister Febern med utslaget.

är de öro små, aflånga eller kantiga, eller stå på hwarandra, wilja ej höja och spitsa sig, få grop eller svart prick uti sig, med mörkröd eller blek basis, och blekt skinn imellan hwar Koppa: få owan färg, grön, violette eller svart.

Suppurations-Feber, som ej kommer småningom, utan hastigt med hufvudvärk, sömnlösa, röda ögon, ständigt fastande, yra och andetäppa.

är de i 3:de Stadie ej gulna och snart mogna, se tomma ut eller skrunkliga, kännas blöta och ej märka.

Utsättning ifrån det utslaget begynnes: det som spottas är segt, fås up med möda, eller twärstannar.

långa Koppor, men ingen swullnad i ansigtet, eller allenast på läppar och ögonläck.

är om stark swullnad kommer, och hastigt lägger sig, utan at genast komma i armar, händer och fingrar, och ändteligen i ben och fötter.

är stark köld i tredje och sjerde Stadie. hwaraf spottningen minskas.

är de ej wilja torfa, eller torfa långsamt, och få 2:dra och 3:de gången ny ruswa, när den första fallit af.

är man ej får öppning i det 4:de Stadie, eller för öst lif, men med plåga och utan lindring: det som går bärt ser ut som gohr, är blodblandat; magen utpänd och swullen, med känning af någon tvärk: Kallbrand är då i tarmarna: sällan fasta sitt watten, och lite: hwar gång. Rastas det litet och ofta, men är blekt, så kommer yra och convulsioner,

Tecfen til goda Koppor.

Inga Bölder.

Lått wid at swälja, åfwen uti 4:de Stadio.

Men tunga.

Ingen wärk inuti lifwet.

När Naturen lyder Låke-Medlen!

Det Första Stadium.

När någon får Koppor, bde h
strax söka hjälp. Det som kan brukas i
tre första dygnen, är det angelägnaste
hela Curen. Försummas det, så kan in-
gen Läkare lofwa något i swåra Koppor.
Ingen sjukdom fordrar så granlaga sked-
sel, som denna. En wäderpust, en ka-
serviette eller tallrik, kan göra, at de
in. En kall driick, surnad öhlost-waslar
kan göra, at spottningen afstannar. Om
man ej ständigt hindrar de sjuka at ris-
sig, kunna de i all sin tid blifwa lytt.
Om man, under det Kopporna torka,
stån

Tecken til onda Koppor.

ner, så framt man ej nyss haft Spanstfluge, Plåster.
Bulta Puls, Adrorna på tinningarna och halsen
smålt så förestår nra Mr Pulsen wid Handlofwen
lifafullt flen, så följer gemenligen döden.

Sölder i 4:de Stadio, som ej efterfrågas, ej komma
at mogna och öppnas.

fwen nu ondt wid at swälja, besynnerlig heshet och
lifasom ihäligt målföre.

Swart tunga, Tårst, årrå at suga på Blådet, som
är bestänkt med win eller något wälluktande watten.

Bårk inuti Rißwet

Når Naturen ej lyder Läke-Medlen, de wårka ej mer,
Watnet går, utan at den Sjuka wt det, lifaså
Stolgängen, han får Hicka, Swetten kommer ut
i droppar, år seg, blifwer kall, får Convulsioner
och ändteligen dör.

ändigt ser efter ögonen, kan den Sjuka
nista synen.

Kopporna skulle lätt kunna botas,
m wi mot Kopp-Giftet ågde något mot-
gift, som strax i begynnelsen förmådde dö-
a det. Imidlertid, och til dess antin-
en Kopp-Umpning i almänhet kommer i
ång, eller nämnde motgift upfinnes, må-
e wi följa sjukdomen genom alla dess
tadia, och i hwart och et bjuda til at
jälpa den sjuka så mycket wi förmå. In-
an jag går til sjelfwa Curen, bör jag
brut i allmänhet nämna något om en
op omständigheter, hwilka mycket kunna

bidraga, til sjukdomens lyckeliga utgång
såsom:

1:o. Hwad rummet angår, uti hwilket den Sjuka ligger, så är wäl, om det är stort, lagom ljust, drag-fritt, och hwartken för hett eller för kallt. Är den sjukas Feber för stark, så bör rummet wara något swalt. Är den för liten, så bör det wara warmare. Gemenligen är det lagom, när man knapt känner någon kylighet mot fingrarna, då man hastigt fläktar med handen fram och tillbaka. Det är också wäl, om för dörrarna hängas täcken, dels för drag skuld, dels också, på det man ibland må kunna släppa in frisk luft, utan att någon wäderpust kommer på den Sjukas. Iti rummet bör också ofta strös frisk Granris, som bestänkes med litet swag dricka, eller Win-Ättika, eller, när den Sjuka är swag, med Renskt Win. Rökter det i rummet, så lida den Sjukas ögon, men hjälpas strax, om man ställer på et eldfat litet Ättika, och låter den utdunsta. Om möjligt är, så lägger man ej många Sjuka uti et rum, utan allra näst en eller högst 2 i hwart. Man wäxer hwad luft blifwer i rummet efter en enda Kopp-Patient, i synnerhet när det 8:de eller 9:de dygnet går in. Liggas där flera så blifwer luften i rummet så skänd, att

e Friske lida dårwid, ån mer de Sjuke,
 ch då förslår ej gran-ris på gålfwet,
 om nyß sades, utan Altika bör ganska
 sta ställas dår på et eld-fat at utdunsta.
 Sängen bör så ställas, at man kan kom-
 ma til den Sjuka på bågge sidorna. I
 synnerhet bör den ej stå wid en Sten-
 Bågg, ty på den sidan mogna och tor-
 Kopporna mycket senare, ån på den
 m är framåt rummet. Den bör ock
 ara så stald, at den Sjuka ej kan se åt
 igen. De säng-fläder, som den Sjuka
 wan wid, må han bruka. I almän-
 et är det dock bäst, at ligga på Madras.
 äcket bör om wintern wara tjockt, men
 u sommaren tunt. Fötterna böra hållas
 igot warmare, ån den öfra delen af
 oppen. Linne må den Sjuka gärna öm-
 , i synnerhet i fjerde Stadio, allenast
 t sker med behörig aktsamhet. Yngen
 höfwer hafwa burit det förut: nog af,
 det är wäl torkad och strukit med et
 nyß-järn. Fastnar Lintyget under sjukdo-
 en wid Kopporna, så lågas det lättast,
 n man på det stället håller en swamp,
 m blifwit doppad i warm mjölk.

Swad mat angår, så märkes i al-
 ånhet, at en Sjuk bör åta litet i sän-
 r, och aldrig någon stadig mat på de

stunderna af dygnet, då Febern är stark
 Fast. Den man ser förut får lindriga
 Koppor, behöfwer ej stort, emedan de
 Sjukdom blifwer lätt. Den igen, som
 får svåra Koppor, behöfwer mer, emedan
 de sjukdom blifwer långsam. Alla slag
 Grön-Soppor och Grön-Bröt äro tjänli
 ga. Likaledes Rörsbårs-Soppa. De som
 hafwa flen blod och liten Feber, må äta
 Ralf- och Hönss-Soppor, kokade med
 Grön och fränsilade, eller Bröd-Soppor
 t. ex. af 4 lod Skorpor, som kokas i
 halftannat qwarter watten, til de
 wäl smält, då öses därtill 2 eller 3 stekt
 blad Win, och et halft lod Säckor, sam
 afredes med en Agge-Gula. De, på hwar
 ka Kopporna ej wilja höja sig, må i
 Sopporna hafwa litet Win, eller kunn
 de äta stekt Bröd, som man doppat i wa
 ten, hwarpå sedan strös litet Säckor oc
 stänkes litet Renskt Win. Är Lifs wet för
 löst, så strös därpå det gula af Pom
 rants-Skal, litet Muskott eller litet Canes
 När Febern är för stark, öses i Soppor
 litet Win-Ättika, eller Citron-Saft, ell
 om Lifs wet är för löst, litet Berberis-Saft

At dricka mycket, är i Koppor oun
 gånkeligt, i synnerhet i det första Stadil
 Man bör dricka litet i sänder, men gaa

a ofta, och alltid ljunmt. Den som skö-
er den Sjuka, bör ej wänta på, at den
a begär dricka. Om han små-yrar, så
inner han ingen törst. Hastwer han Kop-
or i halsen, så wil han ej dricka, eme-
in det plågar honom at swälja. Man
ör ej eller fråga den Sjuka om han wil
iswa dricka, utan, när han är waken,
tter man Bågaren eller Tåsen för
unnen, så ofta man finner det nödigt.
n ganska tjänlig drick i Koppor, är
orn-Watten, blandadt med en fjerdedel
jölf. Slost-Wasla, blandad med lika
ncket upkofadt watten, är ganska smake-
g och laskande. Silad färsk Kärn-Mjölf
e ock god. Afwenledes Thée med litet
mjölf uti. Likaledes Thée med Citron-
larmolade. Man kan ock göra en beha-
elig och laskande drick af insoltade röda
Binbär, när på dem öses sjudhett wat-
en, hwartil, när det något swalnat, öses
in man behagar, litet Renskt Win. In-
oltade Åkerbär, på samma sätt tilredde,
iswa ock en ljustig dryck, hwilken i syn-
erhet påsar sig på det 4:de, 5:te och 6:te
ygnet. Korn-Watten, hwaruti smältes
tet Gelée, är likaledes laskande. Afwen-
edes Bröd-Watten med Citron-Saft och
tet Renskt Win. Men intet är så lå-
fande och wedergwäckande, som wäl gjordt

Lingon-Watten, hwilket ock därföre borde
finnas på alla Apothek.

De fem första af dessa dricker äro
almänhet nyttigast i Koppor, i synnerhee
när Febern är för stark, och bör minskas.
De senare tjåna bäst, när Febern bör
underhållas eller ökas, och därefter jämn
kas Winet, som kommer därtill. De som
få Koppor i halsen, tåla då hwarken
mat eller drick något syrligt, mindre surt.
Halsen blifwer wårre, och hesheten ökas.

Swad sjelfwa Curen i första Stadii
widkommer, så går den därpå ut, 1). oc
laga det Febern är lagom stark. 2). M
Kopporna ej må slå ut förr, än inemne
eller på fjerde dygnet. 3). At så widd
möjeligt är, laga, at ej många komma
åt ansigtet, näsa och hals, men inga ö
ögonen. 4). At mota swåra tilfällen.

Är Febern för stark, så minske m
den:

1:o Med åderlåtning, hwilken bör ske
a) om den Sjukan hafwer för mycket
Blod. Blodrit är han, om han hela t
den förut haft god matlust och sömn
samt liten rörelse. Om han njutit wäl fö
dande mat, druckit öl eller win. Om
han ej haft särdeles evacuationer. Om
Pun

pulsen nu är hög och stark, ådrorna stin-
 a, ansigtet rött, men i synnerhet läp-
 arna, tande-köttet, näsan inuti, ögne-låc-
 en inunder, ögne-wräerna och hwit-ögat.
 b) Om han är ung, af starkt Tempera-
 ment, och plågar hafwa Inflammations-
 febrar. c) Om nu tillika gå Inflamma-
 ons-Febrar, eller sådana uti hwilka åder-
 tning funnits god. d) Om stark köld
 ler torra, eller nordlig wind nu någon
 d gått förut. e) Om Febern är myc-
 et håftig, med swår hufwud- och länd-
 wårk, swår wårk i hela kroppen, ångslan,
 örebud til swår yrsel, hals-swulnad, eller
 ågon inflammation. Febern är håftig,
 om Pulsen är snabb, hård och stark; om
 tinningarna ibulta; Den Sjuka är myc-
 et het; wil ei ligga; om han andas tätt,
 och lifasom med möda; om watnet är
 ödt, tungan torr och torsten stark.

Förebud til yrsel är tinningarnas
 arka bultande, swår hufwud-wårk, sömn-
 lösa och rödnad på hwit-ögat. När den
 Sjuka är i sådan belågenhet, bör ådern
 öfverligen öppnas, och det icke en utan fle-
 ra gånger, til dess Febern är dragelig. Är
 en Sjuka för rädd eller för fet, så at
 ådern ej kan fås up, så låter man koppa
 onom i nacken, samt på wadorna, och
 S s win-

winnes därmed til större delen samma ån-
damål, samt det, at mindre antal af Kopp-
por slå ut i ansigtet och i halsen. Är der
Sjuka til större delen i contraria omstån-
digheter, så bör ingen åderlåtning skee.
Således må ådern ej öppnas, om der
Sjuka sedt flen och blek ut, hafwer låg
och swag Puls; ofärgadt watten; föga
torst; föga wärk; är mycket sömnaktig;
hafwer ondt i magen; swimningar och
nedslagit sinne. En sådan får Kopp-
por som hwarken wilja höja sig eller mogna
behöfwer således snarare det som höjer
Pulsen och öfver Febern; än det som sän-
ker honom och mattar.

Som Barn äro flena och snart förlö-
ra krafterna, samt i proportion wärre
mycket, och en stor del af deras föda så-
ledes användes til Kroppens tilökning,
så öppnas ej gärna ådern på dem, i
framtid omständigheterna ej äro tydeliga
och man befara Hjärtsprång, helst de
ändock merendels af sig sielfwa få na-
se-blod.

2:o Med de medel, som wäl ren-
nare mage och tarmar. Så snart åderlåtning-
gen är förbi, bör et Lavement appliceras
hvilket kan tilredas af ljumt watten, litet
Bom-Olja, Honing och Saltbitter. (C)
fö

dant bör ock repeteras hwar dag, tills
 emot den tiden man förmodar at Kop-
 rna skola slå ut, så framt man ej fin-
 r nödigt, at en dag gifwa den Sjuka
 laxer-medel. Detta är ock merendels
 nödigt, i synnerhet om han förut haft
 god mat-lust, godt bord och liten afgång,
 ilst om magen tillika är stinn och up-
 öst, wäder bullra, samt wårken i lår-
 rna är swår. Man förekommer åfwen
 irmed Diarrhée, som fram uti sjukdo-
 en kan göra mycken olägenhet. Tjånli-
 t laxer-medel för et Barn, är Rhabar-
 er-Elixiret gjordt med win (Tinctura
 ei Dulcis Edinb.) eller Elixir Salutis
 dinb. gjordt med win. Dosis för et tre-
 å Barn är inemot et skedblad. Eller
 an man taga et halft quintin Rhabarber,
 ut sönderskuren, några gran Cochionell,
 och 4 sönderskurna blå Rusin, och ösa
 år på i en Théé-Kanna 3 Lappar siud-
 ett watten, hwilket, sedan det stått öf-
 ver natten på ask-mörjan, silas och blan-
 as med en Théesked Canel - Watten,
 waraf Barnet strax utdricker 2 Lappar,
 och resten en tima därefter. Kräf-Medel
 ehöfwas sällan, emedan man i Koppor-
 a åndock fastar nog up, och på det det-
 a arbetet må lättas och ej wara frukt-
 öst, låter man den Sjuka imellan hwar
 up-

upkastning dricka något ljumt watten, till dess det kommer ofärgadt up igen, och då anses magen med skäl för att vara ren.

3:o Med kylande mat och dryck, sådan som jag nyss förut nämnt.

4:o Med kylande Medicamenter. Man kan till ex. tilreda små Pulfwer af 6 gran renad Saltbitter och 30 gran Citron-Morseller, och gifwa in et sådant hwar eller hwarannan tima. Skulle lifwet wara för löst, tager man i stället för Saltbitter, renadt Sal Ammoniacum, men då bör Pulfret tagas in med Oblat, på dess smaken må döljas. Men med nyröla medicamenter bör man wara granlaga, så att de ej brukas för mycket, särdeles för flena och sensibla Barn, hwilka merendel så där af plåga i magen. Wil man hållre hafwa en drick, så kunde den tilredas till ex. af et stop upkokadt och swalnad watten, hwartil öses 6 lod god Vin-Antika, 6 lod Hallon-Syrup, och äfwen så mycket tunn Hafre- eller Pärl-Grönn Soppa. Här af kan drickas en Thées Låg i sänder, tidt och ofta.

5:o Med något mindre warma rummet.

6:o Med tunnare tåcke på Kroppen,
nt

7:o Med sångs ömsande, så at den
juka flyttas ur den ena i den andra,
) kommer ej igen i den förra, förr än
ång-Ålåderna hunnit blifwa något swa-

Men denna friheten råcker ej längre
tills inemot den tiden, då Kopporna
la slå ut.

Skulle Febern wara för liten, hwil-
sällan sker i detta Stad, så må in-
n åder-lätning ske, men lifwet bör lika-
llt öppnas, som förr är sagt. Wi höje
Febern med 1:o mer värma i rummet.

2:o Tjockare och warmare tåcke. 3:o
at och dryck med litet win uti. Här
har sig Win-Wasla wäl. 4:o En deg,
n göres af skarp Senap och Attika,
n lägges under fötterna eller på hwar
ada, och aftages så snart skinnets blifwer
ot och små-fnåttigt.

Wi kunna ej på annat sätt med
ogghet hindra Kopporna at slå ut förr
på det fjerde dygnet, än då wi afhål-
oß ifrån at de 3 första dygnen gifwa
n Sjuke utdrifwande medel, til ex. Mu-
us, Campher, Swafwel-Blomma ic.
vilka i begynnelsen af det fjerde dygnet
fwa ganska nyttiga, och sedan i hela
t andra Stad.

Un-

Ansigtet, Ögonen, Näsan och Halsen bjude wi til at rädda för många Koppor 1), Med åder-låtning på foten, eller koppning, när dessa medel, enligt hwilken nyss är sagt, så brukas. 2), Om man med en nål eller udden af en Lancetta lindrigt och utan at den går igenom, rister i skinnet här och där på armar och ben (Se hwad uti nästa Stycke om Kopp-Vimpning, här om läres). När de nedre eller yttre delarna så aggas, drag sig mer blod dit, och ju flera Koppor man åstadkomma på armar och ben, samt ju flera suppurationer wi där upwäcka, ju mer fria wi ansigte, ögon, näsa och hals. Därföre tjänar ock til samma ändamål 3), Att lägga Senaps-Degen under fötterna eller på wadorna och armarna, hwilket klarligen kan slutas af det Råd som jag i nästa Stycket om Kopp-Vimpning skal anföra. I samma affigt 4), Mjuka wi skinnet på nämnde ställen, då wi til exempel blöte Flanell eller dukar i warmt morot-spa och mjölk, utwride dem och slå om fötter, ben och armar, samt ömsa flitigt, så snart de begynna at kalla. Wi se huru sällan Koppor slå ut under fötterna och på buken, emedan skinnet på det förra stället gärna är hårdt och på det senare ganska segt. För sam-

a orsak 5), Hållas de nedra delarna
armare än de öfra. 6), Om håret ra-
is af hufvudet, så blifwer det mera
dalt, och utdunstar bättre. Det filter
g ändeck under sjukdomen och flibbar
g wid Kopporna, och må så gärna stå-
is af först som sist.

Öronen söker man utom des til at
ta med en flut, på hwilken man gni-
er litet Campher, och fäster den så wid
öfvan, at han hänger ner för dem.

Som ingen ser förståld ut, ehuru
ånga Kopparr han hatwer, allenast nä-
n är oskadd, fördenskul lägger man öf-
er henne små flutar, som fugtas med
et Campher-Spiritus eller Balsamum Em-
yonum, af hwilka man dock låter förut
t starkaste asröka. Til samma ändamål
finar ock det så kallade Emplastrum de
anis cum mercurio, om det tunt utstry-
s på linne, och lägges öfwer näsan.
ro en hop Koppor komma inuti näsan,
vilka göra at man måste andas med öp-
n mun, så doppas wehlar uti warm
jolk, och föras i näsan. Man tilser dock,
breda åndan af dem altid är torr.

Swart ull, trocklad på et band och
werstruken med Theriak, samt bunden
om-

omkring halsen, brukas hos oss almant i hopp at hindra, det Koppor ej må slå ut i halsen. Det synes hwarfen göra något till eller från. Långt bättre är, att koppa den Sjuka i nacken, samt förman honom at flitigt gurgla sig med et watten, som tilredes af et quintin Campners hwarpå drypes några af Hoffmans hwita droppar (Liquor anodynus mineralis Hoffmanni) och riswes sönder i en sten-mortel. Därtill lägges et lod Socker, och riswes på nyo, så at alt wäl är blandat. Sedan öses sedan småningsom et halft stordt hett watten, som genast silas och förwärras i en wäl täpt flaska. En half Théer Kopp häraf kan brukas i sänder, och hwar gång drypes häruti några af de nämnde Hoffmans hwita droppar. När Kopporna redan utslagne i halsen, så måste man laga, at de snart gå öfwer och falla af, hwilket wissast erhålles, om man flitigt gurglar sig med warm mjölk eller tunn hafre-soppa.

Tillfällen, som i första Stadio plåga oroa, äro upkastning, yrsel, för löst luf, näse-blod och hjärtsprång.

Upkastning rensar magen, och under hjälpes samt lättas med warmt watten. Är den för swår, så lägger man öfwer

agen posar med Krußmynta och litet
affran uti, eller kokar man nämnde po-
s uti Renskt Win, wrider wäl ut dem,
och lägger dem lagom warma öfwer ma-
nen; eller kokar man en tiöck gröt af lim-
bröd, krußmynta och win-ättika eller
renskt Win, som medelst et kläde lägges
öfwer maagen. Så snart Kopporna äro
deles utslagne, stannar upkastningen af
sig.

Yrsel är ingen fara med i första Sta-
dum. Den motas med samma medel, som
i första febern, ty den kommer blott ige-
n i blodets för snälla lopp igenom hjär-
nan. Et Lavement och Koppning i nac-
ta plåga ofta göra tilfyllest. Hos Barn
är den gemenligen öfwer med näse-blod,
och gemenligen förebadas med et kliande
näsan, eller med et sting i endera si-
det, som går och kommer hastigt.

För löst lif förekommes, om man
är i begynnelsen af sjukdomen, på sätt
som sagt är, gifwer in Rhabarber. De
första dygnen är Diarrhée ej skadelig,
och om den mattar och warar til de
Kopporna skola slå ut, så bör den stillas
med tjanlig mat och med Emulsio Arabi-
ca, hwilken tilredes af 3 quintin Gummi
arabicum, som kokas uti et halffstop wat-
ten,

ten, och sedan blandas med 2 lod skalad
stött Söt-Mandel. Den stillas och med
et Lavement, som göres af mjölk, litet
Theriak och hwit Sterkelse, eller af Kalk
Watten, litet Diascordium och Locatelli
Ballam, blandad med Ägge-Gula. Små
Barn hafwa i swåra Koppor något lösl
lif, hela Sjukdomen igenom, och det me
rendels til deras bättnad.

Likafå är det med Nåseblod, när den
är måttelig. Hufvudvärk och Yrsel gån
härmed öfwer, och sjelfwa Febern minn
skas. Den Sjuke bör ej blöda i et flåd
de, utan i en Tas eller på en Tallrik
annars kan man ej se om den är måtte
lig. Går den för wida, som nog mått
kes, om Pulsen sänker sig för mycket, så
stämnes den med Fögeswampen, hwilken
klippes som en fågla och stoppas inuti nå
san: eller rörer man Allun i en Ägge
Hwita, stryker den på en wehl, som fö
res i näsan, och lämnas där, til deß han
af sig sjelf faller ut.

Hjärtsprång plågar gemenligen betyde
goda Koppor. Om det kommer, så sker de
antingen första Feber-Matten, eller snara
re litet förr än de slå ut. Det förefommer
med åderlåtning, men hjälpes med et La
vement af mjölk, olja och säcker, samt så
snart

art barnet kan swälja, med et Pulsver
2 eller 3 gran molchus, som riswes
ed 10 eller 12 gran Säckar.

Det Andra Stadium.

Deßa dygnen böre wi laga, at Ropporna wäl slå ut, höja och spitsa sig. inner man at de slå småningom ut, blifva högre och bredare, at Pulsen är låg och stark, samt ej för snabb, utan slår i. ex. hos et Barn något öfwer 100 slag i minuten, men hos en fullvärtid på 96 slag eller något öfwer, så beskriver den Sjuke ej några utdrifwande edel. Nog är om han dricker flitigt, så i blodet finnes förråd til at höja och alla Ropporna med.

Men wilja Ropporna ej slå ut med sked, än mindre höja och spitsa sig, upstigningen fortfar, Pulsen är låg och flent tillika snabb; då böre wi låta den sjuka få et eller annat skedblad Win, eller litet Mjöd, eller låta honom dricka sin-Wasla. Nu bör man ock gifwa honom små Pulsver, som kunna tilredas några gran Campher, et gran Cassis-Extract, och 30 gran Citron-Morsel: eller en Campher-Emulsion, som kanagas af et halst quintin Campher,

hvilket riswes med 6 stycken skalade söta Mandlar, och sedan blandas med et halft qwarter Ulmarie Blomme-Watten och et lod Socker, hwaraf en Thé-Tas drickes i sänder. Eller kan man gifwa in Pulver af Moschus och Sacker, som nyss sades, samt låta honom dricka där ofwant på, Thé af Ulmarie-Blommor. När jag wet, at Barnet haft god och säker Skötsel, har jag låtit inman af warm mjölk stiga up åt ansigtet, och funnit att Kopporna strax därpå begynt höja sig. Ibland har jag lagt Senaps-Deg på wadorna med mycken förmon.

Allt detta är öfvermåttan godt, Kopporna slå ut, de höja sig och, men de händer ofta, at innan man wet et ord af så sänka de sig igen, och blifwa antingen bleka med materia uti, som ej gulnar och mognar, eller blifwa de swartaktiga och stinkande med Bläck-Febers fläckar omkring. Fördenskul griper jag strax därpå til Chinchina-Barken, så snart jag märker at det går trögt i andra Stadio med utslagningen och höjningen, i synnerhet om jag wet, at elaka Koppor gå, och att den Sjuka är af flen constitution: och med den continuerar jag hela Sjukdomen igenom, och gifwer därpå trägnare eller stön

örre doses, när Pulsen är flen, och röd-
 aden mindre omkring Kopporna: men ä-
 r mindre doses eller längre imellan
 war, när Pulsen och nämnde rodnad är
 arkare. Denna methode hafwa ock mån-
 a Medici här i Landet brukat med otro-
 g nytta, och för oss de wärde Angels-
 lännarne Morton, Mead, Monro, Wall,
 luxham och flere. Swårast är, at göra
 chinchinan smäkelig, så at Barn kunna
 äta in den. Et lätt sätt därtill, angif-
 es längre fram uti Hus-Curerne för
 roßan eller Åltan. 3 Oblat ginge det
 ttast, sedan Chinchinan förut blifwit
 ött, om Barn allenast kunde swälja så-
 na klimpar. Bultas hon med Bitter-
 Mandel, så blifwer den smak dragelig.
 wanlig Mandel-Mjölke kan Chinchina-
 blifwer tåmmeligen lätt intagas. Lifale-
 es om man af Chinchina, insyltade Å-
 rbår och deras Syrup gör et Mos, som
 de smakar wäl, och nu är äfwen för
 kerbårens skuld nyttigt. Man kan ock
 i en Terpentins-Mortel bulta 3 lod in-
 ltade Citron-Skal och äfwen så mycket
 pomerants-Skal, och under bultandet
 äningom ösa därtill et halft qwarter
 Mariae-Watten, och et fjerdedels qwar-
 r Orange-Watten. Detta silas och
 cåpas, samt blandas sedan med 3 quin-

tin Chinchina - Pulswer, samt 3 eller 4 lod Pomerantz - eller Åkerbårs - Syrup. Wil man hâlre bruka Chinchina-Extract, så kan en tåmmelig smakelig dryck tilredas af 2 quintin Chinchinae Extract, som smältes i 10 unce Rörbårs - Watten, hwartil lägges 3 lod Syrupus citri e toto. Häraf gifwes et skedblad i sänder.

Som Chinchina är et så stort och wälsignadt medicament, fördenskul är angelåget, at altid förut pröfwa om den är upriktig eller förfalskad. Detta sker på följande sätt: man kokar litet Chinchina-Pulswer i watten, och öser strax i en Glas-Flaska; ser Decoeten röd ut, medan den är warm, och blef så snart den swalnat, så är Chinchinan god, annars duger hon ej.

Det händer ock ofta, at Ropporna ej kunna slå wäl ut, emedan Febern är för wäldsam och häftig. De som äro af en stark constitution, hafwa fast hull, tät blod och mycket af de röda kulorna, äro underkastade denna swårigheten. Man måste då med all flit nyttja de samma medlen, som jag redan sagt tjäna til att minska Febern, näml. N:o 1. 2. 3. 4. 5. 6. samt tillika mjuka up skinet på armar, händer, fötter och ben, som äfwenledes förr

är

sagt. Campher-Pulswren kunna och brukas, men göras af 7 gran Saltter, 3 gran Campher och 30 gran Ci-on-Morseller. Råcker värken i länder- annu och är häftig, så kan äfwen den andra Kopporna at slå wäl ut. Då läg- ger man i et kläde warm Hafregryn- röt under ryggen, och gifwer den Sju- in antingen Syrupus de Meconio E- dinburghensis, eller Elixir Paregoricum ordinense, och tillika et af de förenäm- medlen, som drifwa ut. Elixiret kan gas från 5 til 20 droppar för et Barn i någon Syrup, med hwilken det wäl blandas.

Yrar den Sjuke, fast än Kopporna mmeligen slagit ut, så bör Senaps-De- n strax läggas på fötterna, och nacken ppas.

Klagar den Sjuke öfwer tungt bröst, star up blod, Febern håller uti, ande- ågten blifwer swår och kännes het, när nden hålles för näsan eller munnen; hålla Lungorna på at inflammeras. A- en måste då genast öppnas.

Skulle han få håll och sting, så nyt- s samma medel, och sidan baddas ed Oleo Camphorato Edinburgensi. Et ng i sidan, som kommer och går ha- gt, plågar bebåda näse-blod. Skul-

Skulle lifwet i detta Stadio bli swag för löst, eller wärkeligen Röd Sot slå til, så måste strax de medlen brukas, som jag redan föreslagit för löst lif, samt tillika et Campher - Pulswer utan Saltbitter, men försatt med et ottondels eller et fjerdedels gran Opium, alt som den Sjukas ålder är til.

Det Tredje Stadium.

I det tredje Stadio begynna Kopporna lufka, flia, gulna och mogna. Här gäller det samma, som sådes i begynnelsen af det andra Stadium. Är naturen sielf tilräckelig, så behöfwer ej annan hjälp, än nog dricka. Men är Pulsen för swag eller för stark, så nyttjas de medel som antingen höja eller moderera den och redan äro angifne. Äro Kopporna ganska lindriga, så kommer ingen Suppurations-Feber. Äro de något swåra, så plågar den Sjuke mot nätterna få oro sömn-lösa, samt ligger och fastar sig. I sådan händelse plågar man gifwa Barnet något litet af Syrupus e Meconio, mer rådeligast är, at lämna den, och låta Barnet dricka den N:o 4 redan föreslagne Enlande dricken: eller efter den wårde Doctor Tissots råd (i des lärrika Bre til den för sin stora lärdom almant wörd

da

de von Haller) gifwa det trågnare eller
igsammare, uti en Ropp Pårleggryns-
atten, 10 droppar af följande mixtur:

R. Spir. Victrioli - - - Unc. semis.
Syrup. Violar. - - - Unc. tres.
M. D. S. Enlande Feber-Mixtur.

Nu är det angelåget, at händerna
lidas på den Sjuka, och at en sitter
i sängen och ständigt far af och an
den sjäder på Ropporna i ansigtet,
det han ej må riswa sig.

Nro Ropporna swära eller af elaf
, så begynner nu den så kallade Sup-
rations-Febern, (Febris suppuratoria va-
larum) med snäll Puls, hetta, torst,
och sömnlösa. Ibland kommer den
hastigt, och med sådan häftighet, at
ej weta ord af, förr än den Sjuka
ger i stark yrsel, med igenswullen hals,
er med inflammation i bröstet, eller håll
styg. Orsaken til denna Febern är:

1:mo At nerverne uti skinnen aggas,
så därpå, at ansigtet med hela Kroppen
got swäller, och skinnen således spän-
s, dels därpå, at Ropporna wärka me-
n wahret uti dem formeras.

2:do Alt den wanliga naturliga undunstningen nu ej kan ske som förr, emedan skinnets är öfwerdraget med Kopporna. Om än $\frac{2}{3}$ delar af skinnets äro frie, qwarer hålles dock til det minsta 9 unce hwar dagn af denna materien, hwilken med sin skärpa altid gör Feber, om den ej får annan utwäg.

3:bländ händer och, at Kopporna må sänka sig, och en del af wahret drages sig in i blodet, som mycket öker denna Febern, hwilket egenteligen hörer til 4:de Stadium, och där widare kommer och nämnas.

Su sensiblare den Sjuks natur är, ju flera och swårare Koppor han hafwer, och ju mindre blodet i de 2 förra Stadium blifwit utspädd med tilräckelig och tjänlig dryck; desto swårare och äfwen tyrligare blifwer denna Febern, och desto angelägnare är det, at genast mota den, samt at skaffa den Sjuke god skötsel.

Den första orsaken minskas eller hämmas med flitigt drickande, samt då wi som äfwen förr är sagt, flitigt, men af samt badda armar, händer, fötter och ben med dukar eller Flanell, som wi blott i warm mjölk och morot-spa, och wäl un-
wer

dit. Skulle Kopporna mycket wårka,
må wi gifwa Barnet litet af Syrupus
Meconio.

Den andra orsaken bjude wi til at
berwirna, dels med ymnig drick; ty
skårpa minskas, när den spådes ut;
och, när wi skaffa nämnde materia
annan utwäg. Annan utwäg kan den
genom de ställen på skinnnet, hwaräst
a Koppor äro, om man flitigt tager
Campher-Pulswer. Jag har mången
ig sedt, at de Sjuke kommit därpå i
tt på de fläckarna, samt efter hwart
lswer fått ro och sömn, under hwilken
pporna blifwit högre, följakteligen mer
sig, och således en del af denna ma-
en blifwit uti dem indrifwen. Därför
gör man och wäl, om man öfweralt
kroppen med en nål, lancette eller en
sax, öppnar åtminstone de största och i-
slupna Kopporna, hwarigenom det frä-
de Kopp-Wahret til en stor del kan
na ut. Men det bör ske flera gånger
dygnet, ty de gro strax tilhopa igen.
Var gång de blifwit öppnade, bör man
en fin swamp, hwilken doppas i
nt watten, torka bort wahret som rin-
ut. Den får och annan utwäg ge-
n ymnigare spottning. Huru den skal
be-

befordras, skal jag längre fram nämna
 Likaledes genom önnigare afgång. Den
 na ökas med träget drickande, i synne
 het, om uti drycken dropes litet i sänder af
 Spiritus Mindereri, eller små doses t. ex
 et halft eller helt quintin ingifwes i sän
 der af Oxy mel scilliticum. Den söker ju
 ofta sjelf annan utväg, och det med de
 Sjukas bättnad, genom trånga Stolgån
 gar. Detta hafwer gifwit den lärda Doc
 tor Freind anledning, at nu gifwa i
 laxer-medel, hwilkens råd många följt
 och mycket berömma. Stannar spottun
 gen af, och svullnaden försvinner ur an
 sigtet, och ej genast flyttar sig i händer
 och fingrar, och watnet ej önnigt afgår
 och nybämnade medel ej förslå, så är
 annat råd. Man gör likwäl säkrast, om
 man äfwen då låter först applicera
 clystir, (hwilket hela sjukdomen igen
 bör ske alla dagar, i fall naturen ej är
 sjelfmant,) och när det skaffat öppning
 märker väl efter, om den snabba låga
 och darrande Pulsen höjer sig och bli
 wer full; om oro och hettan minskas
 om den tät och svåra andedräkten bli
 wer bättre. Händer det, så kan man so
 dan med trygghet gifwa et lindrigt laxer
 medel af den så kallade Diacassia Edinb
 som kan smältas i Olost-Wasla. Me
 um

der operation bör man aldrig försum-
at gifwa den Sjuka et eller annat
oblad af någon hjärtstyrkning, hwilken
ex. kunde göras af 4 unce Lingon-
atten, 2 unce Renskt Win, 15 af
offmans hwita droppar, och 2 eller 3
ntin Hallon-Syrup.

Är Febern för häftig, så nödgas
n äfwen i detta Stadio at öppna ådern,
det knapt lär behöfwas, om man
igt brukar den nyss föreslagna kylande
ber-Mixturen.

Jag säger nu, som jag sade i af-
ndlingen om det andra Stadium, at
ta alt är godt och låter wäl, men hjäl-
i rätt swära Koppor sällan: därföre
ler jag mig nu til Chinchinan, och den
n brukar henne, såsom jag sagt, han får
at hon gör ofta under, och han slip-
at bruka något annat.

Alt ansigtet håller sig wäl swullet til
11:te dygnet, är et godt tecken. Men
nödvändig påfölgd däraf är, at ögne-
ken swälla och gro igen, så at man ej
se så länge. En stor del Medici rö-
ej här wid. Men jag håller alltid för
rast, at öppna ögonen en gång hwart
gn, på det jag må se, om de på något
sätt

sått lida Aldralättast öppnas de m
spetsen af en tunga. Förmås ingen do
til, så doppar man fint, nött linne i
mjölk, blandad med litet varmt watter
utwrider det och håller lagom varmt i
ögon-låcken, hwilket sker så länge, til d
man med fingrarna kan warsamt åtsk
ja dem.

Jag lofwade nämna något o
Spottningen, hwilken i swåra Koppor
en oumgångelig evacuation, och båda
mycket ondt, när den går med möda,
ler i förtid stannar. Hos Barn märks
sällan någon spottning, men hos äldre
begrinner han redan på 5:te eller 6:te d
gnet, ja, ibland på det 4:de. Ju tidigg
re den begrinner, des warre Koppor.
förstone går den ganska lätt, är tunn o
ymnig, men när det 10:de eller 11:te d
gnet kommer, begrinner den at bliffr
tjock, seg, fås up med stor möda, o
wil qwåfwa. Detta förefommes och hjä
pes med tilråckelig och warm drick, flitig
gurglande eller sprutande. Til Gurgel
Watten tjänar morot-spa, blandadt me
litet Viol Syrup. Eller kokar man 4 lo
Altheæ-Rot samt 4 Fikon, uti 3 qwar
ter watten, til des et år infokadt. Elle
kokar man et lod bultadt Lin-Frö med
qwarter watten, til des en tredjedel a
int

skad. När man silar det, lägges där-
 litet warfri Honing. Det samma tjä-
 ock til at spruta med, samt skyn-
 Ropporna i munnen och halsen, så at
 snart mogna och falla af. Men intet
 ordrar spottningen bättre, och lindrar
 sen, än om den Sjuka dricker warm
 lk med litet socker uti, stundom som
 är, stundom blandad med Théé,
 rn-Batten eller Hafre-Soppa.

Uti detta och följande Stadio bör
 Sjuke ej ligga på ryggen, utan
 idas än på den ena, och än på den
 ra sidan, på det spotten ej må flyta
 åt halsen; fördensful lägges ock et
 lft, warmt linne-flåde under det kind-
 et han ligger på, hwilket ömsas, så
 det behöfves.

Det Fjerde Stadium.

Går alt wäl och i sin ordning, så
 öfwes icke i fjerde Stadio annat, än
 skötsel och dricka, i synnerhet om
 opporna äro goda, spottningen går
 , andedrägten är lätt, Ropporna mog-
 och torra, swullnaden, som hittils wa-
 i ansigtet, nu flyttar sig i händer och
 rar, och sedan i fötterna, sömnen af-
 är god, och någon hug för mat wil
 ma.

Men

Men äro de af elak art, så kommer n
 en ny Feber, som upståndes af wahret ur
 Kopporna, hwilket ej alt dunstar ut genom
 rufworna, utan drager sig til en del inu
 blodet genom Sug = Rören; samt af do
 myckna orenlighet, som under sjukdomen
 i fall lifwet varit trögt, samlat sig i mag
 och tarmar, och genom deras Sug = Rör
 och Mjolk = Ådrorna kommer in uti Blode
 och med sit aggande gör Feber, hwilken o
 därför är af en ruten art. Öfwannäm
 de wahr måste gå sin wäg ur kroppen: för
 stannar ej Febern. Kastar det sig på hjä
 nan, och gör swår nrsel och djup sömn; o
 ler på lungorna och gör swår andetåppa,
 är döden oundwifelig. Kastar det sig p
 ögon eller öron, förloras syn eller hörsel.
 Det ligger altså magt på, at, så wida m
 jeligt är, förekomma denna Febern. Chin
 china, samt styrkande mat och dryck, göra då
 til det bästa, tillika med de medel, som kunna
 skaffa wahret ur kroppen, jag menar Koppo
 nas upstickande, samt at befordra spottninge
 watnets ymnigare afgang, och lindriga l
 xativer, nyttjade på det sätt, och med de
 warsamhet, jag redan i det 3:dje Stadio an
 gifwit. Här tjänar ock, at badda armar
 händer, ben och fötter, samt om Pulsen
 låg och klen, at nyttja Senaps = Deg.

Det händer ofta, at wahret drifwes
något ställe utan på froppen, och gör
swullnad ibland med, men merendels
an wärk. Om materien får utlopp,
ej drager sig tillbaka igen, blifwer den
juka aldeles frisk. Man bör fördensful
försumma at noga se här efter. Om
den swullnad kan ses, låter man den
juka hosta, och frågar wäl efter, om
på något ställe gör ondt. Finnes där
fen til den minsta swullnad, så lägges
näst därpå et omslag, som kokas af
mjölk, Hwetemjöl, en stekt Rödlök och
et Saffran, och så snart man märker
ateria där under, öppnas den med en
incette.

Så snart Kopporna torfa uti ansig-
ning, begynner man at smörja dem i den
öning som de torfa, men ej förr, än
fwa år formerad. Därtill har jag altid
ufat Hafre-Soppa med litet socker uti,
nt en Olja, som med sawalpande tilre-
s af 2 lod Mandel- eller Bom-Olja och
quintin Winstens-Olja. Dessa tvåan-
medel påsmörjas ömsom med en pen-
sa at när det ena blifwit brukat den
a stunden, nyttjas det andra en stund
refter. När man således gått igenom
opporna, och dessa äro torfade, bör man
öwändigt laxera 6 à 7 gånger, 4 da-
gar

gar imellan hwar gång. Därtill kan Electuarium Lenitivum nyttjas, til 2, 3, 4 quintin, som Barnets ålder är til. Född summas detta, så kan man lätt få swaga Bröst, flus på ögonen, utslag eller bölde.

Det är ej troligt, at den som en gång haft råtta Koppor, får dem å ny. Jag hörer ofta talas därom, men wo besannade prof därpå, har jag ännu aldrig sedt, ej eller någon annan förfare Medicus här i Riket, så wida mig är bekant. Watten-Koppor och den så kallade Swinköhlen kan man få, men ej riktiga Koppor. Några, som haft allenast en enda eller ganska lindriga Koppor, ha wa fruktat för at få dem igen, men alltid sluppit, fast än de varit hos dem, som haft swåra Koppor. Några hafwa, för mera säkerhet, låtit ympa sig, men ymningen har ej bitit på, om de förut haft antingen naturliga eller ympade Koppor.

När Kopporna gå på någon ort och man frågar, hwadan den första få smittan, är swaret lätt. Sedan Kopporna först kommit in i Europa, hafwa de ständigt gått där, och med människor samsaker blifwit fringsförda från den ena orten til den andra.

När Kopporna komma på någon
 , stanna de ej af, så länge någon är
 , som emottager smittan. Råddhogan
 gemenligen, at hwar och en, som ej
 t dem, håller sig och sina barn inne,
 lagar så, at smittan ej kan råka dem.
 vinterköld ej förmår tvinga dem til
 afstanna, såg jag nog tydeligen, år
 3, i Upsala.

Det är ej oumgångeligt at hwar
 miske skal få Kopporna. Huru män-
 människor hafwa icke lefwat i Ameri-
 som aldrig haft Kopporna, ty denna
 an blef först ditsörd ifrån Europa år
 2. Likaledes har den aldrig varit
 Grönland förr än år 1733, då den
 es dit ifrån Dannemark. Medici haf-
 funnit, at ibland 100:de, på hwilka
 ympat Koppor, har smittan ej tagit
 s, om hwilka man således är säker,
 de ej få Koppor. Fördenskul finnas i
 id 100:de människor, 95, som hafwa
 ras blod en disposition til at taga e-
 denna sjukas, men utan werkelig
 ta kan den aldrig brista ut i Koppor.
 så är det med Pesten. Den upkom-
 aldrig hos oss af sig sjelf, utan föres
 från smittade orter, och angriper al-
 den, som i tid kan fly.

Om någon finnes hos oss, som aldrig haft, eller ej får Kopporna, är swår at säga. Står det fast, at ympningen tager på 5 ibland hundrade, så är nämligen säkert, at dessa ej få Koppor: men de blifwer ändock owist, om de ej haft dem i waggan, och så lindrigt, at Föräldrarna ej wetat därpå, utan ansedt deras utslag för het-blemmor. Jag påminner mig at en Jungfru hade Kopporna så lindrigt, at Föräldrarna, som ej ansågo det för Koppor, togo henne med sig i wagnen, då de skulle resa til Sättra Brunn. Alf en händelse mötte jag dem, och lade de, at resan upsköts, til dess Kopporna woro öfwer. Dessutan wete wi, at skilliga Barn haft Kopporna när de blifwit födde. Hwaras följer, at en del redan kunnat haft dem uti moderlifwet. Bland andra exempel därpå, wil jag lenast nämna et, som hände för 15 sedan. Et barn hade Kopp-Ärr och ror wor på sig när det föddes. Då Moder war inemot fullgången, lög den äldste Sonen uti Kopporna. Sex år därefter fingo de öfriga Barnen Kopporna, med det sistfödda ej, emedan det redan i moderlifwet utstodt denna sjukas. Annars hafwer man ock exempel på dem, som först fått Kopporna då de varit gamm

äro likwäl båda Könen redan i 5:te åren
lika talrika. Så snart det går öfver
15:de året, får Qwinnokönet en märk-
lig öfverwigt. Se Kongl. Wetenskaps
Acad. Handlingar för året 1755. p. 24.

13.

Om Koppors Uppning.

Som Tabell-Verket visar, at Kop-
por äro en ibland de måst dödan-
de sjukdomar, hwilka således äro största
skulden til vår med skäl öfverklagade
Folkbrist, wil jag denna gången gifwa
tillkänna, huruledes man kan, genom
Guds nåd och tjänliga medel så lagas
at så skola dö därpå.

Kopporna fås på flera sätt: det
angeläget at weta, wid hwilketdera
minsta öfwenlyr och lifsfara. At fly
dan, och laga det smittan ej råkar en
more wäl det aldrabästa. Men den ena
människan behöfwer den andra. Wi
fås på Torg, i Kyrkor och annorstädes
Våra Barn, som nyss dödt i Koppor
begrafwas i Kyrkan. Wi gå eller på

deras Grifter. Vi andas den lust,
 är blandad med Koppången: hun-
 och andra Kreatur föra den från
 til hus. I så måtto kan man med
 säga, at Koppor äro för allmänheten
 oundwikelig sjukdom. Komme wäls-
 lse öfwer den, som emot deras gift
 upfinna et motgift!

Framledne D:r. Boerhaave mente, at
 af Spitzglas och Qwicksilfwer skulle
 na tilreda et medel, hwarmed sjelfwa
 ppgiftet skulle kunna deltrueras. För-
 deligen lärer det ock en och annan
 slagit wäl an för honom, men änd-
 gen flera anställda försök gjordt saken
 ej sinne owis, emedan han annars,
 om en grund-ärlig man, hade för sin
 gjordt et så stort påfund almant
 ant.

Det är förmodeligen på den grun-
 , som Medici i Philadelphia gifwit
 de ympat, hwarannan afton, litet
 mercurius dulcis och Antimonium gra-
 reticum, samt hwarannan morgon
 vis Cornachini, och ändteligen Sulphur
 ratum Antimonii, blandadt med litet
 mercurius dulcis. Ehuru dristigt detta
 , hade dock ofwannamunde Medici den
 ojen, at af 700 ympade allenast en
 R 4 dog.

dog. Se Kirckpatrick's Analysis, page 329.

Boerhaave mente ock, at han på ett annat sätt skulle kunna hos hwar ock en quäfwad denna sjukdomen i sin första början, eller innan Kopporna skulle komma at slå ut. Han ansåg Kopporna för en Inflammations-Feber, och hwar Koppa för en böld. Således mente han at om Inflammations-Febern genast genom starka åderlätningar, clystirer, tilräckelig drick, bad, swalt rum och kylande medel skulle kunna dämpas, skulle inga små bölder eller Koppor blifwa utaf. Jöf honom sjelf lærer det ofta slagit wäl an. Med samma framgång fölgdes ock denna method, af De la Metrie, (om man annars skal kunna tro en assagd fiende af all både Religion och Morale). Den utmärktige och trovärde D:r Cleghorn, nyttjade samma methode, i hopp at rädda deras lif, som år 1746 angreps af de fäseliga Kopporna, som då grasserade på Minorca: några blefwo ock dy medelst hulpne, och hos 3 à 4 kom det ej til något utslag. men oaktadt han med all möjlig sit nyttjade alt det, som i Inflammations Febrar plågar hjälpa, måste dock de fläste önkneligen sätta lifwet til. Det samma ser man ock, af den altid wäl tänkt

kan

de D. Tralles Dissert. Epistolica de
thodo medendi variolis hactenus cogni-
sæpe insufficiente &c. Deßutan är
ist, om de, som på detta sättet torde
lpas, kunde wara säkre för at en an-
n gång få Ropporna igen. Den som
gång blifwer hulpen i Håll och
tyng, kan flera gånger få igen samma
Inflammations - Feber.

Bättre hafwer det lyckats för geme-
man i Hertigdömet Wallis, i Sach-
sen, ja hos oss i Öster- och Väster-Göt-
land, hwaräst de länge haft den wanan,
kjöpa Roppor; men som de ej förstådt,
förut wäl præparera kroppen, innan
ittan applicerades, skulle man snart tro,
detta sättet at ympa, ej altid kan wa-
r tilförlåteligt.

Den gamla Gudfruktiga Doctor Lobb,
i in uti bågge Prof. Boerhaaves idéer,
h mente sig uti den så kallade Æthiops
neralis hafwa funnit et medel, som an-
igen förmådde ändra Roppgiftets natur
er så förtunna det redan med blodet
renade giftet, at det icke skulle behöfwa
anna i hullet och formera Roppor, utan
inna med lätthet dunsta ut: fördenksul,
är någon Farsot af Roppor gief, lät
n den som anlitte honom, hwar mor-
gon

gon och afton taga in nu nämnde *Æthiops mineralis*, blandad med litet *Sivafwel-Blomma*, och i öfrigt hålla god diæt. Han försäkrar, at åtskillige, som ej kunna undgå at wara hos dem, som lågo i Koppor, härigenom sluppit at den gängen blifwa smittade, och om några blifwit smittade, hafwa de fått goda Koppor. Han går så långt, at han med samma Pulsver, trägnare ingifwit, menar sig kunna qwäfwa Kopp-Febern i första stadio, och så ändra den smittades blodet, at Kopp-Giftet ej kan håfta, utan måste dels utdunsta, dels gå bårt med watnet. Detta senare bestyrker han dock ej med några Rön.

At bruka *Æthiops mineralis* til 6, 10, 20 eller 30 gran, 2 gånger om dagen, alt som ens ålder är, håller jag förre wara godt, men därwid äro 3 olägenheter. 1) Hafwer et Barn swårt wid at taga in det, så framt det ej blandas med Honing. 2) Om den som wil nyttja det är benågen til löst lif, så går *Æthiops* hel och hållen sin wäg med excrementerna, och i den händelsen kommer intet där-af in til blodet, följakteligen kan den intet hålla ute Kopp-Giftet eller hindra dess wärkan. 3) Är man äter mycket be-
nå

gen til at hafwa hårdt lif, så kan det-
Pulfret, som årfarenheten wisat, lätt
nga en i Salvation. Detta kan dock
efkommas, om Æthiops förenas med
got, som förer lindrigt af, och med li-
Campher. I anledning häraf, ser
an at Herr Bellosts Piller skulle åfwen
ra et godt præservative.

Framledne Biskopen uti Irland, Herr
rkley, tillägger Tjår-Wattnet bland an-
n nytta åfwen den, at hålla Kopporna
en en, eller åtminstone at göra dem lin-
iga. Så snart Koppor begynna at gå,
cker man däraf, alt som åren åro til,
större eller mindre spits-glas, hwar
orgon och aften, så länge, til des man
tingen får Kopporna, eller Tarsoten af-
nnat. Han påstår ock, at det med nyt-
brukas under sjelfwa sjukdomen.

Detta är et medel som altid kan fås,
kostar ingen ting: fördenskul borde
lmogen låta sina Barn, som ej haft
opporna, genast dricka det på åfwan-
minde sätt, så snart Tarsoten på deras
t begynner, til des den igen afstannat.
et wore för widlöftigt at anföra alla
rön, som några Ängelsmän upteknat,
vilka wisa, at Tjår-Watten åger en så-
n kraft. Jag wil allenast nämna et,
som

Doctor Cantwell, anförer. Uti et hus
Skottland woro 4 Barn. Et af dem
fick Kopporna. Fadren lät nypa dem på
2, men lät det fjerde dricka Tjår-Batten.
Alla 4 Barnen lågo i samma rum. De
3 gingo wäl igenom Kopporna, men den
fjerde som drack Tjår-Battnet, blef
smittad. Fadren lät nypa honom, och
åter dricka Tjår-Battnet. Han fick ännu
dock inga Koppor. Twänne månader därefter,
lät han å nyo nypa honom, men
ej dricka Tjår-Batten. Då fick Barnet
ändteligen Koppor, men så lindriga, att
det föga kunde anses för sjukt.

För några år sedan, gingo så dödan-
de Koppor i Långthora Socken, 3 mil
ifrån Upsala, at knapt något Barn blef
wid lifwet, som af dem angreps. Sö-
snart Allmogén, på mitt inrådande, be-
gynnte låta sina Barn dricka litet Tjår-
Batten, både före och under Sjukdo-
men, wardt den så lindrig, at knapt nå-
got dog.

Tjår-Battnet tilredes af 3 stop wate-
ren och 3 qwarter god Tjåra, som röra-
des wäl tillsammans med en sked eller spada
3 eller 4 minuter. När kärillet sedan
stått i 48 timar, och Tjåran hunnit jum-
fa, håller man af det klara wattenet, och

r det på Bouteiller. Detta är genom-
nande, som hwitt Spanskt Win, och
en liten syrlig smak, hwilken blifwer
rkare, om man låter litet af watnet
nsta ut, och då gör det Viol-Syrupen
d, och fräser med lut-salt. Det består
en fin Olja, som medelst den lilla sy-
n hålles uplöst uti watten, och är såle-
s en fin Såpa, hwilken äger en lösan-
kraft, och tillika förmår at stå emot
ta.

År 1744, då swåra Koppor gingo i
psala, begynte jag at låta Barn taga in
æserverande Piller, och hade den lyckan
se, huruledes alla de, som brukade
m, antingen ej fingo Kopporna, eller
f ganska lindrigt. Med samma förmon
iswa de sedermera öfwer alt i Riket blif-
it brukade, och har jag än ej hört at
slagit felt, när Barnens Föräldrar
lfwe sedt at de blifwit riktigt intagne.
de göras på följande sätt:

R. Calomel. rit. ppt.	-	-	gr. 12.
Camphoræ	-	-	gr. 8.
Extracti Aloës	-	-	gr. 12.
Gummi Guajaci	-	-	gr. 16.
M. f. l. a. Pil. pond.	-	-	gr. 2.
Foliis argenti obducendæ.			

D:r S:r. præserverande Piller.

Do-

Dosis däråf utrönes lätt på hwar och en, och är den lagom, som skaffar 2 eller 4 öpningar. Et Barn om 2 år tager 3 Piller. Et om 3 år tager 4. Et om 5 år tager 6 stycken. Men är Barnet öfwer 7 eller 8 år, får det dock ej taga mer än 7 Piller: skulle den dosis ej för- må skaffa öpning, så försätter jag hwar- dosis af Pillerna med 1 eller 2 gran Re- sina Jalappæ, som förut wäl riswes med mandlar. Dessa Piller tagas in 2 gån- ger i weckan, t. er. hwar Söndags och Onsdags afton, och göra då sin wärkan om Måndags och Torsdags förmidda- gen. Under den tiden de brukas, ätes ej salt mat, och allenast om middagarna kött. Man må gå ute i lusten så mycket man wil, de 2 dagarna dock undantagne, på hwilka Pillerna göra sin wärkan. E- när man wet, at Kopporna äro uti en- gran/fap, eller någon i huset redan fått dem, eller man ej kan undgå at se dem, som gå i hus där Koppor äro, då låter man Barnet begynna med dem, och fort- fara til deß Farsoten antingen stannat af, eller man annars wet, at smittan ej kan råfa det. Hörer man innan deß upp- med Pillerna, så är det ej deras skuld, om Kopporna ej blifwa af god art. Man bör aldrig taga hem ifrån Apotheket en stor

e myckenhet i sänder, ty Camphern fly-
 lätt bårt, hos hwilken mästa förmod-
 heten är at hålla Kopporna ifrån en.
 ärföre tar ej smittan på, om Kopp-
 ahr blandas med Camphert och Poma-
 men lämnas Camphern ute, så fun-
 Koppor ympas, när Salsivan wäl-
 des in i hullet på något ställe af
 ppen. At Calomelas uplöser Bloden,
 i synnerhet wättskor, är almänt är-
 idt. At den håller bårt Koppor,
 lätt slutas af det Dön som jag an-
 dt i Kongl. Wetenskaps Academiens
 ndlingar för år 1751, pag. 32. och så-
 es måste dessa Piller hafwa i anseende
 Koppor, mer wärkan, än et ordinairt
 er-medel. At de gjordt nytta, synes
 af de från Landsorterna insände och
 Jurikes Tidningarna införda Berät-
 er. Ja, jag är merendels wiss på, at
 art och et Barn, som annars är friskt,
 ft och wid godt hull, (ty et flent och
 gt bör snarare præpareras med Chin-
 na) skal få goda Koppor, om det 1)
 skar Pillerna i 4 weckor. 2) Under den
 en ej åter mycket födande mat, och li-
 kött. 3) Därpå går til någon som
 wer Koppor, och så snart det sjuknar
 åter laxerar med Pillerna, samt tillå-
 ar man 5) får genast med en nål eller
 lan-

lancette lindrigt på åtskilliga ställen ris
i skinnet här och där på armar och ben.
Detta sista är så mycket nödigare, so
wi se, at när någon, då Kopporna sk
la slå ut, råfar af en händelse at ris
sig med en nål, så komma ganska många
Koppor ut på bägge sidorna om rispa
Lifa så slå de måst ut där ympninga
skedd. Debutan wet jag et Barn, so
af en otålig Mor fick en stark risbadstua
dagen förr än Kopporna slog ut, hw
ken hade den goda wårkan, at det fi
allenast en enda Koppa i ansigtet, m
ganska många omkring ris-strimmorna.
Således äro nämnde risningar i skin
det bästa medlet, hwarigenom ansigt
kan räddas.

I Norrland brukar man at hänga lit
Moschus på Barn, i hopp at dymede
kunna förekomma Kopporna när de grast
ra. Här om har jag än ej tillräckelig ärf
renhet. Om Koppor komma af Insecter
skulle detta tyckas gå an, men Chineserna
ena sätt at ympa Koppor (ty de ympa p
flera sätt) strider något håremot. De tag
1 gran Moschus, och lägga däromkring
stora eller 4 små Kopp-Rustwor. Det
wicklas in i litet Bomull och stoppas in
nåsan.

Andre bruka at bära Qwickſilfwer
 ſig, och ſöka dymedelſt at bewara
 för Koppor. Belloſte berättar, at en
 Fru har det på ſig öfwer 50 år, och
 de då påſerat 80 år, utan at få Kop-
 . Belloſte ſjelf har det i ſådan aſſigt
 ndigt på ſig, och hade på ſit 70:de år
 ej fått Kopporna. Han mente at
 wickſilfret formerar en ånga omkring
 ppen, den Inſecterna ſky, ty han an-
 dem för orſak både til Koppor, Peſt
 annat utſlag. Alt Qwickſilfwer wer-
 gen aſfwer en ånga från ſig, är myc-
 troliat, ty om man midt uti et fat
 ger litet däråſ, och ſedermera en met-
 ſt, ſkal man ſtrar få ſe, huru han li-
 ſom plågas och drager ſig undan åt
 idden på fatet, det längſta han kan.
 fall ſådana medel ej ſkulle mycket ga-
 a, kunna de dock aldrig ſkada. De
 ta mångens ſinne i ro, ſom leſwer i
 gelig fruktan, och göra åtminſt one i ſå
 tto gagn.

Det aldrasåkraſte medlet at förekom-
 Koppors ſkadeliga wårkan, är at lå-
 ympa (*) dem på ſina Barn, medan
 E de

Se widlyſtigare här om Herr Profelloren Dav.
 ſchultzes fulkomliga och wäl ſkrefna Berättelſe
 om Koppors ympande, och Utdraget ur Herr

de ännu äro unga, på det sättet, som nu brukas i Angelland (*). Det är obeho-

99

Chais Essay apologetique &c. som Herr Öfverhof: Predikanten *Rosén* gaf ut, under Titel: Svar på de Inkast, som et om sina Ebristerdoms-Pligters obrotliga utöfning, sorgfälliga Samwete, plågar göra emot Kopp-Ömpningen. Bägge tryckte i Herr Banco-Commissariens *Mommars* Tryckeri i Stockholm, 1756.

(*) Det är både ömkeligt och löjligt at se, huru många Konster blifwit brukade i Angland af dem som warit emot Kopp-Ömpningen, til at därmed främa Nation dærisran. Bland andra måste en Usling wid namn *Jones* fram och berätta, wid han ömpat sin Dotter, hwilket han sade gått wäl men at hon tre weckor därefter fick ordentelig Koppor genom smitta. Wid efterfrågan måste han i Bref til Doctor *Jurin* bekänna, at han ej wiste hwad Ömpning war, och at han aldrig hade ömpat någon människa. *Kirckpatrick* har låtit inför hela Brefs wet i nya Uplagan af sin *Analyse* pag. 147. I Sverige har Kopp-Ömpningen haft någon uppenbar Fiende. Förmodeligen hade den en eller annan hemlig, emedan Herr *Haen* Skrifte mot Kopp-Ömpningen blifwit i högst betydande Hus inlagde, utan at man kunnat årfara af hwem. År 1761 blefwo flera Hus nämnde, uti hwilka man föregaf, at ömpade Barn fått swåra Koppor igen, hwilket jag dock fant djerft wara diktat, då jag i det summa besökte Föräldrarna och såg Barnen i samma hus. Detta och all upptogen i Angland, har bragt mig på den tanken, at de händelser, som utomlands sägas hafwa förefallit, torde wara äfwen så osäkra och updiktade.

igt, at wid hwar Farsot-hela tiden
 etåt taga in Æthiops, de præserveran-
 Pillerna, eller dricka Tjår-Watn. Det
 för äfwenthyrligt at låta Kopporna
 äfwer sig, när kroppen ej är præ-
 erad til at igenomgå en så farlig sjuk-
 m. Dröja de at komma, til deß man
 nnit til någon ålder, så äro de desto
 ärare. Kopporna kunna äfwertrumpla
 då man är på främmande ställe, stadd
 en resa, på en Gästgifsware-Gård, där
 arken Läkare, medicamenter eller sköt-
 står at få. Man kan oförmodeligen fast-
 uti dem i hetaste sommaren, eller i star-
 te wintern; då man nyß förut blifwit
 nårglad af någon annan swår sjukdom,
 mycket natt-wak eller arbete; då någon
 L 2 an-

e som deßa. Den som wil weta Kopp-ÿmpnin-
 ens begynnelse, öden och framgång här uti Riket,
 ant hwilka den med sin myndighet eller åtgjård
 örswarat och upmuntrat, kan läsa Herr Doctor
 f. A. Murrays wackra dårom uti Göttingen
 1763 utgifna Gradual-Disputation. Ingen har
 här i Riket gjordt så stor nytta med Kopp-ÿmp-
 ning, som Herr Assessoren D:r Hast, hwilken
 å et år ympat 229, til större delen af Allmogens
 Barn i Österbotten. Höga Öfwerhetens sorgfällig-
 het äfwen här om, kan aldrig nog prisas, som på
 utmärkt sätt sökt at härtil upmuntra både Do-
 torn och Allmogen. Se Inrikes Tidningarna för
 1763 N:o 86.

annan swår Farsot, såsom Friesel, Håll
och Stung, Bröst-Feber eller Gläck-Feber
tillika gå; då man genom heta drycker,
mycken eller otjänlig mat öfwerlastat sig;
då kroppen är full med onda wåtskor.
Fruentimret borde i synnerhet yrka på
Uppriktningen, som i ordinaira Koppor ofta
mista deras fågring; som kunna få dem
då de äro i wälsignadt tilstånd eller lig-
ga i Barnsäng, och antingen sjelfwa, el-
ler Fostret, eller bägge sätta lifwet til.
Deras exempel, som uti Koppor mist syn,
hörsel eller mål, borde bringa oss til att
med tacksamhet taga emot et medel, hwar-
igenom alla sådana olyckor förekommas.
De Förmåna, som weta at Koppor bär-
tycka en 10:de del af Swänska Barn (*),
och

(*) En af Ledamöterna uti Kongl. Commissionen
öfwer Tabell-Verket, har meddelat mig följande
underrättelse, om antalet af dem, som på 11 år
här i Riket blifwit döde af Koppor och Wäpling:
nemligen

År 1749	:	7275.
1750	:	7853.
1751	:	6753.
1752	:	10912.
1753	:	8932.
1754	:	10391.
1755	:	7444.
1756	:	11828.

och som förstå, huru stor skada Folkbrist
 är för et Rike, borde gå de ringare före
 med godt exempel. At uti Koppor och Måß-
 ling hwart år mista wid påß 9000 män-
 niskor, är för Sveriges widsträckt Land
 en betydande Artikel. Andra uplösta Na-
 tionen, som redan antagit detta medlet,
 och funnit det wara ofsyldigt, nyttigt, och
 det bästa mot folk-minskningen, borde wi
 åta upmuntra oss: och om jag tør så-
 gat, borde Läkares tilstyrkande, som bå-
 de böra och kunna förstå det, wara af
 någon wigt. All ting strider för Kopp-
 Ömpning, både Theorie och erfarenhet,
 både Religion och Moral. I ordinaira
 Koppor dör en ibland 7. Uti Hospita-
 let i London, där de skötas, som få or-
 dinaira Koppor, dö 2 utaf 9. För nå-
 gra

L 3

1757

10649

utom dem som det året
 dödde i Kopporna uti Cal-
 mare-Lahn.

1758

7892.

1759

5172.

Summa - - 95101.

af dessa 95101, hafwa 47110 varit af Man-Rönet,
 och 47991 af Qwinno-Rönet.

Under samma tid äro här i Riket födde wid påß
 939700 Barn, nämligen 473590 Gossar och
 461110 Flickor. Alltså har af de födda Gossar
 Barn hwart 10:de, och af Flickor-Barnen hwart
 9:de dött uti Koppor och Måßling.

gra år sedan, dogo här wid Kongl. Gardiet 270 Barn af 300 som haft Koppor. Wid Umpning dör en af 250, 425 eller af 500, ja, om god præparation gått förut, och riktig skötsel ej felar, kanske ej em af flera tusende. I ordinaira Koppor släde måst ut i ansiktet: här komma gemenligen de måsta på armarna, och Koppor. Wahret flyter til största delen ut genom Ump: Såren på armarna. Ordinaira Koppor sägas kunna komma mer än en gång igen, fast jag ej ännu sedt sådant: men af många tusende umpade, har man en därpå et enda wäl besannadt exempel; try jag kan icke anse den för at hafwa fått Koppor genom Umpning, på hwilken 1) lanternerna af risten ej något bulnat, 2) och Feber ej följt på 7:de, 8:de eller 9:de dygnet, samt 3) därefter mer eller mindre utslag, af hwilket någon del fått wahr uti sig, gulnat, mognat och satt ruswor, hwilka ändteligen affallit; eller 4) om utslag ej wisat sig, såret dock flutit ymnigt, så länge det welat. Alt detta, som utflyter, är wärkeligt Kopp-Wahr, synes nog däraf, at man med full werkan kan därmed umpa Kopporna på andra, som Herr Wali och Herr Gibbes gjort. Se Kirckpatrick l. c. pag. 164 och 413. Et förnämt Fruentimmer umpade på

hades för 4 år sedan, och fick allenast el-
fwa Koppor. Hon låg strax därefter
hos sin Couline, som hade Kopporna,
under samma täcke i flera dygn, och blef
i smittad.

Den som ej har disposition til at få
Koppor, på honom tager ej hymningen,
han öfwerwinner dock den ständiga fruk-
tan och ovisshet, som han lefwat uti. Wi
restä ej Gud, när wi hymna Koppor. Wi
äta oss ej emot hans allmakt. Wi un-
derstå oss ej at bönsäka honom om un-
dervärk, utan under förtröstan om hans
nådiga wälsignelse, nyttja wi det med all
örsigtighet, som et annat förvarings-me-
del, som en läkedom, i säkert hopp at
hvarigenom förekomma en gruswelig, far-
lig, för allmänheten oundwifelig och ofta
dödande sjukdom. Wi synda ej emot För-
ordnen, utan emottaga med tacksamhet och
bruka et medel som den Högsta låtit up-
räcka, och wi hördt redan räddat många
dödade lif. Ja, om någon dör i ordi-
naira Koppor, böre wi göra oss samwete
värdfwer, at wi försummat eller föraktat
det, hwarigenom han hade funnat blifwa
räddad. Se Hans Excellences Herr Gr.
CESSINS Bref till vår nådigste Kron-
Prins, senare Delen, pag. 192.

Jag lärer ej behöfwa med flera skäl öf-
wertala minna Landsmän at antaga Kopp-
Umpningen, i synnerhet som den redan
med så enskelig utgång blifwit anställd
både i Ubo och Upsala, samt År 1757
i Martii månad i Stockholm uti ett
förmånt hus, hwars efterdöme många
säkert låra följa (*). Det som återstår för
mig, är at korteligen beskriwa, huruledes
med sjelfwa Umpningen bör tilgå.

1:o Kopporna böra ympas på Barn
medan de äro imellan det 4:de och 12:te
eller 13:de året. På yngre må det ej
gärna ske, emedan deras Nerver då äro
för sensibla, och desutan kan plåga för-
tänder tillika komma i följe; hwarigenom
Barnet för mycket kunde komma at lida.
Äldre, än som sades, kunna ock ympas,
men de böra med mycken estertänka där-
til præpareras. Flickor, som äro på 14:de
och 15:de året, ympas ej gärna, men när
annars et Fruentimmer mådt rått wäl i
3 dygn, kan ympningen ske. Man ser no-
ga til, at man ej ympar den som redan
är

(*) Hvilket ock skedd, såsom kan ses af Herra Pro-
vincial-Doctorernes til Kongl. Collegium Me-
dicum inlämnade Berättelser, rörande deras Äm-
betes Förrättningar; tryckte i Stockholm, 1761.

e af Koppor smittad. Då slå de ut fö-
 r 6:te dygnet, och om de äro swåra,
 frifwes det på Ympningens räkning.
 Jördenskul bör den, som skal ympas, hål-
 la sig inne 12 à 14 dygn, innan Ymp-
 ingen sker, på det smittan ej må råka
 onom. Hos dem, som bo rumrikt, är
 et lätt gjordt, om Barnet t. ex. flyttas i
 kabinettet innan före Föräldrarnas rum,
 att ingen annan kommer, än den som
 Barnets wård är ombetrodd. Denna på-
 tinnelsen är så mycket nödigare, som
 Herr Doctor Archer berättat för Doctor
 Kirckpatrick, at af 33, som han war sin-
 ad at ympa, sjuknade ellofwa under
 ræparations-tiden, och fingo naturliga
 Koppor, af hwilka ellofwa, tre stycken
 ödde. Se den senares Analysis pag. 412.
 Til en ympad må ej eller någon komma
 in i et hus, där någon annan smittosam
 sjukdom går. Det hände mig en gång,
 at Rif-Hostan fördes til en, som låg i
 ympade Koppor. Dessa woro ej wäl tor-
 ade, förrän Barnet äfwen fick Rif-Ho-
 stan, och hade kunnat lida mycket, därest
 Kopporna ej warit så lindriga, at det fö-
 r mist något af sina krafter. Det gick
 äfwen igenom den senare sjukdomen, fast
 i med lika lätthet som den förra. Att det-
 a Barnet werfeligen hade Rif-Hostan,

kan jag med så mycket större wißhet in-
tyga, som jag, utom de rätta kännemå-
ken därpå, blifwit styrkt däruti, då detta
Barnet ej blef smittat, när det året därpå
war i tre weckor i ständigt sällskap med
2:ne andra Barn, som då hade en waldo-
sam Rik-Hosta.

2:o Ingen ympas, som ej, om den
behöfves, förut wäl præpareras, hwilken
sker, om man 4 weckor förut, brukar på
öfswannämnde sätt de præserverande Pil-
lerna (*), aftar sig för öfwerflöd i mat
och dryck, arbete, rörelse och nattwak-
lämnar starkt födande, salt, röft, sur,
hård, fröddad och rörig mat, afhåller sig
ifrån kött, i synnerhet om qwällarna.
Den som är flen, bör dock bättre födas,
än den som är stark och förut wäl född:
ty kroppen bör så beredas, at Kopp-Fe-
bern ej kan göra skada, men den bör ej
eller qwäfwas, emedan Kopporna då ej
kunna slå ut, höjas, mogna och torka:
ty all vår affigt med beredningen bör
wa-

(*) Eller gifwer man i oblat et eller annat gran ca-
lomel med et gran champhert om qwällen, och
om morgonen därpå en lagom dosis af Electua-
rium Lenitivum. Herr de Haens warning här-
före, är, enligt min och andras mångfalliga erfä-
renhet, aldeles onödig.

para 1) at laga, det Kroppen ej lider af någon annan sjukdom än af Koppor. 2). At Bloden är hvarken för rik eller för fattig, emedan Febern i förra fallet kan lifwa för håstig, och i det senare för liten, i hwilken senare händelse Kopp-Materia, som man säger, lägger sig på Nerverna. 3) At göra de fasta delarna något mjuka och eftergifwande, i fall de kunna vara för torra, hårda och spända, men tvärt om, i fall de äro för slaka och blöta. 4) At rätta en biliös constitution, som den medförer gemenligen svåra Koppor. Sådan war den almannt älskade Gref Gisors, som ympades på det 24 ålders år, men bereddes til ympning så väl, at han med lätthet gick igenom denna sjukdomen. Fördenskul bör ådren öppnas på den som är blod-rik, samma dag som Ympningen sker. De som äro torra och magra, böra flera resor bruka kar-bad. Hastwa de tillika flent bröst, böra de tillika dricka mjölk-wasla eller färsk silad kårn-mjölk. Har den, som skal ympas, någon annan sjukdom, såsom för löst Lif, Mascar, Skabb, Böldar, Friesel eller onligt, så böra dessa främper förut botas (*). Barn som såltan hastwa maghof,

(*) Sådana främper böra wißerligen förut botas.

hof, bör man afstå för att äta för starkt
 icke

Men skola då de sjukliga ingalunda få njutas? Med
 Njupning et medel, att lättast och med minsta lifsfara
 gå igenom Kopporna, och de ej mer än andra
 kunna undgå smittan; så följer, att detta medel
 ej eller bör vägras dem. Ty kunna de med
 plats gå igenom Kopporna med Njupning, så är
 de visserligen dödens Barn, om de få dem genom
 smittan, hälst ganska troligt är, att de få dem swåra.
 Inmedeltid wälse wi til Njupning friska Kroppar,
 til de den blifwer allmänt antagen, och ansedd
 för et så oskyldigt medel, som åderlätning eller
 en Bruns-Cur. När den hos allmänheten wun-
 nit et sådant förtroende; kunna wi gå vidare, och
 nyttja detta wålsignade medel för andra annars
 merendels obotliga sjukdomar, såsom sinnes swag-
 heter, Mjältsjucker, Convulsioner, Fallande Sot,
 Lamhet, svart Starr, enwisa Gråpor &c. Den
 tolf-åra Unglingen, som Doct. Lobb njupade,
 och gifwer Berättelse om i sin Sot om Kopporna
 Tom. II. Histor. 49, samt den, som nämnes i
 Göttingiska Lärda Tidningarna för 1757 p. 1300,
 och Herr Williamsons Historia, hwars flema häl-
 sa genom Kopp-Njupning så wardt förbättrad, att
 hans Wänner ej kände igen honom (Kirckpatrick
 l. c. p. 276.), gifwa oss hopp om, att med Njup-
 ning kunna uträtta stora ting. I synnerhet är den
 Cur måfwärdig, som Herr Doctor Mutzel gjorde
 i Berlin 1754. Han tog uti Lazarettet emot
 en man om 28 år, hwilken genom sorg öfwer sina
 Enstrars liderlighet så förderfwat sig, att han af en
 Människa hade blott Skapnaden. Han gaf hwarken
 tecken til förnuft eller känsl, war mager och bl. l.,
 samt hade swag och långsam Puls. Han behölds i

ke eller böra de med ras för mycket up-
 etta sig. De som äro af biliös constitu-
 on, böra dricka wäl, taga in et eller
 annat lindrigt kräk-medel, och hafwa uti
 eras Soppor och på deras stufwade grö-
 a, litet Citron-Saft eller god Win-
 ka, samt lämna mjölk och alt fett. Den
 om ej kan bruka Pillerna, må 3 eller 4
 veckor förut beredas med Tjår-Watten,
 och lindrigt laxera hwar fjerde dag med
 electuarium lenitivum eller dylikt, läm-
 nadt efter hwars och ens ålder och con-
 itution. Den som ej tål Tjår-Watnet,
 är nöja sig med at hålla god diæt och
 laxera hwar fjerde dag.

Tjånlig drick under beredningen är
 odt Swagdricka eller Ptisan af China-
 rot. Tjånlig mat är allehanda slags
 mjölk-rätter, alla slags Bryn-Soppor och
 Bryn-Gröt, samt Bröd-Soppor: stekt
 fisk, Hachée af Fisk, stufwad Fisk med
 iswit Bröd eller med Persilja och Per-
 silje-

Lazarettet i 2 år, och brukad's för honom alla
 upptänkeliga medel. Men som intet wille slå an,
 ympades han med Skabb, hwarpå fölgde dagen ef-
 ter en håstig Feber, med den werkan, at den Sju-
 ka fick på 9:de dygnet sit fulla förstånd igen, och
 kunde efter 3 weckors förlopp frisk och sund lämna
 Lazarettet.

silje-Rötter, dock med ganska litet smör
Spinat stufwad, med Bouillon om middagen,
utan Bouillon om aftonen: Spinaa
eller annat grönt stufwat med färsk grädd
da, dock sållan: Pudding af Bröd: Spin
nat-Pudding. Wafflor och God-Rån må
Barn äta, men ej Smör-Bakelse eller
Pannkakor, som gärna äro feta. De som
äro kläna ut och hafwa swaga krafter, äta
Kalf- och Höns-Soppor, samt Hachée
af kött. De som ej hafwa löst Lif, böra
ofta äta Grönt, samt Compotter af Äp
len och Cathrinæ-Plommon, ty de böra
hwar dag hafwa någon öfning. Fattiga
folk som ej hafwa ämne til så mycket om
bytte, få nöja sig med Mjölk, Grön-Sopp
por, Gröt, Ol-Soppa, Olo, twafla och
dylikt.

3:o Materia til Nypning tages af
någon som ligger i Kopporna, då de be
gynna at gulna och mogna. Man öf
nar några sådana Koppor på händerna,
armarna eller benen, och lagar at wahret
drager sig uti en Bomulls- eller Linne
Tråd, hwilken lindrigt torfas och förwa
ras i et litet glas. Om tråden ej gulnar
af wahret, så är det än ej moget. Hur
långt den kan behålla sin kraft wet
man ej. Herr Pott har nypat med ma
teria, som han förwarat i 8 månader.

Kirk-

Kirkpatrick har med full wårkan ympat
 med en tråd, som warit förwarad i 6 år,
 å en månad när. Icke eller wet man
 med wißhet, om efter äldre materia blif-
 wit mindre Koppor, eller som Chine-
 serna tro, lindrigare, om den tages
 ur Koppor på bröstet eller ryggen.
 Det wet man af årfarenhet, at det är li-
 ka godt, om materien tages af en som
 är onda eller goda Koppor. Herr Fre-
 ren ympade 21 Barn med materia, som
 ogs af en piga, hwilken hade samman-
 stände Koppor och dog. Alla fingo dock
 goda Koppor. Men på det ingen här-
 wid må stöta sig, tager man hålst mate-
 ria ur lindriga och goda Koppor. Den
 kan ock tagas ur ympade Koppor, ja ur
 elfwa ymp. Såret, när sjukdomen är i
 en högd, hwilket åfwen gifwit kraftig
 materia, fast den, af hwilken materien
 ogs, ej fick en enda Koppa.

4:o Bästa tiden til Ympning är wår
 och höst. Om wåren tilstundar warmen
 och om hösten hafwer man åtit grönt och
 rogen frukt, hwarigenom Blodet kommit
 godt skick. Den hafwer dock blifwit an-
 åld med lyckelig utgång i alla årstider.
 Constantinopel sker Ympningen altid
 i Wintern, emedan antingen Pest eller
 Pest.

Pestaktiga Febrar, gärna gå där på de
warmare årstiderna. När någon annan
sår Farlot går, uppskjuter man Ympning
gen til dess den stannat.

5:o Dagen före Ympningen tages in
et lindrigt laxative. Då kan man ock be-
gynna med ljuina fot-bad hwar afton. Sjel-
wa Ympningen sker nu mera allenast på
en arm, just där man plågar sätta Fom-
tanell. Man rörer skinnnet med en Linn-
cette, til en tum's längd på inen, så att
några blod-droppar komma ut, men skän-
ingalunda igenom det. Förfarenheten har
wisat, at om det sker på toten, blifwer
därpå ledsamma sår. Itti ritsan lägges
man Ymp-Tråden (*), däröfwer litet Di-
gestive-Saltwa med linn-skaf, och utom
på et Häft-Plåster, som t. ex. Diapalmæ
eller Sticticum Hamburgense. När Bar-
net vrit, så binder man lindrigt en lindes
håromkring, på det Ymp-Tråden ej må
skafwas af. När 2 dygn äro förledna,
tager man bort Tråden, och förbindert
ritsan sedermera hwar dag med Digestiv-
Saltwa.

(*) Herr Professor Schultz lägger in 3 trådar, af
hvilka hwar innehåller Wahr af olika personer,
på det om den ena slår felt, den andra må wara
kraftig. Se Kongl. Wetenskaps-Academiens Hand-
lingar för 1756, första quartalet.

Salfwan och Plåster. Har Patienten mycket hull-hår, så håsta dessa plåster för starkt. I den händelsen kan man bruka något annat, som mindre håstar, t. ex. Diachylon simplex. Digestive-Salfwan brukas, i tanka at befordra Suppuration, ty ju starkare den blifwer, ju mindre Koppor får man, och ingen Suppurations Feber. Den som behagar, kan hälla armarna på Liffstycket uppfurna, med band utt. Förbindningen sker då med mer bekvämlighet.

Under operation är ock såfrast, at låta Barnet hålla en nåsduk för näsa och mun, på det ångan af Kopp-Wahret ej må genom den vägen komma in til blodet, och förorsaka ordinära Koppor. Likaledes bör den, som hafwer andra Kopp-Patienter, ej se den ympade, förr än febern begynnes, så framt han ej aldeles är omfladd, ty annars kan den ympade få Kopporna genom wanlig smitta, och deras håstighet komma Ympningen til last. Ja, den ympade bör icke en gång taga emot något Bref, som kommer ifrån en smittad ort, ty jag wet at Koppor därmed blifwit förde ifrån en ort til annan, t. ex. ifrån Upsala til en Prästgård i Nerike, 18 mil. Den som blifwit ympad, bör sedermera hålla sig inne,
M och

och hwar dag hafwa öpning. Skulle dem
 tröta, så manas naturen dels med dem
 mat, som förr är nämnd, de.s ock, om
 det ej hjälper, med et Lavement. Han
 känner sig ock på flera dygn alsintett
 ondt. Ritsan synes ofta på 2:dra eller
 3:dje dygnet wara låft, men på det 3:dje
 4:de eller 5:te plågar den å nysa blifwa
 röd, och ändteligen på sistnämnde eller på
 6:te dygnet synes uti den en hvit rand
 eller strimma, och watnet är då lika som
 citron-färgadt, hwaraf man med tåmmelig
 wisshet sluter, at Umpningen tagit. På
 6:te dygnet kännes hos en del någon öm-
 het uti armhålen, som är et godt tecken,
 eller i armarna eller på armlarna. På det
 7:de eller 8:de dygnet begynna de at må
 illa, de gå til sängs, få små rysningar,
 rödnad i ansigtet, tyngd i pannan, huf-
 wudvärk, litet ondt i ryggen wämjelse
 och benågenhet til friskning, hos den ena
 mer, hos den andra mindre. Nu fästes,
 för ögonens skuld, en flut, som man gni-
 dit med Campher, wid myßan, så at den
 hänger ner til ögnelåcken. Sängen bör
 ock wara så stald, at den Sjuka ej kan
 se åt dagen. På det 9:de eller 10:de dy-
 gnet falla de gärna uti swett, och med
 den kommer hos somliga et utslag öfwer
 hela kroppen, hwilket liknar Friesel, men
 ibland

ibland är så ymnigt, at den Sjuka ser ut som han hade Skarlakans-Feber. Ligger den Sjuka mycket stilla, dricker Thée eller warm Olostwaßla, får starkt swett, som ej hämmas, utan afbidas, så kommer ej nämnande utslag, utan Kopporna slå ut 24 timmar därefter, på det 10:de eller 11:te dygnet, och med deras utslående uphörer både det förra utslaget, i fall det inställt sig, Feber och alla andra plågor, och då är den Sjuka ej mer i någon fara. Imedlertid blir på armen, där ritsan gjordes, et sår, och samma dygn som Kopporna slå ut, ser såret torrt ut, men sedan gifwer det mer och mer wahr ifrån sig, alramäst när Kopporna begynna at torfa, ty dessa höja sig småningom, gulna, mogna och falla af, så at på det 18:de eller 20:de dygnet ifrån Ampningen är alt förbi, och den Sjuka är uppe, utan at hafwa snart et enda arr.

Men med såret på armen går det långsammare, ty när Kopporna wilja mogna, begynner det at småningom widga sig, bliver sällan längre än incisionen, ibland förare. Därigenom flyter största delen af Popp-Materien ut, hwilken annars skulle gå ut til hullet, ty när Kopporna begynna at torfa och falla af, begynner merendels såret at flyta starkt, och det som flyter ut,

M 2

ser

ser aldeles så ut, som wahret i sjelfwa
Kopporna. Därföre låter man det gå öp
pet så länge det wil, och förbinder dee
med torrt linn-skaf, när det flyter starkt
eller swäller, men annars med Digestivee
Salswan. Det går hos somliga öppet ee
par weckor, hos andra läkes det förr.

Skulle Ympningen ej taga på, utan
ritsan läkes aldeles igen, och ej å nyo går
up inom 6 dygn, så betyder det, at den
ympade antingen förr haft Kopporna, el
ler aldrig får dem, eller hafwer ymptrö
den varit för gammal, eller blifwit an
skafwen, eller Kopp-Wahret affskölgt med
blod-dropparna. I den händelsen bör man
ympa å nyo, emedan den tilämnade arm
nars imedlertid kan smittas af de öfriga.
Det är alsingen fara wid at göra dee
strax, fast en del dröja til des 12 dygn
äro förledne.

Man behöfwer ej oroa sig, fast dee
ibland drager långt ut, innan den ympad
de suttnar. Herr Prof. Swencke ympade
Kopporna på en Yngling om 13 år
som war enda sonen. På det 4:de dyg
net hade han likasom en darrning i wärm
stra armen; ty på den armen hade Ymp
ningen allenast skedt. På 6:te dygne
war en liten skärpa på såret. Han känd
nå

gon wårk i armen och i armhålan; på
 det 8:de dygnet begynte Febern, hwilken
 öfkes det 9:de med någon rygg- och huf-
 wud-wårk, samt fråkning och ymnig swett.
 Dessa plågor råfte allenast några ögon-
 blick. På 10:de dygnet fick han litet nä-
 se-blod. En syntes inga Koppor. Fadren
 wardt orolig. Herr Swencke såg på så-
 ret det 12:te dygnet, och sedan han tor-
 kat af wahret, fant han på kanterna och
 uti såret 5 riktiga Koppor. Icke deß min-
 dre lade han på såret nytt Kopp-Bahr
 öfwer natten. Morgonen därpå hade den
 Sjuke i ansigtet, på länderna och wid
 ena knäet, 4 Koppor til, hwilka tillika
 med de förra, höjde sig, mognade, torka-
 de och föllo af. Ump-Såret gaf mycken
 materia i 24 dygn, och därmed war alt
 öfwer. Här ser man klarligen at det sist
 pålagde Kopp-Bahret ej gjorde något,
 men då skulle det på 7:de dygnet förorsa-
 kat ny Feber, och sedan nytt utslag,
 som ej skedde. Dessutan ser man, at
 tiden på hwilken Umpningen åstadkom-
 ner Feber, är ganska olif. 4 Barn om-
 kades på samma timma här i Stockholm
 och med samma materia. Det ena kom
 dock 2 dygn senare än de andra. På
 Mylord Dalkiths dotter slog de ej ut
 M 3 förr

förr än på 14:de dygnet, och på et Hittete-Barn, först på det 26:te, men sådana exempel äro sällsynte. Detta sista hade redan Måblingen i faggorna. Det gick dock väl igenom bägge sjukdomarna, först Måblingen och sedan Kopporna.

När Umpningen anställes med all den försigtighet, som jag nu beskrifvit, går den lätt af, och utan lifsfara. Största delen får ganska få Koppor, några kunna få flera, men utan åfvennityr och utan ärr. När hullet kännes mjukt och lifasom dåfwet på en ympad, han hafwer dageligen öfning, får någorliten wärk i armhalorna, och des watteren blifwer blekt eller som wäpla med hwitt Sediment straxt förr än Kopporna slå ut, så blifwa de ganska lindriga; men är hullet torrt och hett, lifwet trögt, samt watten litet och rödt, då blifwa Kopporna flera til antalet. Klena Barn få dem gemenligen lättast, och behöfwa ej stor beordning.

Försummas åderlåtning hos en blodrik, så kan han få röda ögon, och lifasom et Ros- eller Skarlakans-Utslag. På en del synas i förstone många Koppor komma ut, men större delen torka bort innan man wet ord af, och få komma all

lee

lenast at mogna och stå sin tid ut. Feta Barn få ej mer Koppor än magra, men brunetta sågas få mer än blonda.

Mot Febern behöfves sällan något annat än Théé eller Olost-Wafela. Skulle den blifwa mycket stark, och andedragten swår, så kan ådern öppnas. Wil man änteligen hafwa något från Apotheket, så kan man hämta en kylande Emulsion, med litet Saltbitter uti, och taga däraf en Théé-Kopp i sänder, hwar eller hwarannan timma. Men däraf bör tilredas och hämtas iitet i sänder: ty kommer den at stå något länge, får den luft af iskedvatten. Man kan ock få nöjaktig hjälp af de kylande drycker, som uti Underrättelsen om Grofa åro föreslagne.

När man får stynng under Bröftet, aufwud-wärk, röda kinder och kliande i näsan, så betyder det näse-blod, som ej bör stämmas, så framt man ej tydeligen märker, at den är för stark och medtager krafterna. I den händelsen stoppas en vehl i näsan, på hwilken man strukit en blandning af Allun och Aggehwita, som man riswit tillsammans. Et Ciyrir plågar allena hjälpa, ty den som blöder ur näsan, är gemenligen obstruerad.

Upkastning stillas, om den är håstig med en eller två ordinaira clystirer, eller med små posar af Krusmynta och litet Saffran, hwilka kokas i win, utwridas och läggas öfwer magen: eller dricker man ljunnt watten. När Kopporna alldeles slagit ut, stannar den af sig sjelff. När Barn under Febern sofwa, så drömma de gärna, och wafna med håpenhet och råddhoga, i synnerhet om de då saknade. Den, som satt wid sängen när de somnade. När man talar wid dem, går håpenheten strax öfwer.

Om den Sjuka begynner yra, så beedådar det ej något ondt. Yrslen går snart öfwer med näse-blod, med et Campher-Pulswer eller med et Clystir. Om man märker, at nedra läppen darrar, så betyder det upkastning eller wämjelse.

När Barnet förr haft Hjärtsprång, eller nu tillika får ondt för Tänder, så kan det återigen få Ruckningar eller Hjärtsprång, antingen i första Feber-Natten, eller snarare litet förr än Kopporna slå ut. Detta betyder i almänhet lättet Koppor och ej ondt, samt hjälpes med et Clystir, eller med Campher-Pulver, eller med et Pulswer af några gran Moschus, som riswes med 10 gran Socker, och in-
gif

gifwes, så snart Barnet kan swälja. Är den Sjuke orolig, sömnlös och fastar sig mycket, så får han emot natten litet Wallmoge-Syrup eller litet af Elixir Peregoricum wäl blandat med någon Syrup, hålft den, som tilredes af Åkerbår.

Är Barnet flent, och Kopporna ej wilja gulna och mogna wäl, gifwer man det litet Chinchina hwar 3:dje eller 4:de timma, enligt den anwising, som finnes i Underrättelserne om Koppor och Frosta.

När Kopporna äro torkade, bör den Sjuke lindrigt laxera 6 eller 7 gånger, 3 à 4 dagar imellan hwar gång. Han bör ock hållas ifrån stark och mycket födande mat, emedan han annars lätt kan få et utslag på armar och ben, bröst och rygg, som kliar, och när det riswes, gifwer et skarpt watten ifrån sig. Det är ej orådeligt at efteråt låta Barn dricka i 14 dagar Tisane af China-Rot blandad med mjölk. De äldre böra dricka en Decoet af Guajacum, lifaledes utspädd med mjölk. Så länge Ump-Såret går öppet, får man ej komma ut i lusten, i synnerhet när den är kall (*).

M 5

Wi-

(*) Innan jag slutar Afhandlingen om Kopp-Umpningen, bör jag beswara et betydande inkast däre-

Widare fortplantas åfwen Koppor
då blotta Kopp-Wahret, eller några tom
re

mot: näml. at den to de kunna föra smittan om-
kring i andia Hus, antingen med de ympade, med
Medici, eller med dem, som sköta de ympade: och
således laga, at Kopporna of are gå på en ort, än
de annars äro wane. Detta förfaller lätt, om
man begynnar, at den som skal ympas hålles altid
inne några weckor, dels före, dels efter Ympning-
gen. Före Ympningen kan han ej smitta Ymp-
Tråden är wäl då i glas så wäl förwarad, at den
ej kan gifwa någon ånga ifrån sig, därest man ej
däråfwiigt wis öpnar det, at låta hwar och en luft
gå på Ymp-Tråden eller handtera den. Sedan den
är lagd i risten, är den wäl betäckt med häfft-plås-
tret. Således kan den ej eller då gifwa någon
smitta ifrån sig. Under sjukdomen slipper i gern
annan in, än den som sköter den Sjukan, och där-
til wäljes altid någon, som förr haft Kopporna.
Förfarenheten har lärdt oss wara aktsammare, än
man war, då Kopp-Ympningen först kom i bruk i
England. Sex Pigor singo där gå in til Herr
Batt's Barn och ofta carellera det under sjukdomen.
Alla 6 blefwo smittade med Koppor, och en af
dem dog. Kirkpatrick 1. c. p. 119. När Ymp-
ningen är öfwerstånden, kommer den som varit
sjuk, ej ut på 2 à 3 weckor, och kan således åf-
wen då ej smitta någon. Imidlertid hängas då
de kläder, som den Sjukan brukat, uti en Wind att
wådras, fönster och dörrar öpnas en stund, några
gångor om dagen, medan den, som haft Koppor-
na, ligger wäl bewarad för drag. Deß linne twät-
tas wäl af sådana, som förr haft Koppor. (Se
pag. 94.) När Kopp-Smittan således kring-
pri-

a ru'wor, på något ställe af kroppen,
låg-

des i lusten och i watten, kan den aldrig fastna på någon, äfwär som man aldrig hört någon få smittan under bar Himmel. Ympade Koppor hafwa utom des den förmen för naturliga, at de ej så lätt smitta. Koppor smitta ej förr än dagen före de begynna at gulna, ty då först gifwa de lukt ifrån sig. Som a talet af mogna Koppor är, så är ock förmågan til at smitta. Emedan ympade alltid få mindre antal Koppor, än de som få dem med smitta, så ä o de ock ej så smittosamma, följaktligen kan deras smitta lättare i luft och watten göras til intet. Hos Medici, som wäda den ympade, bör man skäligen supponera mer Åra och Samwete, än at de, som enligt Plick och Ed böra rädda och ej förspilla lif, skulle wil a fringsprida smittan. Behöfws de i andra hus, under den tiden de se den Ympade, så försumma de aldrig, at helt och hållet ömsa kläder, mer behöfws ej. Et så nådigt förtroende, hafwer ock vår nådigaste Öfwerhet til Medici i Riket, hwarföre ock Hans Maj:t, i nådigaste B'ef til Des Collegium Medicum, stadgar, at all Kopp-Ympning bör ske under någon Medicinæ Doctors öfwerwara och styrsel. Den igen, som skött den Sjuka, låter likaledes wädra och twätta sina kläder, innan han lämnar det huset, i hwilket han varit til sådan tjänst. När sådana mått tagas, kan man wara nog säker, at genom Kopp-Ympning Smittan aldrig kan föras från et hus til et annat, eller ifrån en ort til en annan. Men skulle oförståndig och djerf ungdom låta ympa Koppor på sig, och därmed obetänksamt löpa omkring i Kyrkor, Sällskaper, på Comœdier &c., skryta af at de woro nu ympade, och

läggas utan på skinnets, och betäckas med
 et Plåster, på det wahret ej må dunsta
 bort, utan likasom twingas at draga sig
 in i kroppen genom Sug-Rören. På det
 wahret des wißare må komma in, blan-
 das det med litet Pomada eller någon an-
 nan Salswa, då det lättare kan guidas
 in; men uti Salswan får ej wara Cam-
 pher, emedan wahret då mister sin krafft
 at förorsaka Koppor. Detta är ock en
 slags Ympning, som med förmån blifwit
 brukad, både i England och Leipzig. Hit
 hörer Historien om et skönt Barn i Eng-
 land, som war 10 år gammalt, och om
 hwilket Fadren war ganska öm. Han tog
 wahr, som han blandade med litet Poma-
 da, och smorde det innan på sin Dotter.
 Hanskar på de ställen, som swara emot
 det, hwilket är imellan tummen och pe-
 fingret, samt imellan detta och det län-
 ga

fast de ej kunde smitta någon, likwiß sätta en fäse-
 lig skrämsel i dem de råka, hålft sådana, som för-
 ej haft Koppor; då wore Ympning skadelig, i fall
 des misßbruk ej kunde förekommas. Swar och en
 hafwer rätt til at nyttja et medel, hwarigenom des
 lif kan räddas, men ej när des Nästas lif därige-
 nom sättes i fara. Bref från Paris gifwa tillkä-
 na, at där lærer något sådant händt, och at det
 förantlåtit Parlamentet, at tils widare förbjuda
 Kopp-Ympning.

ta fingret. På 8d:e dygnet fick Barnet en lindrig Feber. På 11:te dygnet slogo Kopporna ut, hwilka woro ganska lindriga och lammade knapt et arr efter sig. Hit hörer äfwen det wackra Rön, som Herr Prof. Bergius år 1756 ingifwit til Kongl. Wetenskaps-Academien. Et Barn nämligen, som hade dödande Koppor, lidde under sjukdomen endast Modrens wänstra Bröst. Modren wardt ändteligen smittad, men fick ganska lindriga Koppor, hwilka skockade sig så godt som endast på wänstra Bröftet, i synnerhet vid wärtan. Några få kommo i ansigtet, men icke mer än en eller annan på kroppen.

Hit kan man ock föra dem, som blifwit smittade med Koppor, när de kommit at guida sin hand eller fot mot någon, som då legat i Koppor.

På et af dessa sättten är det, som man kan få Koppor, och emedan ingen kan få dem utan smitta, lärer hwar och en se, at den är lyckligast, som råkar ut för smittan, när kroppen är förut väl föræparerad.

14.

Om Måbbling.

§. 1.

Måbblingen är gemenligen en så linn-
drig sjukdom, at få Barn dö-
dåraf, om de annars hafwa god skötsel
och ej förut något fel på bröstet. Man
har dock exempel på, at den ibland så råk-
sat, at måst alla, som fått den, måst fått
ta lifwet til, och häraf kommer, at de
gamla kallat den på Latin *Morbilli* eller
Lilla Pesten. Af sådan art lærer denn
hafwa varit, som 1713 dödade så månn-
ga Barn i Stockholm. En dylik, om icke
så värre Måbbling, gick i Wien 1732,
då större delen af de Sjuka fingo Kall-
Brand i halsen, och dödde på 3:dje eller
4:de dygnet. Af äfwen så elak art måste
den hafwa varit, som gick om Hösten
år 1762 i London, emedan den hwar
veckå dödade 300 Personer. Den som
gick i Edinburg 1758, ansågs för en lin-
drig Måbbling, icke deß mindre dödde
hwar 12:te dåraf.

§. 2. Måbblingen är merendels en
Farsot, och smittar samt fortplantas liksom
som Kopporna, hafwer fördenskul sit eget
gift,

ift, hwilket ej uppehåller sig i luften, el-
 er med den fringföres, utan med männi-
 kor och saker. Fördenskul är det åfwen
 i möjligt, at undgå denna sjukdomen,
 om Koppor, allenast man bjuder til at
 undgå smittan. Uti war blod finnes in-
 en Måßlings-Materia, men blott en dis-
 position til en sådan Utslags-Feber, hwil-
 en aldrig kommer af sig sjelf, förrän
 smittan rörer någon. Det är ej eller tro-
 gt, at någon hafwer en rätt Måßling
 er än en gång, så framt han går ful-
 mligen igenom den, och ej lämnar efter
 någon swullen fjörtel, hwilken torde
 innehålla någon materia, som kunde, nå-
 on liten tid efter, åstadkomma nytt ut-
 slag. Et sådant exempel anförer Herr
 Doctor Home i sina Medical Facts and
 Experiments pag 280. Jag ser ock at
 re Medici påstå, at man kan hafwa
 Måßlingen flera gångor; men på de 32
 en jag nu besökt Sjuksa, har jag al-
 ig sedt et enda exempel.

§ 3. Ifrån denna sjukkan frikallas,
 wida man wet, ingen, han må wara
 hwad kön eller ålder han wara wil.
 å de örter, dit smittan föres ganska
 lan, torde många slippa hånne, som i-
 dlertid af någon annan sjukdom afli-
 dit.

dit. Torde och hånda, at åfwen som
 eller 5 bland 100 aldrig få Koppor, de
 lifaledes förhåller sig med Måßlingen.
 Men här om kunna wi ej få full wißhet
 förr än det kommer i bruk, at ympa
 Måßlingen lifasom man gör med Kop-
 por. Journaler, som då hållas, få afgör-
 ra denna frågan.

§. 4. Egenteligen angriper Måß-
 lingen Barn, men man hafwer dock
 exempel på, at gammalt Folk får
 den. Medici anföra och exempel på Barn
 som fördt den med sig ur moderlifwee.
 Således kommer den aldrig af råddhogg
 eller alterationer. När Måßlingen en gång
 begynt at gå på en ort, fortfar den
 länge någon finnes, som ej haft den förr
 eller til dess farhogan gör, at de friskt
 afstå sig för all communication med
 sjuka, hwilket senare nog borde i akt
 tas, när Måßling går, som är af elak
 art. Man har i almänhet den tron,
 den som legat i Kopporna, kan ej smitta
 någon annan, sedan 6 weckor äro förle-
 ne efter sjukdomen, om han allenast be-
 far andra flåder. Den som legat i Måß-
 lingen, behöfwer då ej at hålla så lång
 quarantine, emedan Ymp-Tråden i Måß-
 ling behåller på långt när ej sin kraft
 länge, som Ymp-Tråden i Koppor.

§. 5. Hörer man at Måßlingen är
 gängbar på den ort man wistas eller där-
 från man kommer, och någon sjuknar,
 om förr ej haft denna sjukdomen, men
 nu varit i sådana omständigheter, at
 mittan kommit honom när genom folk
 eller kläder, så är det nog troligt at den
 afwer Måßlingen i faggorna. Hörer
 man, at han har torr hosta, nyser ofta,
 och man ser, at ur ögonen rinner et hett
 vatten, samt känner, at han jämte deßa
 tecken hafwer Feber, så kan man ej mis-
 sa sig om sjukdomen.

§. 6. Deßa tecken wisa sig i all Måß-
 ning, men i öfrigt är den, såsom Farsot,
 g ofta mycket olif. Den begynner dock
 emenligen med mer eller mindre märke-
 g kyla som första dagen skiftar om med
 hetta, hwilken senare andra dagen tager
 iwerhanden. Torr hosta, rinnande ögon
 och nysning hafwa alla, dock så, at om
 östan är mycket häftig, flyta ögonen ei
 starkt, icke eller nysa de så ofta, och
 värt om. I öfrigt ser ansigtet något up-
 gåst ut, ögnelåcken swälla något, och öp-
 is likasom med möda, ögonen tåla ej
 igen eller ljus, de blifwa röda. De
 juke klaga öfwer matthet, tyngd i huf-
 udet och öfwer bröstet, öfwer ondt i
 hak

halsen och öfwer länderna. De få upkastning och leda til mat, törst, hwit tunga, Colique, löst lif, yra och nås-blod, men sållan hjärtsprång. Med dessa plågor följer hos en del mycken hog at sofwa, och en ständig rätt stark Feber. Inemot eller på 4:de dygnet slå flåstals små röda fläckar ut i ansigtet, hwilka på den första dagen, äro i ansigtet litet uphögde öfwer skinet, men andra dagen synas de stå lika med skinet, och äro nu breda röda fläckar, ej runda, utan af allahanda skapnad, både aflånga, trekantiga, fyrkantiga eller mångkantiga. Dessa öka sig småningom så til antal som storlek, och komma äfwen efterhand ut på hals, bröst, armar, rygg, mage, lår och ben, men se här genast ut som platta röda fläckar.

§. 7. De förnämnde plågor minskas här ej, såsom i Roppor, genom Utslaget. Upkastningen är den enda, hwilken hos somliga uphörer. De ökas snarare, i synnerhet Febern, tyngden öfwer bröstet, swårigheten at andas, hostan, ögonens swaghet och rinnande, samt sömnaftheten och matledan. På det 6:te eller 7:de dygnet, kännes skinet i pannan och ansigtet litet hwast fläckarna minskas och färkas mycket bårt, men äro då som bredast och rödast på den öfriga kroppen. §.

§. 8. På det 8:de døgnet, synes snart någon fläck på hela kroppen. På det 9:de äro de ej mer at se, utan i deras ställe ser man nu at tunna skinnat är affallit som fjäll, eller likasom et fint mjöl more strödt på kroppen. Man menar nu at alt ondt är öfwer; men just då händer ofta, at Febern sätter hårdare an, swårigheten at andas ökes, hostan blifwer häftigare, så at den Sjuke får ro swårken natt eller dag. Men merendels lär en snäll och lättande Diarrhée til, hwilken i en hast, när den blifwer måttelig, lika som stryker hårt alt ondt. Blifwer den för häftig, så utmattas den Sjuke. Blifwer den langsam, så at den håller uti några weckor, så följer därpå en ärande Feber, trånshuka och swullen mage. Slår ingen lättande Diarrhée til, så är det ändå wäl, om den Sjuke faller til en lindrig och jämn däfwenhet, ty en häfwer äfwenledes Febern. En ymnig nås-blod gör, at hufwudvärken samt et onda i halsen och plågan i ögonen öfswinna. Wårda deßa evacuationer wäl, så behöfwer man ej befara deßa pålgder. Men skulle Febern och hostan fortsara, andedrägten blifwa tät, swår och het, med röda kinder, så ser det illa ut, nedan lungorna då inflammeras.

§. 9. Fortsär Febern, och därtill kommer håll och styng, så är den Sjuke äfwen i fara. Likaledes om halsen inflammeras, så at andedrägten blifwer swår. Blifwer Febern lindrigare, men wisar sig dageligen, andetåppa kommer til, kropper trånar af och mycket wahr uphostas, så är lungan bleswen sär. Slår Måßlingen i förtid in, och därpå följer yra, så är den Sjuke i stor lifsfara. Högröda fläckar, eller de som blesna i förtid, har man orsak at frukta för.

§. 10. Man är ock rädd för den art Måßling, som slår förr eller senare ut, än ofwänföre sagt är. I somliga Farsöter är dock Måßlingen så lätt hos en del Barn, at den ofta är ute, innan de klagat sig öfwer något ondt. Hos andra åter går det swårare til. Et Barn om 55 år hade jag möda at rädda, då en annars ordentelig Måßling gick i Upsala år 1752. Det war i samma rum med et annat, som hade Måßlingen. Dess Broder låg i samma sjuka. Det hade de wanliga tecken til Måßling med Feber, rykning, och något rinnande ögon, men hostan war så wäldsam, at den liknade Rif-Hosta, och hölt hwar gång uti til dess fräning kom; men war dock ej wärre hwar
AR-

annan natt. När detta så warat i 21
dygn, kom ändteligen Måßlingen ut, och
sedan blefwo plågorna drågeliga. Om en
hafwande eller Barnfångs-Hustru får
Måßlingen, är hon i stor fara. Likaså
den som hafwer flent bröst, eller är un-
berkastad någon blodstörtning. Afwenle-
des den, som har något slags bräck. Ho-
stan gifwer då anledning til mycken ore-
a. Hjartsprång bör man befara, om den
Sjufe i första Stadio swettas starkt, och
öga eller intet watten kastas. Förargar
Modren eller Almannan sig, under det at
Barnet, som de gifwa di, hafwer Måß-
ningen, så löper det stor fara.

§. 11. Korpor och Måßling gå ofta
å en och samma ort på en gång, men
i wida jag wet, har ingen haft dem på
i gång, utan först den ena och sedan
en andra.

§. 12. Orsaken til Måßlingen och til
e plågor den hafwer med sig, är ingen
annan än Måßlings-Giftet, som blandas
med blodet, aggar och inflammerar. Or-
ken til den swåra hostan är, at wi dra-
a en del af smittan åt oss in i lungorna
med andedrägten, och at de iruti så dyli-
fläckar, som skinet får utanpå, hwil-
hindra deras utdunstning. Men här

frållas de bårt, eller falla af som mjöl.
 Det samma sker wäl ock i lungorna; men
 som de ständigt äro fuktige, lär det ske
 långsammare. Imedlertid är något utr
 dem, som ständigt retar til hosta, och på
 annat sätt kan det ej komma ut. Blifwer
 det, som uphostas, af någon orsak stadigt,
 så tager det lättare up med sig nämnde
 fräll eller mjöl.

Alt detta så förhåller sig, ser man ty
 deligen af förloppet med dem, på hwilket
 Herr Doct. Home ympat Måßlingen. Den
 måsta fingo ingen hosta, hos några in
 fant den sig; men war så liten och lina
 drig, at den ej war wärd at nämna.

§. 13. Af det som redan är sagt,
 ser man, at som Koppor hafwa fyra, så
 har Måßlingen allenast 3 Stadia. Det
 Första räcker ifrån sjukdomens begynnel
 se, til deß Måßlingen begynner at slå ut
 (Stadium contagii.) Det andra eller Stadi
 um eruptionis, påstår til deß Måßlingen
 begynner at frållas af, och det Tredje el
 ler Stadium exarescentiæ, begynnes med
 det 6:te eller 7:de dygnet, och slutas det
 8:de eller 9:de, när alla Måßlings-Fläc
 farna äro affallne.

Det Första Stadium.

§. 14. Är Måßlingen af mycket god art, och den Sjuke har godt bröst, så behöfwer han sällan annat, än god skötsel. Skötseln är här den samma som i Koppor, så i anseende til rum, säng, sängsläder, som mat och drick. Jag beropar mig fördenksul häruti på de påminnelser, om där om äro gjorde i Underrättelsen om Koppor. Som hostan i Måßlingen är starkare, vågar man ej gärna at hafwa något syrligt uti maten och dricken. Måßings-Materien är mer sngtig än Kopp-Materien, kan således lättare slå in igen; fördenksul bör skötseln i Måßlingen wara så mätto mera granlaga. Det är också ganska nödigt, at ingen mer är inne hos den Sjuke, än som nödwändigt behöfwes til dess skötsel. Likaledes böra flera huss ej vara i rummet om nätterna. Bägge dessa äro den Sjuka, och enligt Herr Hales försök, skänka lusten i rummet.

§. 15. Är Måßlingen som går, swår eller af elast art, så är 1) merendels nödigt at ådern öppnas; ty Febern är här sällan för liten, utan gemenligen för stark. Skålen som styrka til eller från åderlätning, finnas i Underrättelsen om Koppor, pag. 120, hwilka äfwen i denna sjukdom böra

böra decidera. Den hederliga Doct. Mead wardt en gång rådfrågad af en annan Medicus, huru han bar sig åt, emedan ingen dödde för honom i Mäflingen? Han svarade upriktigt, at han lät alltid öppna ådern, emedan han fruktade för at lungorna annars i denna sjukdomen skulle inflammeras. Någon tid efter kom han till Herr Mead igen, och tackade för rådet, hwilket slagit så wäl an, at han ej eller sedermere mist en enda. Bloden har alltid haft inflammations-hinna hos dem, på hwilka jag lätit öppna ådern i denna sjukdomen. Om det alltid så är, får tidemåla lära.

2). Därpå är nödigt, at den Sjuke antingen kommer til at fasta up, eller laxera.

§. 16. Märker man hos den Sjuke tecken til wänjelse, oren tunga, bäst smak, eller swindel, hufwudvärk, eller någon upfastning, så bör man bringa honom til at fråkas, hwilket kan ske, om man låter honom dricka ljumt watten med Bom-Olja uti, eller osaltadt smör, eller låter man honom dricka Thé af Söt-Blomster, eller hämtar man från Apothec-quet följande 3 pulver:

R. Rad. Ipecacuanhæ - - gr. 3
Sacchari albi - - gr. 18
M. f. p. Div. in 3. p. æ. D.

Deßa påsa sig för et Barn om 2
 eller 3 år. Barnet tager först in 1, och
 ärest det efter en fjerdedels tima ej gör
 ågon wärkan, tages det andra, och i
 all det ej wärkar innom halfannan fjer-
 edel, må det tredje tagas, då en lagom
 påkastning säkert följer. Ingen har lätta-
 t wid at fråkas, än Barn. Deras fi-
 rer äro estergifswande, och wätskor haf-
 va de alltid i proportion mer än en gam-
 al. Jag gifwer alltid med mer trygghet
 vomitiv åt Barn, än åt fullwårte.
 När det gifwes på detta sättet, kan det
 os Folk, som annars ej hafwa något fel,
 drig göra skada. Finnas ej nybåmr-
 tecken hos den Sjuka, utan magen är
 något stinn eller upblåst, wäder bullra
 iruti, eller han har trångningar på
 stolgången, fast såfånga; så är nödigt,
 han tager et lindrigt laxer-medel. Man
 äljer et af dem, som äro föreslagne uti
 nderrättelsen om Koppor pag. 123. Då
 age och tarmar blifwa i tid och innan
 tslaget kommer, wäl renade, förekom-
 es mycken oreda, hela sjukdomen ige-
 om, som i synnerhet den, at Diarrhéen,

hwilken gärna kommer på 8:de dygnet.
Blifwer måttelig och god. Skulle den
Sjuka strax i begynnelsen hafwa ref och
Diarrhée, så bör han lifafullt bruta laa-
xer medlet, dock helst det som tilredes af
Rhabarber, på det orsaken til refwet ge-
nast må afföras, och Diarrhéen stillas.

3). Sedermera brukar den Sjuka de
samma medlen, som pag. 124, N:o 3, 4,
5, 6 och 7 äro föreslagne.

§. 17. Imedlertid försummar man
ej, at wäl akta ögonen, hwilket sker, om
ansigtet ej wändes åt dagen, och om man
ofta med en Théé-sked dryper litet ljun-
n-Rosen-Watten uti dem, som bårtsköliet
det heta salta wattenet, hwilket eljest med
sitt aggande kan inflamma dem.

§. 18. Stöter Näs-Blod til, så
stämnes den ej i förtid, ty den tager bår-
hufwud-wårk och yra. Men blifwer den
så stark, at läppar och ansigte blefna,
händer och fötter mista sin warma; eller
den Sjuka säger at han wil fasta up, så
måste den genast stämmas. Huru det skal
ske, är redan sagt pag. 130, hwaräst af-
wen nämnes, huru man skal sticka sig, i
fall för mycken upkastning, orsel, för löst
lif, samt hjärtprång skulle komma.

§. 19.

§. 19. Hostan är den svåraste plågan i Måßlingen. En smakelig Bröstsast tilredes af en Ägge-Gula, til hwilken småningom öses under ständigt wi-
 vande, 4 lod kallpråkad Mandel-Olja. Där dessa äro blandade, öses därtill 4 lod
 tunn Pärlgröns-Soppa, och 2 lod Al-
 hée-Syrup, eller ock Syrupus hordeatus,
 om alt wispas, til dess det ser ut som en
 wit tjock mjölk, af hwilken barnet får
 taga en eller annan sked i sänder, så of-
 ta det behöfves. Men om den Sjuke
 är löst lif, är säkrare at begära från A-
 potheket det så kallade Looch album Pa-
 tiense, hwilket får brukas på samma sätt.
 Har man Regliste til hands, så kan man
 ändigt hålla litet där af i munnen. Stör-
 ra lindring har man dock at wänta af
 släderblomme-Thée, blandadt med $\frac{1}{2}$ te-
 el mjölk, som drickes warmt och flitigt.
 Fattigt folk kan låta smälta 2 quintin
 acris-Sast uti et qwarter silad Hafre-
 Soppa, och taga där af en matsked i sän-
 der, så ofta hostan oroar. Hostan är gan-
 sa plågsam, men ej gärna farlig, förr än
 ter Måßlingen.

Märker man tecken til, at halsen
 vil blifwa elak, så brukar man strax nå-
 got lenande Gurgel-Watten. Sådana fin-
 nas

nas upptecknade pag. 128 och 142. Är han
sen inuti mycket svullen, så lägges om-
kring honom en varm Senaps-Deg, hwil-
ken aftages, när den en stund gjordt nå-
gon sweda.

Det Andra Stadium.

§. 20. När det 4:de dygnet tilstun-
dar, är angeläget, at den Sjuke ej ka-
star sig mycket i sängen, utan ligger still-
la, ty nu önskar man, at han må kom-
ma, ej i stark swett, utan i lindrig daf-
wenhet. Erfarenheten har wisat, at Måß-
lingen då får wäl ut, och friar de inre
delarna. Han må då gärna taga in ett
eller annat Campher - Pulver, eller Cam-
pher - Emulsion, eller om Måßlingen för-
trögt kommer ut, et Moschus-Pulver, (see
pag 131.) men i synnerhet dricka flitigt;
hwilket sista afwen är nödigt, om Måß-
lingen kommer af sig sjelf tilräckeligen ut,
då intet af de nybämnde medel behöfves.

Sedan Måßlingen slagit ut, bör man
tråget se efter, hwad färg fläckarna haf-
wa, och om de stå ute i 3 dygn, samt
sedan småningom affjällas i den ordning
de komma ut.

Är färgen för röd, är nödigt, at den
Sjuke brukar de förr nämnde Eylande
Pulv-

Sulfren , samt dricker träget af det , som första Stadio är föreslagit til hans drick.

Är åter färgen på somliga fläckar röd, och på somliga blek, då brukas Campherulvren eller Campher-Emulsion.

Slå de i förtid in, så brukas sistnämnde Pulver eller Emulsion träget, eller et och annat Moschus-Pulver. Man dricker äfwen flitigt warmt Théé af Gläns- eller Ulmaria-Blommor, och deßuten lägges Senaps-Degen genast på warma, eller i fall den Sjuke strax dör, i nacken. Komma fläckarna då ut igen, är det wäl. Men rådeligast är, at så ofta den sjuka för köld, för förargelse, eller alterationer och dylikt, at de ej komma til at slå in.

Är den Sjuke uti detta Stadio mycket orolig, så kan man, i synnerhet om vållarna, gifwa honom en eller annan sött-södd af Syrupo de Meconio, och det ofta oroen kommer igen.

Det Tredje Stadium.

§. 21. Nu komma de äfwenthyrliga dygnen, hwilka snart afgöra, om den Sjuke kommer sig, dör eller faller uti en ny

ny åfventyrlig sjukdom; fördensful är de
 så mycket angelågnare, at wäl akta po-
 den Sjuka, och se efter om skinet är
 mjukt, och känna om Pulsen är blöt, ee-
 medan man då har at förmoda en linn-
 drig dåfwenhet eller en god swett, och an-
 Febern med den försvinner. Man giff-
 wer i den händelsen den Sjuke intet ann-
 nat, än wäl at dricka, hwilket bör wara
 litet ljumt. Kommer dåfwenheten eller
 swett af sig sjelf, och den Sjuka ej näm-
 ner om ref eller buller i underlifwet, man-
 gen ej eller är stinn, så bjuder man til at
 bringa honom i dåfwenhet med warm drick
 och Campher-Pulver, men ej mer af des-
 sa, än som behöfves til at få honom i
 dåfwenhet, hwilken underhålles, til dess
 Febern lagt sig, då man sedan 2 à 3
 gånger bör laxera.

Men skulle man igen finna, at ma-
 gen är stinn, hullet torrt, och den Sjuke
 nämner om knip eller buller i underlifwet;
 så har man at förmoda en Diarrhée, hwil-
 ken ock gemenligen slår til, och det i så-
 dan hast, at 10, 12 och flera öpningar
 följa tätt på hwarandra.

Lindra dessa så, at hostan minskas,
 ögonen blifwa muntra, den Sjuke rör
 och lyfter sig med mindre möda, magen
 blir

är mjuk; så är den nyttig, och må in-
alunda stämmas. Den stannar af sig
elf, och den Sjuke blir frisk.

Är den med starka ref, som med
varma Scrivetter eller Trå-Tallrikar ej
ändras, så låter man den Sjuke taga in
en pag. 123 föreslagna Rhabarber-Dric-
en, samt lägger öfver magen en Salwa,
som tilredes af 2 quintin Theriak, $\frac{1}{2}$ quin-
t utpräskadt Oleum Macis och 2 droppar
stillerad Rumm-Olja. Detta blandas
äl, utstrykes på skinn, och lägges om-
ring Naswelen, hwilken förut täckes med
gott Bomull. Men skulle Diarrheen gå
er långt, och ej hafwa de nyssnämnde
da fölger med sig, eller blifwa för-
ngsam, måste man stilla den, hwartil
edel redan äro föreslagne pag. 129 och
6.

§. 22. Bryter sjukdomen sig ej på
got af nämnde sätt, icke eller med wat-
ts ymniga afgång, utan Febern fortfar
er tiltager, äfwenledes hostan, och an-
dräkten blifwer tät, swår och het, med
da kinder, då kommer en ny Feber, den
falla Peripneumonie, eller inflamma-
n i lungorna, hwilken är ganska af-
ntyrlig. Aldern måste då genast öppnas
armen, och på den sidan, där kindbe-
net

net är rödast. Strax efter, lägges en
Sanskfluge-Plåster på ryggen emellan an-
larna, och när det dragit, lägges åter en
på samma sida af bröstet, som åderlåtning-
gen skedde på. På dessa plåster strör man
litet stött Campher, innan de påläggas,
så har man ej orsak at frukta för Stran-
guria. Göra dessa andedrägten lättare
och något långsammare, så gifwer man
nu Campher-Pulver, så at den Sjuke
kommer i någon svett, samt låter honom
ganska tråget dricka en blandning af lika
mycket Oloft-Wasla och upkockadt watten
hwaruti man smälter hwar gång litet af
en Saft, som kokas af 2 delar warfr
Honing, och en del god Win-Ättika, till
dess den blir tjock som en Syrup. Detta
bör alltid drickas något varmt. Begynn
ner den Sjuke nu at med lätthet få upp
en gulaktig afwen blod-blandad materia,
må hwarfen ådern mer öppnas, eller Cam-
pher-Pulver brukas, utan nysnämnda
drick, och någon slags Grön-Soppa, em-
medan den Sjuke då efter all liden-
går väl igenom. Ledsnar han wid sist-
nämnde drick, så tilreder man en annan
af lika mycket watten och mjölk, t. ex. en
fanna af hyarthera. När de koka up,
öser man därtill så mycket god Win-Ätti-
ka som behöfves til at ysta denna bland-
ning.

ningen med. Baklan silas genom grått
apper, och sedan smältes däruti i quin-
in ren Saltbitter, och så mycket Socker
om behöfves för smakens skull, och til at
aga bårt syran. De förmögne kunna i
ället för Saltbitter taga äfwen så myc-
et Sal Essentiale Acetosellæ. Är lifwet ej
f sig sjelf öppet, så brukas hwar dag et
lyttir morgon och afton.

§. 23. Får åter den Sjuke håll och
yng (Pleuritis) med stark Feber, så må-
e ådern öppnas på armen, på den sidan
är stynget står, och strax efter et Spansk-
uge-Plåster läggas öfwanpå stynget, och
är det dragit, Campher-Pulver gifwas,
och flitigt drickas warmt. De nyh före-
agne drycker äro därtill tjänligast. När
phostningen begynner, må hwarken å-
ern mer öppnas eller swett starkt drifwas,
nedan uphostningen då kan til den Sju-
is skada hämmas. Nog är, at han är
lindrig dåswenhet, hwilken genom dric-
en nog underhålles. Spanskfluge-Plåstret
strös, som förr är sagt, med stött Cam-
pher. Clystirer nyttjas äfwen här hwar
orgon och afton, om naturen ej är sielf-
ant. Förmås den Sjuke ej til at bru-
Spaniskfluge-Plåstret, så lägges Se-
aps-Degen på stynget, eller en blåsa,
D som

som fylles med Gläder, Sötblomster och Saffran kokade i mjölk, och ymsas flitigt eller smörjes det stället med det så kallade Oleum Lini camphoratum, eller med Allthée-Salswa, som utblandas med lite Campher-Spiritus: eller låter man possjelfwa styngnet applicera 5 à 6 Blod-Jeglar, eller kopper man det stället, eller om ej annat är til hands, lägger man därpå en i tu skuren Limpa, strax efter den ärtagen ur ugnen.

§. 24. Finner man åter at Febermål minskas, men wisar sig dock alla extrermiddagar, andetåppa kommer til och heshet, mycket wahr uphostas, och kroppen trånar af; då måste den Sjuke antingen bruka Mjölfc-Curen eller Mjölft Waspla. War inflammations-hinna på blodet, när ådern öppnades, så duger ej mjölken, utan man ystar då t. ex. Gett Mjölck med osaltadt löpe, eller med ägg hwita, silar wasplan genom grått papper, och dricker et halft stop eller 3 qwartern hwar dag, til dess man är frisk. Samman ingen anledning at tro, det blodet är seg, utan snarare för lös, så är mjölkt tjänligare. Swinno-Mjölck är bäst, därefter näst Äne-Mjölck, så Sto-Mjölck, därefter Get-Mjölck och samst är Ko-Mjölck. Man dric-

dricker så mycket magen lätt tager emot
hwar dag, och afhåller sig ifrån surt och
salt, samt söker friskt land-luft, och lindrig
rörelse.

Ögonen plåga ofta i detta Stadio
vara röda. Har man ej noga aft där-
på, så kunna de taga skada. Jag har
redan påmint, at i dem bör drypas Ro-
sen-Watten, men om det ej hunnit före-
komma deras inflammation, måste nu ge-
nast Blod-Iglar appliceras både på tin-
ningarna och inunder ögonen. Hållwa de
ej dragit tillräckeligen, så styrer man in-
nen af warmt watten dit med en tratt,
och på det sättet kan man få ut så mycket
Blod man wil. Därefter lägges et litet
Spanisfluge-Plåster på hwar tinning, och
när de dragit, gifwes den Sjuka in et
godt laxer-medel, hwilket, alt som kraf-
terna det tillåta, brukas flera gånger.
Blind-Roppor i nacken, plåga ock göra
hjälp. Med nått och fint linne, lägges af-
ven utan på hwart öga, et litet mer än
junt omslag, som tilredes af et Krijs-
ippel, som stekes under askan och frias
rån skal och fjärnor, samt fråkas och
landas med 5 gran stött Campher och
10 gran stött Saffran.

I 5.

Om Måßlings Impning.

Af föregående Beskrifning om Måßlingen, ser man, at ehuru lindrig denna sjukdomen undertiden är, händert dock ofta, at den störter en i största lifsfara. Dylka Farsoter hafwa bragt Medici på den tankan, at Måßlingen skulle kunna ympas med samma förmon som Koppor. Den första, som haft tillälle att försöka det, är Herr Doct. Francis Home, Ledamot i Collegio Medico uti Edinburg. Han ympade Måßlingen på samma sätt, som wi ympa Kopporna, men på bägge armarna och utan någon beredning förut. Til Ympe-Tråd brukade han Bomull, som doppades i litet blod, hwilken han fick utaf någon som låg i Måßlingen, då han ristat litet i skinnets imellan Måßlings-Fläckarna, där de wero tätast. Han märkte, at de Ympade sjuknade om natten, merendels på 6:te dygnet: at alla gingo ganska lätt igenom sjukdomen, utan at hafwa efter sig någon swår påföljd: at de Ympade hade äfwen så starkt rinnande ögon, och nyste äfwen så mycket, som när den fås igenom smit-

mitta: at de Ympade så godt som alde-
es sluppo hosta: at Måßlingen hos de
Ympade äfwen slöt sig med Diarrhée: at
Barn som hade annat utslag förut, öf-
perwunno det tillika med Måßlingen: och
indteligen, at Ymp-Såren ej slogo up i-
ten och flöto, när Måßlingen slog nt,
om det annars sker när Koppor ympas.
Så lyftes tåckelset mer och mer up, un-
der hwilket otaliga nyttiga sanningar dölas.

Wi äro gärna de förste, at taga ef-
ter Utlänningars seder. Så se om wi blif-
va de förste, at följa dem i det som duger,
och kan gifwa vårt Land styrka?

16.

Om Apfästning.

Apfästning är ofta så lindrig, at man
ej behöfwer bruka något til at stil-
la den med. Ibland är den ock nyttig.
Därföre ser man ofta Colique och Mag-
Bärk uphöra, så snart man får fasta up.
Ibland igen warar den så länge, eller
kommer så ofta igen, eller är så wäldsam,
at den bör anses för en betydande sjuk-
dom,

dom, som fordrar snar hjälp. Jag wil ej nämna hwad kroppen i almänhet lider, i anseende til födan, när det som njutes, ej kan behållas, och huru skarp blodent måste blifwa, när den med ny föda ej ständigt får förfriskas. Dessa påföljder märkas ej så snart, som den ömka man ser på Barn, när de t. ex. i Koppor och Måßling, de första dygnen natt och dag, snart utan uppehåll kråkas, och näsan hwar gång springer i blod, eller den kommer up ur halsen.

Jag wil blott nämna om den Upkastning, som Barn äro underkastade, och som den ofta hafwer både olika sätter och orsaker, är äfwen af den olika slag.

Det Första kommer af stinnhet, då ett spädt Barn blir för starkt. Det ligger då och qwider, är oroligt och kan ej somna. Så snart det får spruta up litet mjölk, somnar det och mår wäl igen. Hit hörer äfwen, när större Barn få ondt i magen, då de hastigt ätit eller druckit för mycket, och därpå få Upkastning. Sielfwa Upkastningen är i bägge fallen, deras både sjukdom och läke-medel. Wil den ej följa, så doppar man en fjäder i olja och titlar dem därmed litet uti halsen.

Det

Det Andra slaget kommer af köld. Om et spädt Barn lindas up och blifver kallt öfver magen, får det strax hicka, och när Almmen då gifwer det di, för t stilla hickan, kastar det strax up. Den a främpan botas med en warm Serviette.

Det Tredje slaget kommer af os. När olen i fyr-korgen osa, har jag ofta sedt t Barnet får Upkastning, hwilken dock är öfver, om kolen strax tagas bort, ch i rummet rökes med litet åttika. Har an härmed ej noga inseende på Almmor a, så kunna Barn snart sätta lifwet til.

Det Fjerde slaget kommer af crudite- r i magen, hwilka där efterhand sam- s, då Barn göra en wana af at äta r mycket, eller så så stark eller hård at, som deras maga ej förmår smälta.

Deßa beswåra antingen med deras nyckenhet, eller med den skärpa de anta- a i magen. Se Afhandlingen om Hosta: Upkastning och Mag-Hosta igentännas samma tecken, och botas på samma sätt. å samma ställe finnas ock de tecken minde, hwaraf man kan weta, om så- na cruditeter werkeligen finnas i ma- n. Det är dock nyttigt at tillika weta, hwad art deßa cruditeter äro. Hos

Barn som di, äro de gemenligen sura emedan de endast lefwa wid mjölk. Men syra finnes äfwen hos äldre Barn, om de måst äta mjölk-rätter, få färskt dricka ibland win, stjåla sig til at äta kark, om mogen eller mogen frukt, såsom Krusbär, Kjörsbär och dylikt, eller få Attika eller Citron-Saft på deras mat. Syra hos Barn, märkes af deras sura anda, af den sura luft, hwilken det har, som oftwan eller nedan går ifrån dem, af deras bleka hy, och hos späda Barn af gröna excrementer, eller blandade med små ostbitar. Hos späda Barn botas den med Osterskals-Pulwer, eller med mitt Barna-Pulwer, som finnes beskriswit uti Herr Aff. Darelis Socken-Apothek sidan 257 N:o 90, och tilredes af et lod hwit Magnesia, 3 quintin Kummin, et halft lodd viol-rot och et halft quintin Saffran, hwilket alt wäl stötes, riswes til Pulwer och blandas. Häraf tages en liten knifudd i sänder uti Fänkols-Batten, 5 à 6 gånger om dagen, til deß syran är dämpad och Barnet får ro. Större Barn kunna hjälpas med samma medel, men de böra tillika bruka någon Rhabarber-Tinctur, som är tilredd utan socker: eller brukas som Thée et halft quintin Rhabarber, fint söndersturen, och et par gran

stött

stött Coccionell, hwarpå öses i en Thé-
 Kanna 3 Tassar sjudhett watten, hwilket,
 sedan det stått öfwer natten på ask-mörjan,
 silas och blandas med en Thé-sked Ca-
 nel-Watten, hwaraf Barnet strax utdric-
 ker 2 Tassar, och resten en timma därefter.
 I affigt, at dämpa syra både hos
 Barn och gammalt Folk, är dock ingen
 ring wisare, än at låta smälta et lod win-
 tens-salt (Sal Tartari) uti et qwarter käl-
 e-watten, hwaraf et Barn, om 2 år t.
 ex. kan uti et spitsglas watten, intaga 1
 Thé-sked i sänder, 2 eller 3 gånger om
 dagen, men en fullvärt kan däraf afwen-
 å ofta taga en matsked uti et ölglas friskt
 watten. Den skärpa mat och drick anta-
 ger uti en swag maga, kan ock wara ru-
 ten, och visar at Barnet ätit för myc-
 ket fött. Den igenkännes däraf, at det
 munnen hafwer samma lukt, som rutt-
 na ägg, och kan hjälpas med litet Limo-
 nade eller med små Pulswer af Cremor
 Tartari och Citron-Morseller. Man tar
 ex. af Cremor Tartari 6 gran, och af
 Citron-Morsellerne 20 gran, och gör där-
 af et Pulswer. Dyliga kan man gifwa
 Barnet 2, 3 à 4 gånger om dagen uti
 litet watten, til dess det mist sin elaka
 anda.

Blifwa åter ofwannämnde cruditeter hårfka, som alltid hånder, då man åter förmycket af fet mat, feta pannkakor, smörgås eller fläsk, och däraf igenkännas så lindras plågan däraf med et par skedd blad söt grädda, litet socker, eller med nysnämnde Pulver af Cremor Tartari och Citron-Merfeller. Men Rhabarber-Droppar äro efteråt nödige, emedan annars följer en swår Diarrhée, (Diarrhæa biliosa).

Äro de blott af seg Slem, som samlas i magen, då Barn måst äta mjölk-målling, mjöl gröt eller illa gjäsit bröd, och hwad däraf kan tilredas, hwaraf deras mage blifwer hård, stor och upblåst, så måste kräf-medel göra curen, och sedan Rhabarber-Droppar.

Kommer åter maten osmålt eller oförändrad up, så har Barnet ej gifwit sig tid til at tugga den, eller har den varit för hård, eller är magen för swag, och bör, när Upfastningen är förbi, hjälpas med något godt Mag-Elixir, t. ex. mitt Vilceral til 15 à 20 droppar om dagen uti litet swagt Canel-Watten. Bid alla dessa cruditeter eller samlingar i magen, är Upfastning nyttig, och bör ej stillas, utan underhjälpas med ljumt watten.

ens drickande, eller, om det behöfves, med kräk-medel, på det magen må wäl lifwa renad. I widrigt fall draga de g in i blodet, och förorsaka Feber, eller nederåt tarmarna, och göra ofta en besvärlig Diarrhée, hwilken mången gång stannar, förän man måste gripa til kräk-medel.

Det Femte slaget kommer af Erg, då Barnets mat kokas och swalas i oförrent kåril, eller om mjölk eller ölost-wass, som man ärnar åt Barnet öfwer natten, står länge uti Koppar: eller Måsnings-Kåril, surnar och griper det an. Där Barn få sådant uti sig, blifwa de anska sjuka, och har jag ej längesedan sett et, som jag i första påseendet mente sedan wara dödt, men blef med möda räddadt, då jag med fingren i halsen fick det l. at fasta up, och hållde sedan uti et söt mjölk och olja. Hit hörer äfwen Ipkastning, som jag sedt komma därå, t man ätit Stek, som flera timmar stått på en Silfwer-Tallrik. Om t. ex. en eft Hjärpe ställes i spisen wid elden, för at hållas warm, får man om några minuter se en grönaktig rand på tallriken rundt omkring Hjärpen, hwilken rand kommer af den lilla Kopparen som är utsilfret, och angripes af saltet som är uti

uti smöret, hwarmed han steges, och är således ej annat än Erg. Hit kan ock föras den fräknings, som förlorade ägg förorsaka, då de uti Tennfåril stått öfver natten. Ut ägg-hwitan angriper Tenneser man tydligen af den swarta fläcken, som blifwer uti Tennen, när förloradt ägg legat därpå. Barnet är lyckeligt, om det då genast kommer til at fasta up: hwar ock icke, bringar man det därtill med fingren i halsen, eller med en fiäder, som först doppas i olja. Tiden tillåter en ej wid så fatta omständigheter, at hämta tjock Mandel-Mjölk, blandad med mycken olja och något af en ägge-gula, eller Mucilago G. Arabici från Apotheke. Man bör gripa til hwilketdera man först kan få, antingen ljunt watten med smör uti, söt grädde, söt mjölk med Bomolja uti, feta soppor eller dylikt, och hålla där af uti Barnet så mycket någonsin möjligt är. Gifvet blifwer härigenom slödt, och mister sin kraft at agga och fräta. Ut hwad annars plågar stilla upfastning, är här skadeligt.

Det Sjette slaget inställer sig uti Koppor och Måßling de första dygnen. Huru den skal lindras, är redan nämnt på pag. 128. När Måßlingen gick i Stockholm 1760, war Upfastning et af Barnens

rens swåraste plågor, och påminner jag
 mig i synnerhet en förnäm Herres Barn,
 om där af så swåra plågade, at blod
 råskades up genom halsen, men fick strax
 ändring, då man imellan 2 warf warm
 asre-gröt, lade et warf stött Krusmynta,
 och applicerade den uti en Serviette öf-
 ver magen.

Det Sjunde kommer af indrefwen
 Skabb, och stillas, om den drifwes ut i
 en. Se Underrättelserne om Hjartsprång
 och om Hosta.

Det Åttonde slaget förekommer ofta
 hos Barn, som plågas af Maskar, hwar
 m särskilt och utförligen skal handlas.

Det Nionde kommer antingen af
 Rif-Hosta, Mag-Hosta eller Kittel-Hosta.
 De förra fallen är Upkastning nyttig.
 Se Underrättelserne om Hosta och Rit-
 hosta.

Jag kommer nu til det Tionde och
 rligaste slaget, nämligen de pinsamma
 upkastningar, hwilka insinna sig hos
 barn som hafwa Bräck, då det stryptes,
 ler hos hwilka tarmarna, af hwad orsak
 t och wara må, tiltäppas, eller på nå-
 t ställe, af någon aggande orsak ihop-
 örpas, så at ingen öpning kan erhål-
 las,

las, hwaras h nder, at tarmarnas f r-
lande ej mer som sig bör kan gå utför-
utan wänder om up t, och drifwer ut ge-
nom munnen alt hwad som finnes i ma-
gen och i tarmarna, samt g r, at man
hwarfen f r behålla mat eller medicamen-
ter. Som härwid  r en odr gelig smör-
ta, så slår Feber snart til, och inflamma-
tion, hwilken v tt hastigt kan slutas mee
fallbrand och döden. H r fordras altså-
snar hjälp, och om därmed dr jes, til dee
inflammation slagit til, så är det knäpp
om hjälp. Sjukdomen är i sig sjelf swår-
men swårigheten  kes därigenom, at me-
dicamenter ej kunna behållas.

 r Br ck skuld til Upfastningen, så
b r det så snart möjeligt  r, hjelpas, och
fastän däraf äro flera slag, bör dock wi-
alla, det som fallit ut, ware sig tarm el-
ler n t, eller b gge delarna, införas igen
ej hela k lsan på en gång, utan litet ef-
terhand, först det som sist kommit ut, och
sist det som först utfallit, härwid der
Sj ke dock lägges så, at Bråcket med
sin tyngd kan trycka på åpningen, genom
hwilken det kommit ut. Inn n detta f r-
s kes,  r ofta n digt, at ådern  pnas,
flere clystirer sättas, hwilka tilredas af
Hafre-Soppa, litet Olja, Oxy mel och
Salt-

Saltbitter, eller Oxymel Scilliticum, samt at sielfwa swullnaden och stället, genom hwilket det utfallit, upmjukas med lagom varmt omslag, som föras med miölk af hwhita Wallmoge-Hufwud, Kattost-Blad och bultadt Linfrö, hwaruti sedan blandas god Bomolja. Är Upfastningen i nedlertid til hinder, så stillar man den ned mina Antispasmodiska Piller. När Bråcket är infördt, skaffar man Barnet et wälgjordt Bräckband, så at det ej mer nå komma uti samma äfwenstyr.

Är man åter säker, at Upfastningen, i kommer af Bräck, utan Barnet klagar swer en häftig wärk i underlifwet, wären bullra i tarmarna, och hwarken de ller Excrementer slippa utföre, oaktadt era clystirer blifwit brukade, samt Upfastning håller träget uti; så ser man at ågon del af tarmarna är tilstäpt, eller af ågon aggande orsak ihopsnörpt, och at iledes den faseliga sjukdomen Miserere är ardt när. Man bör då

1) Om blodrihet eller minsta tecken i Feber fordra åderlåtning, strax öppna dern, och

2) Fortfara så ofta möjligt är med ystirer, ibland sådana, som jag nämnt, land af blott Bomolja, samt

3) Gifwa Barnet en, två eller tre af mina Antispasmodiska Piller, på den Upfastningen några timmar må uphöra och man må kunna

4) Låta det dricka Théé af et halft helt eller flera lod Sennets-Blad, hwarutt präpas litet Citron-Saft. Man gifwer därpå litet i sänder, men ofta, och låter det hwar gång efteråt taga i munnen litet insyltadt Citron-Skal, eller hvad man wet plågar smaka Barnet bäst. Därpå sätter man Barnet

5) Ilti ljunt Kar-bad, som wäl tåles, at immen ej kan komma åt ansigtet upmuntrar det at sitta däruti länge, samt at äfwen då dricka af nu nämnde Théé: eller om Upfastning åter wil komma, tagga igen et eller annat gran af de Antispasmodiska Pillerna. När Barnet ej längre förmår sitta i badet, bär man det i sängen igen, och lägger öfwer hela underlifwet öfwan nämnde omslag lagom varmt, eller, om det tynger, dubbelt eller fyrdubbelt flanel, som doppas uti decoct af kattost-blad och mjölk, och wäl utwrides. När det åter låter sig göra, nyttjas badet igen, och således brukar man skiftewis än det ena, än det andra, til det man ändteligen, genom Guds Nåd, blifwer hulpen. Jag

Jag glömmmer aldrig den hjärtans oro, som Herr Professor Schultz och jag voro uti, då wi för några år sedan uti et fornämnt hus fingo enda Barnet at föda, som war ansatt af nu nämnde sjukdom, och wi för föräldrarnas ömme hjärta skull, måste dölja vår oro. Det wardt på detta sättet, genom Guds Nåd, lifsom rönt utur dödsens fåstar, men behöfve 3 lod Sennets-Blod, förr än öppning kunde följa. Jag nämner denna händelsen, emedan någon kunde stöta sig däröfver, at wi på en gång gifwo stoppande och öppnande medel. Men utan Pillerna hade Théet ej fått behållas, ej eller Spasmi gifwit efter: och utom dem, badet och addningen, hade Théet ej förmått skaffa öppning. Således bör alt hwad man brukar emot en sjukdom, bidraga til samma ändamål, som är, at häfwa orsaken, och undanröjja det som däruti kan wara til hinder.

Det Ellofte slaget kommer af sinnes bröller, såsom i synnerhet af råddhoga och ramsel.

Bid råddhoga minskas hjärtats styrka och förmögenhet at drifwa blodet ut til ullet; musclarna slafna och ryktebanden lifwa efter. Fördensful blefnar man,
P ång-

ångslas, utdunstningen upphörer, sug-rörelser draga fuktighet och smitta åt sig, maddarrar, får benågenhet til Upkastning eller Diarrhée. Men wid skrämsel kommer hela Nerv-Systemet i oordning, man får Spasmi, Convulsioner, Fallande-Sot. Bloden drifves från hullet; hvarpå följer hjärt-flappning och ångslan: man blir blek, och hos de mästa ståna alla Evacuationer; men hos en del ökas de. Sweco och en ser häraf, huru farligt det är att hålla Barn uti ständig räddhoga.

Föräldrar och Lärare böra så omgående med Barn, att de hålla dem för sina bästa vänner, så att åtrån att behaga dem afhåller dem från alla fel, som ej äro barnsliga, och rättas af sig sjelfwa med åren. Man ser ock, att det är än farligare, att med rytande ord, utflädda personer, prat om spöken och dylikt, hastiga skräma dem, och huru wäl den gör, som i tid wänjer dem wid att se hästar, boskaps-hundar, och att höra skått, puffor och dylikt, helst man hos Observatores finner flera exempel på Barn, som af dylikt blifwit förskräckte och fått Fallande-Sot. See Boerhaaves Consil. II. 29. Ab Heer Obs. 24. Van Swietens Commentar. III. 415. Andrée on the Epilepsy p. 55. Schenckii obs. p. m. 100, och flera andra. Rom-

Kommer Upkastning af råddhoga, så
upmuntrar man Barnet, och gifwer det
tet win, eller Prinsens gula droppar,
eller några droppar af Balsam vitæ, eller
piritus Lavendulæ compositus, (Palsy
drops) på en bit säcker eller uti litet Ca-
el-Watten, Krusmynte-Watten eller Win.

Men om den kommer af Skrämsel,
måste stillande medel brukas, ej alle-
ast för Upkastningen skull, utan på det
varare fölger må förekommas. Det bå-
a är, at stryka Theriak ut på skinn och
igga öfwer magen, samt därefter en
arm Serviette.

Inwärtas gifwer man, som åren är
til, et eller annat gran af de Antispas-
odiska Pillerna, jämte litet af wäl destil-
radt winrute-watten. Men är Barnet
swagt, at det intet kan taga in, så
doper man det i en duk, som doppas i
armt Renskt Win, och utvrides, til
Barnet något repat sig, då man se-
n kan gifwa det Prinsens Gula Drop-
ar i litet Win, och emot aftenen, af
pillerna. Man glömmar dock ej tillika,
låta den i huset, som Barnet har må-
a kärleken til, upmuntra det, och före-
älla at det nu mera är utan all fara.
Barnet så ungt, at föreställningar ej

begripas, så leker man för det med sådana ting, som det plågar glädja sig åt, eller wisar det sådant, som roar ögon och öron, och fäster Barnets upmärksamhet at det glömmier hwad som händt, och luter det på lång tid ej se eller höra någont som kan påminna det i hwad fara det varit.

Kutiken uti en hederlig Mans hus bar et Barn, om et och et halft år, ut i gården, til at roa det med at se en Freunge, och som den stod bakom Stoeen bar han Barnet dit. Stoet, som wor rådd om sin unge, slog til Karlen så han föll omfull, och råfode honom i den armen han hade Barnet. Men dock blef af slaget eller af fallet så förfäckt, at Modren, som i det samman kom, tog up det såsom dödt, emedan det såg ut som et lik, war kallt, hade slutna ögon och munn, dess kropp war sladdad och Pulsen kändes ej. Det lades i en sång och sweptes strax i en duk, som bladdoppad i warmt Renskt Vin och uti vaden. Efter en god stund begynte Barnet at qwickna wid och faseligen skrika. Det fick litet af Prinsens Gula Droppar Renskt Vin och sof därpå i 6 timmar samt föll i ganska stark swett. Efter några dagar wardt det tåmmeligen friskt med

nen fick strax därefter en långsam Diarré, hvilken, oaktadt alt hwad som brukades, ej stannade förr, än jag lät Barnet hwar dag uti litet Canel-Batten taga in Stål-Win (Vin. chalybeat. Lond.) Ehuru ungt Barnet war, hade det dock flera weckor en sådan råddhoga för Företugu-Dörren til gården, at det darrade, em det allenast bars dit åt. Det war just redewid den, som farlen föll.

När Barn hafwa någon Mag-Plåga eller Upkastning, komma våra Gummor strax med sina Blind-Koppor och wilja draga up den lilla brosten, som sitter på Bröstenet (Cartilago Xiphoides) den de föregifva vara intyckt. Hos fullwårta och när den redan är förwandlad til ben, samt af någon orsak blifwit intyckt, kan det göra gagn, men aldrig hos Barn, emedan den hos dem är en spånstig bräst, hvilken, i fall den någon gång skulle tryckas in, i samma ögonblick af sig sjelf intager sitt förra ställe.

17.

Om Hosta hos Barn.

Alt det som aggar ^{§. 1.} luft-rörets nerver, kan förorsaka Hosta, den aggande
 P 3 or-

orsaken må omedelbart eller medelbart rätta dem. I förra fallet hafwer den sitt säte, antingen i luft-röret och innom bröstet, eller i någon annan del, hwars nerver communicera med luft-röret, och här af kommer, at det som hjälper i en slagge Hosta, hjälper ej därför i en annan, utan kan tvärt om skada.

Jag wil först nämna om den, som hos Barn alramäst förekommer, och uti hwilken aggande orsaken ligger i magen, hwilken också därför kallas Mag-Hosta.

Barn hafwa sällan maghos, utan äta så mycket man gifwer dem, eller äta de, som man säger, från morgonen til aftonen, och merendels sådan mat, som lätt kan surna, såsom mjölk-rätter, eller sådant som blifwer deg- eller limaktig, såsom mjölk-wälling, mjöl-gröt, illa gjafit bröds &c.. Fördensful förmår magen ej smälta, eller som sig bör förwandla den.

Således samlas efterhanden cruditeter i deras mage, (Saburra cruda) hwilka göra den stor, hård och upblåst, förorsaka sömnaktighet, bultande wid tinnigarna, hufvud-värk, trängt bröst, matleda och ofta upkastning. Dessa cruditeter kunna ej länge dröja i magen, förändra de antaga någon skärpa, och när denna

ag-

aggas mag-nerverna, fortplantas aggan-
et til bröstet, och åstadkommer detta slag
af Hosta. Bröstet retas då til Hosta,
på samma sätt som magen til Upkastning,
när man angripes af Sten-Colique. Den-
na slags Hosta kännes lätt igen, om man
märker efter, om Barnet har elak ande,
ren tunga, stor mage, matleda? om Ho-
stan i synnerhet kommer efter måltiden,
om kittlande eller någon värk kännes wid
mag-munn, litet förr än den begynnes,
om den ibland slutas med Upkastning, och
därpå följer längre ro? man kan ock lä-
ra Barnet hålla andan: hostar det då, så
är det ej Mag-Hosta, utan det som re-
ar til Hosta, sitter i bröstet. Från Rif-
Hosta skiljes den lätt, emedan den är
vårast hwartannat dygn, och tillåter en
under hostandet knapt at draga anden åt
sig, utan håller uti med et, til dess man
kastar up. Denna är utom dess en Far-
st och smittosam, hwilket alt ej hörer til
Mag-Hosta.

§. 2. Af det som redan är sagt, föl-
er ögonstförligen, at Bröst-Gaster och
vanliga Bröst-Medel snarare skada än
ägna i denna slags Hosta, ty alt det
som förswagar magen, ökar cruditeterna,
och med dem Hostan. Däremot är den
med lindriga kräk-medel både lätt och snart

håfwen. Huru de skola med säkerhet d
wen åt flena barn gifwas, har jag r
dan sagt i Underrättelsen om Måbkinge
Skule öppet lif ej följa några timmar ee
ter Upkastningen, så bör man sätta Ba
net et Lavenient af litet mjölk, olja ooc
sucker. Samma medel kunna brukas nöö
gra dagar i rad, och må man då gör
sig wißt hopp om, at Hostan gifwer sig
hålst om man sedermera gifwer det lagorn
mat, samt desutan sätter magen i skick
med något Mag-Elixir, eller med 2 å
knifs-uddar om dagen af et Pulver, som
tilredes af fint stötte och siftade Kruke
mynte-blad, hwilka blandas med åfwen s
mycket stött socker.

§. 3. En annan slags Hosta ärre
åfwen Barnen underkastade, hwilken kall
las Catarrhal-Hosta. Tilfället til denna
gifwer antingen köld, då man t. ex. höst
eller winter-tiden hafwer Barnen med sig
på resor, eller tillåter dem at komma u
i köld, kasta snö-bållar, skatta snö, spring
ga i watten-puskar ic. eller om de komma
i mindre warma än de äro wane wid, t.
ex. om deras säng eller wagga står närm
Kafelugnen. Om de sedan allenast litem
itund hållas wid et fönster, så de genast
Catarrhe och Hosta. Det samma hånder
när

när de få wara sent ute om sommaren,
då hettan är stark om dagarna, men
qvällarna äro kalla.

Orsaken är denna: Lufst-Rören och
Lungorna hafwa inuti otaliga dunst-rör,
genom hwilka en sin ånga ständigt dun-
star ut. Vi se den samla sig på en klar
spegel, som slår sig, när wi andas på
den. Denna är hos en frisk så ymnig,
at när t. ex. 11 unce dunsta ut genom
skinnets på hela kroppen, dunstar genom
lufst-röret 22. Man ser häraf, huru orif-
tigt de tänka, som, då de plågas af bröst-
värk, gå ut i kölden, och mena sig wa-
ra nog bewarade, om de äro warmt kläd-
de. Kroppen kunna de då fria för köld,
men därföre ej lungorna från falla luf-
ten. Utom nu nämnde dunst-rör, finnes
äfwen i lufst-röret ända utföre, en stor
myckenhet små förtlar, hwilka genom sina
öppningar gjuta in i lufst-röret en sin slemm,
som gör lufst-röret glatt och smidigt, samt
bewarar dess inre hinna för at kanna
pricklande af damp och dylikt. När öp-
pingarna af dessa dunst-rör och förtlar i-
hopsnörpas af fjöld efter warma, så gör
slielwa påträngningen något aggande, in-
re hinnan på lufst-röret mister sin smidig-
het samt sitt nybnämnde förswar, och ma-

terien, som war wan at dunsta ut sam-
giutas in i luft-röret, blifwer skarp, lifa-
som wi se det ske uti catarrhe, då näsan
ofta blifwer hudlös, och skinnnet under nä-
san rödt. Det aggande som nämnde or-
ständigheter förorsaka, åstadkommer den-
na slags Hosta, hwilken lätt igenkännes,
emedan den kommer af kjöld och hafwer
Snufwa i följe med sig, samt är swårast
om qvällarna.

Det som i förstone hostas up, är tunt.
Så länge det råcker, uphörer ej Hostan,
om än aldrig så mycket kommer up. När
det blifwer stadigt och gult, samt går up
med lätthet, gifwer sjukdomen sig snart.

I sig sjelf är denna slags Hosta ej far-
lig, men försummas den och warar länge,
så blifwer materien skarpare, gör halsen
hudlös och kan ändteligen förorsaka Lung-
Sot. Är den mycket wäldsam, så kan den,
utom andra olägenheter och plågor, äfwen
förorsaka Blodspottning, den man då med
åderlåtning bör förekomma, hwilket dock
hos Barn sällan låter vara nödigt, eme-
dan deras fibrer äro så smidiga och eftergif-
wande, och därföre ej lätt brista.

§. 4. När den är i sin begynnelse,
kan den ofta strax motas, om Barnet hål-
les

les inne i warmen, hålst i sängen, hwilken
wärmes och rökes med socker, och Barnet
förmås at dricka warm ölost-wasla, til des
det däråf kommer i god utdunstning. Ofta
kan den motas med mitt wanliga Bröst-
Pulswer:

R. Spermat. ecti	-	-	Unc. semis
Rad. Ireos Fl.	-	-	Scr. 8.
Zingib. a.	-	-	Scr. 2.
Scillæ.			
Extr. croci aa	-	-	Scr. semis
Sacch. canti alb.	-	-	Unc. 1½.

X

M. F. P. Hwaraf en Théé-sked kan
tagas i sänder 4 gånger om dagen uti
Thée eller någon warm Grøn-Soppa.
Eller med Syrup af Hwitlöf eller af Ra-
licer, hwaraf flera gånger om dagen kan
tagas en Théé-sked i sänder. Har den
varat några dagar, så förslår ej detta.
Den wissaste Curen är då, at

1:mo Hwar eller hwarannan morgon
åta Barnet taga et lindrigt laxer-medel,
åmpadt efter des år och krafter. Man
kan därtill wälja halfannat, 2, 3 eller 4
quintin Manna, som smältes i en liten båga-
ce öhlost-wasla, och utdrickes. Eller kan
man hämta från Apotheket 1, 2, 3 eller 4
quintin Electuarium Lenitivum, som är til-
redt

redt efter den Edinburgiska Pharmacopée
en. Detta smältes likaså uti litet öhloft
vägla och utdrickes. Finnes den dos
man intagit ej göra särdeles öfning, så
kan man nästa gång öka den.

2:do Om eftermiddagarna låta dem
dricka tunn och väl silad mandel-mjölk
warm öloft-vägla, tunna fränsilade Grön
Soppor, Rosve-Soppa eller Thée med
mjölk, och

3:tio Hvar aften, til deß materien
blifwer tjock och mogen, gifwa dem nå
got stillande medel, som öfwer natten giff
wer ro: t. ex. et halft, helt eller 2 à 3
quintin Syrupus e Meconio Lond. eller
et Pulswer af et halft, helt eller 2 gram
af Massa Pilularum Antispasmodicarum,
som riswes och blandas med 12 gram
Socker-Candi, eller med Mjölk-Socker.
Eller blandar man et halft eller helt gram
af Styrax-Piller med et halft skedblad Al-
theæ-Syrup. Är första dosis ej tillräckelig
til at stilla Hostan öfwer natten, så får
man nästa qväll något öka dosis. Wis-
sast är, at om aftenen taga hem från A-
potheket en tillräckelig dosis t. ex. 2 gram
af Massa Pil. Antispasmod. blandade med
2 gran mjölk-socker. Detta Pulswer de-
lar man i 4 delar, och gifwer Barnet en
del

vel i sänder hwar fjerdedel's timma, til
 des Hostan lågger sig. Har därtill behöfts
 t. ex. 2 delar, så ser man at den dosis
 det Barnet behöfwer, är et gran af Mas-
 sa Pil. Antispasmod. och 4 gran mjölk-se-
 ker; hwarefter man de följande qvällar
 får rätta sig. Får Barnet frid för Ho-
 stan om nätterna, så behöfves detta ej,
 men annars är det oumgångeligt. En ge-
 nom et ständigt hostande pååas det tun-
 na af blod-wattuet (lympa) ut genom de
 små öpningar, som ännu äro på dunst-rö-
 ren och fjörtlarnas mynnigar, samt up-
 hostas, hwilket så wäl behöfves til at
 mjuka up nu nämnde öpningar, och göra
 dem eftergifwande, samt at utspåda slem-
 men, och som man säger, få den mogen,
 så at den kan slippa in i luft-röret, och
 sedan med lätthet uphostas.

Hålles Barnet tillika inne, hålft i en
 warm säng, smörjes under fötterna med
 Bock-Talg, som baddas in öfwer et eld-
 sat, dricker flitigt, äter lös mat, och sma-
 tar hwarcken surt eller salt, så går denna
 Hostan snart öfwer.

§. 5. Heshet kommer af samma or-
 sak, då nämligen öfra delen af luft-röret
 blifwer torr. Torr blifwer den när näm-
 de fina slem och ånga ej slipper ige-
 nom,

nom, och kan således ej hålla luft-röret glatt och smidigt. Den slipper ej igenom om ofwannämnde öppningar äro ihopsnörpta, som ofta sker, när wi ur varme hufstigt komma i fjöld; eller tiltåpte, som det sker i Koppor, Måßling och Torst eller om sjelfwa den naturliga slemmen är af heta liqueurer, sura saker eller wißa sjukdomar blefwen för tjock. Därföre se wi, at Fyllhundar gemenligen äro hese: eller om Hosta är så trägen, at nämnda slemm afskafwes innan den hinner årsättas. Därföre se wi, at de som hafwa Lungsot, gärna äro hese.

§. 6. Hit hörer äfwen Kittel-Hosta (Tussis Tittillatoria, Toux gouttourale), hwilken har sitt säte i början af luft-röret, hwaråst kännas et kittlande, som reer tar til Hosta och fräkning. Denna stillas antingen på nyknämnde sätt, eller med en Théé sked i sänder af Ingefär-Mos, som tilredes af en mat-sked war-fri Honing, hwilken blandas med en Théé-sked stött och siftad Ingefära.

§. 7. Et annat slag af Hosta äro ock Barn underkastade, som kommer af inslagen Skabb. Denna är så mycket äwentyrligare, som den fräter bröstet på samma sätt som den frätt skinnen, och kan,
om

om tidig hjälp ej kommer, snart förorsaka Lungfot och döden. Denna slags Hosta hjälpes ej med wanliga Bröst-Medel, utan man bör på alt sätt bjuda til at få Skabben ut igen. Fördenskul och sedan nan, om det behöfves, wäl renat mage och tarmar med något af ofwannämnde Laxer-Medel, bör man lägga Barnet i en warm säng, och gifwa det en knifs- lidd Swafwel-Blomma, uti litet warm mjölk, och låta det därofwanpå dricka Théé af Ulmariaë Blommor, med eller utan mjölk, til dess det kommer i god swett, en man sedan med nämnde Théé under- åller några timmar.

Detta försöker man några dagar i ad. Slår Skabben då ut hel och hål- en, så är Curen gjord: hwar ock icke, i bör man på det stället, där Skabben varit ymnigast, lägga en Senaps-Deg el- er et Spanstfluge-Plåster, (det efter Lon- onska Pharmacopéen tilredda, är bäst), och i snart de begynna at göra ondt eller raga, låter man Barnet taga in en hée-sked i sänder af Julapio e Moscho ond. til dess det kommer i swett. Eller fwer man det Piller, som tilredas t. ex. 3 gran Moschus, et gran Campher och et Åkerbärs-Syrup. Därofwanpå dric- fes

les nygnämnde Thée. Skulle äfwen do-
ta, mot förmodan, ej wela hjälpa, så m-
ste man 2 à 3 gånger om dagen gifva
Barnet 4 à 5 gran Æthiops Antimonii
lis uti oblat eller blandad med något
Syrup, och låta det däröfwanpå dricka
nämnde Thée. Är Hostan mycket wäll-
sam, så måste man imellanåt lindra den
med något af de mot Catarrhal-Hosta M-
3 föreslagna medlen, hwarwid är så my-
cket mindre äfwentyr, som denna maren-
en ej är af den art, at hon kan hosta
up, utan måste nödvändigt ut til hulla-
igen.

§. 8. Wid detta tilfället måste jag
nämna, huru man lätt kan låda Barn-
et til at taga in hwad man wil uti oblat.
Man låter ej Barnet märka, i hwad ca-
sigt man sitter och handterar stött socker
och oblater. Det kommer då säkert och
begär socker. Man gifwer det litet för
reta sinaken. Imidlertid fuktar man ob-
latet, lägger socker däuti så at Barn-
et ser det, och wicklar det tilhopa, då Bar-
net för sockres skull säkert tager och ned-
swäljer det. Fortsär man så några mör-
nar i rad, så blifwer Barnet want wor-
at nedswälja oblat-bällar, och gör sedan
ej swårighet wid, at på det sättet intaga
hwad som behöfves.

Den slags Hosta, som plågar Barn
tår de få tänder, är redan nämnd i Un-
derrättelsen om Ondt för Tänder.

Den som inställer sig wid Torsten,
finnes omnämnd uti Afhandlingen om Torst.

Den som förefaller i Koppor, finnes
afhandlad i Capitlet om Koppor.

Den som gör måsta plågan i Måß-
ling, är beskrefwen i Cap. om Måßling.

Den som upretas af Maskar, ses i
Underrättelsen om Maskar.

18.

Om Rif-Hosta.

Afwen som Koppor, Måßling och Ve-
neriska sjukdomar ej äro först up-
komna i Europa, utan med waror, män-
iskor eller andra Kreatur hitförde från
andra werldenes delar, där de förut haft
ett frö; så är likaledes Rif-Hostan icke
förest upkommen i Europa, utan har för
åra Förfäder varit en ny sjukdom, den
e efter all liknelse fått ifrån Africa eller
ån Ost-Indien.

När den först kommit til Sweriga
kan jag ej säga med någon wißhet; mee
det ser jag, at den i Frankrike först uppe
sig år 1414.

Häraf följer ögonsekligen, at den
kommer af något medfödt fel, eller af nå
gon skärpa, som flyter neder ur hufwudet
eller af segheter i bröstet, eller af mycke
slem i magen. Våra Förfäder hade do
åfwen så wäl haft den som wi. De
myckna slem som Barn fasta up när de
haswa Rif-Hostan, anser jag således
för orsaken til sjelfwa sjukdomen, utan snö
rare för rätta orsakens werkan på slem
förlarna, hwilka genom den nu aggas
til at sila och utpräpa mera slem än de
annars äro wane, åfwen som dylika fjör
lar uti blåsan gifwa mycken slem från sig
när de aggas af blåse-sten. Så olift de
är, at anse denna slem för orsaken til plå
gorna som de utstå, hwilka lida af blåse
stens aggande på blås-halsen, så olift
kommer det mig ock före, at antaga slem
men som upfastas i Rif-Hostan, för de
rätta orsak.

Besynnerligt är ock, at Rif-Hostan
altid wisar sig som en Farsot. Jag tyce
ker mig förstå det lätt, sedan jag flera gån
gor tydeligen sett at den är smittosam

men smittan rörer ej andra än Barn, som förr aldrig haft Rif-Hostan. Den smittar således på samma sätt, som Måßling eller Koppor. Ja jag wet, at Rif-Hostan blott genom en utskickad, från en som hade den sjukas, blifwit förd til 2:ne Barn uti et annat hus. Jag wet ock, at jag sjelf, emot min wilja, fört den i från et hus til et annat.

Äfwen som den, hwilken en gång haft råtta Koppor och Måßling, har orsak at ej frukta före, at å nyo blifwa smittad; så kan ock den, som en gång haft Rif-Hostan, med skäl tro, at han ej mer får den igen. På de 32 åren, som jag gått til sjuka, har jag aldrig sett någon, som mer än en gång haft Rif-Hostan. Wäl är wißt, at et Barn under Måßlingen hade en wäldsam Hosta innan den slog ut: Hostan hade samma låte som Rif-Hostan, och hwar anstöt slöts med Upkastning: men den war ej wärre hwarannan dag, hwilket är Rif-Hostans råtta märke. När Måßlingen kom rätt ut, uphörde denna art af Hosta.

Rif-Hostan är ibland med, ibland utan någon märkelig Feber, men så länge den ej genom otjänliga medel bringas i oordning, är den altid wärre hwar annan dag.

Den begynner småningom och är do-
 torr, men när den warat 10 eller 12
 dygn, blifwer den blöt, och det som hostar
 up ser moget ut. Detta oafstadt, tager
 hon mer och mer til, lämnar goda Interr-
 valler, kommer wiså stunder igen, men
 håller då på en gång, med sådan håstigg-
 het och så länge uti, at Barnet blifwer
 blått i ansigtet, ögonen stå ut och flyta,
 näsan springer ibland up. Man wet ee-
 annat, än at det skal stärkna; ty om det
 en eller annan gång får draga andan å-
 sig, är det med et låte som wisar med
 hwad swårighet det får luft. Hostan håll-
 ler uti med samma håstighet, och går den
 gången ej öfwer förr, än man får faste-
 up en myckenhet slem. Går den någon
 gång öfwer utan fråkning, så kommer
 den strax igen, och stannar ej förr än
 Barnet fastat up. Händer det sig at Pa-
 roxysmen kommer strax på maten, så blå-
 nar Barnet, faller omkull och stärknar,
 om man ej strax är tilreds, at med fing-
 ret i halsen upwäcka fråkning. Fördern-
 skul böra sådana Sjuka ej lämnas allena,
 utan ständigt någon förständig och tiltag-
 sen wara inne hos dem, hwilket äfwen
 därför är nödigt, emedan Barnen under
 Paroxysmen gärna falla öfwerända och
 kunna ibland slå sig illa. Gemenligen fat-
 ta

ra de därföre fäste i någon ting, när Ho-
 stan kommer, t. ex. uti et bord eller stol,
 och hålla däruti med all deras kraft, e-
 medan de imedlertid hoppa med fötterna,
 och detta är orsaken, hwarföre Rif-Ho-
 stan i England kallas a Hooping cough.
 I Frankrike kallas den Coqueluche, e-
 medan de ment, at den kommer af destil-
 lationer från hufvudet, och kunde hjälpas,
 om de höllo hufvudet warmt med en
 nösa. De gamle Greker och Romare
 hafwa ej något eget namn på Rif-Ho-
 stan, ty hon war då än ej kommen til dem.

Rätta orsaken til denna sjukas, är
 således någon främmande materia eller
 rö, som har förmögenhet at öka sig, li-
 sasom Kopp-Froet, och at angripa Barn
 om förr ej där af lidit. Om det är Inse-
 kter wet jag ej wißt, men nog ser man,
 at det emottages genom smitta, och at en
 del där af genom andedrägten kommer ned
 uti bröstet, men större delen nedswäljes
 ned spotten uti magen. På bågge, men
 synnerhet sednare stället, rör den, ag-
 gar eller gnager nerverna wiåa stunder,
 är åter stilla på wiåa stunder, ibland
 halfwa dagen, och detta aggandet förör-
 sakar medelst nervernas gemensamhet, en
 sådan convulsiviff Hosia, hwaris Paro-

xysmi ej uphöra, förän det lifligaste an
nämnde frö genom Upfastning kommit ut
men uphörer ej aldeles, förän det helt och
hållit är dödad, gjordt kraftlöst eller ut
drifwit ur kroppen.

Häraf följer, at den som wil botte
Rif-Hostan, bör antingen nyttja sådana
medel, som göra fröet dödt och kraftlöst
eller sådana, som genast drifwa det ur
kroppen genom den kortaste vägen.

Det har ock varit mödan värdt, at
med flit tänka därpå; ty sjukdomen är baa
de swår och långsam. När den lämnas åt
naturen sjelf at utarbete, råcker den 11 till
12 weckor, ja, ofta halfwa året. De
swåraste är, at han är ganska äfventyr
lig och rått ofta dödande. En del står
na, en del få blodstörtningar, andre trå
na aldeles hårt, andre igen swälla och
dö. Jag wil ej nämna, at en stor del
härigenom få Bräck, eller bli kuppergige.

Den undwikes lätt, om man, när
den går på den ort man bor, söker på alla
sätt at undwika smittan, ty troligt är, at
den alltid går på något ställe i Riket, om
föres med resande, eller döljer sig wi
tider i kläder eller waror, likasom Koppor.

Ägde wi sådana medel, som dödade
eller gjorde detta fröet kraftlöst, så wore
Rif-Hostan lätt botad.

Således låra förmodeligen bladen af
Squattran eller Getepors (Folia Roris-
marini Sylvestris) hjälpa, enär de som
Thée tilredas och flitigt drickas. Herr
Archiatern och Riddaren v. Linné, berättar
i sin Wästgötha-Reisa, at gemene man
brukat den för sina Barn emot Rif-Ho-
stan med förmån. På samma sätt lärer
Moschus i denna sjukdomen wara tjänlig.
Jag ser ock, at Angelsmännerna högeli-
gen berömma den emot Rif-Hostan, som
t. ex. Herr Doctor Fuller i sin Pharma-
copæa Extemporanea p. m 206. Den
som wil försöka den, kan allenast begära
från Apotheket den så kallade Julepum e
Moscho Londinensium til 6 unce, och lå-
ta Barnet därpå på de goda stunderna ta-
ga et skedblad i sänder, långsammare el-
ler trågnare, alt som de goda Intervalla
äro längre eller kortare. Jag har än ej
haft tillfälle at häremot bruka detta med-
let, men som jag sedt des goda werkan
i andra främper, hwilka med denna haft
någon skyldskap, ty ser jag nog, at det u-
tan åfwentyr kan nyttjas, och efter all
sannolikhet med förmön. Det wore önske-

ligt, om Medici wille försöka flere medel
som döda Insecter, och man wet gån-
gagn uti Utslags-Febrar. Jag har skäl-
orsak at förmoda, det wi snart skulle få
weta, hwilket af dem är det wissaste, och
således innan kort få stryka ut Rik-Ho-
stan ur listan på de swåra sjukdomarne.
Willer af Tobaks-Extract wet jag oft
hjälpa i annan convulsivisk Hosta, mee-
om de i Rik-Hosta äro nyttige, har jag
ej haft tillfälle at försöka: icke heller Naph-
ta Nitri och Spiritus Æthereus Frobenii
hwilka bägge jag ser mycket berömmas.

Det andra sättet, på hwilket Rik-Ho-
stan kan botas, är, at genom lindriga frö-
sk-medel drifwa det ur kroppen, som jag
anser för rätta orsaken til den sjukdomen.
Denna wågen hafwer Herr Assess. Strand-
berg gått, och tydeligen beskriswit uti
Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar
år 1749 pag. 251. Samma sätt be-
römmes och Herr Doct. Bergstral uti de
Lärda Tidningarna för år 1752 N:o 40
och en gammal Franssk Medicus wid namn
Basseville har aldrig behöft bruka emott
denna Farsoten något annat än lindriga
frösk-medel, som des Son berättar uti en
år 1752 i Paris utgifwen Disputation.

Det låter för en oförsökt hårdt, at gifwa Barn kräk-medel, men de tåla dem bättre, än fullwårte. Deras nerver äro mer sensible än en gammals, men därföre få de små Doses. Barns fasta delar äro mjuka, böjliga och mycket estergifwande. Wättskor hafwa de i kroppen til öfverflöd. Således kunna de utan fara kräkas. Det säkraste kräk-medel är Ipecacuanha. Den gifwes från 1 til 6 gran, och därfwer, efter åldren och krafterna, hållet på den dagen som är bättre, och på iagon af de goda stunderna. (Se här om uti Cap. om Måßling.) Gör den första eller andra dosis nog werkan, så gifwer jag ej den tredje. En del kräkas lätt, andra behöfwa flera doses, men på detta sättet kunna wi ej förgå öf, utan styre medicamentets werkan som wi wilje. När det begynner göra sin werkan, låte wi Barnet dricka litet ölost-waßla eller dylikt. På detta sättet fortfara wi sedan, til dess Hostan är öfwerwunnen, men påse wår tid altid så, at medicamentet ingifwes på den bättre dagen och på de goda timnarna, samt öka eller minska doses, som wi finna dem mer eller mindre werka. Skulle Rik-Hostan redan blifwit oordenelig, så at den ena dagen är icke märkliggen bättre än den andra, så begynne wi

med fråk-medlet, så snart Barnet efter en utstående Paroxysme begynner litet att ro på sig. Är Barnet mycket blodfullt, eller näsan under Paroxysmerne vil springa up i blod, böre wi förut låta öppna nosen. Är det förstoppadt, låte wi sätta det et clystir. Skulle det länge haft Ritt Hosten, och således redan wore mycket utmattadt, må wi ändock gifwa det fråk-medlet, men böre därefter, enligt Herr Afessor Strandbergs råd, gifwa det China, likasom i Fråsan, hwilket är mer nödigt, om Barnet blifwit mycket blekt och pusigt. Skulle Barnet redan fått Bräck, måste detta strax införas, och dödsstället med compresser stödjäs, til den man kan blifwa försedd med et godt Bräck-Band.

19.

Om Fråsan eller Åltan.

När Barn få första gången Fråsan, är hon hos dem så wäl som hos andra, ganska långsam, och blifwer oordentelig, om den ej wäl skötes. Så snart den blifwit oordentelig, kalle wi den gemmen

nensligen Altan, hwilken fördenksuld icke
 är någon särskild sjukdom, utan allenast
 en oordentelig Fråsa. Fråsen håller ic-
 ke jämt uti, utan lämnar en wißa tim-
 nar eller dygn Feber-fri. Åter angriper
 den på wißa timmar. På dessa säges man
 hafwa paroxysmen eller Fräß - Anstöten.
 Hwar paroxysme begynnes med större el-
 ler mindre kyla: därpå följer hetta och på
 hettan swett. När swetten stannar, mår
 man åter wißa timmar wäl, til dess pa-
 roxysmen åter inställer sig. Kommer den
 igen hwar dag, så kalle wi det Hwardags-
 Fråsa: kommer den hwarannan dag, så
 heter det Annandags-Fråsa: men kommer
 den allenast igen hwar tredje dag, så kal-
 le wi det Quartan eller Fjerdedags-Frås-
 a. Kommer den hwar dag, men så, at
 . ex. Måndags-Paroxysmen svarar i tid
 och håftighet mot den som insinner sig om
 Onsdagen, men Tisdags-Paroxysmen i
 tid och håftighet, svarar emot den som
 kommer om Torsdagen; då kallas denna
 Fråsan Dubbel-Tertian. Men fryser man
 twenne dagar i rad och är fri den tredje,
 så heter den Dubbel-Quartan. När de
 som haft Quartan, begynna at frysa hwar
 dag, säger man gemenligen, at Quartan
 bytt sig uti Hwardags-Fråsa: men det är
 icke så, utan de hafwa då en Tredubbel-
 Quar-

Quartan; ty ser man noga efter, så sw-
rar i tid och häftighet, den Paroxysmen som
kommer om Torsdagen, emot den som
war om Måndagen, och Fredags-Parox-
ysmen emot den som war om Tisdagen
och den som kommer om Lördagen är li-
den som war om Onsdagen.

Hwar Paroxysme bör i Fråsan wara
och med tålmod afväntas, annars kan
Fråsan lätt blifwa oordentelig. Vi se ju
dageligen, at om wi ej med tålmod an-
bida swetten, som under hwar Paroxyss-
me följer på hettan, utan dricka något
kalt, fasta kläderna af oss, ömsa linne, el-
ler stiga up, så stannar swetten, och
då ställe få wi genast antingen ny fylle
och hetta, eller ock allenast hetta, hwilken
ej gifwer sig, förän wi falle i ny swett-
igen. Begå wi under denna swetten sam-
ma fel, så få wi åter igen ny fylle och
hetta, som ej går öfver, förän wi å nyss
falla i swett och afbida den, til dess den
af sig sjelf wil stanna, ty då böre wi
först låta torfa oss och ömsa. På så-
dant sätt är det, som Barns Fråsor
blifwa oordenteliga, eller en Ålta; ty som
de ei kunna på annat sätt, än med skri-
kande gifwa tillkänna den oro de hafwa
under hettan och swetten, fördenskul ta-
gas

as de up ur waggan, på det de må
 ostas, blifwa falla och swetten stannar,
 warigenom flere paroxysmi kunna kom-
 ma på hwarandra, dem Barnet undgått,
 om man förmått det at ligga stilla, til
 en rätta paroxysmen med sin tilräckeliga
 vett blifwit slutet.

Jag wil ej uppehålla mig med gissnin-
 ar, om rätta orsaken til Fråsa, eller up-
 skäna de tilfällen, som göra at den bry-
 r ut. Nog är, om jag wisar huru den
 al betas, och huru angeläget det är, at
 se låta Curen ankomma på tiden och
 naturen: ty om den lyckas på andra or-
 saker, så lärer dock något hwar sett, at den
 os ej gärna slår an. Omwärlingen
 köld och hetta gör inom så paroxys-
 er kroppen så swag, at krafterna för-
 rinna, och blodet så lös, at dess tunna-
 delar flyta ut genom swett, hullet för-
 rs, friska färgen i ansiktet förgår, de
 ulna, så hårdheter i inålsborna, swullen
 aga, wattu-sot och sådana sjukdomar som
 dan ej kunna hjälps. Är Barnet myc-
 t flent, och får Fråsan om Hösten, så
 än angelagnare, at ej dröja länge med
 tilförlätelig Cur, emedan det annars
 tteligen, efter en sådan Fråsa, får den
 kallade Engelska Sjukan (Rachitis).
 Full-

Fullvärt Folk såges ibland haft förman
af en långsam Fråsa. Den namnkunni-
ge Mathematicus de la Hire, slapp genoe-
quartan sina svåra hjärt-flappningar, och
wardt gammal Man. Genom samman-
Fieber hafwer en annan öfverwinne-
en svår och långsam wärk i sin högh-
are. Men detta kan ej lämpas på
Barn. De hafwa sina mästa sjukdo-
mar af syra, och den öfverwinnes ee-
utan öfres snarare under Fråsan. Doe-
enda förmon jag sett Barn hafwa
Fråsan, är den, at de wåra. En Gåst
som drogs med quartan i halftredje år
wardt under den tiden en aln längre, be-
rättar Herr Professor Schultze. Jag m-
kar ej, at ju Barn ibland kunna öfwee-
winna sin första Fråsa, utan at bruka
något, hålft om de få den om Wåren
men är det Höst-Fråsa, så går den ej gån-
na öfwer på 2 eller 3 månader, ja oft-
ej på så kort tid, så framt Barnet ej får
en hård swullnad i wänstra sidan under
ref-benen (Placenta Febrilis), eller någon
annan sjukdom, som fördrifwer Fråsan.
Jag påminner mig, at et Barn drog
med Altan i 3 månader, men slapp den
då det af sina Syskon wardt smittadt med
Kopporna.

Fråsan döljer sig ibland under andra sjukdomar, och är då swår at känna igen. Jag såg uti Gesle et Barn, som hwarannan dag hade en fäselig näseblod, och redan mist så mycken blod, at det säkert att lifwet til, om jag ej genast gifwit det Chinchina. En Fru hade hwarannan dag håstig wärk och rådnad i ögonen, som kom i riktiga tid igen och stod ej at öfwerwinna med annat än Chinchina. Jag åminner mig en hederlig Man, som hwarannan dag fick i högra sidan samma lågor, som annars plåga vara wid sten, en jag äfwen botade med Chinchina. Äter en annan fick hwarannan dag en wåldsam torr Hosta, därpå djup sömn och vett, som liksom räddades med Chinchina. En sådan dåld Fråsa röjer sig ärmed, at hwar anstöt håller sin wisa d, begynnes med jäspning, slutas med vett, och watnet, som tages imellan paroxysmerna, sätter på botten i glaset liksom et tegel-grus. Sådana Fråsor tåla gärna drögsål, utan fordra tidig bot. Den farligast äro dock de, hwilka under paroxysmerna hafwa i följe med sig, aningen upkastning eller durchlopp tillika; eller blodblandad stol-gång, eller pina wid ånstra mag-mun, eller håstig swett som minskar hettan, eller kall swett; eller

komma utan synbar orsak med dånningar och qwas; eller wid hwilka kolden ej uphöra och brnta sig i hetta och swett, eller hafwa djup sömn med sig, likasom man wore rörd af slag; eller som förwannlas uti en ständig elak Feber. Sådana äro dödade Fråsor, och måste genast intas med tilräckliga doles af Chinchina annars sätter man lifwet til, innan de tredje, fjerde eller femte paroxysmen öfwerständen. Sådana Fråsor gå åfwee ibland hos oss, men i synnerhet wisa id sig i Italien, England, på Den Minorca, och i Hannover. Man säger gemerligen, at de som dö i Fråsan, sätta alltid lifwet til under kylan; men jag sett at på Minorca hafwa de mästa dödt under hettan. Detta alt anförer jag, endan i den tankan, at wisa, det Fråsan ej är någon sjukdom at narras med, utan som fordrar god skötsel, och, om elaka tecken wisa sig, snar bot. Jag wil fördenfä skynnda mig, til at därom lämna sådan underrättelse, som kan nyttjas för Barne

När et Barn får Fråsan, bör man lägga det i en wärmd säng, och om möjligt är, uti en stor drag-fri kammare; då där någon ligger uti Fråsan, märker man alltid sur luft, som witnar om den u
dunf

dunstning, hwilken den Sjuke uti et litet rum lätt drager åt sig, och gör dymedelst Febern långwarigare. Fördenskul bör ock rummet hållas snyggt, gälfwet beströds med friskt gran-ris, och när årstiden, waderleken och omständigheterne så tillåta, dörren eller något fönster ibland på de feber-fria stunderna öppnas, dock med den försiktighet, at ingen wäderpust kommer åt den Sjuke. Kan den Sjuke flyttas i öfversta wåningen, så är det så mycket bättre. Kan det ej ske, så böra ständigt några stickor ligga i kifelugnen, eller på spisen och brinna, på det luften i rummet alltid må wara ren.

Under kölden må den Sjuke ej dricka; hwad han då njuter, det qwålsjer honom efteråt, ökar oron och gör paroxysmen långsammare. Men märker man, at den Sjuke wil fråkas, så hjälper man under med lunt watten, hwilket fördenskul bör wara til hands. Under hettan bör man dricka litet warmt Thé, med några droppar Renskt Win uti, eller öfwafla utspädd med watten (ty då lär den alltid mer), eller brödwatten, som öres smakeligt med litet Citron-Saft, Docker och ganska litet Renskt Win; eller Thé med Citron-Marmolade; eller li-

R

fa

ka mycket Swagdricka och Watten, som
 utblandas med litet Citron-Saft och So-
 fer; eller Korn-Watten, uti hwilket smäl-
 tes litet Hjorthorns-Gelée; eller tagee
 man insyltada röda Winbår, Åkerbår
 Smultron, Hallon, Hjortron, Körsbår
 eller Tranbår, öser på etdera af dem sjudo
 hett watten, hwilket, när det begynnee
 swalna, hålles af och blandas med gam-
 ska litet Renskt Win; eller smälter man
 däraf tilredda Geléer uti Watten. D
 Sjuke ledsna snart wid en slags drick
 därför är nödwändigt, at hafwa förråd
 på ombyte. Skada är, at törsten ej stil-
 las med annat än syrlig drick. Fråsen har
 utom des, hålst hos Barn, syra med sigg
 och i så måtto, wore rent watten eller en
 ganska swag Rycklinge-Soppa här den
 tjänligaste dricken.

Dröjer man med at dricka, til de-
 hetan hunnit til sin högd, så är det de-
 bättre. Hufwudvärken, som nu plågar
 komma, går lätt öfwer, om den Sjuke
 tål et tunt flåde öfwer ansigtet. Ångan
 som då qwarhålles, upmjukar dunst-rörern
 i ansigtet, at det snart kommer i swett
 Kalla omslag äro då öfwenthyrliga. Swet-
 ten afwaktas med tålmod: då må man
 dricka, så ofta man wil, men litet i sam-
 der,

der, dock ej kallt. Händerna behöfwer
man ej hålla under täcket: nog är, om de
få täckas med et flåde eller nåsduf: ligga
de bara, så stannar swetten i fortid. När
swetten af sig sjelf stannar, ömsas rent
inne, som bör wara torrt, varmt och
öft med maltix: är det ej wäl torrt och
varmt, så kan det ej draga åt sig den ö-
fena fuktigheten, som stannat i porerna:
ned räkningen förekommer man at dunst-
ören ej blifwa för slaka. När Paroxys-
men är förbi, må man taga Barnet up-
på sängen: man kan då ställa sig med
et för en eldbrasa, på det ångan som än
dunstar, deß mer må fördelas, och ej
stanna i porerna eller på skinnnet. Innan
et lägges igen, böra lakan ömsas, eller
om de samma brukas, böra de förut stry-
kas med eld-järn.

Mat-Ordningen inrättas så, at den
Sjuke ingen ting förtärer under Paroxys-
men; icke eller nära inpå den samma: utan
id på 4 eller 5 timmar förut, på det
at-smältningen må wara förbi, innan
ista anstöt kommer. I Frågor förbjü-
s i almänhet mjölk, fisk, salt och röft
tt, ofoft grönt, hårdkokta ägg och alt
t som är fett. Kunna de nöja sig med
f, kött- och gryn-soppor, ägg-öl samt öl
h bröd, så är det wäl.

Så snart första paroxysmen är förbi, bör man genast tänka på, hvad Barnett skal på de goda timmarna taga in; och som det blifwer antingen kräf-medel eller laxativ, hwilka bägge något känna på krafterna, så är nödigt, at etdera genast brukas, innan deßa at Febern blifwer medtagne. Kräfandet är nödigt, om man wet at Barnet haft god mat-lust, åtitit starët, i synnerhet stadig och hård mat, om deß tunga och swalg äro orene, om det har elak smak i munnen och hård andad, om det under paroxysmen hade swindel, om nedra läppen darrade, om det då klagade öfwer wämjelse, eller hade werfeliga kräfningar. Wid så fatta omständigheter, bör man gifwa det et kräf-medel af Ippecacuanha, hwilken blandas och ingifwes på det sättet, som jag på sid. 249 berättat, uti Afhandlingen om Rikshosta. Om tiden är allenast frågan. Gemmenligen tager man det tre timmar före paroxysmen, så at det, innan anstöten kommer, hafwer gjordt sin werkan. Men jag är nog öfwertrygad, at det hafwer större nytta, om det intages strax efter anstöten är öfwer, och därföre önskar jag i synnerhet, at det må brukas strax efter den första eller andra paroxysmen, medan krafterna än tåla det; ty sedan Barnet frusit

flee

ra gångor, drager det alltid långt ut, innan det efter anstötten hinnet repa sig. Som man emot slutet af hwar anstöt, svettas utanpå kroppen, och dymedelst går bort en del af Feber-Materien; så svettas man ock inwårtes. Den del af Feber-Materien, som följer sistnämnde svett, blifwer qwar innom kroppen, stannar i mage och tarmar, samt uti lefren, och följer därifrån med gallan ner uti tarmarna. Påsar man nu på at utdrifwa den, innan hon hinnet genom sug-röret och mjölk-ådrorna, at åter komma in til blodet, så hafwer man vunnit mycket. Därföre ser man ock, at somlige med et enda kräft-medel slippa Gråsan. Finnet man af nyssnämnda tecken, at än et kräft-medel är nödigt, så gifwes det på samma sätt, efter nästa paroxysme. Känner man at magen är stunn och upblåst; den Sjuke berättar at wädren bullra, samt at rygg-wårken är swår; då är det nödigt, at man gifwer honom et eller annat laxer-medel. Jag plågar måst bruka följande Pulsver:

R. Rad. Jalappæ - - gr. 10.

Arī præparat.

Salis Absinthii ana - - gr. 4.

Tartari Victriolat. - - gr. 2.

R 3

M.

M. f. pulvis. D. S. Lindrigt öpnant
Fråß-Pulver, som intages på de
goda dagen uti swag Kneclinge-Sopp
på, så tidigt, at det gjordt sin wer
kan 2 timmar innan nästa anstöt
väntas.

Så länge nämnde tecken wisa sig, kan
detta Pulver å nyo brukas på de goda
dagarna, och wet jag många, som blott
därmed öfverwunnit Fråßan.

Uti Dubbel-Terrian är hwarannan
paroxysme swårare, och som föremiddagen
efter den swårare paroxysmen alltid är
bäst, ty väljer man då den til at gifwa
in laxer medlet på.

När tredje anstöten är öfver, låter
man Barnet på de goda timmarna taga
et skedblad i sänder hwarannan eller hwar
tredje timma af följande Feber-Drick.
Man smälter i quintin Malörts-Salt uti
et halft qwarter watten, öser därtill små
ningom ända til 4 lod Citron-Saft, eller
til deß man ej märker någon fräschning.
Härtill lägges sedan så mycket Pomerans-
Syrup, som behöfves til at göra denna
dricken smakelig. Finnes ej Citron-Saft,
så tager man god Vin-Attika. Swad som
här af intages inemot nästa anstöt, det gö-
res

res litet varmt. Blifwer Paroxysmen, som nu skulle komma, ej ute, så ser man wäl efter, om de förr nämnde tecken, som wisa om kräf-medel eller laxative äro nödiga, än finnas, och i den händelsen brukas etdera igen, och därefter fortfar man med Feber-Dricken, til deß man aldeles sluppit Fråsan. Man har orsak at hoppas på detta sättet kunna blifwa den qwitt. 1). Om den Paroxysmen, som faller in på femte dygnet, hwarken är längre eller swårare. 2). Om wattenet skär sig efter anstötten, och får blekastigt grus på botten. 3). Om hwar anstöt sedan blifwer lättare. 4). Om krafterna ej för mycket gifwa sig. 5). Om den Sjuke nu slår ut i näsan eller på läpparna, ty om detta utslaget kommer widare, så har jag ofta sedt, at det betyder en enwis Fråse, hålst om det är första Fråsen man hafwer. Iusinna dessa tecknen sig ej, utan Fråsen fortfar, så bör man äfwen enwisas med Feber-Dricken, och tillika tilse, at Barnet, i stället för köld och rysning, får hetta och swett de timmarna Fråsen borde komma. I så måtto är det nödigt, at man wäl ser efter och minnes, huru många timmar han flyttar sig fram eller tillbaka, eller om han altjämt kommer på samma timma igen (hwilket sista bety-

der en långsam Fråsa). Annars wet man ej på hwad stund den Sjuke skal drifwa i swett.

3:do. I detta asseendet har jag brukat å skilligt. 1:mo. Har jag låtit lägga dem en warm säng, en hel eller en half timme förr än Fråsen wäntats, och förmått dem at dricka warmt Tæc, eller tinn warmt öl och bröd med Rummin uti, och i det samma lagt öfwer deras mage een tjock ylle-lapp, den jag doppat uti een blandning af lika mycket, osaltadt Smör och Åttika, hwilka jag låtit smälta tilhoo på öfwer elden. Lappen utwrides, wicklas in i et tunt kläde, och lägges så warm på, som Barnet kan tåla den.

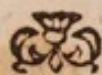
2:do. Hos andra har jag tillika på denna lapp stänkt litet Ungerskt watter, eller, när det ej warit til hands, litet Brännewin.

3:tio. Åter hos andra, har jag låtit skära i tu en het bröd-limpa, wicklat den in uti tunnt linne, och stänkt på den Ungerskt Watten eller Campher-Spiritus, samt låtit lägga den öfwer magen, så warm som Barnet kunnat tåla den.

Swetten som fölgt härpå, har jag låtit öfwer Fråse tiden underhålla med warmt

varmt Thé, öloft-wasla eller hwad hållst
Barnet welat dricka. När nästa Paro-
xysme wäntas, gör man lifaså, och där-
med är Fråsen merendels botad, wälwe-
tandes, om den ej är af elastt slag.

Härpå grunda sig måst alla Kärin-
ge-Curer för Fråsen. Det är bekant, at
wåra Förfäder lade på dem som hade
Fråsen, et Spanskefluge-Plåster, antingen
i nacken eller på inre sidan af endera
handlofwen, och stälte det så til, at Plå-
stret skulle begynna at draga wid den ti-
den då Fråsen wäntades. Härigenom
kom hetta och swett i stället för kyla. Li-
kaså lägga nu Gummorna Nitgräs på
handlofwen, hwilket öfwen drager up blå-
sa, och hjälper ofta, så framt det drager
när Fråsan skal komma, och dymedelst
gör så stark hetta, at fjölden ej får råda.
Andra igen taga Tjära och Hwitlöf, den
de stryka på magen, hållt i form af en
håst-ffo. Detta drager up antingen qwiß-
lor eller blåsor. Åter andra, taga lifa-
mycket Sot, Ingefära och Salt, hwaraf
de med en äggegula göra Plåster, som
lägges på förr nämnde ställe af handlof-
warne. Detta göres nytt hwar 12:te ti-
ma, til deß det hjälper. Andre göra dy-
lika Plåster eller omslag af Sot, Sal-
miak,

miaf, Spindelwäf, Peppar, Theriak
 ler Terpentins-Olia. Lika godt hwar
 man tager, allenast däruti är någ
 skarpt, som förmår draga up blåsor, re
 och betta den stunden man borde fry
 Et dylikt måste jag nämna, som en g
 wän meddelt mig, hwilket han säger h
 pit både unga och gamla, både uti Allte
 och Fjerdedags-Gräkan, och det inne
 24 timmar. Man tager Cardus-Tobac
 så mycket som fordras til en medelmätt
 wäl stoppad pipa, blandar den med m
 stan dubbelt så mycket surt riswit brö
 och håller därpå litet win-ättika, samt g
 därpå en liten sammanhängande deg, str
 förän paroxysmen wäntas. Denna del
 i tu, och lägges, i det paroxysmen kom
 mer, på hwardera armen mitt öfwer Yu
 sen, och fastbindes med lärfts-rimfor,
 at den ej skrider af. Härpå förorsakas
 fliande och sweda, men degen får dock
 tagas af eller rubbas, förän dygnet
 alt, och blemmorna som då synas, få
 öppnas. Jag försökte detta 1753 om som
 maren på åtskilliga, af hwilka en del ble
 wo hulpne, hos en del gjorde det inge
 ting. En trowärdig man berättar,
 föliande Plåster hulptit. Man tager
 quintin Theriak, i quintin Terpentirn
 Swafwelblomma, Allun och Peppar,
 hwar

hwardera 20 gran, distillerad Winrute-
Olja 10 droppar, och Campher 10 gran.
Häraf göres 2 Plåster, som läggas in-
nanpå handlofwarna. Jag hafwer hört
andra mycket berömma Mjälten, hwilken
i hast tages ur et Kreatur som slackas,
och lägges öfwer Barnets maga, så
warm den är. Detta har jag ej försökt,
men tror at nlle-lappen som jag berömt,
är både beqwämare och gör mer gagn.
Andre igen göra en liten poße, uti hwil-
ken de lägga litet Dnswelsträck och Cam-
pher, samt hänga den på halsen. Detta
har jag dock ej än sedt hjälpa, fast jag
wet många, som försökt det. Camphert
utwärtens påhängd, bringar somliga i
swett, således är grunden den samma. På
samma grund är det, som wi låte full-
wärt folk taga in hwitlöf mot Fråßen,
hwilken ofta hulptit.

Är Fråßen af elakt slag, då bör man
ei wäga at lita på dessa medel. Dubbel
Annandags-Fråsa, uti hwilken de swåra-
re anstötterna falla in på jämna dagar,
plågar gärna wara elak. Den tredje an-
stöten uti Annandags-Fråsa, wisar ge-
menligen om denna wil wara af elak art.
Om några af de swåra tecken som jag
förr nämndt, då insinna sig, så komma
de

de under fjerde anstöten långt håftigaree-
gen. Bid så fatta omständigheter, ge-
per jag genast til Chinchina-Barken. Jag
jag styr strax til detta wälsignade medle-
enär jag märker, at den anstöten, som
faller på femte dygnet, är långsammare
sårare och håftigare än någon af de frö-
ra. Likaledes om Barnet är flent och f-
ter i swett så snart det sofwer. At det
medlet är oskyldigt, kunde jag, så w-
som mina Med-Bröder, om det omträm-
de, wisa med många exempel. Man t-
ser allenast at den är oförfalskad, och
man brukar nog därpå, samt så länge,
desß Fiber Materien dymedelst fullteligen
utarbetad. Bliwer något af denna qwo-
i kroppen, så är den et frö, hwilket öf-
fig, och gör at man å nyo faller in. De-
är härmed lifasom med utslag. Brukas
Swafwelblomma länge nog och i tilräck-
lig dos, så får man utslaget igen. Sål-
des är Chinchinan ej skulden til at man
å nyo får Fråsen, utan det, at man bru-
kar den för sparsamt och ej nog länge.
Alla de främper som Chinchina tadlas frö-
re, de fölgde i fordnä tider mer än nu
på Fråsor, och då war likwist Chinch-
nan än ej känd i Europa. Den kom förr
in wid påß 1649, men nyttjades ej me-
bested förrän 1679. Efter 1690 wardt den
förr

först känd i Sverige. Största svårigheten är, at så förnylla Chinchinan, at et Barn må kunna taga den. Följande sätt har jag måst brukat:

Man kokar 3 quintin fint stött Chinchina, med halftannat qwarter godt watten, til dess 3 unce watten allenast äro qwar. Dessa präpas genom en Sihl, o. h på Chinchinan öses 4 lod Orange-Watten, hwilka likaledes präpas genom Silen, och blandas med det förra. Hårtill öses sedan 1 eller 2 lod Syrupus Hordeatus Paris. alt som Barnet älskar mer eller mindre sött. Här af gifwer man Barnet en Théé-Tasse i sänder så ofta, at det på de goda timmarna hinner dricka ut 2 sådana flaskor. Nästa gång blifwer Präpan ute, men icke dess mindre måste man hwar dag låta Barnet dricka ut en dylik Flaska, til dess det fått friskt färg, och sin förra hälsa igen, samt mår på den onda dagen äfwen så wäl som på den goda. Då uphörer man i 7 dygn i Annandags-Präpa, men i 13 dygn i Hwardags- och Fjerdedags-Präpen. När de äro förledne, gifwer man Barnet igen en flaska hwar dag i 7 dagar. Detta kallas första Repetition. Härpå uphörer man igen så
lång

länge som förra gången, och gifwer sedan en flaska hwar dag de 7 följande dagarna. Detta är andra Repetition. På lika sätt fortsar man, til dess 3:dje och 4:de Repetition skedd, och, däreft Barnn har Jherdedags-Fråsan, låter jag det i tid bruka femte Repetition, på det jag må wara dess säkrare. Ledsnar Barnn wid denna dricken, så kan man gifwa de Chinchinan på följande sätt:

Man tager fint sönderskurne insyltade Citron- och Pomerantz-Skal, af hwardera 3 lod. Detta fräbas i en Marmort Mortel, under det man småningom öfverdärtil 6 unce Rjörsbärs-Watten och unce Orange-Watten. Detta präbas sedan genom en Sihl, och blandas med quintin Chinchina - Pulswer, 2 quintin swagt Canel-Watten, samt 3 lod Pomerantz-Syrup. Här af gifwer man Barnet en mat-sked i sänder så tråget, at flaskan innan nästa anstöt är all. Man kan också gifwa Chinchina - Pulswer i mandelmjölke. Afwenledes i swagt Choccolade. En höf Herres Son, som redan war wan wid at dricka Win, och ej kunde taga Chinchina på ofwannämnde sätt, wardt hulper med följande Chinchina - Win:

℞ Pulver. Chinchinæ - - Unc. 6.
Coqu. c. aquæ fonta-
næ - - libr. 6 ad libr. 2.
Magmat. residuo af-
funde Vini albi Gall. opt. libr. 2½.
Diger. p. horam. Exprime
& affunde de novo Vi-
ni opt. - - libr. 1½.
Digere p. horam, cola &
exprime.
In colaturis mixtis solve su-
per ignem.
Sacchari albi - Unc. 15 & adde
Flaved. cort. Aurant. rec. e malis
N:o 2.
Ebulliant semel, addendo
pulv. cochinillæ. - - drachm. 1½.

D:r S:r Chinchina Vin, hwaraf 2 mat-
skedar intagas i sänder hwar eller
hwarannan timme på de Feber-fria
stunderna.

Barnet lider ej om det tager mer
Chinchina än som behöfves, men det li-
der om det tager mindre. När Curen är
lutad, wilja Föräldrarna gärna, at man
skal gifwa det något som afförer. Det be-
höfves sällan, ty god Chinchina skaffar
gärna sjelf öpning; men är Barnet för-
stop-

stoppadt, så må det laxera. Chinchina
blifwer ej mer qwar i kroppen än bröda.

Får et Barn Froßen, medan det ä
nu dir, så behöfwer man ej annat, (a
1) wäl rena deß mage och tarmar me
Rhabarber-Elixiret, och 2) gifwa Al
man Chinchina, likasom hon sjelf har
Fråßen. Hon må bruka den i Pulsweer
och på det hon ej må ledsna, gifwes doe
in uti Oblat.

År 1750 fick jag en slags Fråßen
som Medici kalla Semitertiana. Den w
med en paroxysme den ena dagen, o
med två den andra. Som jag nyß f
ut haft en swår Mesenterisk Feber, w
jag så ledsen wid at taga in Chinchina
och så nitmårglad och kraflös, at jag
orkade taga in någon ting. Jag lät
koka 6 unce Chinchina-Pulver uti watter
så at däråf blef en Gröt, hwilken u
glest linne lades lagom warm öfwer m
gen på det 3:dje dygnet om morgone
Den upwärmdes så ofta han wille ka
na. Febern kom ej mer igen. Jag
fortfor med omslaget i 7 dygn, och
tåmmeligen snart mina krafter och håll
igen. Af de wackra Handlingar, som e
Societet af Medicis i London gifwit ut fö
ledit år (Medical Observations and Inqui

ries Vol. II. pag. 245.) ser jag, at Herr Doct. Sam. Pye kommit på samma tankar. Han visar med åtskilliga Rön huru lyckeligen Barn blifwit hulpne, så wäl från Fråsor som remitterande Febrar, då han för dem utwärtens brukat Chinchina-Pulver. Swårigheten at få små Barn til at taga in Chinchina, gör, at detta påfundet är betydande.

20.

Om Maskar.

Maskar äro ej någon sjukdom, men de förorsaka många sjukdomar. Den som är plågad af Maskar, bör wara angelägen om, at snart blifwa af med dem. Ju längre man hyser dem, ju mer ökas de och wara: så länge man har dem innom kroppen, kan man aldrig någon timma wara säker för at sjukna. Om man på främmande ställe kommer at njuta owan spis, eller äter något sött, eller Maskarna af någon orsak röra sig, kråla, suga eller likasom bora i tarmarna, så är man strax sjuk. Barn och ungt Folk hafwa genast känning häraf: gammalt

S
folk

Folk, hvars tarmar ej äro så reteliga och starkt Folk, hvars tarmar äro inu öfwerdragne med en stadig mucus, känna ej så lätt deras rörelse, icke des mindre hafwa de hos alla den olägenheten med sig, at de dela födan med en, och at de blandas med Maskarnas excrementer, och med det som af dem utdunstar, hwilket gör, at man antingen får för liten eller elak föda, eller ständigt hungrar. Ju flere eller ju större Maskar man har, ju mer lider man i detta afseendet af dem. De som ha Maskar, plågas alltid mer än andra i hetsiga sjukdomar, i synnerhet i ti Koppor, därför vågar man ej gärna at ympa Kopporna på et Barn som man wet hafwa Maskar.

Maskar födas af sitt frö, äfwen som alla andra lefwande ting. Af et flugas ägg blifwer en fluga. Af et höns-ägg ett kyckling och ingen orm. Af et gås-ägg ett gås och ingen fisk. Likaså födes af ett Mask, en Mask och intet annat. Sådana frön kunna komma uti vår kropp med vår mat och drick, i synnerhet med watten som wi dricke, och hwarmed färdig len i köket tvättas. Gemene man dricker mycket watten, i synnerhet om sommaren, och det ofta nog orent. De

äter spise-fläsk och spise-fött. I sådant alt funna Maskar hafwa lagt 1000:tals af sina frön, som nedswäljas och utfläckas i magen och tarmarna. Ja, med orent watten töra ibland små Maskar nedswäljas. Detta lärer oss wara skuld til, at gemene man så ofta har Maskar. Därföre ser man också, at ibland de fattiga sjuka, som genom framledne Herr Biskopens Doctor Kallens christeliga försorg, födas och skötas wid Sättra Brun, alltid wid på 3 fjerdedelar plågas af sjukdomar som komma af Maskar. En del Fisk, såsom Braxen, Ähl, Mört re. hafwa ofta Maskar, i synnerhet Binnike-Mask uti sig. Det är troligt, at wi med dessa merendels få den nu nämnde Masken. Därföre se wi också, at den är nog almän på de orter, hvaräst mycken Fisk wankar. I Stockholm är den mer almän än i Upsala. I Finland och Ryssland är den mycket allmän. I Holland plågas hwarannan människa af Binnike-Masken, och uti Schweiz hwar tionde. Sant är, at den wi gemensligen finne t. ex. i Braxen, är platt och hwit, men utan leder; dock emedan samma slag, som människor hysa, enligt hwad Herr Archiatern och Riddaren von Linné, Herr Biskopen Mennander, och Herr Doct. Unser intyga, finnes i watten,

ten, så är ingen twiswel, at de äfwel
funna finnas i Fiskar. Alt den werke-
gen i dem finnes, se wi af Ruyschii ob-
serv. Anat. p. 84. Det är ock wist, at
fisken kokas innan den ätes, och at
wål Masken som des frö, af watnets he-
ta kunna dödas; men at det ej altid skeer
har jag tillika med 7 andra Personer
med egna ögon sedt, då et fat Bræce
framsattes på bordet, på hwilket war en, ut-
hwilken fanns en Binnike-Mask, som då
rörde sig och lefde. Skulden lärer war-
den, at fisken här i landet sällan kokas
wål, utan ätes merendels half-kokt. Hu-
ru stark hetta Maskarna tåla, innan de
dö därpå, har Herr Provincial-Medicus
Doct. Montin, wisat i Kongl. Weteri-
närskaps-Academiens Handl. för År 1763
pag. 113.

Så människor låra kunna åta sig
för at swälja ned frön af Maskar, håll
man ofta uti et glas nedswäljer tusende
tals. Huru kommer det sig då, at wi ej
le hafwa Maskar? Frön af Maskar kun-
na utfläckas i vår mage och tarmar 1)
om uti dem är lagom värma. 2). Om
de så ligga stilla. Stilla så de ligga, om
de fastna uti den naturliga slemmen, som
inuti öfwerfläder mage och tarmar (mu-
cu-

cus ventriculi & intestinorum); eller om de komma at ligga i tarmarnas fällor, eller om de ej rubbas af det ständiga bul-
tande, som Puls-Ådrorna på magen och tar-
marna förorsaka. 3). Om de ej strax utdrifwas
medelst magens och tarmarnas ständiga krål-
lande (Motus Peristalticus). 4). Om de ej smäl-
ta eller utmjölkas af den ångan, som ge-
nom dunst-rören stundeligen utdunstar in
uti magen och tarmarna. Så se wi, at
utsädd såd utmjölkas och ej kan gro, när
på den kommer träget rågn. Fröad Fi-
ske-Råm kan ej planteras i rinnande,
men wäl uti stilla watten. Sådana äro
gemenligen omständigheterna hos en flen
människa. Däremot krälla tarmarna starkt
hos en som är stark: Puls-Ådrorna bul-
ta med mer styrka: dunstningen sker med
mera kraft, och hettan är större, så at
den ofta stiger til 94 grader på Farenheits
Thermometer, men går hos en flen ej så
högt. Om en flen och en stark njuta e-
nahanda mat och drick, och så således
neder lika mycket frö af Maskar, så föl-
jer, at de hos den förra lätt kunna trif-
was, men måste hos den senare förgås,
så framt den genom orent wattens dric-
kande &c. ej får dem i kroppen i sådan
myckenhet, at någon del måste stanna i

oswannämnde mucus, eller uti tarmarna fallar, hwilket lärer hända gemene man ty af det som sagt är, följer annars, att Maskar äro almännare hos Barn än hos fullwårte; almännare hos Fruentimmer än hos Manfolk; och almännare hos dem som mycket sitta stilla, än hos dem som äro i ständig rörelse, hwilket alt afwee ärfareheten intygar.

Churumái ingen del i människarnas kropp gifwes, uti hwilken man ei funnit antingen Insecter eller Maskar; så äro dock magen och tarmarna de ställen, uti hwilka Maskar egenteligen taga sit bo.

Människor plågas i synnerhet af två slag. Det första liknar Ost-Masken och kallas Aicaris (Linn. Syst. Nat. nya Edition, Tom. I. pag. 648.) Spring-Mask. Den är merendels hwit, ganska liten och spetsig på ändarna, uppehåller sig i ändertarmen, ibland äfwen i Colon, är otroligt snabb i sin rörelse, kryper ofta ut och in igen, och förorsakar ibland, när den är ute hos små Flickor, en otrolig smärta wid och omkring wattugången; ja afwee hwita flusen. Den finnes aldrig allena utan där den finnes, är den i stor myckenhet.

Det andra slaget kallas Lumbricus teres (ibid. 648). Dessa likna Met-Maskar, fast de äro hvitare och ej ha så tydlig ring. Bägge hafwa wid på 100:de inciturer, och wid hwar, enligt Herr Archiatern och Riddaren v. Linnés anmärkning, på 3 sidor en hwar pigg, som wetter ifrån den ändan wi gemenligen kalle deras hufvud. Med dessa kan han lätt flytta sig, prickla tarmarna och göra ref. Den ordinaira Met-Masken kan draga i hop sig, göra sig ganska fårt och tjock. Sådan skapnad har jag ej sedt dem antaga, som kommit lefwande från människor. Den ordinaira är mjuk, antingen han är lefwande eller död. Den i människan är gemenligen hård och stum. Dess ringar synas ändock, men äro lifasom utdragne. Af detta slag finnes sällan en allena hos människan, utan gemenligen flera. På en fattig sticka om 8 år, som plågades af Maskar, och hela fjerdedels, ja ibland halfwa timen, låg efter convulsioner fäns-lolös, utdref jag inom 9 dygn något öfwer 90 stycken med et slags Piller, hwilka jag framdeles skal nämna. Dessa Maskarna äro gemenligen 1 qwarter långa. Man har dock exempel på dem, som varit 5 qwarter, ja 3 alnar långa. Den Baggliv talar om i sit bref til D. Andry, hwil-

fen fråktes up, då den Sjuke luktade på
hvitlöf, war 30 fot lång. Detta skal
finnes icke allenast i jorden och hos män-
niskor, utan äfwen uti falskwar och hun-
dar. Man wet af försarenhet at de äro
quick-silfwer och sand. Man tror ock, at
de äro win och brännwin. Jag har dock
sedt en, som kom ut lefwande från
Barn om morgonen, och lefde än om an-
tonen, fastän han i så många timmar lig-
gat uti en flaska med Spiritus Vini. De
3 runda uphöjningar, som synas wid de-
ena ända, låra förmodeligen wara de-
munn.

Det tredje slaget kallas Tænia (ibid
pag. 819.) Tiken eller Binnike-Mask,
medan den liknar et Binnikeband. Han
är platt, lång, merendels hwit och hvar
leder. Menas altid wåra til, liksom Scer-
tularia, med nya leder. Af denna fin-
nes ibland en, ibland flera, hos en och
samma människa. Deß ena ända är bred
med många leder. Den andra ändan blir
wer alt smalare och smalare, med alt fär-
tare och färtare leder, så at de wid slutet
icke en gång med microscope funnat ses,
och slutas ändteligen med en ganska liten
pigg. Jag påstår ej, at den bör kallas
hufwud, utan berättar blott, hwad jag
fleras närvaro sedt. Lederna wid den bre-
da

Da åndan kunna lätt dragas ut, den ena
 efter den andra, och dessa bitar fallas
 vermes cucurbitini, Gurf-Maskar, hwilka,
 som de hwar för sig kunna lefwa, hafwa
 fått et särskildt namn, och blifwit med o-
 rätta ansedde, som särskildte Maskar. När
 allenast några alnar komma ut af Binni-
 fe-Masken, tycker man at alla lederna ä-
 ro lika långa och lika breda, men när
 man får se 16 à 20 alnar komma ut på
 en gång, ser man lätt, at han midtpå
 är bredast, men lederna fortare, än wid
 den så kallade breda åndan. Hwar led
 hafwer en slags patt, eller lifasom rundt
 sug-rör; det första Species hafwer et på
 kanten, och det andra hafwer 2 på sidan.
 Dessa sug-rör kan han, medan han än
 lefwer, sticka ut och draga in. Med des-
 sa lärer han åstadkomma det sugande i
 mage och tarmar, hwilket de känna som
 hysa honom. Jag förtiger, hwad nytta
 de annars kunna hafwa. Man har ty-
 deligen sedt, huru stinn en astagen led
 blifwer, om den lägges uti ljun mjölk.
 Det är nästan otroligt, til hwad långd
 han kan wåra hos en människa. Jag
 har ej sedt mer än 80 alnar gå bort på
 en gång. Andra hafwa sedt til 300 al-
 nar gå sin wäg. Doct. van Dœvern be-
 rättar, at en Bonde fick efter et intagit

fråsk-medel, genom halsen ifrån sig 44
Holländska alnar, och hade wäl fått mæ-
om han ej trodt sig fråkas up alla tar-
marna, och därför bet af den. Här-
ser man ock, at han ej allenast uppehålle
sig i de grofwa, utan äfwen i små tar-
marna, ja, uti sjelfwa magen. Hos hun-
dar har man nog sedt det, men D. Rau-
lin har uti den tredje af småtarmarna p-
et Lif, funnit en Binnike-Mask, som wa-
16 fot lång.

När en Binnike-Mask kommer ut-
ser han både längre och bredare ut, än
han är en stund efteråt. När han kom-
mer lefwande ut, ser man tydeligen de-
frållande, då han skiftewis blifwer smal
och bred, samt deß kanter lifasom wältr-
sig och gå i wågor, och detta är den
wältande rörelsen, som de kanna i lifwert
hwilka hafwa Binnike-Masken. Han syn-
nes ibland död när han kommer fram-
men är dock lefwande. Jag har ofta för-
sökt det, äfwen sedan han legat 24 tim-
mar på en talkrif i fönstret. Jag har lagt
honom i en Spilkum, med litet warm
watten på honom, då han genast begynte
frålla och röra sig. När jag strax däreft-
ter öst kallt watten på honom, har han
genast legat lifasom död, och på det sätt-
tet har jag skiftewis kunnat lifasom döda
och

och skaffa honom lif igen, så länge jag welat. När jag länge ömsat på honom kallt och varmt watten, har jag ändteligen märkt at et ganska tunnt skinn skildt sig ifrån honom, med hwilket han öfweralt war betäckt. At han hafwer känsl, har jag ofta märkt, ty hwar gång jag rörde honom medan han än lefde, med spitsen af en fin sax, har han genast begynt at krälla. När någon del af honom wisar sig, skulle man tycka, at det är lätt at draga honom ut hel och hällen. Jag wet at det är omöjligt: ty ehuru man drager warsamt, begynner dock den Sjuke at känna likasom en hop nystan inuti lifwet, och et sådant kliande, at den Sjuke får Convulsioner, om man ej gifwer efter och flipper af honom. Binder man då en silkes-tråd fast wid Masken, så drages tråden up uti lifwet, til hela 2 à 3 alnarna, men faller ändteligen af och kommer innan kårt ut.

Häraf ser man til en del, hwarföre denna Masken är så swår at drifwa ut, hwilken swårighet däraf ökes, at han med de förenämnde sug-rören lårer kunna hålla sig fast wid sidorna på tarmarna. Härtil kommer ock det, at han hos människan, äfwen som han gör uti fiskar och
hunn-

hundar, med spitsen af sin smala ånde som förmodeligen är hans almånnas munn (ty hwar led har utom des sin egen, jag menar sug-rören) så fäster sig wid tarmen at man ej utan stor möda kan få honom lös.

Herr Doct. Tyson såg en lefwande Binnike-Mass i en öpnad hund, hwars bredda ånda låg lös i ånde-tarmen, men den smala satt så fast wid den första af små-tarmarna, at han med nagelen ej utan besvär fick honom lös. Häraf ser man ock at den som menar sig blifwit af meel Binnike-Massen, kan ej wara säker eller wiß därpå, om han ej sedt, at den smala åndan åfwen öfscadd kommit ut. Blifwer något qwar, så wärer han snart trögen. Ja, om en led kommer at stanna qwar, så kan den åfwen öfca sig och blifwa en lång Mass. Det är troligt, at Binnike-Massen kan wära så starkt, at han ej får rum i tarmarna, så at en de måste ut. Ibland lærer en del af honom förwisna eller dö, och kan den delen då lätt af excrementerna slitas lös, eller med Medicamenter utdrifwas. Wißt är, at han ibland fråtes eller ruttnar på en led eller imellan 2:ne twår-ränder, blifwer då allt smalare och smalare, til des han åndteligen faller af, och har jag sedt at de

ffedd

sedt på tvåggehanda sätt, ty antingen
 har rötan begynt på bägge lanternerna, och
 gjordt lifasom 2 halfmånar, de där mötts
 åt med sin uphögda sida, eller har den
 begynt midtuti, och wid bägge lanternerna
 allenast lämnat en eller annan tråd. Det-
 ta är altså en wiß orsak därtill, at sty-
 ken af Fiken ofta komma fram, utan at
 de genom läkemedel blifwit utdrifne. At
 Binnike-Masken äfwen finnes utom män-
 niskan, är man nu wiß om. At den finnes i
 watten och i fiskar, har jag redan genom
 tromwärde Måns intygande wisat (Se R.
 Wet. Acad. Handl. år 1747 pag. 113).
 Men den hafwer äfwen blifwit funnen i
 tarmarna på hundar, kattor, lamb, höns,
 gås, duswor, ja uti tarmarna på en alde-
 les myfödd öpnad walp, hwilket sista Hr.
 Assess. Darelius sedt, och skulle det lätt
 kunna bringa en på den tanken, at Bin-
 nike-Masken kunde wara öf medfödd,
 hålft jag ock wet exempel på, at 2:ne
 Döttrar, Mor och Mormor haft Binni-
 ke-Masken, hwilket dock genom deras lifa
 lefnadsfatt lärer kunna förflaras.

Det fjerde slaget kallar Herr Archia-
 tern v. Linné *Ascaris Lumbricoides*, (ibid.
 648.) hwilken i alt lifnar *Ascarides*, och
 är lifsom Spring-Masken ganska spitsig
 åt

åt bägge ändarna, men är hela qwartern
lång, ibland mer. Denna hafwe wi
menligen mistagit för det andra slaget.

Sällan låra alla 4 slagen finnas hos
en människa, men från et fattigt Barn
om 4 år, som war ganska utmagrad
samt mycket swagt, och därföre fick af mi-
dren litet Korn-Brånwin, såsom en styrkt
dryck, gick strax därpå på en gång be-
en otalig hop Ascarides, 4 alnar af
tunn och flen Binnike-Mask, samt
stycken af det andra och fjerde slaget. S-
dan dessa gäster gått bort, repade Barn-
net sig, samt fick hull och krafter.

Wisa är finner man, at Maskar
ro ymnigare hos människor än annars
och när då någon Farsot yppar sig, här-
nar man öfwer den myckenhet af Maskar
som både öfwan och nedan gå ifrån de-
Sjuka. Så hände det sig med en stor
del af våra Ryttare och Soldater, som
1743 kommo sjuke hem från den Finske
Campagnen. Om orsaken härtil war, om
de druckit orent watten, eller om en fö-
utgången blid wäderlek befordrat äggem-
ymnigare utfläckande, eller Maskarna de
af någon orsak haft bättre trefnad än an-
nars; har man, utan noga undersökning
ondt wid at weta: men det wet man, om

om en sådan Farsot skal botas, måste man tillika bjuda til, at fria de Sjuka från sådana nykomna gäster, hwilka antingen sielfwe kunna förorsaka Feber, eller öfka den man hafwer, eller göra den oordentelig, eller förutan den plåga man hafwer, öfka den med ref, utspånd mage, yra, convulsioner &c. Herr Doct. van Dœvern hade 1752 om hösten en stark Soldat at sköta, som hade Fråsan: Under en Paroxysme fick Soldaten et faseligt darrande, i synnerhet i armarna, liksåledes et underligt skrattande, snäll men låg, darrande och ibland uphörande Puls. Van Dœvern gaf honom fördenskul et kråf-medel, som dref ut, jånte mycken slem, åfwen en stor Met-Mask, och därmed gingo plågorna öfwer och Fråsen strax därefter.

De plågor Maskar förorsaka, komma

1:mo Af deras storlek och myckenhet. Ju flera eller större de äro, ju mer dela de födan med oss. Häråf kommer den starka matlusten hos dem, som hafwa Maskar, i synnerhet Binnike-Masken, hwilken ofta är så stor, at de swimma bort, om de ej genast få en bit bröd. Häråf kommer ock, at de som allenast äta om middagen, få ondt om mornarna, men begå

gå sig wäl, om de få äta om qwällar
och frukost om mornarna (Se R. Bee
Acad. Handl. år 1747 pag. 119). Dä-
före måste en Barnsängs-Fru, som har
Binnike Masken, äta mer än en annan
om hon ej af honom skal oroa.

2:do Däraf, at de ofta ligga tilhopp
uti en fjölsa, omgifne med mycken slenn
hvilket wi gemenligen kalle Mask-bo: hwar
af sker, at någon af tarmarna utwidga
på et ställe, eller tildäppes, hvilket ge-
wer tilfälle til slutna wäder, Colique, Ill-
fastning, och til den fäseliga sjukan M-
serere mei.

3:tio Af det som dunstar af Maskar-
na och af deras excrementer, hvilket ca-
säsom et främmande ting, som lätt run-
nar, kan åstadkomma Diarrhée, Röd-
eller swåra Febrar, om det tillika med
mjölk-saften (chylus) genom sug-rören och
mjölk-ådrorna kommer inuti blodet. Sam-
ma olägenheter hafwa de ock med sig, om
de dö uti kroppen och ej strax utdrifwa.

4:to Enär de bora sig igenom tar-
marna, och falla ner uti buken. Hur
detta sker, wete wi ej wäl, men at det
ofta skedd, vittna många trovärde Me-
dici (Se Herr von Hallers Anatomist-
D

Disput. Vol. VI. pag. 718. samt Kongl. Vet. Acad. Handl. 1747. pag. 104). Sådant menes hafwa händt Herodes Agrippa (Se Apostla-Gärn. 12. Cap.

5:to Men i synnerhet af deras rörelse, frällande och sugande. De röra sig af egen drift, när de hungra, eller när de retas af mat som de ej tåla, eller af medicamenter, och då antingen wilja gömma sig undan, eller hålla sig fast. I allmänhet tåla Maskar ej hård och salt mat, såsom salt Lar, ej sura Winer, ej mat med Lök på, ej Anis, ej Lacrits, ej Socfer, ej Mjöd. Mjölf behagar dem. Ibland stillar den plågor af Maskar, men ibland ökas de därpå, hwilket senare lärersse, när de äro belagne längre ner i tarmarna, och måste frälla, för at hinna snart til magen. Magen och tarmarna äro både retelige och iensible, fördenskul kan Maskarnas rörelse och sugande förorsaka Spasmi, wämjelse, elak smak, hwitunga, qwas under bröstet, ångslan, upkastning, bullrande i tarmarna, utspänd och öm buk, ref, än för löst, än förstopadt lif, sugande i magen ic.

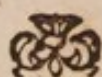
Som nu magen och tarmarna communicera med hela den öfriga kroppen, så kan och Maskarnas aggande bringa hela
Z
krop-

kroppen i oordning, då Spasmi vidare ut-
 bredas. Snörpes skinn, så få vi ry-
 ningar. Snörpas njurarna, så blifwit
 Urin blef, eller stannar den af. Snör-
 pes halsen, så kunne wi ej swälja. Håll
 af komma ock alla de öfriga plågor, som
 Medici ofta märkt hos dem som hafwa
 Maskar: t. ex. en liten och ibland uphö-
 rande Puls. hjärt-flappning, dåningars
 swindel, swårighet at tala redigt, (Se M.
 Wet. Acad. Handl 1747 pag. 111.) mår-
 löshet, blindhet, susande för öronen, rådd
 hoga, nedslagit sinne, dummhet, yrsell
 sprittningar i sömnen, oroliga drömmar,
 swåra tankar, swår ångslan, oro i kro-
 pen, hicka, convulsioner, fallande-sot ock
 slag. Man har märkt dem, som i en hast
 blifwit helt rasande, men genast som lambo-
 när Maskarna blifwit utdresne. Man har
 märkt, at de ofta äro skuld til tidens ute-
 blifwande hos Qwinsfolken. Om Ammon
 hafwa Maskar, sina de ofta i förtid.
 Brösten spricka då sönder, äfwen som läp-
 parna plåga göra, och sjelfwa wårtan får
 en blefaktig ring omkring sig. Doct. Spi-
 gelius berättar, at et ogift Fruentimmer
 af förnäm släkt, fick matleda, blef lysten,
 som en Qwinna med barn: deß lif til-
 tog och tiden blef aldeles ute. När hen-
 nes bedröfwade Föräldrar lätit undersöka
 hån-

hånne, fingo de det swaret at hon wore hafwande. Fördensful brukades ingen ting. Den Sjuka trånade imedlertid hårt, och dog af ofunnighet och wanskötsel. Hon öpnades och fants ofkyldig; ty i modren war intet Foster, men i tarmarna en hop slem och watten, samt en Binnike-Mass, hwilken war åfwen så lång som tarmarna. Därföre hafwa ock Medici rätt, när de säga, at ingen så swår och underlig sjukdom gifwes til, som ej kan komma af Maskar. Fördensful, när någon owan och underlig sjukdom, hastigt och utan tydelig orsak, påkommer, fråga de alltid efter, om hos den Sjuka märkas några tecken til Maskar. Dessa wil jag nu först i almänhet upräkna, och sedan bjuda til, at nämna af hwad tecken man kan weta, af hwilket slag den Sjuke är plågad.

Tecken til Maskar i almänhet, äro: omskiftelig färg i ansiktet, än blek, än röd; blå ring under ögonen; kliande i näsan; ofta hufwudvärk, som kommer strax efter man begynt äta; mun full af watten, när man om mornarna wafnar; spott finnes hafwa om natten runnit ut på örnegottet; orolig sömn, sprittningar i sömnen; man ligger gärna framstupa på magen; man skär med tänderna; man bär
 2
 sig

sig åt i sömnen, lifasom man skulle swåll
ja; man sätter sig up i sömnen, talar och
ropar, men somnar strax igen; törst om
mornarna; ofta benägenhet til at dāna;
ofta swindel; susande för öronen; ibland
wämjelse och leda för mat, ibland och mee-
rendels stor matlust; elak anda; tandfö-
tet ruttar och fråtes; upkastning; qwa-
under hjärtat; knip och ref, hållt omkrin-
naweln; buken swäller hastigt up och å-
öm; det ramlar i lifwet; man känner ee-
sugande inwårtes, och en lifasom wåltam-
de rörelse; ibland mycken öpning, ibland
förstoppelse; stinkande excrementer; man
äter, som sades, merendels wål, men å-
dock mager; man mår wårre om mornar-
na, hållt om man hwarfen åtit om aften-
nen eller fått frukost; man mår wårre
begynnelsen och i slutet af nedanet; man
känner kliande i sätet, och det ibland så
starkt at man dānar; man har ock ofte
trångningar på stolgāngen; man är oli-
stig, ångslig och oskickelig til wanliga syf-
lor; ibland twår emot ens wane; man
wet ej hwad man wil; man har beswår
wid at tala redigt; ibland kan man ej fö-
et ord fram; somliga blifwa rasande (ma-
niaci); en del fånige (Se Eph. N C
Dec. III. A. III. Obs. 135); andre få
convulsioner, utan tydelig orsak och wet-
te

ej däråf; äro de lindriga, så kommer ingen frägga i munnen, men tvärt om när de äro håftige. En del blifwa styfwa i hela kroppen, ligga bortdånade, men wafna up med någon håftig ryckning; falla därpå i någon yrsel, somna sedan och wafna om en stund med godt förstånd, och känna då intet annat ondt, än någon matt-
het. En del dricka ofta; en del få torr hosta, ja lifasom en fik-hosta (Commerc. Lit. Norimb. An. 1732. p. 46. . De hafwa swårighet wid at repa sig efter någon utstående sjukdom; de plågas af hjärt-
klappning. Wisaste tecknet är, om Mas-
skar eller delar däråf gått bårt.

Ingen må wänta, at alla dessa tecknen skola wisa sig hos en männi-
ska. Nog af, om många yppa sig. Sål-
ledes flöt jag med råtta, at en 10 års
flicka hade Maskar, emedan hon åt nog,
men magrade, war blek och hade blå ring
under ögonen, samt blef sångliggande af
wärf i knä och ben, wid begynnelsen af
flere nedan i rad. Det Mask-Pulswer jag
jüngre fram skal nämna halp hånne. Sål-
ledes såg jag et Barn utan orsak magra,
ofta sjukna, utan at kunna klaga sig öf-
wer något, men när det om mornarna
wafnade, fant man at det alltid låg på

magett. Laxer-Piller med Calomel uti
 röjde at det hade en tunn och flen Bini-
 nife-Mass. Van Dœvern talar om et 122
 års friskt Barn, som i hast fick dänningar,
 spasmi, convulsioner och lindrig fallande-
 sot, samt därpå hwardags-feber. Han lät
 det dricka watten, uti hwilket han lät
 koka Qwicksilfwer. Twänne stora Mett-
 Maskar gingo bårt, och därmed lindrades
 deß swåra plågor. Wår lärde Lindestol-
 pe wardt kallad til en Jungfru om 100
 år, hwilken klagade sig aldramåst öfwer ett
 sting i wänstra sidan, hade torr hosta, nå-
 gon hetta, stark Puls, stor törst och torken
 i munnen, och ibland et knipande i ma-
 gen, undertiden war mål-lös och hade
 ryckningar. Lindestolpe ansåg strax allt
 detta, såsom en wårkan af Maskar, och
 gaf däremot några Pulwer. När hon
 2:ne där af intagit, fick hon 2 dagar där-
 efter, wid middags-tiden, så starka ryck-
 ningar, at fötterna wille dragas up att
 ryggen på hånne. När detta war öfwer,
 kände hon sig intet mera ondt, utan somna-
 de alt in til aftonen. Då nu Modren skul-
 le laga om hennes säng, och altså lyftade
 henne ur sängen, föll en lefwande lång
 och rund Mass ur lakanet på golfwet, en
 half aln lång, och wältrade sig där som
 en orm, hwilken hade gått ifrån henne
 hell

hel torr, när hon hade den starka convulsionen. Sedermera fick hon ifrån sig åtskilliga skinn och toma stycken af Maskar, likasom pip-löfkar, och blef således frisk (Se desß Bok om Maskar pag. 20). När någon begynner märka oro och buller uti inålsborna, i synnerhet i en sida, känner sig likasom wäderstinn, och får tryckningar under bröstet, med ångslan, ledsamhet eller olust, och han til ex. tager in en god dos af Mählörts-Extract, och finner at tryckningarna därå försvinna, alltid med en wältande rörelse i sidan, så kan han wara wiß på, at han hafwer Maskar.

När man af ofwan anförde tecken, wet at någon hafwer Maskar, och wil gärna weta af hwad slag den Sjuke plågas, så rättar man sig efter följande tecken:

Wid Binnike = Masken känner den Sjuke et sugande uti lifwet, och något lefwande som hafwer en wältande rörelse. Han känner i någondera sidan en tyngd, likasom där låge en bäll. Bland excrementerna går ibland, hållst när Laxer-Medel intagas, eller när man äter mycket Morötter, eller dricker Björk-Lag, eller suger mycket safwan af Tall, något bort, som liknar Gurke- eller Citrull-Kär-

nor, hwilka äro bitar af det slaget, som
hafwer sug-rör på fanterna. Herr Archia-
tern och Riddaren von Linné säger. ca
de snarare lifna frö af Carduus. Med
bitar gå bårt af det andra slaget, säger
Hr. Archiatern at de lifna Korn (Se Hr.
Doctor Dubois wackra Disputation om
Tænia p. 15. 18.).

Sårskilda tecken, som gifwa tillkänni-
Met-Maskar, äro knip och ref, hållt om
fring nafsvelen, samt ibland et sprittande
inuti lifwet. De igen, som utmärka As-
scarides eller de små Spring-Maskarna
äro: kliande i sätet, och trågna trångnin-
gar på stolgången, samt trumpet ocd
tvårt sinne.

Den som hafwer Maskar, är ej stäm-
digt, utan skostals oroad af dem. Goe-
menligen plåga de, Binnike-Masken i sym-
nerhet, wid slutet af nedanet, och i för-
sta begynnelsen af nyet. Är man ej
stånd at genast angripa dem, utan wil nu
blott lindra den plåcan de förorsaka, så
kan det ske på åtskilligt sätt.

1). Om man låter den Sjuka dricka
et eller annat qwarter spenwarm mjölk
ty kokad mjölk stillar dem ej så lätt.

2). Eller gifwer man den Sjuka et lindrigt kräk-medel, antingen på det sättet, som jag gifwit wid handen uti Underrättelsen om Rik-Hosta, eller hämtar man från Apotheket, t. ex. för et 4 års Barn, 3 gran nyß stött Ippecacuanha som blandas med 30 gran socker. Detta delas uti 3 Pulswer, hwaraf Barnet strax tager in 1 uti litet ljunt watten; gör det ingen Upkastning innom en fjerdels tima, så gifwer man det andra Pulfret, och dröjer då halfannan fjerdels timma, innom hwilken tid det gärna förorsakar et par upkastningar, som är nog. Skulle de mot all förmodan ej komma, så gifwer man efter åfwen så lång tid det tredje Pulfret. På detta sättet har jag hulpit många Barn under Paroxysmi, från swåra plågor. Jag wil allenast anföra 1 exempel. År 1752 fick en flicka om 4 år, från sig en stor Met-Mass om morgonen. Sedermera fick hon i 21 dagar hwar aften kl. 7 et faseligt skrikande, som påstod til kl. 11. om qwålen. På tilfrågan kunde hon ej angifwa annan orsak til sit skrikande, än at hon kände en pina in uti lifwet. Medici, som woro närwarande, brukade med all sorgfällighet de bästa medel, som gifwas emot Maskar, men förgåfves. Då jag

blef rådfrågad, lät jag strax gifwa henn
 1 af de nybnämnde Pulsfren, just i de
 samma skrifandet begynte. Hon har
 dermera brukat åtskilligt emot Maskar,
 synnerhet då hon pręparerades til Kop
 Nymningen, som 1758 lyckeligen gick frö
 sig, men ingen Mask har sedermera wisca
 sig, icke heller finnas nu hos henne nå
 gra tecken. Dem som varit fullwårtee
 har jag gifwit under Paroxysmen uti l
 tet Win eller Brännewin, 30 à 40 ca
 de så kallade Doct. Dyrerz Moder-Drop
 par, när jag ansetit Met-Maskar warr
 orsak til deras ångslan, dånningar och sm
 tryckningar. Men när jag haft anledning
 at tro, det Binnike-Masken åstadkommit
 olust, ångslan, tryckning under bröstet och
 wåder-stinnhet, har jag låtit dem taga in
 i win et eller annat skedblad Malörtes
 Extract, hwilket haft den goda werkam
 at tryckningarna och stinnheten genast för
 swunnit, alltid med en wältrande rörelse
 uti ena sidan.

Deßa medel skaffa dock allenast lind
 dring. De häfwa ej orsaken. Jag w
 altså nu nämna, huru Maskar skola dö
 das och drifwas utur kroppen.

Ascarides eller Spring-Maskarna kunn
 na ofta fördrifwas, om man åter rö
 Mio

Morötter, eller dricker Björk-Lag, eller suger safwan af Tall, til deß man får löst lif.

Likaledes, om man binder en tråd wid en bit färst flåsk, förer det in i sätet och drager det om en stund ut igen, då altid en stor hop följer med. Skal man få ut alla, så måste detta ske ofta, och flåsket hwar gång ömsas.

Med Clystirer af spenwarm mjölk och litet salt, eller af våra ordinaira Surbruns-Batten och litet salt, kan man ock utrota dem. Likaledes med Clystir af 1 quintin fint Socker och äfwen så mycket Rotteskarn, som wäl riswes och blandas med ljun (ej kokad) mjölk, samt appliceras 5 à 6 qwallar å rad.

Det bästa medlet är dock, at uti en wäl täckt sten-fruka ganska lindrigt koka 2 lod Qwicksilfwer med 1 qwarter watten, blanda det med liter Honung, och låta applicera det som et clystir. Nyttjas detta flera resor, så blifwer man deßa gäster säkert qwitt.

Lumbrici teretes, Dagg- eller Met-Maskar låta ej så lätt drifwa sig. När man tänker angripa dem, bör det ske 1) i begyn-

gynnelsen eller slutet af nedanet. 2) Medicamenterna ingifwas wid den tiden med
 är wan at äta frukost, emedan Maskarna
 fått wana, at äfwen då föda sig, och
 sisten är, at låcka uti dem det, hwaras
 kunna dö. 3) Medicamenterna gifwas
 i spenwarm Mjöl eller uti swagt Mjöl
 eller uti Qwicksilwers-Batten, och m
 got förr än de skaffa öpning, låter man
 som Clystir spruta in et halft eller h
 qwarter spenwarm mjöl, i tanka at lå
 ka dem längre ner. 4) Det som intages
 bör den Sjuke sjelf ej tilreda eller luf
 på. Man menar at Masken då göm
 sig undan. 5) Söker man med inwärt
 medel at fördrifwa dem, så bör intet in
 wärtes påläggas strax förut, emedan id
 då göma sig undan. Men skulle den Sju
 ke, en stund efter han tagit in något m
 Maskar, få stark wärk på något wi
 ställe i underlifwet, och ryckningar, så b
 tyder det at Maskarna flytt dit och welde
 böra sig genom tarmarna. Då böra id
 strax drifwas därifrån, som sker, om d
 stället smörjes med Petroleum, eller om
 man lägger därpå uti tunt linne en l
 gom warm kaka, som tilredes af malörte
 knoppar, hwit-lök, råg-mjöl och färst
 re-galla. 6) Några dagar förän man tär
 ler gifwa in Medicamenter mot Maskar
 bör

bör den Sjuke ej få mjölk-mat, utan grof, hård och salt spis, löf-soppor, pepparrot, portulaka, fryddad mat, och gwallen för-
ut en bit sill, utan at dricka därpå. Det
förra gör, at Maskarna mattas och gif-
wa sig längre neder uti tarmarna, kunna
således lättare utdrifwas. Det senare haf-
wer det goda med sig, at de des ifrigare
och des mer suga uti sig af Medicamen-
terna.

Det Pulfret, som jag merendels bru-
kar mot detta slags Maskar, tilredes på
följande sätt:

Tag Järnsalt (Sal Martis Lond.)	4 gr.
Mask-Gröd (Semen Santonici)	10 gr.
Jalappa-Rot	20 gr.
Waxfri Honung afwen	20 gr.

Ris alt til et fint Pulswer

Detta är en dosis för en fullvärt,
hvilken intages om morgonen, som redan
är sagt. Bryr den Sjuke sig ej om sma-
ken, så låter jag drypa på hwart Pulf-
wer en droppa destillerad Rensane-Olja.
Är han swår at röra, så ökas dosis af
Jalappa med 5 til 10 gran. Är han lätt
rörd, så minskas dosis af nämnde Rot.
Et Barn tager häraf första dagen en li-
ten Théé-sked. Skulle den ej skaffa sär-
de

deles öfning, så öfås dosis dagen två
på med en half eller hel Théé-sked, så
som Barnet är til. När Pulsret begyn-
ner at värka, så dricker man någon slag
soppa imellan hwar öfning. Det brukas
3 dagar å rad wid begynnelsen och wi
slutet af hwar nedan, och således får
man hwar gång begära hem 6 Pulswer
från Apotheket. Wil man dessa dagar
tillika dricka i qvarter eller mer af qwick
silfwer-watnet, så gå Maskarna des wi-
sare bort. Det tilredes antingen som jag
redan sagt, eller på följande sätt:

Tag Qwickrot	=	=	2 quint
det gula af Pomerantz-skal			30 gr.
Hwit Canel	=	=	6 gr.
Frisht watten en kanna.			

Koka det til des en fjerdedel är im-
kokad. Sila det sedan, och ös på 4 loth
Qwicksilfwer, och låt det stå öfwer natt
ten uti en wäl täpt stenkruka i lindrig
varma. Watnet hålles af om morgonen,
och utblandas med litet war-fri Honung
efter den Sjukas smak.

Thée af Isop hörer jag nu myckert
berömmas mot Maskar. En Moder bruk-
ade det för sin Hosta. Hennes Barn fick
äfwen däraf några dagar hwar morgon.
Wer

Verkan war hos detta, at en stor hop
Maskar gingo bort.

När den Sjuke ej kan taga Pulswer,
plågar jag föreskrifwa följande Piller.

Tag Extract af Kienfana.

Mask-Krö stött, hwardera 6 gran.

Järnsalt = = 4 gran.

Rådan af Jalappæ-Rot, som
förut wäl riswes med man-
del = = = 6 gran.

Kienfane-Olja, destillerad 1 drop.

Gör häraf 2 grans Piller, som för-
silfras.

Deßa 11 Piller äro dosis för en full-
värt. Et Barn kan taga 3 à 4 til 5,
alt som det är stort til. Är en Medicus när-
varande, så är det wäl wisbare, om man
uti Pillerna tager Mercurius dulcis i stäl-
let för Järnsaltet.

Den som kan taga både Piller och
Pulswer, gör bäst, om han tager Piller-
na om qvällen och Pulfret om morgo-
nen, men i den händelsen utelämnas få-
nan af Jalappa ur Pillerna, och blifwa de
å allenast 8.

Kan man ej förmå Barn at taga
warcken Pulswer eller Pillerna, så låter
man

man dem flitigt taga in försäkradt Mat-
Frö (confectio semin. santonici) eller strö-
det på Smörgås eller Honungsgås, sam-
låter dem dricka Qwicksilfwers-
Watten och gifwer dem ibland en Barn-sked
Rhubarber Elixiret, 2 mornar å rad. För-
måå de aldeles intet at taga in, så bin-
der man på deras mage den kakan jag
redan nämnt, och skaffar dem öfning mee
Mjölck-Clystirer (*).

Switlöf är ock et maktlöst medel
mot Maske. Man kan på nyfter magen
nedswälja däråf 2 eller 3 flyster, eller
ta dem på smör och bröd, eller skär
dem små och taga in dem i mjölck, eller
kan man pråpa saften ur dem, och bland-
a den med äfwen så mycket Mandel-
olja eller Bom-Olja, samt Citron-Saft och
litet Socker, och sedan intaga 2 eller
mornar å rad, och änteligen laxera mee
Rhaa

(*) På Apothequen finnas hos oss 2:ne slags Mat-
Frö. Det ena är Semen Zedoariæ, det andra
är Semen Santonici. Detta är ganska fint och
smått, men så utblandadt med små stjekar och bitar
af Blad, at uti en dosis är ganska litet af Fröet.
Fördenskul menar Herr Archiatern och Riddaren
v. LINNÉ, at wi i det ställe borde hos oss samla
och bruka Fröet af Abrotanum Campestre. (Och
så wälgrundadt Råd, hoppas jag at våra Herras
Apothekare villigt låra följa.

Rhabarber - Elixiret. Samma gagn gör
 åfwen Dnyfwelsträck (assa foetida). Man
 kan däråf med litet Honung göra små
 grans-piller, och låta et Barn däråf taga
 in 4 eller 5 i sänder uti Honung eller
 Apple-Mos, hwar 3:dje eller 4:de timma,
 2 dagar i rad, och den 3:dje samt 4:de
 dagen laxera med Rhabarber - Elixiret.
 Det är förmodeligen deß så wål som
 hwitlöfens swåra luft, hwilken beswårar
 Maskarna, och bringar dem til at gifwa
 sig längre ner i tarmarna, då et laxer-
 medel lättare kan utdrifwa dem.

Herr F. G. Fischer berömmet myc-
 ket et med watten gjordt Extract af omo-
 gna wal-nötter, hwilket han säger dödar
 ordinaira Met-Maskar på 2 minuter. Han
 löser 2 qwintin af nu nämnde Extract u-
 ti 4 qwintin Canel-Watten, och gifwer
 däråf 30 droppar åt et 2 à 3 åra Barn.
 Efter 6 eller 8 dagar, gifwer han sedan
 något Laxans Mercuriale.

Herr Doctor de Lille, prisar i sin
 bok om Hjärt-Klappning, ganska mycket
 en blandning, som tilredes af Extracti
 Hellebori nigri en skrupel, Viëtrioli Mar-
 tis half skrupel, som uplöses uti 2 lod
 Cardui - Benedict - Watten, hwartil sedan
 lägges litet Viol-Syrup eller Honung, t.
 II
 ex.

er. i qvintin. Et Barn kan häraf tagga
in en Théé-sked på mycket maga.

Hro Massarna med något af desamma
medel bortdrefne, så bör man några ne-
dan i rad på samma sätt fortsara, på de-
intet af dessa odjur eller deras frön må
blifwa qwar. Deputan bör man lifaledes
efteråt bjuda til, at gifwa mage och tar-
mar styrka igen, hwilket winnes, om man
låter Barn några weckor tagga in 30, 40
til 60 droppar af den så kallade Edinbur-
giska Tinctura Rhei amara med win till-
redd. När detta ej welat förslå, har jag
lätit dem några weckor i samma dosi bru-
ka det efter Londonska Pharmacopœen till-
redda så kallade Stål-Winet (*Vinum
Chalybeatum Lond.*).

Får någon plåga af Maskar, under
det han ligger uti någon hetsig sjukdom,
så låter jag honom dricka Qwicksilfweres
Batnet, hwartil i stället för Honung
lägges Syrup af Citron-Syra (*Syrupus
Acetositis Citri*), så mycket som behöf-
wes at göra det smaketligt och läskande, el-
ler låter jag honom dricka Théé med Ci-
tron-Syra uti; eller Théé med Citron-
Marmolade; eller tager man 2 delar
Bom-Olja, en del Citron-Saft och afswern
en del stött Socker, som flappas tillsam-
mans,

mans, och intages 4 eller 5 gånger om dagen skedbladtals; eller dryper jag i deß dagliga drick litet Tinctura Violarum, så at dricken blifwer litet syrlig. Jag låter ock tillika lägga öfwer magen den redan berömda kakan af Malört, Or-Galla &c. Som Maskar ej tåla Campher, och den så wäl som Uttika är god i hetliga Febrar, så passar sig ganska wäl i sådana tilfällen en drick, som tilredes af 1 qwintin Campher, på hwilken öses uti en Serpentin-Mortel 15 droppar Brännwin, då han lätt riswes til Pulswer, hwilket sedan ganska wäl blandas med 4 lod fint stött Socker, och sedermera uplöses uti 10 unce god Win-Uttika, hwaraf den Sjuke tager en mat-sked i sänder, hwar eller hwarannan timma.

Binnike-Masken är den swåraste at utdrifwa hel och hållen. Orsaken därtill är dels hans längd och tarmarnas många bugter, dels den förmögenheten han hafwer, at, medan han lefwer, kunna hålla sig fast wid tarmarna med spitsen af sin smala ända, och med de sug-rören, som han hafwer imellan hwar led. Här-af kommer det, at den Sjuke blifwer så hårdt angripen, när man bjuder til at drifwa bort denna Masken. Wiste wi
11 2
nå-

något medel som dödade honom, utan att angripa mage och tarmar, så wore det lätt gjordt, ty när han är död, kan han hwarken med nämnde spits eller sug-rör hålla sig fast, utan ligger lös, och måste följa ut med excrementerna. Et sådant medel är obekant. Jag har redan berättat, huru han kräller och rör sig uti en spilkum, när man öser litet warmt watten på honom, men att han i samma ögonblick faller ner på botten, och ligger likasom död, när man öser kallt watten på honom: fördenstul tänkte jag, att han skulle kunna utdrifwas, om jag gofwe dem Sjuka in et purgerande medicament, och i det samma det skulle göra sin werkan, förmodade honom til att dricka en hop kallt watten. Jag förmodade, att kalla watten skulle betaga honom all förmåga att röra sin smala spits, och att sticka ut sug-rören, följakteligen förmögenheten att hålla sig fast, och han således i det samma medelst purgation utdrifwas. Denna min tanke meddelte jag Herr Assessoren Darelius, som då af Medicinska Faculteren i Upsala war förordnad att sköta de fattiga Sjuka, hwilka på framledne Herr Biskopens Doct. Kalsenii kostnad underhållas wid Sättra Brunn, och bad honom, om tilfalle gofwes, försöka om jag tänkte rätt.

rätt. Twenne weckor därefter skickade Herr Assessoren mig en på det sättet från en fattig piga utdrifwen Binnike-Mass, som war 17 alnar lång, war hel och hade sin smala spits ofskadd, och på des ån-
da en liten pigg med 4 hål på sidorna, hwilka då tydeligen syntes med Hr. Cuffs microscope, och än i dag kunna synas med blotta ögonen, ty han finnes än förwarad i Notocomii Samlingar i Upsala. Herr Assessoren utdref flera på åtskilliga Sjuka, och brukade til Purger-Medel ej annat än pulveriserad Jalappa Rot om morgonen och Dr Rothens Tinctura catholica purgans om eftermiddagen. På samma sätt hafwa åtskillige blifwit hulpne då Herr Assessoren Doct. Lindhult hade infecundet wid samma Brunn, och åfwenle-
ledes af Herr Adjuncten och Doctoren Siden, som nu mera öfwer nämnde Brunn är Intendent Bore det möjligt, at wat-
net kunde, ner i magen och tarmarna, en half eller hel timma behålla sin köld, eller om det wore möjligt, at så pass ti-
den, at watnet druckes i det samma som purgation skulle göra sin fr̄ia wärkan, och sluppe snart ur magen ner i tarmar-
na, så skulle detta medlet aldrig slå felt, Men som det ej låter sig altid göra, må-
ste man bruka samma methode flera gån-
ger,

ger, och kan man wara nog säker om, att mödan ej blifwer fåfång. Sättet är detta

Den Sjuke, som hyser Binnike-Meas-
sen och kommer til Brunn, hwilar efter
resan 1 dygn, tager sedan efter wanligg-
heten in et laxer-medel, och dricker Mine-
ral-Watnet om mornarna, 7 eller 8 da-
gar. När han således blifwit wan at tå-
la det falla watnet, tager han bittida om
morgonen in något laxer-medel, t. ex.
qwinthin eller 2 skruplar Jalapp-Rot elle
2 à 3 lod Sel de Seignette. När han
känner at det wil göra sin wårkan, drie-
ker man et glas i sänder af Mineral-
Watnet, och fortsfar därmed hwar 3:dje
4:de eller 5:te minut, utan at råfna om
han dricker en, halfannan eller 2:ne kam-
nor, ty som det genast går bårt med stol-
gången, kan myckenheten ei beswåra. Hö-
stigare får man ej dricka, emedan watnet
annars ej slipper så fort ur magen ner
tarmarna. Går Masken då hel och häll-
len bårt och man ej märker tecken til fle-
ra, är Curen gjord. Men går intet elle
allenast någon del bårt, så fortsfar man
dagen därpå med samma medel på sam-
ma sätt, och tager, därest det behöfwe-
som eftermiddagen in 60 à 100 droppar
af Tinctura catholica purgans Rothii, w
blam

blandad med et skedblad af Syrupus e Spina cervina. Går han då ej bårt, hwilket dock sällan slår felt, så hwilar den Sjuke et par dagar, och driker allenast om mornarna sin wanliga satts watten, men begynner åter samma medel liksåledes 2 mornar i rad, och på sådant sätt fortfar man Brunns-Curen igenom, til dess man är hulpen.

Et Fruntimmer, som emot sin plåga af Binnike-Masken ibland behagat begära mitt råd, hafwer på min åstundan upsatt en Berättelse om sitt tilstånd, och som den dels styrker hwad jag redan skrifwit, dels gifwer åtskilliga nyttiga påminnelser i detta ämnet, wil jag införa hennes egna ord:

Mina Föräldrar hafwa sagt, at jag i min barndom varit plågad af Maskar, men jag påminner mig ingen sjuklighet förr än år 1740, då jag war 20 år gammal. Herr Archiatern wet, at det då war stora moden at dricka Bitter-Watten. Jag drack det ock, jag wet icke hwarföre, om icke för lefwerfläckar. 3 eller 4 weckor därefter föll jag i en het-sig sjukdom med tåta convulsioner. Febern gick öfwer, men convulsionerna hade jag skostals hela året. Jag dröm e då ej om någon Binnike-Mask, wet ej heller hwad Medicamenter jag brukade. Men 1741 om våren, föro dnade Herr Archiatern för mig mjölk-waspla med prägad saft af Beccabunga och Cochlearia. Den drack jag 5 eller 6 weckor, och blef werkeligen bättre, ja, helt frisk

på några år. 1747 om Sommaren dr ck jag
 Djurgårds-Brunn, utan anledning af någon sjuk-
 dom. Jag bekänner ock, at jag dr ck i en utan ordd-
 ning och utan diæt. 4 weckor därefter hände sig,
 at jag kom at dricka et glas Mosel-Win som war
 något unfigt och för mig widrigt, så at jag strax
 mådde illa där af, och efter en timma föll uti swim-
 ming. Natten därpå fick jag swåra slitningar om-
 kring nafsvelen och et faseligt qwal längre up under
 mag-munnen, hwilket gick öfwer och kom skoftals i
 igen i 5 dogn. Jag beslöt då af mig sjelf at tagga
 in något laxer-medel, och i anledning af det Herr
 Archiatern berättat för mig om Rothens Essen-
 tia catholica purgans, tog jag den i dubbel dos,
 upblandad med en Syrup, och det en dag när pa-
 roxysmerne wore swårast. Efter en timmas för-
 lopp, gjorde den sin wårkan rätt starkt, och mo-
 slutet kommo 5 alnar fram af en Binnike-Mass
 som war den första jag sådt, den jag ock skickade
 til Herr Archiatern. Därefter stannade slitningarna
 na, så at jag fick ligga i ro, men mycken matthet
 följde därpå. 1748 drack jag Norremalms-Brunn
 i 10 weckor. Jag fick då esomoftast stycken af Binn-
 nike Mass ifrån mig, men aldrig, om jag ej om
 morgonen tog in en dosis af nyhånade purger-
 essence, hwilken nu ej gjorde så mycken plåga som
 första gången, emedan det kalla watnet förmodel-
 gen något mattat Massen. Enär jag intager de-
 eller något annat laxer-medel, måste jag mycket af-
 ta mig för fråkningar. Jag förekommer dem dår-
 med, at jag då ej åter eller dricker annat än kallt.
 De dagar jag under Brunnens-Curen laxerade,
 drack jag af Mineral-Watnet, utom satsen, helda
 förmiddagen, och så länge laxativet verkade, hwar-
 af jag fant mig wäl. Den Sommaren blef jag an-
 med

med 20 alnar af Massen. Samma purger-medel brukade jag därföre sedan hela tiden, när Massarna plågade mig; men omsider dref det ej mer på Massen, icke eller Pulvis Cornachinus. Herr Archiatern rådde mig då, at om qvällen taga in 10 à 12 droppar af Oleum animale Dipp. och morgonen därpå något laxer-medel. Detta gjorde jag då och då et par år, alltid med den nytta, at en del af Massen hwar gång gick bårt, men tog jag ej oleum animale, så gick ingen ting bårt. Underteligen blef oleum animale mig för widrigt, så at jag ledsnade därwid. 1753 satte jag mig före at wid Norrmalmns Brunn förfölja Massen med fullt alskar. Jag tog då hwar qväll in semen cinæ, hwilket jag de första 8 dagarna blandade med litet Smaswel-Blomma, den jag dock sedan måste lämna ute, emedan den förorsakade hetta och oro om nätterna, ehuru jag wäl märkte, at den med nytta kunde brukas emot Massen, emedan han, som jag kände, alltid blef därpå oroad. Hwar tredje dag tog jag in något laxativ om morgonen, ibland pulvis cornachinus, ibland Sel de Seignette, af hwilket senare jag fant bästa werkan. Jag hade af de förra årens ärfarenhet lärt: at taga en medelmåttig dos: ty märkligt är, at när jag tog den rätt stark eller för tråget, gick ingen Mass bårt. Watret behöfde alltid et par dagars tid til at matta honom, eller kanske at följa honom längre ner i tarmarna. Hwar tredje morgon, tog jag, som nu sades, laxativer, och drack en stund efter det kalla watret til 6 eller 7 halffstop. Det slog mig aldrig felt, at då så bårt någon del af Massen. De dagarna som jag ej tog laxativet, drack jag allenast 3 halffstop.

Jag hölt ut med detta i 5 veckor, med den förmånn
at jag blef af med 80 alnar. Det längsta styckett
som på en gång gick bärt, war 20 alnar. Jag
tyckte utom det, at någon del af Masken gick ut
slemm, emedan uti det som ibland gick bärt, syntes
tydeligen rå derne af Masken. Denna Curen gree
mig dock så an, at fast jag åt 4 gånger om dagern
blef jag dock rätt mager, och miste så krafterna, så
jag behöfde lång tid at repa mig. 1754 brukade
jag åter samma Brunn och medel, men laxerade
allenaft en gång i veckan, fick hwar gång några aln
nar bärt af Masken, men jag försummade då oc
måta dem.

Sedermera mädde jag några år tåmmeligen wäl, men
som Herr Archiatern wid något tilfälle sagt mig,
at jag ej wore fri, förr än Masken gått bärt med
sin smala anda, bestöt jag igen 1758 at dricka
Brunn. Jag reste på Landet och drack et källe-want
ten, hwilket, efter anstälde prof, sådes gå rätt nå
ra i hlt til Norremalms Mineral-Watten. Som
det obstruerade mig, drack jag då och då 2 eller
3 glas Bitter-Watten, brukte ock et par gånger
mina förr nämnde laxativer, men fick nu ingen
Mask ifrån mig. Om skulden war hos watnett
om jag ej drack det kallt nog, eller om den bestod
däruti, at jag ej tog in Semen Cinæ om qväll
larna, wet jag ej, men Hösten därpå, begynte
Masken, som en lång tid måst varit stilla, å en
blifwa orolig. Han plågade mig måst dageligen,
fast mer och mindre.

Det består måst däruti, at jag om förmiddagarna fann
likasom et qwas under mag-munnen och en flamm
ning öfwer sjelswa magen, hwilken så betager mig,
at en kall swett går öfwer ansigtet och jag wor
swinm

swimma; men det kommer dock ej därtill. Merendels råcker detta ej lång stund, men kommer som tåtaft igen. Dock räckte det en gång den Hösten i 14 dagar, så at det öfwen wäckte mig om nätterna. Jag har nu föresatt mig, när lågligt blifwer, at åter bruka samma Cur som 1753, då jag hoppas kunna utrota honom aldeles. På Herr Archiaterns begäran, lägger jag än til et och annat som jag anmärkt. När jag om mornarna kommer ur sängvarmen, måste jag wäl akta mig at ej bli kall öfwer ryggen, annars har jag strax känning af huggningar kring nafsvelen, så at jag måste draga ihop mig, och kan omöjeligen hålla mig rak. Därtillmed blifwer det et märlande öfwer ryggen. När det så påstått en tima eller mer, resolverar det sig til Diarrhée, hwarefter det gärna går öfwer för den gången, men kan komma igen flera gånger om dagen, och förhåller sig hwar gång lika. Ibland kan det räcka flera dagar, at det så alternerar. Men jag plågar stilla det i början på det sättet, när så för mig är lågligt, at jag går strax til sängs igen, då det utan tilstötdande Diarrhée plågar gå öfwer. Jag ligger då til dess jag blir wäl warm igen, en eller halfannan timma, och då är jag måst säker at wara fri den dagen. Likaså är det med mig, om jag åter mjölk eller något sött. Förmiddagen plågar Masken mig måst. Slipper jag då känning, så är jag fri den dagen. Jag har trodt skulden wara at jag ibland varit fastande, men det har slagit felt. När han wil wara plågsam, hjälper det mig ej at jag åter. Dock har jag merendels akat mig för at wara fastande, emedan han annars plågar mig med sitt sugande. Wid slutet af Medanet och början af Nyet plågar han mig måst, och har jag af medicamenterna haft lika werkan, om jag på

på den förra eller senare tiden tagit dem. Han plagar mig äfwen wid de tider, som äro mitt fönu i olägenhet. Rött-Mat bekommer mig bäst, i synnerhet om qvällarna. Den äfwen jag intet ätit fötten utan annan lös mat, har jag wafnat mitt i natten af så starkt sugande under bröstet, at jag ofta wetat annat än at jag skulle swimma, och tyckt mig vara hel tom, men har dock ej funnat äta, utom hulpt mig med et glas friskt dricka. Mjölck har jag funnit vara rådeligast at lämna. Då jag en gång i 6 års tid höll mig ifrån mjölck, bekom dock mig alltid illa när jag någon gå g smakade den. De äre jag tredde mig aldeles vara fri från Massen, begynte jag igen at äta mjölck, utan at den bekom mig illa, tills 1759, då jag ä nyo begynte igen at blifwa oroad af Massen. Ifrån den tiden har jag afhållit mig från mjölck ige. Jag fruktar, at han af mjölken fått tilwäxt och nya krafter. All torr fisk, särdeles när han är lutad, bekommer mig illa. Det har händt, at jag fått vundt af lut-luckien. All så kallad mäktig mat är mig widrig, jammwål dock som är sockradt, eller sött eller insylt-dt. Sötta winer göra äfwen hos mi wänjelse. Af wörre bröd mår jag ock illa. Men Thé, Caffé, Sahls eller rött Mat, har, som för vara besynnerligt, ej bekommit mig illa, ja, icke ens Löl. Blött bröd mår jag illa af, det må vara i soppa eller kall-skål eller i Thé. Jag måste alltid äta det torrt.

Med Bitter-Watten har jag aldrig fått ifrån mig något stycke af Massen, waktadt jag 1750 drack där af en hel sats. Det slag, som liknar Gurk-Kärnar, har jag aldrig märkt gå från mig, mern wäl Aggrar eller helt små Maskar med röda hufwuden, af hwilka jag et år fick en stor myckenhet.

Dess

Dessa gingo ej bårt med laxativer, utan då jag
 tog Lavements. Hos mig hvarken sväller eller
 drages magen in, utan han blirver hård, när Ma-
 sken håller sig upåt, och jag om förmiddagarna af
 förseelse eller eljest får någon anstöt. Då måste
 jag alltid hafwa löst omkring lifwet och bröstet, ja
 äfwen taga halsbandet af mig. Alla laxativer plå-
 ga mig mycket, göra faseliga slitningar och spännin-
 gar, hvilka jag tycker komma af Maskens orolig-
 het. De förorsaka gärna wänjelse, men sållan har
 det brutit ut i upkastning. När så händt, hafwer
 den uphördt, så snart laxativet begynt wärka. Det
 har händt mig wid dylikt tilfälle, at jag ej annat
 trodt, än at Masken skulle taga den vägen, som
 jag likwilt motat med en drit friskt watten. Se-
 men Cinæ söker mig alsintet: jag får snarare ro
 där af. Kanke Masken förmodeligen ser det och
 gifwer sig längre ner. Herr Archiatern wil och
 weta, huru det förhåller sig när Masken går hårt?
 utan laxer - medels tilhjelp har ingen gått bårt.
 När det är intagit, kan jag känna huru Masken
 håller sig uppe wid mag-munnen eller där intil, och
 då känner jag det omtalta qwålbandet eller qwas-
 we. När det sedan lider därtill at han skal bårt,
 så jämfår han sig utföre, och alt som det lider, så
 får jag mera ondt i underlifwet, tillika med en
 köld ryggan utföre. Jag tycker mig och hafwa li-
 kasom känt, at han stretar emot och wil ej bårt,
 ja så, at han tyckes suga sig fast, hwilket förorsa-
 kar mycken plåga. Men i det samma han kommer
 ut, är lindringen äfwen så stor, och då kännes en
 köld i sjelfwa stolgången. Den delen af Masken,
 som först kommer fram, är ej jämn, utan ser ut
 som han wore tård, och ingalunda så frisk, som den
 åndan, hwilken sedan slites af, som gemenligen sker
 jämnt

jämnt efter en led. Med den delen som först kom-
mer, måste det öfriga utdragas så mycket man kan,
och det blifwer för den gången; ty wid flera öpnin-
gar den dagen, wisar sig ingen mer. Fattar man
ej genast uti och drager warsamt på honom, så dra-
ger han sig tillbaka igen. När ej mer kan dragas,
känner jag huru det tager emot i ryggen, och knäp-
per til när han går af.

De slutsatser som kunna dragas här-
af, följa af sig sjelfwa. Jag behöfwer så-
ledes blott nämna, at denna Masken warer
af det slaget, som hafwer sug-rör på si-
dorna, samt den bredaste som jag sedt.

Gofwes något medel, som på en ell-
ler annan timma kunde söfwa Binnikes-
Masken medan et laxer-medel gjorde sin-
nerkan, så wore han på samma grund äf-
wenledes lätt utdrifwen. Det står til att
försöka, om opium hafwer på honom sama-
ma eller längre werkan än på människan,
och i den händelsen kunde man försättas
något godt laxer-medel med et fjerdedels,
halft eller helt gran Opium. Följande Pild-
ler torde wäl passa sig:

R. Extr. Panchymag. croll.	-	dr. 1.
Res. Jalapp. c. amygd. trit.		gr. 5.
Mercur. dulc. rit. præpar.		gr. 4½.
Extr. opii aquos.		gr. ½.
Syrup. e Spina Cervin.		q. ss.
		M.

M. t. pilul. N. 10. fol. argent. obd.

D. S. Pillen som af en fullwärt
kunna intagas på en gång.

Den werkan D:r Brown säger at Spi-
gelia hafwer, gör denna min gifning san-
nolik. Jag upgifwer den dock blott som
ett förslag.

Har man ej tilfälle at bruka det nys
brut föreslagna medlet, så måste man la-
ga, at Massen gifwer sig längre ner i
tarmarna, och bjuda til at matta honom.
Det första gör at man får fortare wäg
at drifwa honom. Det senare minskar
hans förmåga at hålla sig fast.

Jag wet af årsfarenhet, at denna
Massen ej tål salt och rökt kött, ej skinka,
ej salt lax, ej sur-kål, ej eller mat med
ök och pepparrots på, ej wört-bröd, ej el-
ler sura winer. Han tål icke heller hwit-
ök, dyswelsträck, mask-frö, swafwelblom-
ma, medicamenter som äro tilredde af
jern, ej eller Malörts-Extract, utan gif-
wer sig undan längre ner i tarmarna.
Om man endast äter och dricker sådant
ågra dagar, måste han afwen mattas af
unger. Tager man då tillika in medi-
camente som beswåra honom, och därpå
xer-medel, som antingen sätta honom i
stark

stark rörelse, eller nödga honom at med
all sin magt hålla sig qwar, så måste han
därasmattas. Och detta är orsaken, hwär
före man bör et par dagar i rad taga in
laxer-medel när han skal utdrifwas, ty
första dagen har han än förmåga at håll
la sig qwar, men andra dagen är han at
det arbetet förswagad, och måste således
då gifwa swiga. Stode den Sjuke nu
med at taga in et laxer-medel om för
middagen, och et om eftermiddagen, så
wore det än bättre, emedan Masken dock
ej kunde hinna at repa sig.

Den som på denna grund wil blif
wa hulpen

1). Wäljer därtill begynnelsen eller
slutet af Redanet.

2). Riuter et par dagar ingen annan
mat eller drick, än den nu är nämnd.

3). Tager han samma dagen, hwär
annan eller tredje timma, 10 stycken af
följande Piller:

R. Extract. Tanaceti.

Affæ foetidæ.

Sem. Santon. aa - dr. $\frac{1}{2}$ & gr. 66

Victrioli martis - - gr. 120

Mellis Sinceri q. 18

M. f. pilulæ pond. gr. 1, fol. argentæ
obd. D. Me

Med dessa Pillerna fortsfar man til
 des man känner sig litt under bröstet,
 och i des ställe får något ondt i under-
 lifwet, och en liten köld ryggen utföre;
 ty det betyder at Masken gifwit sig utfö-
 re. Då bör man

4). Strax bjuda til at drifwa ut ho-
 nom, som kan ske med hwilketdera man
 behagar af följande afförande medel.

(a) Gattigt folk, kan låta t. ex. för et
 8 eller 9 års Barn, hämta från Apo-
 theket stött Jalappæ - Rot til 15 à 20
 Pepparkorns wigt, och taga den in på
 en gång, lika godt hwaruti, samt om det
 behöfwes, taga samma dosis dagen därpå,
 hwilken, i fall den fants wara för swag,
 då kan ökas med 5 eller 6 gran. Smel-
 lan hwar öpning den gifwer, drickes et
 godt glas kalt watten.

En fullwärt tal häraf dubbelt så stor
 dosis.

(b) Den som ej kan taga in Pulf-
 wer, får beställa åt sig följande Mos:

R. Electuar. Lenitivi Lond.	-	dr. $\frac{1}{2}$.
Pulver. R. Jalappæ	-	scr. i.
Zingiber.	-	gr. 5.
Syrup. Rosar. Sol.	-	dr. $\frac{1}{2}$.
	℞	M.

M. D. S. Purger-Saft, som intages på en gång, och nedswäljes med et glas kallt watten. Samma dosis tages likaledes dagen därpå. En fullwärt tager afwen häraf dubbel dosis.

(c) Förmögnare kunna nyttja följande droppar.

R. Tinctur. Rhei dulc. vin.	-	dr. 2.
Pulver. R. Jalapp.	- -	scr. 2.
Zingib. alb.	- -	scr. $\frac{1}{2}$.
Syrup. Rosar. Sol.	-	dr. $\frac{1}{2}$.

M. D. S. Afförande droppar, hwaraff et Barn af nyföddande ålder kan intaga en mat-sked i sänder 2:ne mornar i rad. En fullwärt tål häraf 2 til 3 mat-skedar.

Enär någon del af Masken nu kommer fram, låter man warsamt draga på honom, til deß det tager emot. Då lågger man sig på en smal sång, och låter binda wid Masken en sådan tyngd, som litet drager på honom, men som ej förmar draga af honom. Denna hänges utom sången, och den Sjuke ligger på höggra sidan. Hafwer han då tålmod, så blifwer han säkert af med honom, antingen hel och hållen, eller åtminstone med en stor del, hålst om han låter Masken gå igenom et af tråd swarfwat rör, som först

först smörjes med olja, och sedan föres litet in i stolgången, hwilket förefommer, at rykbandet (Sphincter ani) ej klämmer af Masken, som annars lätt sker.

Lättaste Curen emot Maskar är dock, at om Båhren dricka Björk-Laka, några dagar i rad, i den myckenhet, at den åstadkommer mycket löst lif. Åro Maskar i tarmarna, så måste de då sin wäg. Finnes ej Björk-Laka, så suger man safwan af Tall, til des den gör samma werkan.

Jag fick myligen weta, at en Man i Calmar varit swåra plågad af Binnike-Masken, ja så, at han flera gånger af ångslan welat afhända sig lifwet, men blifwit så wäl acktad, at det ej funnat ske. Andteligen gafswo honom 3:ne Pulfwer, hwilka utdreswo en Binnike-Mask, och med den förswann hans qwal och all hans plåga. Med en liten penningesumma löste jag til mig Beskrifningen på nämnde Pulfwer, den jag här wil meddela.

Man tager fint stötte och siktade Sten-Kohl, fint Krut, ostött, af hwartherra $1\frac{1}{2}$ quintin. Sju pepparkorn, wäl stötte.

Detta blandas och delas i 3 delar, af hwilka en intages i sänder uti litet swenskt Brännewin 3:ne mornar i rad, när Masken förorsakar plåga. Därofwan på tages hwar gång en eller annan sked Brännewin, och drickes intet. Göra dessa Pulffwer ej särdeles rörelse i underlifwet, så ökas dosis nästa gång. Går Masken dö ej hårt, så tages 4:de och 5:te morgonerna in uti watten 40 gran stött Jalappæ Rott.

Jag wil än nämna et annat sätt, på hwilket en Herre blef hulpen ifrån Binnike-Masken, den nämligen som hafwer sug-rör på sidan, så at han altsedan 1748, ej haft af honom den minsta kånning. Curen bestod däruti, at han 1) på nyckter maga tog 2 til 3 flyster hwitlöff hwar wecka 2, 3 à 4 gånger, hwilka han nedföljde, stundom med Thée och stundom med kallt watten. 2) Tog han sig stark rörelse med ridande et par gångor hwar wecka, eller gaf han sig på någon lång resa. 3) Intog han ibland det så kallade Hjärnes Testamente til et halft spiteglas hwar gång, blandadt med äfwen så mycket hwitt Franskt Win. Sjelfwa Patientens berättelse här om, finnes infördd i Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1760, hwilken förtjänar at här införas.

År 1747, då jag om hösten fyllde 44 år, begynte jag hos mig märka oro och buller uti inälsförmarna, och i synnerhet uti vänstra sidan, och som jag där af blef wädersläm och fick tryckningar under bröstet, så följde alltid därmed någon ångslan, ledsamhet och olust. Jag tillskref detta något magens fel, och sömne i början at hjälpa mig med Malörts-Extract, hwilket jag gjorde at mig rätt starkt, dels med win, dels ock med Brännewin. Detta hade sin goda werkan, så at tryckningarna och slämheden försvunno, alid med en rörelse i vänstra sidan, hwilket jag i början trodde wara wäler. Men jag märkte under den tiden bland excrementerna små hwita stycken, som liknade Gurke-Kärnar, dock wiste ej om de betydde något eller ej. 1748 fick jag en stark Diarrhée, jag wet ej af hwad orsak. Då kom Binnike-Massen första gången fram. Jag wardt hopen, och mente at det war en del af inälsförmarna. Jefe des mindre, drog jag sakteligen, och emedan jag ej kunde därafr sweda, utan lind ing, så continuerade jag til des det ej längre wille följa, utan brast utaf. 2:ne alnar giingo då bårt. Detta stycket lefde ännu och rörde sig, som jag noga eftersåg. Mer brydde jag mig då ej om, utan mädde bättre och behölt a'tid en god mat ut. Jag mente at jag ej hade någon mer Mass, men fick låra annat, då jag åter en gång efter något starkt ridande, blef af med en lång ramsa af Binnike-Massen, hwilken jag afwen drog warjamt på, til des han brast. Afwen detta stycket lefde, och gjorde, då jag följde det i ljumt watten, åtskilliga swängningar. Därefter blef jag först omtänkt, huru jag skulle kunna blifwa denna obehageliga gästen qwert, hwilken altjämt plågade mig, åtminstone några dagar i hwar Månad. Å min si-
da tracterade jag honom med Malörts-Extract,

och 'makade sielf hwarcken mjölk eller sött, emeddom jag märkte, at denna sps gaf mig oro, och mycken rörelse i wänstra sidan. Samma år 1748, blef jag af en wän rädd at bruka hwitlöf om mornarna på fallande maga. Jag begynte strax om sommaren, och tog 2, 3 à 4 gånger hwar wecka in 2 à 3 flyster: hwilka jag nedsköljde stundom med Thée, stundom med kallt watten. Jag skar d m sönder i mindre stycken Til at afföra, brukade ag det så kallade *Hjernes Testamente*, hwaraf jag ibland tog in et halft spitsglas med hwit Fransk Wir, som gaf mig 2 à 3 öpningar. Om östen uti September månad, reste jag i ämbetes ärender till Jemtland, och brukade under resan hwitlöfen och ibland sistnämnde Elixir, och fant där af den werkan, at wid tilfalle af en öpning et st cke Binnike-Mass utkom, utan at afflitas. Detta stycket examinerade jag noga, och märkte i åruti icke den minsta rörelse. Under warelsen i Jemtland och under återresan och efter hemkomsten til Stockholm först utti Octob. mädde jag wäl. Först i November månadste jag i ämbetes ärender til Götheborg. Under wägen, och sedan jag om morgonen njutit en god frukost, och då efter ätt et stycke wäg, så de ag een håftigt tryckande i nedra iswet, hwarpå jag fick en ganska stark öpning, och med d n bief jag af med en stor tjölfa Binnike-Mass, uti hwilken jag ef een alla anställda möjliga förjök ej kunde märka den minsta tecken til krällande, rörelse eller lif. Ifrån den tiden har jag ock ej märkt hos mig det minsta tecken til Binnike-Mass, eller någon af de plågor han förorsakade. Under de tiden jag plågades af Massen, blef jag ej mager. Jag hade altid god matlust, och om det någon gång gief öfwer tiden med min mat, hade jag et owanligt sugande i magen, och kände et frypande i wänstra sidan.

Uti samma Handlingar för år 1747 finnes liksåledes anteknadt, hwad hårlig werkan sistnämnde Elixir hade mot Binnike-Masken på en Göße i Åbo.

Alt Hwitlöf är et stort medel mot Binnike-Masken, och at den ändteligen måste döda honom om den länge brukas, har jag med et Rön sökt at bewisa uti nyss anförda Kongl. Wetenskaps-Academiens Handlingar för år 1760 pag. 186 och de följande, hwilket ock här förtjänar anföras.

En Fru om några och tjugu år, som hela året 1755 war plågad af ångslan med en slags förtwiflan, träget gråtande, convulsioner och swimningar, hwilka ofta kommo igen, fick ändteligen lindring, sedan hon druckit spaa-watten från Pouhonner-Källan, och blef smaningom någorlunda frisk fast hon likafullt war mager och mycket blek. Hon nyttjade sedan samma watten hwart år, och, som det tycktes med förmån. 1759 wardt hon åter sjuklig, brukade, på den ort hon war, åtskilligt med lindring och nytta, ja så, at et stycke af en Binnike-Mask wisade sig, hwilken war af det slag, som hafwer sug-rör på sidorna. Des plågor ansatte henne dock ibland.

Wid begynnelsen af innewarande år 1760 begärte hon mitt råd. Jag styrkte henne til at hwar morgon nedswälja 1 eller 2 klyfter hwitlöf, och at Somnaren därpå dricka Spaa-Watten igen. Hon fortfor med hwitlöfen hwar morgon til Julii månads, då hon begynte dricka nyssnämnde watten. När hon brukat det i 10 dagar, reste hon 15 mil, hwilade

en dag efter resan, och fortfor sedan med wattenet hwar morgon, waktadt hon hade sin möda wid att få behålla det. Här fick Fru Simultron hwar afton, som dagen efter alltid laxerade henne. Tredje morgonen, sedan hon igen begynt med wattenet, ellefve fjärde efter resan, fick hon starka öpnningar med reet och svår hufvudvärk, och innan hon wäl slutat sin Bouteille, gick Binnike-Masken i en kjölska hoel och hållen ifrån henne, tillika med deß smala ändan, på hwilken war en dylik pigg, som jag för nämnt, men de 4 då omtalta hålen kunde jag ej se, emedan jag ej hade något Microscope til hands. Leederna på denna Masken woro ganska tätta. Fru brukade sedan sin Brunnns-Cur ut, hade ej mer någon åckel, och drack wattenet med lätthet. Matlustern, som hela tiden warit borta, kom igen, och på den 14 dagarna efter, som jag hade den åran at se Fru, fick hon frisk färg igen, och syntes afwen teaga hull.

Jag hoppas således, at hon ej har någon mer Mask, och at hon hädanefter får god hälsa. Strax eftefter Masken war bårtgången, lät jag lägga honom i en Spilkum, med ljunnt watten, men ingen ting af honom rörde sig mer än deß smala anda och et halft qwarter af honom wid påß midt på. Jag öste litet warmare watten på honom. Samma delar frälldes, men det öfriga war dödt. Jag öste flit watten til, då nu nämnde delar afwen migste all rörelse, men fingo den igen, när jag åter öste warmt watten på honom.

Jag sluter således här af, at största delen af honom war död, och hafwer af en annan händelse anledning at tänka, at hwitlöfen dödat honom, följaktligen skäl at tro, det han hel och hållen kan döda med hwitlök, i fall man därmed länge håller ut.

Fru

Frun brukade den i 6 månader, och dödade därmed
 första delen af 16 alnar; ty så långt war detta
 stycket. Skäligen kunde man hoppas, at det som
 återstod hade blifwit dödad på 6 månaders bruk
 til, i fall Frun hade behöft det, och han innan det
 ej gått bårt, om man änskönt anser Maskens smala
 ända för at hafwa mera eller segare lif, än det öf-
 riga af honom. Skafningen under resan lärer för-
 modeligen hafwa drifwit ihop honom i en följa.
 När så sker, rör han tarmarna på mindre ställe,
 än när han ligger efter sin längd, följakteligen kan
 han med mindre antal sug-rör hålla sig fast, och så-
 ledes lättare utdrifwas. Här lättades utdrifwandet
 äfwen däraf, at en så stor del af honom war död.
 Smultron hafwa alltid den werkan, at de under
 Brunnens-Curen laxera om förmiddagarna, när man
 åter dem qwallarna förut, ja, ibland så starkt och
 med så swåra ref, at man behöfwer fylla dem med
 litet Canel-Brännvin. Dessa gjorde här samma wer-
 kan som et purger-medel, och utdrefwo Masken, på
 hwilken det som än lefde, under det samma af
 watnets köld war lifasom utan lif och förmåga at
 hålla sig qwar.

Framledne Doct. Hasselquist berättar
 uti sin resa til det förlofwade Landet, at
 Binnike-Masken är mycket alman uti Ä-
 gypten, och at uti Cairo äro fjerdedelen
 af Stadsens Inwånare plågade däraf,
 men i synnerhet Judarna och den meni-
 ga hopen. Det bästa medlet de weta at
 fördrifwa honom med, är Petroleum, det
 de taga in til 20 à 30 droppar i sänder
 uti watten, tre dagar i rad de tre sista

dagarna i Medanet, hwarpå de fjerde dö-
gen intaga purgation. Går Masken dö-
ej bårt, så wänta de til nästa Medan-
slut, då de åter anställa samma Cur.

Samma loford gifwa åtskillige åt O-
leum Heraclinum Rulandi, samt åfwem-
ledes åt Dippels Feber-Olja (Oleum A-
nimale, och är säkert nog, at Maskeen
skyr deras lukt, men som han därestee-
rörer sig så starkt, at de Sjuke därca-
mycket lida, hatwer jag ej ofta wägat bru-
ka dem.

Medicamenter af Qwicksilfwer hafwo
i alla tider blifwit berömda mot Maske-
i almänhet, men ingen må bruka dem ut-
tan någon Medici samråd. At det ej dö-
dar Binnike-Masken, synes nog af doe-
Nön, som jag anført i Kongl. Wetensk-
Academiens Handlingar år 1747. Men
när det försättes med laxer medel, gör doe-
ofta god tjenst. Et slags Piller, som jag
ibland låtit bruka med god werkan, wä-
jag endast anföra. De tilredas således:

R. Mercurii vivi puriss.	- -	scr.
Mellis Rosar.	- -	scr.
Sacchari crystall.	- -	gr.
Mixtis per hor. dimid. in mortar. vitt		
Adde Extr. Panchymag. Cr.		dr.
		Elect

Elect. Lenitivi q. s.
M. f. pilul. N:o XI. pro dosi.

Herr Doct. Brown har redan år 1757 i sin Natural-Historia öfwer Jamaica gifwit tilkänna, at en ört som kallas Spigelia, skal wara makalös mot Maske, äfwen då de förorsakat Feber eller Convulsioner. Han låter koka 2 händer fulla där af med 2 qwarter watten til des i qwarter är infokadt. När detta sedan blifwit siladt, gör han drickan sedan smakelig med litet Socker eller Citron-Saft. Här af låter han den Sjuke dricka 4, 6 å 8 lod hwar 6:te eller hwar tolfte timma i 3 dagar, och sedermera gifwer han in något laxer-medel, då Maskarna wißt skola komma fram.

Nämnde drick gifwer sömn likasom opium, men när den Sjuke waknar, är han munter och des ögon glänsande. Jag finner ej af Journaler, at någon än försökt detta medlet i Europa. Det goda namn Herr Doct. Brown annars förwärfwat sig, gör, at man har skäl at tro honom på des ord.

Rhabarber-Dropparna, som jag så ofta beropat mig på, göras på det sättet, som Herr Assessoren Darelius angifwit uti
Soc.

Socken: Apotheke pag. 239. Men ned
de brukas mot Massar, nyttjar man följande
composition:

R. Rad. Rhei alex.	-	-	unc.	3
Passul. maj. exac.	-	-	unc.	1
Flaved. cort. Aurant.	-	-	unc.	1/2
Rad. Liquerit.	-	-	dr.	2
Cardamom. min.	-	-	scr.	4
Hydrom. vet.	-	-	Libr.	2
Conc. cont. Mixt. Diger.	per quatri-			
duum col. express.				
Adde Extr. Tanaceti	-	-	unc.	1
Sacchar. alb.	-	-	unc.	3
D:r.				

21. Om Engelska Sjukan.

§. I.

När man ser et Barn, som har stor
hufvud, fulligt och blekpurigt an-
sigte, med stora ådror på halsen, men som
magrar på kroppen, har slakt hull, stro-
mage, i synnerhet åt högra sidan, och
hvar's ben wid lederna äro stora; då sta-
ger man at det redan har en stark anstid-
af Engelska Sjukan (Rachitis incompleta)

ta). Har det allenast några af dessa tecken, t. ex. stora ben wid lederna; så har det en släng af Engelska Sjukan. Men när köttet blifwer tillika så slakt, at Barnet ej kan gå, då är denna Sjukdomen i sin högd, och kallas Engelska Sjukan (Rachitis completa).

Det är troligt, at äfwen denna Sjukdomen är ny. Den har först uppat sig uti England, i Gresskaperne Dorset och Sommeret, mellan åren 1612 och 1620, och blef först år 1650 beskriswen af en Engelsk Doctor, wid namn Glissonius. Uti Angelsmännernes död-listor finnes den ej förr än 1634. Från England kom den til Frankrike, och någon tid därefter til Holland. När den kommit til Sverige, är obekant. Den har icke fått något svenskt namn, om den icke på somliga orter kallas Riset, fast därmed menas på andra ställen Barns Trån-Sjuka (Atrophia infantum). På somliga orter kallar gemene man sådana Barn Bytingar, emedan de hafwa den galna inbillningen, at deras rätta Barn är af något i deras tanka warande Skogs-Råd bårtbytt. Angelsmännerne kalla denna Sjukdomen The Richets. Fransoserne kalla den Nouvelle, och sådana Barn Enfans noués. I Tyskland

land fallas den, såsom hos oss, die Englische Krankheit.

Man mera finnes wäl ingen ort i Europa, hwaråst denna Sjukdomen ej wisas sig, dock är den på de orter måst gångbar, som äro lågländta, sumpiga och fuktiga, och har man fördenksul flera på detsamma sättet olyckliga Barn i Angelland, Holland, Paris och Strasburg, än annorstädes, men i synnerhet finnes däraf proportion en stor myckenhet uti Citadellet wid Strasburg, som ligger sumpigare än sjelfwa Staden, så at Herr Doct. J. P. Buchner föll i förundran däröfwer, och utom andra fant i et hus 11 Syskon, som alla hade denna Sjukan i större eller mindre grad, och fick däraf tillfälle, att om denna Sjukdomen göra så många nyttiga och wackra Rön, dem jag, såsom ganska tilförlåteliga, söker at nyttja.

§. 2. Det är owist, om något Barn födes med denna Sjukdomen. Et fattigt Bonde-Barn har jag sedt, hwars Föräldrar påstodo, at det fört Sjukdomen med sig från moder-lifwet: men på berättelsen af Folk som ej förstå det, kan man aldrig lita. Troligast är, at den först wisas sig, när Barnet får tänder. Begyinner det därpå at magra på kroppen, bliffwer

mer slaf-hulligt, får stor maga, i synner-
 het åt högra sidan, stort hufvud, fulligt
 och blekpußigt ansigte, med stora ådror på
 halsen, och benen wid lederna blifwa sto-
 ra: så har det redan en stark anstöt af
 denna Sjukan. Bliu den då ej genast
 med all uptänkelig slit motad, så öka des-
 sa tecken sig dageligen. Wanne-Benet be-
 gynnur stå fram; hufvudskåls-benen, som
 med sömmar (suturae) hållas tilhopa, be-
 gynna at stå från hwarandra; skinnets blif-
 wer tjockt och skrynfligt, i synnerhet wid
 handlofswarna; tänderna gulna, swartna
 och falla stycketals ut, nya komma lång-
 samt och med möda i stället, hwilka, i fall
 Sjukdomen ej snart motas, så samma ö-
 de; Bröftet blifwer liksom intryckt på si-
 dorna, och Bröst-Benet står fram, ibland
 ner åt den ena sidan än åt den andra;
 ref-benen blifwa breda, och på dem kom-
 ma knölar, men i synnerhet där bruster-
 na, som gå til bröst-benet, taga wid; klaf-
 benen blifwa mycket krokota, men i syn-
 nerhet sielfwa rygg-raden, hwilken gör stör-
 re eller mindre bugter, än fram- än bak-
 it, än åt den ena, än åt den andra si-
 dan; åtskilliga ben blifwa platta på sidor-
 na och krokna, neml. lår-pipan, och de
 ne benen imellan knäet och foten (Tibia
 och Fibula), sedan bägge nedre arm-pipor-
 na;

na; de benen som göra bäckenet, blifwa
 lifsom intryckta och sneda, hwaraf sjelfwa
 bäckenet blir trångt; en del ben wära
 til den längd de böra, och som besynner
 ligast är, mjukna igen och blifwa böjliga
 fast de varit förut hårda, därför hä
 man exempel på dem, som blifwit mycke
 lättare än de förr varit; eller blifwa id
 sköra, så at de wid minsta rörelse brytas
 af; eller blifwa de på det ena stället mjuk
 ka, och åter på et annat ställe sköra
 hwarå Medici haft exempel, fast, Guid
 låf, sällsynta. Musclarna blifwa efterham
 så slaka och swaga, at den Sjuke ej fö
 mär wara uppe och gå. De få äfwen ee
 liten tårande Feber, hwilken i synnerh
 märkes om nätterna och förtärer det lilla
 hull, som än war qwar. Somliga hafwa
 et särlande i bröstet och blöt hosta, me
 swälga ned den slem de få up. Andra
 gen hafwa blott torr-hosta, hwilken senare
 från Sjukdomens början war med he
 Th. Moores Barn. Andetåppa komme
 äfwen til, hwilken ändteligen blir så swår
 at de wilja qwäfwas, om de ej få häng
 på armarna i sängen. Ibland swälla id
 hastigt up, lifasom luft wore imellan hui
 och skinn. Wattnet begynner gå dropp
 tals, eller rinna ögonen och synen min
 skas. Ändteligen få de convulsioner, som
 gä

göra et önskeligt slut på deras fäseliga
lände. Märkeligt är, at deras kroppar ef-
ter döden ej strax falla, och blifwa ej
styfwa. Deras blod är mycket flemmig
och wattenaktig, samt tillika skarp. Deß
skärpa kan wäl ej ses, men nog wisas af
deß orsaker och werkan. Inälsfwortha, i
synnerhet Lefren och Blåsan äro mycket
stora. Rörtlarna i Tarmkäret äro en sto-
ra och hårda. Uti Gall-Blåsan hafwa de
ingen Galla. De hafwa grofware mäl än
deras är skulle tillåta. Somlige äro qwic-
ka och för tidigt mogna, somlige igen gan-
ska dumma. Af detta slaget, säger Doct.
Buchner, at han sedt flera än af det för-
ra. De dumma tåla rätt starka medica-
menter: ej så de qwicke. Deßas hjärna
är stadig. De dummas blöt och watten-
siuk. Gemenligen äro de mycket sömnak-
tiga och måste måst andas genom mun-
nen. De hafwa merendels stark mat-lust.
Blodstörtningar, convulsioner och fallan-
de-sot äro de nog underkastade. Herr
Doct. Buchner påstår, at de flera gånger
fått naturliga Koppor, hwilket jag aldrig
sedt, och undrar nog, om de haft rätta
Koppor hwar gång. Få hinna til vårt.
Twärne har jag dock sedt, som blifwit
tåmmeligen långa. De hade ej frokot
rygg. Af söta saker, såsom socker, rusin,
M
ap-

äpplen, päron ic. få de gärna ondt. De få rösningar, hetta och mycken upkastning, som kan påstå hela 3 til 4 dygnen. Meskar hysa de gemenligen. De lära restas af söta saker, och förorsaka nygnämnda de plågor. Om flera Gåsar ha wa denna sjukdomen än flickor, är än ej afgjordt. Det är sällsynt, at fullwårte få denna sjukkan, dock anföra Doct du Verney och Doct. Burgrav exempel därpå. Wål är, at den ej är smittosam, samt at Föräldrar, så wida man än wet, ej fortplanta den på sina Barn genom arf. Fruentimmer, som hafwa eller haft denna sjukkan, böra wål betänka sig, innan de gista sig. Om deras Båcken blifwit för trångt, så få de antingen swåra Förlofningar och gärna död-födda Barn, eller dö de i Barnsång.

Alla hafwa ej denna sjukdomen i så hög grad. Några hafwa blott en släng däraf: andre hafwa mindre eller större anstöt, och om de komma at förbättra deras lefnads-sätt, eller ändra ort, eller bruka tjänliga medel, kunna de lefwa länge med någorlunda, ja äfwen med god hälsa, fast deras kropp merendels behåller det lyte den fått.

§. 3. Orsakerne, som kunna göra at Barn lätt få denna sjukdomen, äro alt det som
bi-

bidrager til at gøre deres Kropps faste
delar mycket slaka och mjuka, såsom 1)
at födas af flena och sjukliga Föräldrar,
eller som lefwa i lättja och öfwerflöd, miss-
brukat Thé, Socker, eller fet mat, eller
som hafwa haft Venerisk Sjukdom,
och antingen ej blifwit väl botade, eller
genom salivationer utmårglade. Dessa ö-
de blifwer, at Hustrun får ofta missfall
eller död-födda Barn, eller sådana, som
få Angelska Sjukan i större eller mindre
grad. 2). At födas af Föräldrar, som för
fattigdom skul hafwa för swag föda. Där-
före ser man denna Sjukan i rikas eller
fattigas hus, men sällan hos någorlunda
wälmående Folk. 3). At födas af gamla
Föräldrar. 4). At upfödas på en lågländ
fuktig och sumpig ort. 5). At upfödas
af Mor eller Amma, som antingen hafwa
för gammal, för mycken eller för tjock
mjölk, den et Barn ej förmår förwandla
til god blod, eller för liten eller för swag
mjölk, så at Barnet antingen ej får nog
föda, eller i förtid stadig mat, hwilken
det ej förmår förwandla; eller som blifwit
förswagade af någon hetsig sjukdom eller
swår Frosta. Hwilketdera som sker, så
blifwer påföljden den, at Barnet blifwer
flent, får syra och benågenhet til Angelska
Sjukan. 6). At upfödas af Amma, som
haft

haft Venerisk Sjukta och ej blifwit wäl
botad, eller som hafwer Skjörbjugg, scro-
phulös eller kräftaktig swullnad, eller som
hafwer hemlig sorg, eller är hafwandes,
eller brukar at fylla sig. Boerhaave berättar,
at en Moder, som med sina bröst
sjelf födt up 8 friska Barn, ombetroddoe
det 9:de åt en Amma, och hade den sorra-
gen, at detta fick Ängelska Sjukan. 7))
Att hålla Barnet ständigt inne i fuktiga
rum, där twätta eller torka wåta fläder,
låta Barnet ligga på fuktiga fläder, ej
linda up det så snart det wätt eller ore-
nat sig, låta det med bara knän och låter
länge sitta på en natt-bol, ständigt bära
eller hafwa det på knäet, giswa det jämt
wät föda, mycket sött, ofta mjölk-wälling,
frukt, dricka om nätterna, som stått i spis
eller kakelugn och surnat. Detta alt hämmar
kroppens nödiga utdunstning, öfver
wåta, som drages in genom pori, föder
af sig syra och gör kroppen slaf. 8) Att
med smörjor driswa in Skabb, och låta
Barnet länge dragas med Rik-Hosta eller
Tråsa, och ej i tid därföre skaffa hjälp.

Zu flera af dessa orsaker sammanstöd-
ta hos et Barn, des mer är det benäget
at få Ängelska Sjukan, och twärt om.
Zu längre dessa orsaker wara, desto swä-
rare har Barnet at undgå Sjukan. Här

Häraf kan man se förut, om man för sitt Barn har at befara denna Sjukan eller ej, och kan således i tid taga sådana mått, som kunna förekomma den. T. ex. om en Fader wet med sig sielf, at han länge dragits med Venerisk Sjukan, och därför, som gemenligen sker, brukat utan ordning och utan regime åtskilligt, som ej förmått häfwa sjukdomen, och ändteligen måst salvera 2 eller 3 gånger: om han, säger jag, gifter sig och får en sjuklig hustru, som ändteligen föder fram et lefwande Barn, hwilket lämnas åt en Amma, som drages med Skjörbjugg, och hafwer gammal mjölk; så kan han weta förut, at det Barn måste antingen dö eller få Ängelska Sjukan. Således lärer han wara angelägen om, at skaffa sitt Barn en utwäld Amma, och widare undanrödjä alla de orsaker, som på något sätt kunna bidraga til denna Sjukan, samt tillika låta Barnet nyttja alla möjliga medel til det förekommande. Ängelsmännerne befara den, när deras Barn förre kunna tala än gå, men därwid bör man dock komma ihog, at ju mer man jällrar och talar med et Barn, ju förre lärer det at tala, och ju mindre man bär det eller hafwer det i knäet, och ju mer man låter det ligga på gälfwet och bjuda

til at frypa, ju förr lärer det at gå. Ju senare et Barn får tänder, des mer frukt-
tar man för at det kan få Ängelska Sju-
kan, och fastän det förut warit muntert
och wälmående, samt kunnat både stå och
gå, befara man det dock med skäl, när
tänderna en gång komma fram, med ell-
ler utan hjärtsprång, om man ser at det
hull är mycket slakt, magen stor, och brö-
stet något uphögd, hwilket man i synner-
het ser efter ifrån 9:de månaden, til det
det fylldt 2 år.

Den ändringen som et Barns kropp
undergår när det får tänder, gör, at sjukt-
domen då brister ut. Rygggraden blifwer
ej frokot förr än Barnen begynna at gå.
Hufwudet blifwer i proportion mot den
öfriga kroppen stort, emedan hufwud-sömn-
marne äro slaka och eftergiftwande. Huf-
wudets tyngd och musclarnas swaghet, gör
at det ej kan hållas rak. Skinnet på
kroppen är skrunkligt, emedan fettet är
förtärt och köttet slakt. Köttet är bleckt
och ej rött som hos friskt folk, emedan
bloden är tunn och wattenaktig. Under-
lifwet är stort högt och utspändt, emedan
inålsborna äro i proportion för stora
samt magen och tarmarna desutan ut-
spände af wäder.

Deras Andetåppa kommer däråf, at rummet uti hwilket Lungorna ligga, är trångt. Trångt är det, dels emedan bröstet är intryckt på sidorna, dels ock, emedan inålsiwornas storlek hindrar Diaphragma at gå så långt ner, när man drager åt sig andan, som det bör. Måsta skulden rör dock wara musclarnas slakhet och kraftlöshet, som skola lyfta up resbenen, samt mot slutet watten i bröstet eller i hjärtsäcken. Är det t. ex. i högra bröstet, så kunna de ej ligga på wänstra sidan. Är det i hjärtsäcken, så luta de sig gärna framåt.

§. 4. De Barn, som plågas af denna Sjukdom, hafwa ock swårighet at andas, hwilken gör, at blodet ej slipper ner från hufwud och ansigte; och häråf kommer, at hals-ådrorna äro stora och ansigtet fylligt. Deras starka matlust kommer af syra i magen, och syran kommer däråf at Galla felas. Galla felas, emedan de, i synnerhet i Måtet, ej hafwa något fett. At de werkeligen hafwa syra, märkes nog af deras sura anda, af sura upstigningar och af bristen på Galla, och är syran ofelbart orsaken til benens mjuknande, hållst man af flera försök wet, at ben mjukna och lösas, ej allenast af mineraliska syror, utan äfwen af Attika, och af wasla, som

tilredest af mjølk med løpe. Pufeln på ryggen kommer deraf, at ryggraden åfrokot och står där ut. Detta gör, at halssenen ser fortare ut, och at hufvudet ser ut, som det wore infattadt imellan arlarna. När ryggraden är frokot, blir lifwät mycket fårt, och därför synas armar och ben wara längre än de böra. Kroppen åfsmed, när ryggraden är frokot åt sidorna. Lår och ben äro mer frokota än armarna, emedan de förra måste bära kroppens tyngd. Alt magerheter kommer deraf, at nerverna, som gå ut ur rygg-bastett, menas blifwa flämde, synes nog tydeligen följa af de rön, som Valsalva, von Haller och J. H. a Brunn lämnat öf. Alt sådana Sjuklingar gärna sitta och ligga, kommer wäl måst af musclarnas swaghet, men äfwen deraf, at de då lättare kunna andas. En Buf-Musclarna äro då ej spämda, och gifwa således mer efter när man draga andan åt öf, hwaraf följer, at Lungorna få mer widga sig. För samma orsak ligga de ock frokota med benen.

§. 5. När denna Sjukdomen är sin början, står den gemenligen til at mätta, men Barnet fordrar då en ogemen god skötsel, och at alt det som kan underhålla Sjukdomen, undanrödjess. Äro Född
ålid

äldrar häruti omwälige, eller ej nog til-
tagsne; de som stöta Barnet, ej willige,
lydige och afksamme; huset i almänhet of-
smagt; wäderleken det året mycket rågnaf-
tig; och Barnets omständigheter sådana,
at det ej får föras och upfödas på en
mera högländ och torrare ort, så är swårt
at skaffa någon hjälp.

Har Sjukdomen redan hunnit til nå-
gon högd, och Barnet nu mera ej förmår
wara uppe eller gå, så slår sällan någon
Cur an. De under Sjukdomen få
Skabb, äro lättare at hjälpa än andra.
Den som har anstöt af denna Sjukan,
och har den olyckan at stöta sig illa, fal-
la eller bröta något ben, löper mycken fa-
ra, at den därpå öfvar sig eller snart hin-
ner til sin högd. Det 7:de och 15:de å-
ret äro för denna Sjukdomen mycket be-
tydande. Det är på dem, som de gärna
antingen öfwerwinna den eller blifwa wårre.

§. 6. Sommaren är för sådana Sjuk-
lingar en wälsignad tid, helst om den är
wål warm och torr. Däremot äro Hö-
sten och Wintern mycket swåre. De som
då hållas wid sängen, begynna ofta, när
Sommaren kommer, at kunna krälla up-
pe och gå. De hafwa det gemensamt med
utleswadt folk och med dem som warit röd-

de af Slag. Af Näsblod eller annan Blodgång hafwa de ingen förmån. När de spotta eller hosta up blod, har därwid sällan något Blod-Rör brustet. Blodet slipper ut genom de slaka dunst-rören (*varia rorifera relaxata*) när det af någon krämpa drifwes dit.

§. 7. Alt de ibland hastigt swälla up på kroppen, bådär ingen ändring, ty efter upkastning försvinner ofta swullnaden inom et par dygn. Men om den ej försvinner, utan blifwer waraktig och blott flyttar sig ur den ena sidan i den andra, t. ex. ur wänstra armen och foten i den högra, ögat rinner på samma sida som swullnaden är, Feber är därwid, fast litten; ansigtet faller tilhopa och blifwer skrynfligt, trängning på stolgången eller andra spasmodiska krämpor ökas; då kallkas deras förlofning, och döden allena friar dem snart fran alt deras lidande.

§. 8. När deras natur mycket ändrar sig, så at t. ex. de som förr haft löslif, begynna nu med förstoppelse; de, hos hwilka wattenet förr gått wäl, begynna nu at ej kunna kasta det; så får man hoppas at deras usla lifstid icke blifwer lång. När ansigtet begynner ansenligen falla tilhopa, så hafwa de ej stort öfwer 14 dagar

gar igen. Begynner synen förmörkas och fötterna förlora deras känsl, så hafwa de ej stort öfwer 3 eller 4 dagar igen. Lika-
få när deras anda blifwer mycket stinkande.

§. 9. Att denna Sjukdomen fins hos Allmogens Barn i Sverige, har jag nog sedt, men det wore wärdt at weta, om den allenast wisar sig på de ställen, som ligga när Landsvägar eller Herregårdar, dit Veneriff smitta lätt kan komma.

§. 10. Curen drager långt ut, ibland hela åren, och är det ej underligt, emedan Sjukdomen länge samlas, och diæten des-
utan här bör göra så mycket, om icke mer, än medicamenter. Det är lätt, at snart göra en stark kropp swag, men at skaffa en swag och klen krafter, är swårt och fordrar tid.

§. 11. Folk, som ej kunna kosta stort på sina Barn, måste nöja sig med 2:ne medicamenter. Det första dämpar Syra, och tilredes af 1 lod god Pottaska, som smältes uti 1 qwarter godt källe-watten, och förwaras uti en flaska. Här af gifwer man Barnet hwar morgon, som des ålder är til, från 20 til 80 eller 100 droppar uti 1 glas watten. De brukas ej jämnt utan skostals, 3 til 4 dagar i rad, och hö-

höres imellanåt up åfwen så många de-
gar. Det andra minskar liksåledes Sny-
ra, men i synnerhet befordrar matsmålt-
ningen, lagar af af maten tilredes en så-
dan mjölk-saft, af hwilken kan blifwa godt
blod, håller mynningarna af sugrör och
mjölk-ådror i tarmarna öppna, förekommer
stäm, löser segheter, förstoppelse i tarmkä-
ret, samt med sit lindriga aggande under-
håller tarmarnas frällande och lifwets öp-
ning. Det tilredes af 10 gran Benedikt-
Twäl, 1 gran kofad Dye-Galla och 15
gran tilredd Uri-Roth, hwaras 8 Piller,
som wäga 2 gran hwardera, tilredas, hwil-
ka försilfras, eller som nyttigare är, bee-
strös med litet fint stött och siftad Canell.
Af dessa intagas 4 under middags- och 4
under afton-måltiden. Meningen är, att
de skola göra samma gagn som naturligg
Galla. Man låter taga hem af dem från
Apotheket för 3 månader i sänder, och
förwarar dem i wäl täpt glas i fjällaren.

§. 12. Ängelsmännerna låta sådana
Barn bada uti kallt watten, eller låta det
kallt watten falla ner på dem genom en
Tratt från någon högd. Bägge sätten bru-
kas åfwen hos oss, men ganska sällan.
Et Fruentimmer brukade för denna sjuk-
domen 3 somrar i rad sådana bad och
font

kom til fullkomlig hälsa. Vid våra Mineral-Watten ike dylika curer, och år 1760 gjordes en sådan rätt märkelig wid Lofa, med den där inrättade Douche. Gytthjans köld wid Lofa, torde hafwa mycken del uti de curer den gör. Ingen ting gifwer slaka musclar så snart styrka igen, som kallt watten, det må brukas som bad eller Douche. Den som ej finner sig härwid, kan hwar afton, innan han går til söngs, låta fara öfwer kroppen med en swamp, som doppas uti kallt watten.

§. 13. Diæt kan af fattigt folks Barn ej i aft tagas. Dock böra Föräldrarna hålla snyggt och wäl warmt i rummet, röka ofta med Ene-Råda, hålla Barnet inne när wäderleken är fuktig, hålla dess kläder wäl torra, afhålla det från sur mjölk och surt dricka, samt flera gånger om dygnet gnida dess kropp så starkt det tål med en ylle-flut, som hwar gång rökes med litet ene-råda.

§. 14. En Fransysk Doctor berömmar mycket Krapp eller roten af Rubia Tinctorum emot denna Sjukdomen, och är denna cuten ej dyr. Man kan taga af nämnde rot et halft lod i sänder, blanda den med 10 gran torkadt Pomerantz-skal
och

och 15 gran söndernuggadt Fenkohl3-fred
och sedan alt är sönderskurit, koka den uti
en glaserad stenrukka med 6 qwarter
friskt watten, til des 2 qwarter kokat im.
När det kallnat och klarnat, hålles de
klara af och förwaras i glasflaskor sam.
brukas til dagelig drick. Som Herr Doc.
torn beropar sig på mycken erfarenhett,
bör jag ej nämna de anmärkningar som
Herr Professor Böhmer gjordt om denna
roten, ej eller dem, som finnas i Ency-
clopedien Tom. VII. pag 479.

§. 15. Det är troligt, at roten af
Herba Britannica skulle wäl passa sig mot
denna Sjukan, om den tilreddes och bru-
kades på samma sätt, som jag nu sagt
om Krappen.

§. 16. Förmöget folk kan gå långre,
och hafwer därföre hopp om at wänta
mer och snarare ändring. Dessa böra 1)
söka at dämpa syran med droppar, som
tilredas af 1 lod winstens-salt (Sal Tartar-
i), hwilket smältes uti 1 qwarter friskt
och godt fälle-watten, samt förwaras i en
flaska. Häraf gifwes Barnet likaledes
som det är gammalt til, 20 til 100:de
droppar uti et glas watten, om mornar
och eftermiddagar. Dessa brukas äfwen-
ledes skostals 3 til 4 dagar i rad, och hö-
res

res imellanåt up åfwen så många dagar. På det sättet fortfares, til des man märker at Barnet ej hafwer något tecken til syra, ingen sur anda, ingen swett som luktar sur. 2), Skulle dessa droppar ej gifwa öpning, som dock ofta händer, när lut-saltet förenar sig med syran, så gifwer man Barnet en eller annan gång af den slags Rhabarber-Tincturen som på Apotheken kallas Anima Rhei, och låter det däråf få, som des är eller natur åro til, 1 2 eller 3 barn-skedar hwar gång. 3), Vid slutet af hwar middags- och afton-måltid gifwer man det 5 eller 6 två-grans Piller, som man låtit tilreda af 9 gran stadig gjord Offa Helmontiana (soupe de Vanhelmont), 1 gran torr ore-galla och så mycket af tilredd Ari-Rot som behöfves, at göra däråf en deg och sedan Piller, hwilka försilfras och förwaras i wäl täpt glas. Man tager hem i sänder för en eller annan månad. Dessa åro, i anseende til nämnde Offa, litast människo-galla, emedan den består af en fin olja och et flygtigt lut-salt. 4), När man finner, at dropparna N:o 1 ej så ofta behöfwas, begynner man at hwar dag gifwa Barnet Chinchina, hålft i Pulswer, 10, 30 eller 40 gran om dagen. Man luktar Chinchinan med watten, at den blif-

blifwer som en deg, af hwilken man gitter i sänder uti Oblat så stor bit, som det beqwämligen kan få ned. Om man några mornar i rad låter Barn se på huru man wicklar litet stött socker i oblat och låter dem swälja det, så taga de sedan som jag ofta sedt, Chinchina eller hwad man wil, utan swårighet, på samma sätt Sal Essentiale af Chinchina, är i denna affigt åfwen godt. Jag lät et Barn, som hade nog anstöt af denna Sjukan, brukt där af i Piller 10 gran hwar dag i 9 månader; lät åfwen gnida det starkt hwad morgon och afton med ylle, som röftee med mastix, samt lagade at det rullades i rummet uti en liten wagn måst hwad dag; och detta alt med den wårkan, at det fick förmåga til at gå, och har ej de minsta märke af sin förra Sjukdom.

§. 17. Finner man sig ej wid Chinchina, så kan man låta det ofta brukt Spaa-Watten ur Pouhonner-Källan. Finnes det ej, så kan man låta göra det med konst, enligt det sätt, som Professor Morro i Edinburg angifwit, och låtit införa i tredje Tomen af Essais & Obs. de médecine de la Société d'Edinburg pag. 60. Eller låter man det nyttja Stål-Kulan (Boule de Mars). Hon syns in uti Må-

tee

telduk, med en tråd wid, och hänges hwar morgon uti et halft qwarter fälle-watten, til deß det blifwer färgadt som Théé-Bohe. Detta dricker Barnet ut hwar förmiddag, och kulan hänges i fönstret til dagen därpå. 5), Kan man tillika om qvällarna låta Barnet utvärtes bruka kallt watten på etdera af de sätten, som jag redan nämnt, så hafwer man de kras-
tigaste medel, som i denna Sjukdomen plåga hjälpa. Kommer här til diæt, så har man ingen ting försummat.

Wid diæten tages följande i åkt: 1)
Alt Barnet, om möjligt är, bör flyttas från fuktig, sumpig och lågländ ort, til den som ligger högt, och ej är när watten. Om det så påfar sig, bör det ej bo nära jorden, utan i öfra wåningen, samt hållas inne när det är rågnaktigt wäder, och då rökas i rummet med mastix, enefåda och dylikt. Uti rummet bör hållas snyggt och wäl warmt, samt åfwen eldas litet om sommaren, på det luften må wara torr, ren och ej upfylld med den ånga, som dunstar ut af dem, som äro därinne. När rummet skal tvättas eller skuras, flyttas Barnet i et annat, til deß det är wäl torrt igen. 2), Bör Barnet, så ofta som det är möjligt, rullas uti en
3
li-

litent wagn, i hwilken det kan sitta stadig, och det antingen i rummet eller uti fria luften, som wäderleken är til, samt flera gånger om dagen starkt gnidas öfwer hela kroppen med en ylle-klut, hwilken hwar gång förut rökes med maltix. 3), Är det mycket sömnigt, så afhåller man det från för mycket sömn. Därföre bör det rum vara ljust, och nära intil det öfriga folket, så at deras buller höres. Det bör ock ligga hårdt, ej på fjäder, utan på madraß af halm. 4), Deß kläder, i synnerhet lintyg och strumpor böra ofta ömsas, och deßa hwar dag strykas, så at de äro wäl torra. Färgen på deß kläder bör vara hwit eller röd, så framt det tål den. Besynnerligt war det med den ena Flickan, som Doct. Buchner berättar om, at hon altid föll i brätt, när hon fick se något rödfärgadt. 5), Det bör, så mycket möjligt är, hållas wid torr föda, och ej få äta så mycket det wil. Det bör ej få Théé eller warmt watten, ej watten-soppor, ej mjöl-wålling eller mjöl-gröt, ej warmt eller mjukt bröd. Allt fett är för et sådant Barn skadeligt, likaså surt, eller det som lätt surnar. Därföre bör det ej få fett kött, feta soppor, ost, smör, mat med olja på, intet sött, ingen frukt, ingen mjölk, ej eller däraf tilredd wafsla. Ko-

kad

Kad fiske och kokadt kött är för sådana
 Barn äfwen förbudt. 6), Watten med
 litet win, som ej är syrligt, eller godt
 swagdricka som är humlestarkt, bör wara
 des drick: goda och mörka skärpor des
 bröd. I öfrigt får det äta kött-soppor,
 på hwilka fettet blifwit äfsummat, äfwen
 med förlorade ägg uti, ägg-öhl, öhl och
 bröd, lös-kokta ägg, stek af fogel, lamm,
 kalf och ore, stekt fjäll fisk, Hachée, Ge-
 lée af kalf-fötter, och stekt lefwer af fisk,
 kalf, höns, duswor, ankor, gås och an-
 nan gjödd fogel, som Rackarna kalla
 Foies Gras. På des mat må altid wara li-
 tet krydder, såsom Canel, Mustot och
 Mustot-Blomma.

22.

Om Utslag eller Skabb.

Sörnämt eller rikt folks Barn hafwa
 sällan Skabb. Hos ringare folk el-
 ler fattiga är denna plågan mer almann.
 De förra hafwa nog betjäning. Rummet
 som Barnet är uti, hålles rent. Amman
 får nog fläder, så af hon ofta kan ömsa
 och wara snygg. Barnet kan hon ock hål-

la rent, och ömsar flitigt blöjor, mantlar och lindor. De senare hafwa ej råd til at skaffa så mycket ombyte. De hafwa mycket at bestrida, så at de ej hinna så ofta hålla rent. Jag kan fördenskul ej annat, än anse orenhet för en orsak, som gifwer tilfälle til Skabb. Den andra orsaken är smitta, som fortplantas, ej genom luften, utan från den ena människan på den andra, antingen genom det, at den som hafwer Utslag rör en som förr war fri, eller genom kläder, som den förre brukat eller allenast widrördt. En som har några qwiflor, behöfwer allenast taga Barnet en stund på armen, så är det ofta smittadt; om Twätterkan allenast hafwer Utslag, eller den som hjälper henne, eller allenast gifwer fram Barnets kläder, så kan detta lätt få Skabb. Sjelfwa smittan är ej någon änga, ej eller någon medfödd eller tilkommen skärpa, salta eller syra uti blodet, utan den består uti små lefwande Insecter (Acari, En. Svec. 1 91 och 1195.) som nästla sig in uti kroppen imellan tunna skinnen, öfka sig där och förmeras, samt med sitt aggande eller krällande förorsaka klåda, och medelst det därpå följande wätstornas tillopp, en hop blemmor, hwilka, då de riswas, eller deras tunnare watten ut-

dun-

dunstadt, skärpna och göra rufwor. Detta är ej någon för ro skull antagen mening, utan grundar sig på ärfarenhet. August Hauptman, Bonomo, Schwiebe och flera trovärdiga Män hafwa flera resor, på olika årstider, på folk af olika ålder och kön, som haft Skabb, sedt hårefter, och funnit sådana kråf på sielfwa skinnnet, i skrynflorna på skinnnet, men i synnerhet på lanternna omkring blemmor-na. De hafwa tagit ut dem, besedt dem med Microscoper, ritat af dem, sedt at de lägga ägg, öka sig hastigt och otaligt, samt kunna flera dygn lefwa utom kroppen. Häraf se wi:

Hwarföre Skabb så lätt smittar? ty med blotta widrörandet kunna dessa kråf komma från den ena människan på den andra.

Hwarföre orenlighet ökar Skabb? ty däruti triffas dessa kråken bäst.

Hwarföre Barn äro mer underkastade Skabb, än fullwårte? ty deras skinn är mjukare och porösare, så at kråken lättare slippa in under tunna skinnnet.

Hwarföre wi först blifwe utslagne om händerna? ty med dem röre wi först wid andra människor och kläder, på hwilka

deßa kråken kunna sitta. Bestode Skabb i skärpa eller salta i blodet, så borde den först visa sig där wi måst svettas.

Hwarföre det är nödigt at tvätta sig ofta, ja äfwen om qvällarna? ty wi afskölje då deßa kråken, som än kunna sitta uti skrynflorna på skinnet, innan de hunnit lipa in under tunna skinnet: och som wi alltid röre flera ting med händerna om dagen, än om natten, och då mer orene of; ty ser man, hwarföre händerna snarare böra tvättas om qvällarna än om mornarna.

Hwarföre Skabb slår in uti fjöld, och ut när wi af stark rörelse blifwit heta? ty deße lefwande kråken skän bågge delarna.

Hwarföre flåda kommer skåftals? ty deße äta och röra sig skåftals och hwila desimellan.

Hwarföre Skabb ökar och flyttar sig? ty deßa kråken byta rum och öka sig ganska mycket.

Hwarföre Skabb ej är nödwändig? ty deßa kråf äro ej medfödde, utan komma utifrån. Med samma skäl skulle wi kunna säga, at Veneriska sjukdomar, Koppor, Måpling och Rik-Hosta äro för hwar man.

människa nödwändig, hvilka wi dock kunna undgå, om wi tage oss til wara för smittan.

Hwarföre Klåda och Skabb försvinner, när Medicamenter af olja, swafwel, quicksilfwer, bly, löf, ålands-rot, tobak, lut af winstens-salt och dylika påsmörjas? ty Insecter dödas häraf, eller sken de undan och draga sig in åt kroppen, därföre ser man ock, med hwad afwentyr de alla brukas utwärtas.

Hwarföre Skabb så lätt kommer igen? ty smittan är, som wi se, så lätt tagen. Dessutan wete wi ei, huru länge dessa kråken kunna lefwa i klåderne. Tagge wi dem på oss igen, innan dessa dödt, så hafwe wi samma sjukdom igen. De kråken, som äro wid hullet, kunna wara utrotade, men de, som gömt sig undan längre in, kunna efter en liten tid komma fram igen.

Hwarföre Barnet, som Amman pudrade med mjöl, enligt det Rön Herr Archiatern och Ridd. v. Linné gjordt, på det stället strax fick Utslag? ty uti mjöl finnas samma slags kråk.

Hwarföre Klådan blifwer warre när man riswer sig? ty dels gör man sig swe-

Da därmed, dels oroad desse kråk, så at de komma mer i rörelse och flytta, förden- skul breder Skabben sig vidare ut.

Hwarföre en skabbig kan smitta en hel Armée? ty dessa kråken öka sig otä- ligt och triswas wäl, där renlighet är nä- stan omöjelig.

Hwarföre de, som äro i stora Sjuk- hus eller i Fångelser, gärna få Skabb? ty först emottagas där alt slags folk, af hwil- ka en del kunna föra Skabben med sig och smitta de öfriga: sedermera kan, där en sådan myckenhet folk ligger, ej hållas nog rent: at jag ej må nämna brist på flitig ömsning med rena kläder.

Hwarföre Skabb lättare botas om Som- maren än om Wintren? Kölden drifwer kråken längre in i kroppen. Den blida som- mar-warmen låskar dem ut til hullet, så at man lättare kommer åt at döda dem. Om Sommaren röre wi oss mer och blifwe hetare. Stark hetta sky de och komma därföre ut.

Hwarföre Råringar snarare bota Skabb än Medici? Ty dessa hafwa läst och årfarit för mycket. De förre smörja strar, och förstå ej hwad det betyder, om Skabb slår in.

Jag har försökt många medel emot Skabb, och ändteligen funnit, at ingen ting är wisare och påliteligare, än det, som i alla tider varit berömdt, nämligen Swafwel både in- och utwärtens brukadt. Man wet, at Insecter dö därpå. Särdeles är, at Swafwel, som annars ej hafwer någon lukt, lott genom vår kropps värma gifwer lukt ifrån sig, och at vår swett luktar Swafwel, enär wi tagit det in. Därföre svartnar Guld och Silfwer, om man då bär det på sig. Denna ångan eller lukten är det, som dessa fräken sken och dö af, och för den orsaken skul är detta medel uti Utslag specifikt. Enär wi fördenskul wilje bota et Barn, som hafwer Skabb, tilse wi:

1). At rummet hålles wäl rent, at Barnets kläder flitigt twättas och ömsas, at Amman sjelf eller Modren är snygg, och at ingen får handtera Barnet, som hafwer Utslag.

2). At rummet hålles lagom varmt.

3). At Barnet tager in wäl stött och siftad Swafwel-Blomma uti litet warm mjölk eller ock uti Ammans mjölk, från 2 til 10 gran, eller mer, alt som det är gammalt til, och det 2 eller 3 gånger om

dagen. Laxerar det, som ibland sker, så gifwer man mindre doses.

4). Och i fall det allena ej skulle inom 8 dygn hjälpa, tilreder man en salswa af Swafwel-Blomma och sot Grådda, och smörjer Barnet därmed, allenast omkring hand- och fot-lederna, hwar morgon, til deß Skabben är aldeles öfwer. Men på det at den ej må slå in, fortsar man under smörjandet likafullt, at gifwa Barnet inwärtas in af Swafwel-Blomman såsom förr. Just dārföre låter jag smörjningen ske om mornarna, emedan intagningen sker om dagen. Insecterna komma på detta sättet likasom imellan 2 eldar och måste dö. Et laxer-medel kan tagas in förut, i fall mage och tarmar äro ore-na, annars behöfves det ej; ty med laxativer har Skabb än aldrig blifwit botad, så framt de ej werkadt långsamt, kommit in i Bloden, och innehållit något som dödar eller härtdrifwer Insecter.

Är Barnet än så spådt, at man ej gärna wil gifwa det in medicamenter, så är nog, om Alnman tager Swafwelblomma in i warm mjölk, til 2 eller 3 knifsuddar om dagen. Jag har sedt, at det hulptit.

23.

Om Ohyra.

På samma sätt få Barn Ohyra som Skabb, och på samma sätt fortplantas den och ökas. Men den botas lättare. Man behöfwer allenast hålla Barnet och dess kläder rena, samt sy in uti dess mössa litet af Sabadilli-Frö, så sky de strax sin wäg. Detta är orsaken, hwarföre Båtsmän sy det in i sina kläder, ty då triswes ej Ohyran på Skeppet. En af Persilie-Frö och osaltadt smör giord Salswa, fördriswer strax Ohyra ur hufwudet, om den några gånger smörjes därpå.

Re:

Register.

A

Afförande, laxerande eller öpnande medel, föreskrifvas pagg. 7. 19. 39. 43. 45. 75. 123. 140. 146. 235. 261. Purger-Saft, 321. Afförande droppar, 322. hwad bör brukas när man fått i sig något elt för håstigt purgerande, 76.
Alterationer hos Mödrar, Ammor och Barn; huru deras skadeliga wärkan kan förekommas, 8. 27. 45. 47. 72. 225. 229.
Ammor, underrättelse om goda Ammors kännetecken, diæt, skyldigheter m. m. 1. 17. 24. 28. 36. 66.
Amme-Pulsver, 23. de böra ej gifwa di, då de hafwa sin räkning 6. 14. 46. 58. Se Barn.
Andetåppa i Engelska Sjukan, 323.
Æthiops Mineralis; des bruk i Koppor, 153.

B

Bad; wid hwilka tilfällen de nyttjas för Barn, 53. 57. 224. falla Bads notta, 348.
Barn; deras bästa föda, 1. Ans i spådaſte åren, 10. 17. 66. 340. Barn-Mjöl, som stillar ref, 24. Barn hafwa ſtare känsel än gammalt folk, 40. Barn-Pulsver, 44.

44. 216. Huru Barn kunna läckas at intaga medicamenter, 51. 240. De böra ej få förmycket til bästa, 10. 67. 214. 230. 352. ej äta fet mat, 74. 218. 354.
Becker; huru deß afgång befordras, 17. 42.
Binnike-Mask: se Maskar.
Björk-Laka är et af de bästa medel at fördrifwa Maskar, 299. 323.
Blind-Koppor: anmärkning däröfver, 229.
Blod-Iglars bruk i medicine, 55. 210. 211.
Brunns-Drickning för Maskar, hwad därwid bör i att tagas, 308. 318.
Bräck: om Wäder-Bräck, 21. Tarm-Bräck, 221.
Bröst-Saft, 203. Bröst-Wärk, 233. Bröst-Puls-
wer, 235. Se Hosta.
Böldet, intwärtas, 85.

C

Campher-Mixtur, som utdrifwer Skabb, 48. Cam-
phers bruk mot Maskar och i hetsiga Febrar, 307.
Catarrhal-Hosta, 232. Se Snufwa.
Cathechu: Saft däröfver mot Diarrhée, 76.
Chinchina: deß bruk i Koppor, 132. i Rik-Hosta,
250. för Gråsan, 268. 272. för Ängelska Sjukan,
351. Prof på god China, 134. 141. Huru man kan
läcka Barn at intaga China, 132. 269. China-
Win, 271. utwärtas brukad emot Frostan med god
verkan, 272.
Clystir: huru de wid olika tilfällen tilredas och nyt-
tjas, 42. 50. 53. 67. 222. Clystir med Qwick-
Silfwer, 299. Se Lavement, Stol-Pill.
Convulsioner; utförlig underrättelse däröfver, 39. 59.
Cruditeter i magen, deras orsaker, följder och bote-
medel, 60. 67. 74. 215. 230. Cura, 216. Rut-
na, 217. Hårstna, 218. Di-

D

Di: Regler för Ammor, huru de böra gifwä di, 18.

Diarrhée: utförlig afhandling, om dess orsaker, och åtskilliga slag, med underrättelse om de bästa botesmedel för hwart slag, 59:93. Emot samma sjukdom gifwä s och råd, 6: 129: 136. 207. Diarrhée bör ej alltid strax stämmas, 63. 67. 88.

Diet: för Ammor, 4:9. Särskild Diæt föreskrifwes nästan för hwar sjukdom.

Dragande medel; se Spansk-fluga. Senaps-Deg.

Dyswelsträcks-Piller emot Maskar, 305.

E

Emulsio Arabica; huru den tilredes, 129.

Erg i mat är farlig, och huru faran motas, 219.

F

Feber wid Diarrhée, 64. i Koppor, 120: 125. Huru den kan modereras, 125. 131. Suppurations-Feber i Koppor, 136. Kopp-Feber i fjerde Stadium, 144. Feber i Måpling, 194: 210. Inflammations-Feber i Lungorna, 152. 207. Gråp-Feber, se Gråsa. Rylande Feber-Mixture, 137. Feber-Druck, 268, 262.

Sist bör wäl ränsas och kofas, 275.

Fluxus Cœliacus; et slags Diarrhée, 81.

Gråsa: utförlig afhandling om denna sjukdom, med underrättelse om Botemedel däremot, 250: 273.

Lönlig Gråsa, 255.

Suktighet i Barn, Ramrar, ganska farlig, 4. 334. 339. 340.

Sör

Sörkylning; des orsaker och följder, 73. 232. Se
Snutwa.

Sörstoppelse; hjälpmedel däremot, 17. 42. 65. 93.
Se Clystir.

G

Gallan; des tjänst til mat-smältningen, 59. 82. 343.
351. huru den kan utspådas och förbättras, 75.
351.

Gift: huru Bera, som fått något giftigt i sig, kunna räddas, 54. 77. 220.

Gurgel-Watten föreskrifvas, 128. 142.

H

Hals-Swulnad; bot därföre, 203.

Hebet; des orsaker och botemedel, 227.

Hjärtsprång; utförlig afhandling därom, 39. 59. omtalas ock 25. 130.

Hjärtstyrkande medel, 141.

Hosta: utförlig afhandling om Hosta, des åtskilliga orsaker och slag, med botemedel för hvar art slag, 229. 250. om den Hosta i sonnerhet, som plägar åtfölja Mäskling, 203. Se Bröst.

Håll och Sting; bot därföre, 135. 209.

Hudlöshet utvärtes, 20 i munnen, 38.

Swulöfs nytta mot Maskar, 304. 324. 329.

I

Inflammation i tarmarna, 85. 92. Se Feber.

Insecter födas af sina egna frön, 274. om de äro orsak til Rik-Hosta, 245. 248. til Skabb, 356. 360.

Rik

K

Kik-Gossa: beskrifning på denna sjukdom med botten medel däremot, 241:250.

Koppar-Båril: där bör ej barn-mat kokas, 219.

Koppor: sjukdomen är smittosam, och huru smittan fortplantas, 93:97. 185:189. huru den igenkännes 98. de; til: och aftagande i 4 stadier, 99-101. vordenteliga Koppor, 101. 102. Tecken om Kopporna skola blifwa onda eller goda, 102:115. om Kopp-Sjukas skötsel i gemen, 116:120. i första Stadio i synnerhet, 120:130. i det andra, 131:136. i det tredje, 136:143. i det fjerde, 143:145. om någon får Koppor flera gånger, 146:147. om hwar människa skal få Koppor, 147:149. Präservativ för Koppor, 151:161. Präserverande Villor och deras bruk, 157:160. om Koppor Umpning, med många skal som därtill styrka, 161:168. huru många människor på 11 år dödt af Koppor i Sverige, 164. utförlig underrättelse om sättet at ympa Koppor, 168:185. warfomhet som bör brukas wid Umpning, at ej smitta därigenom utkommer, 186:188.

Kräke-Medel, föreskrifvas, 200. 220. 249. 297.

Kylande Medicamenter, 124.

Kåringe-Curer: deras äfventyrlighet, 91 360.

Körtlarnas förstoppelse och hårdhet i tarm-kåret, 82:84. 233.

L

Lavement; huru det tilredes och nyttjas, 23. 122 för Diarrhée i Koppor, 130. Se Clystir.

Laxerande medel; se afförande.

Lefwer-Sår; bot därföre 85:90.

Lien

Lienteria, et slags Diarrhée, 79.

Linda: hvad wid Barns lindande bör aftas, 11. 15.

Lingon-Watten är hälsofamt och läskande i Febrar, 120.

Loka-Bad; deras nytta, 349.

Luft: huru frisk luft århålles i Barn-Kamrar och

Sjuk-Hus, 116. 257. 340. 353.

Lungor: sär däruti, 88. Om Diarrhée som följer på Lungrot, 92. Inflammation i Lungorna, 207.

Läskande drycker, 119. 120. 257.

M

Mag, styrkande medel, 72. 76. *Mag-Plåster*, 80.

Mag-Elixir, 218. *Mag-Hosta*, 230. Se *Diarrhée*, *Sötsöppning*, *Ayra*, *Cruditeter*.

Maskar: Di-Barn hafwa ej Maskar, 49. Huru wi få Maskar och Mask-Frön i öf, 274. 276. 286. Hwarföre ej alla hafwa Maskar, 276. 278. Månniskor plåga hysa 4 slags Maskar: lilla Spring-Masken beskrifwes, 278. Met-Mask, 279. Binnike-Mask, som beskrifwes 280. 285. 307. 310. Stora Spring-Masken, 285. Plågor som Maskarna förorsaka, 273. 287. 290. Tecken til Maskar i almänhet, 291. 294. til Binnike-Mask i synnerhet, 295. til Met-Mask, 296. Lindrande medel mot Maskar, 296. 323. 330. 332. Medel at aldeles fördrifwa Spring-Maskarna, 298. Met-Maskarna, 299. 302. at fördrifwa Maskar i gemen, 303. 306. Binnike-Masken i synnerhet, med utförlig underrättelse och anförda prof på deras goda werkan, 307. 322. 324. 330. Præservativ för Maskar, 51.

Mat: när den går osmält bårt, 89. Medicament som befordrar mat-smältningen, 348. Se *Maga*, *Diet*, *Barn*.

- Medicorum* warsamhet at ej fringsföra smittor, 187.
Mineraliska wattens bruk mot Mascar, 51. 308.
 318.
Miserere, en faselig sjukdom, 223. 225.
Mjukande medel på Tandföttet, 29. på skinet i
 Koppor, 126.
Mjölke: prof på Ammors mjölke, 3. Gammal mjölke
 är skadelig, och huru Ammors mjölke kan göras tun-
 nare, 18. 36. Barn-Mjölke, et medicament, 24.
 Mjölke-Curen, 210.
Moschus för Skabb, 48. i Koppor, 131. 160. i
 Rif-Hosta, 247.
Nannen, huru den bör dageligen renas på Barn,
 36.
Näppling: Sjukdomens historia, 190. Beskrifning,
 193. 196. Orsaker, 197. De Sjukas skötsel och
 läkemedel i första stadio, 199. 203. i det andra,
 204. i det tredje, 205. 211. Om Näpplingens ymp-
 ning, 212.

N

Näs-Blod, huru det stämnes, 130.

O

- Obyra*, huru den fördrifwes, 363.
Ondt för tänder; tecken, at tänder wilja framkom-
 ma, 26. underrättelse huru plåga och fara däraf
 kan afböjas, 28. 33. 47.
Opium för Mascar, 318. bör med warsamhet brukas,
 54.
Oro: huru den kan stillas hos Barn, 14. 16. 22.
Os: därför bör Barn aftas, och huru plågor, som
 däraf komma, kunna botas, 12. 215.

P

Peripnevmonie; botemedel däremot, 207.
Purger-Medel, se afförande.

Q

Qwickfilfwers bruk i Koppor, 161. mot *Maskor*, 299. *Qwickfilfwer* må ingen bruka, utan någon *Medici* samråd, 330.

R

Ref: deß orsaker, kännetecken och botemedel, 22. 26. 43. 45. 76.

Rhabarber styrker mage och tarmar, 39. 43. Deß bruk i *Diarrhée*, 68. 76. *Rhabarber-Dryck*, 123. *Droppar*, 332. *Rhabarber-Thée*, 216.

Riset, *Rachitis*, se *Ängelska Sjukan*.

Ro: läkemedel som gifwer ro och lisa, 30. 31. 37. 47. *Theriac*, *Diascordium*, *Opium* och dylika böra ej därtill nyttjas af *Ummor*, 54.

Råddhåga; huru deß fölger hos *Barn* förekommas, 225. 229.

Rödsot, som åtföljer swår *Lärsk*, 35. 39. 85.

S

Senaps-Deg, *Spanstfluge*, *Plåster* och andra medel som updraga blåsa, 135. 208. 239. 265.

Skabb; deß orsaker och huru den förekommes och botas, 13. 355. 362. farlig om den slår in, och huru han åter utdrifwes, 48. 238. 360.

Strikande hos *Barn*; medel at skaffa dem ro, 14. 16.

Skråmsel; se *Alterationer*.

Skärpa i magen: deß orsaker och botemedel, 60. 67.
139. 215.

Slag; hwaraf det förorsakas hos Barn, 25. 41.

Slem i magen; botemedel däremot, 83. 218. 351.

Smitta; huru den förekommes, 177. 185. 188.

Snufwa, deß orsaker och botemedel, 21, 232.

Spa:Watten, artificielt, 352.

Spotning, när och huru den bör besördras, 142.

Sten-plåga hos Barn, 52-54.

Stol-pill, huru de tilredas och brukas, 6. 18.

Stål-Win, 80. Stål-Kula, 352.

Sweidriswande medel, 74. 204. 206. 239. 264-267.

Syra hos Barn; deß orsaker och botemedel, 25. 84.
216. 347. 350.

Sår uti inålsborna, 87-91.

T

Tarmarnas knytning och tiltäppning, 221-225. Undertarmens utfallande, 19.

Theriak, deß bruk, 70. 74. 66. 69. 207. 227. och missbruk, 54.

Tjår-Watten, är præserverande för Koppor, 155. huru det tilredes, 156.

Tårst: underrättelse om deß orsaker och botemedel, 33-39. 78.

Tänder, se Ondt för Tänder.

U

Upkastning hos späda Barn, 10. i Koppor, 128.

Utförlig afhandling om Upkastning, deß hwarjehanda orsaker, följder och botemedel, 213. 229.

Urindriswande medel, 140.

Uts

Utslag, se Skabb.

Utdunnningens angelägenhet, 61. 63. 233. se
Swett.

W

Wahr, när det synes i Excrementerna, 85. 92.

Wattusor, 63. Kallt wattens nytta, se Bad.

Wäder hos Barn, bot därföre, 68. för Wäderbräck,
21.

Wärkstillande medel, 30. 31. 47.

X

Xmpning. se Koppor, Måpling.

Xisel, förbud därtill, 121. huru den öfwerwinnes,
129. 135.

Y

Ylta: se Gråsa.

Yndetarmens utfallande, 19.

Yngellkajukan beskrifwes, 332. 338. des orsaker,
339. 343. huru den kan motas, 344. botas, 347.
355.

Ö

Ögonen, huru de böra anjäs i Koppor, 125. 148.
i Måpling, 211.

Öpnande medel, se afförande.

Rättel:

Sidan 230, rad. 19, står Mjöl- & Wålling, läs
Mjöl-Wålling.

Sidan 263, rad. 18, står vidare, läs tidigare.

